

PUT PRAVOG MUSLIMANA

Ebu Bekr Džabir el-Džezairi

PUT PRAVOG MUSLIMANA

Naslov originala:
MINHADŽU-L-MUSLIM

Recenzija:
Dr. Šukrija RAMIĆ (Fikh)

Urednik:
Adnan PEZO

Lektor:
Aida KRZIĆ

Korektor:
Abdulmedžid NEZO

Kompjuterska obrada:
Semir ŠIŠIĆ
Meliha ŠIŠIĆ

Izdavač:
Organizacija aktivne islamske omladine

CIP- Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

297. 13

el-Džezairi, Ebu Bekr Džabir

PUT pravog muslimana = Minhadžu-l-muslim/ (prevodilac Ebu Muhamed es-Serid). – Zenica : Organizacija aktivne islamske omladine, 2000. - 317 str.; 24 cm

Bibliografske i druge bilješke uz tekst

ISBN 9958 – 9622 – 3 - 3

COBISS/BiH- ID 8043270

PUT PRAVOG MUSLIMANA

Ebu Bekr Džabir el-Džezairi

Prijevod:

Ebu Muhamed ES-SERID

Knjiga 2

Zenica, 1421./2000.

5. poglavlje

O MEĐUSOBNIM ODNOSIMA

(فى المعاملات)

- *I - Džihad*
- *II - Natjecanje u trčanju, borilačkim vještinama i sportskim vježbama koje jačaju duh i tijelo*
- *III - Kupoprodaja*
- *IV - Općenito o vrstama ugovora*
- *V - Općenito o propisima*
- *VI - O islamskom braku i razvodu*
- *VII - O nasljednom pravu i njegovim propisima*
- *VIII - O zakletvi i zavjetu*
- *IX - O klanju, lovu, hrani i piću*
- *X - O krivičnim djelima i propisima u vezi s njim*
- *XI - O precizno određenim kaznama*
- *XII - Propisi o suđenju i svjedočenju*
- *XIII - O robovima*

I - Džihad

(في الجهاد)

I - Propisanost, vrste i smisao džihada

a) Propisanost džihada

Džihad kao svojevrsni vid borbe protiv nevjernika i napadača je u normalnim uvjetima stroga obaveza zajednice muslimana (*fardi-kifaje*). Ukoliko tu obavezu izvrši jedna grupa, ona spada sa ostalih. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ

Svi vjernici ne trebaju ići u boj. Neka se po nekoliko njih iz svake zajednice njihove potrude da se upute u vjersku nauku i neka opominju narod svoj kad mu se vrate, da bi se Allaha bojali. (Et-Tevbe, 122.)

Međutim, svakome koga u džihad pozove vladar (*halifa ili imam*), to postaje lična obaveza (*fardi-'ajn*), jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada budete pozvani u borbu, odazovite se!" (Muttefekun alejhi)

Isto tako, džihad postaje lična obaveza svakog muslimana, uključujući i žene, u slučaju kada neprijatelj napadne zemlju. Tada su se svi muslimani bez izuzetka dužni boriti protiv neprijatelja-napadača.

b) Vrste džihada

1. Džihad (borba) protiv nevjernika i napadača. On može biti rukom (tj. silom), imetkom, jezikom i srcem. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Borite se protiv višebožaca svojim imecima, svojim životima i svojim jezikom!"[1]

2. Džihad (borba) protiv grešnika i prijestupnika. On može biti rukom (tj. silom), jezikom i srcem. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi:

[1] - Sened hadisa je sahih, a bilježe ga Ahmed, Ebu Davud i Nesai.

"Ko od vas vidi nešto što ne valja, neka ga otkloni svojom rukom (tj. silom), a ako ne mogne onda svojim jezikom (tj. riječima), a ako ni to ne mogne, neka to bar osudi srcem, samo što je to najslabiji iman."

3. Džihad (borba) protiv šejtana. Sastoji se u odbacivanju sumnji na koje on navodi i prohtjeva koje on uljepšava i raspiruje. U tom smislu su i riječi Uzvišenog:

وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللَّهِ الْغَرُورُ / *...i neka vas u Allaha šejtan ne pokoleba!* (Lukmân, 33. i Fâtir, 5.)

إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا / *Šejtan je, uistinu, vaš neprijatelj, pa ga takvim i smatrajte!* (Fâtir, 6.)

4. Džihad (borba) protiv samog sebe. Sastoji se u tome da se svako potrudi da što bolje upozna vjeru i vjerske propise, da radi po njima, da njima podučava druge i da se bori protiv svojih strasti i niskih prohtjeva.

Borba protiv sebe je najteži vid džihada, toliko teška da je s pravom nazvana "velikim džihadom" *(el-džihadu-l-ekber)*[2].

c) Smisao džihada

Smisao džihada se, između ostalog, ogleda u:

- borbi da se robuje samo Uzvišenom Allahu,
- suzbijanju neprijatelja i zla koje sa sobom donosi,
- očuvanju života i imetka,
- očuvanju istine i pravde i
- širenju dobra i čestitosti.

U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ / *I borite se protiv njih dok mnogoboštvo ne iščezne i dok samo Allahova vjera ne ostane.* (El-Enfâl, 39.)

[2] - Hadis je daif, a bilježe ga Bejheki i Hatib u svojoj *Historiji* i to preko Džabira, r.a., od koga se prenosi da je rekao: "Vrativši se iz jednog pohoda Vjerovjesnik ﷺ je rekao: 'Vratili ste se hairli, vratili ste se iz male borbe u veliku borbu.' Upitan: 'A šta je to velika borba?' - Allahov Poslanik ﷺ je odgovorio: 'Čovjekova borba protiv svojih prohtjeva.'"

II - Vrijednost džihada

O vrijednosti džihada i pogibije u borbi na Allahovu putu govore mnogobrojni kur'anski ajeti i vjerodostojni hadisi. U njima se o džihadu govori sa toliko respekta i pohvale da ga predstavljaju u svjetlu najuzvišenijeg čina ibadeta i najbližeg puta da se postigne Allahova bliskost i naklonost.

O tome kolika je vrijednost džihada, najbolje govore riječi Uzvišenog:

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُم بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُم بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

Allah je od vjernika kupio živote njihove i imetke njihove u zamjenu za Džennet koji će im dati - oni će se na Allahovu putu boriti, pa ubijati i ginuti. On im je to zbilja obećao u Tevratu i Indžilu i Kur'anu - a ko od Allaha dosljednije ispunjava obećanje Svoje? Zato se radujte pogodbi svojoj koju ste s Njim ugovorili, i to je velik uspjeh. (Et-Tevbe, 111.)

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُم بُنْيَانٌ مَّرْصُوصٌ

Allah voli one koji se na Njegovu putu bore u redovima kao da su bedem čvrsti. (Es-Saff, 4.)

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُنجِيكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ(١٠)تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ(١١)يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

O vjernici, hoćete li da vam ukažem na trgovinu, ona će vas spasiti patnje nesnosne; u Allaha i Poslanika Njegova vjerujte i imecima svojim i životima svojim na Allahovu putu se borite - to vam je, da znate, bolje - On će vam grijehe vaše oprostiti i u džennetske bašče vas, kroz koje će rijeke teći, uvesti, i u divne dvorove u edenskim vrtovima; - to će biti uspjeh veliki. (Es-Saff, 10.-12.)

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِندَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ(١٦٩)فَرِحِينَ
بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ

Nikako ne smatraj mrtvima one koji su na Allahovu putu izginuli! Ne, oni su živi i u obilju su kod Gospodara svoga, radosni zbog onoga što im je Allah od dobrote svoje dao. (Ali 'Imrân, 169.-170.)

S druge strane, upitan: "Ko su najbolji ljudi?" - Allahov Poslanik ﷺ je odgovorio: "Vjernik koji se svojim imetkom i svojim životom posveti borbi na Allahovu putu, a zatim vjernik povučen u zabito mjesto, gdje u samoći robuje Allahu i ljudima ne čini zlo." (Muttefekun alejhi)

U vezi sa borbom na Allahovu putu, Poslanik ﷺ je, između ostalog, još rekao:

"Primjer borca na Allahovu putu - a Allah najbolje zna ko se istinski na Njegovu putu bori - je kao primjer čovjeka koji preko dana posti, a preko noći klanja. Borcu na Allahovu putu, Allah je zagarantirao jedno od dvoje: da će ga, ukoliko pogine, uvesti u Džennet ili, zdrava i čitava, sa nagradom ili ratnim plijenom, vratiti kući."[3]

Zamoljen od nekog čovjeka riječima: "Uputi me na neki posao koji bi bio ravan borbi na Allahovu putu!" - Allahov Poslanik ﷺ je prvo odgovorio: "Ne vidim da ima takvo nešto" - a potom ga upitao: "Da li bi bio u stanju otići u džamiju i u njoj stalno klanjati, a da se ne odmaraš i postiti, a da se nikako ne mrsiš, od momenta od kada borac krene u borbu, pa sve dok se ne vrati?" - pa je čovjek odgovorio: "A ko bi to bio u stanju?!"[4]

Allahov Poslanik ﷺ je, također, rekao:

"Tako mi Onog u čijoj je ruci moj život, niko u borbi na Allahovu putu neće biti ranjen - a Allah, opet, najbolje zna ko je na Njegovu putu ranjen - a da na Sudnjem danu neće biti rumen kao krv i mirisati kao mošus." (Buharija)

"Ko umre, a da nikada u borbi nije učestvovao, niti na borbu pomišljao, umro je sa jednom od osobina licemjerstva." (Muslim)

[3] - Ibn Madže. U Buharijinom *Sahihu* i Muslimovom *Sahihu* verzija ovog hadisa je nešto duža.

[4] - Hadis bilježi Nesai. Sličnu verziju hadisa bilježe Buharija i Muslim u svojim *Sahihima*.

"Tako mi Onog u čijoj je ruci moj život, da nije vjernika koji se ustručavaju što iza mene - zato što ih nemam čime opremiti - moraju izostati, ne bih propustio nijednu četu, a da sa njom ne pođem u borbu na Allahovu putu. Tako mi Onog u čijoj je ruci moj život, priželjkivao sam da mi je poginuti u borbi na Allahovu putu, pa ponovo oživjeti, pa opet poginuti, pa opet oživjeti, pa ponovo poginuti." (Buharija)

"Ničije noge koje su se uprašile prašinom u borbi na Allahovu putu, neće dohvatiti džehennemska vatra." (Buharija)

"Niko ko uđe u Džennet neće poželjeti da mu se vratiti na ovaj svijet, makar njegovo bilo sve što je na Zemlji, osim šehida. Jedino će on zbog kerameta kojeg je vidio (prilikom smrti), poželjeti da mu se vratiti na ovaj svijet i poginuti još deset puta." (Muttefekun alejhi)

III - Ribat (Bdjenje po pograničnim utvrđenjima)

1. Definicija *ribata*

Ribat je bdjenje naoružane muslimanske vojske pod punom ratnom spremom po pograničnim utvrđenjima, karaulama i slabim tačkama, preko kojih bi neprijatelj mogao ući i napasti muslimane na njihovoj teritoriji.

2. Propisanost čuvanja granice

Čuvanje i zaštita granice muslimanske zemlje je isto kao i džihad zajednička dužnost svih muslimana (*fardi-kifaje*). Ukoliko bi tu dužnost obavili jedni, sa drugih muslimana bi spala ta dužnost. Čuvanje i zaštitu granica Uzvišeni Allah naredio je riječima:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ - *O vjernici, budite strpljivi i izdržljivi, i na granicama bdijte i Allaha se bojte, da biste postigli ono što želite!* (Ali 'Imrân, 200.)

3. Važnost i vrijednost *ribata*

Ribat (bdjenje na granicama domovine) spada među najbolja i Allahu najdraža djela, zahvaljujući kojima se zaslužuje Njegova bliskost i naklonost. O tome (koliko je *ribat* važan i služba u njemu pohvalna), najbolje govore Poslanikove ﷺ riječi:

"Bdjeti jedan dan u borbi na Allahovu putu bolje je nego cio ovaj svijet, zajedno sa svim što je na njemu." (Muttefekun alejhi)

"Svakome, kada umre, se zapečate njegova djela, osim onome ko bdije na granici (domovine). Njegova djela se svaki dan povećavaju sve do Sudnjeg dana. Osim toga, on će biti pošteđen kaburskog ispitivanja (od strane Munkira i Nekira)."[5]

"Bdjeti jednu noć na Allahovu putu bolje je nego hiljadu noći provesti u klanjanju i ibadetu i hiljadu dana u postu."[6]

"Vatri je zabranjeno (pržiti) oko koje je bdjelo na Allahovu putu."[7]

"Onaj ko bude dobrovoljno bdio i čuvao muslimane, svojim očima neće vidjeti džehennemske vatre, osim ako je kršio zakletvu."[8]

Jednom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ naredio je Enes b. Ebu Mersedu Ganeviji da preko noći drži stražu oko vojnog logora, pa ga je, kada je ujutro svanulo i došao kod njega, upitao: "Jesi li noćas napuštao svoje mjesto?" Na to mu je Enes odgovorio: "Ne, osim što sam klanjao i dok sam obavljao nuždu" - pa mu je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Dobio si zadatak i nisi trebao mimo njega ništa raditi." (Nesai i Ebu Davud)

IV - Obaveznost pripreme za džihad

Pod pripremom za džihad podrazumijeva se poduzimanje svih potrebnih koraka za jačanje borbene moći, kao što su: osposobljavanje ljudstva, nabavka oružja, ratne opreme i svega što je za borbu potrebno, što je kao i sami džihad farz. Štaviše, valjano obavljena priprema i nabavka oružja i vojne opreme pretpostavka je i za valjanu borbu. U tom smislu su i riječi Uzvišenog:

وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ

I protiv njih pripremite koliko god možete snage i konja za boj, da biste time zaplašili Allahove i vaše neprijatelje. (El-Enfâl, 60.)

---

[5] - Ebu Davud i Tirmizi koji ga je ocijenio kao sahih.

[6] - Hadis je hasen, a bilježe ga Taberani i Hakim.

[7] - Hadis je sahih, a bilježe ga Taberani i Hakim.

[8] - Sened hadisa je sahih, a bilježi ga Ahmed.

Od Ukbe b. Amira, r.a., se prenosi da je rekao: "Čuo sam kada je Allahov Poslanik ﷺ sa minbere rekao: *'I protiv njih pripremite koliko god možete snage!* Snaga je, zaista, u vještini gađanja! Snaga je, zaista, u vještini gađanja! Snaga je, zaista, u vještini gađanja!" (Muslim)

Drugom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Allah ﷻ će za jednu strijelu u Džennet uvesti trojicu: onoga ko ju je, sa namjerom da služi za dobrobit, napravio, onoga ko ju je odapeo i onoga ko ju je dodao. Zato se uvježbavajte u bacanju strijele i jahanju, s tim što mi je bacanje strijele draže nego jahanje. Zabava je dozvoljena samo u trima stvarima: u treniranju konja, zabavljanju sa ženom i gađanju lukom i strijelom."[9]

S obzirom na gore navedeno, muslimani su dužni - bez obzira živjeli u jednoj ili više zemalja - dobro se naoružati, opremiti ratnom opremom, obučiti ljudstvo vještini borbe i ratovanja, što je bolje moguće, ne samo radi odbijanja napada neprijatelja, nego i pokretanja borbe na Allahovu putu, u cilju uzdizanja Allahove riječi, zavođenja reda i pravde i širenja blagostanja, dobrobiti i milosti na cijeloj zemaljskoj kugli.

Također je potrebno da se svaki musliman, recimo od osamnaest godina starosti, obaveže na regrutaciju i služenje vojnog roka u trajanju od godinu i pol dana i da za to vrijeme prođe kroz obuku u kojoj će savladati borilačke vještine, te da se nakon toga njegovo ime upiše u matični registar potencijalnih boraca koji se, ako to zatreba, u svakom trenutku može pozvati u džihad. Uz valjan nijjet i tako provedenu obuku svakom vojniku možda pripadne nagrada borca koji bdije na Allahovu putu, sve dok je njegovo ime na spisku.

Isto tako je nužno da muslimani moraju imati sopstvene tvornice oružja i najsavremenije ratne tehnike na svijetu, čak i po cijenu odricanja svega što nije nužno u pogledu ishrane, odijevanja i stanovanja.

Jedino na taj način muslimani mogu, kako treba, na najbolji i najpotpuniji način izvršiti svoju obavezu džihada. U suprotnom, bit će grešnici kojima prijeti Allahova kazna i na ovome i na onome svijetu.

[9] - Hadis bilježe svi autori sunen-zbirki.

V - Uvjeti (ruknovi) za valjanost džihada

Za džihad koji bi polučio jedno od dva dobra: pobjedu ili pogibiju na Allahovu putu, moraju se ispuniti sljedeći preduvjeti:

1. Da se ima iskren nijjet, jer se djela nagrađuju prema namjerama. Iskren nijjet u borbi na Allahovu putu podrazumijeva želju za uzdizanjem samo Allahove riječi i ničije više. Upitan: "Ko je bliže Allahovu putu: čovjek koji se bori iz osjećanja ponosa, ili onaj ko se bori da ga drugi vide?" - Allahov Poslanik ﷺ je odgovorio: "Onaj ko se bori da Allahova riječ bude gornja, taj je na Allahovu putu." (Muttefekun alejhi)

2. Da se bude pod zapovjedništvom muslimanskog vladara, pod njegovom zastavom i sa njegovom dozvolom, jer kao što muslimanima - makar bili i malobrojni - nije dozvoljeno živjeti bez svoga vođe (imama), tako im nije ni dozvoljeno boriti se bez svoga vođe. U tom smislu su i riječi Uzvišenog: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ / *O vjernici, pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku i predstavnicima vašim!* (En-Nisâ', 59.)

Prema tome, svaka muslimanska zajednica koja se želi boriti na Allahovu putu, u želji da se oslobodi ispod vlasti nevjernika, mora između sebe izabrati i dati prisegu čovjeku koji ispunjava potrebne uvjete za vođu kao što su: znanje, sposobnost, bogobojaznost. Zatim će napraviti raspored i uspostaviti jedinstvo organizacije, i stupiti u borbu na Allahovu putu u svim njenim elementima: riječima, imetkom i djelima, sve dok Allah ne dâ pobjedu,

3. Da se, u granicama mogućnosti, ulože maksimalni napori na osiguranju svih pretpostavki za borbu, počevši od oružja, ratne opreme, pa sve do obuke ljudstva, jer je to zapovijed Uzvišenog: وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ / *I protiv njih pripremite koliko god možete snage!* (El-Enfâl, 60.)

4. Da se, ukoliko su živi, dobije dozvola i blagoslov roditelja, jer je Allahov Poslanik ﷺ čovjeka koji je od njega zatražio dozvolu da pođe u borbu, upitao: "Jesu li ti živi roditelji?" Kada je čovjek odgovorio da jesu, rekao mu je: "Ostani sa njima i tamo se bori!" (Buharija)

Međutim, u slučaju da neprijatelj napadne i prodre u neko mjesto, ili da nekoga u borbu pozove vladar (imam), musliman nije dužan tražiti pristanak roditelja,

5. Da se bude u pokornosti i poslušnosti prema vladaru (imamu), jer ko se neposlušan prema svome vladaru bude borio, pa umre ili pogine, umro je džahilijjetskom smrću. U tom smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Kome se od njegovog pretpostavljenog (emira) nešto ne svida, neka se strpi, jer ko god umre - makar i za jedan pedalj - suprotstavljen svome pretpostavljenom, umro je džahilijjetskom smrću." (Muttefekun alejhi)

VI - Čime se sve borac na Allahovu putu mora odlikovati?

Svaki borac na Allahovu putu mora se odlikovati sljedećim vrlinama:

1. Odlučnošću i nepokolebljivošću za vrijeme napada neprijatelja, jer je povlačenje i bijeg sa bojnog polja Uzvišeni Allah najstrožije zabranio riječima:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْأَدْبَارَ / *O vjernici, kada se s nevjernicima sukobite, a njih nastupa mnogo, leđa im ne okrećite!* (El-Enfāl, 15.)

Ovo se odnosi na situaciju kada broj neprijateljskih vojnika ne nadmašuje broj muslimanskih boraca za više od dva puta. Ako je, pak, njihov broj viši i od toga, pa se jedan muslimanski borac mora boriti sa trojicom ili više neprijateljskih vojnika, povlačenje u tom slučaju nije zabranjeno. Isto tako, dozvoljeno je povlačenje s namjerom obmane nevjernika, njihovog navlačenja u klopku i sl., ili u slučaju priključenja nekoj drugoj jedinici. U svim tim i sličnim situacijama, povlačenje nije zabranjeno niti se time čini bilo kakav grijeh. U tom smislu su i riječi Uzvišenog:

إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَى فِئَةٍ / *...osim onoga koji se povuče s namjerom da se ponovo bori ili drugoj četi pristupi.* (El-Enfāl, 16.)

2. Spominjanjem Allaha, srcem, jezikom i dovama, moleći Ga da muslimanske borce obaspe snagom i da im pruži Svoju pomoć, nijednog trenutka ne smećući sa uma istinitost Njegovih obećanja da će pomoći i zaštititi Svoje iskrene robove, s jedne, a ispuniti Svoju prijetnju i kazniti nevjernike, s druge strane, čime se podiže borbeni moral i u grudi unosi mir.

3. Pokornošću Allahu i Njegovu Poslaniku, tako što im ni u čemu neće biti neposlušan i što neće činiti bilo šta što su Allah i Njegov Poslanik zabranili.

4. Izbjegavanjem svake vrste nesloge i međusobnih razmirica, kako bi se u borbu ušlo složno kao jedna duša ne ostavljajući u redovima bilo kakvih rupa i slabih tačaka. Jer, tako složna srca i povezana tijela, najbolje podsjećaju na čvrstu građevinu u kojoj su materijali povezani kao da su jedna cjelina.

5. Strpljenjem, izdržljivošću i odvažnošću u borbi sve dok se neprijateljski redovi ne uzdrmaju i ne poraze. U tom smislu, Uzvišeni veli:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ(٤٥)
وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ
الصَّابِرِينَ

O vjernici, kada se s kakvom četom sukobite, smjeli budite i neprestano Allaha spominjite da biste postigli što želite i pokoravajte se Allahu i Poslaniku Njegovu, i ne prepirite se da ne biste klonuli i bez borbenog duha ostali; i budite strpljivi, jer Allah je, zaista, na strani strpljivih. (El-Enfâl, 45.-46.)

VII - Pravila ponašanja u borbi na Allahovu putu

U borbi na Allahovu putu, kao važni preduvjeti za pobjedu nad neprijateljem, moraju se poštovati sljedeća pravila ponašanja:

1. Ne otkrivati vojne tajne i planove operacija. U tom smislu se pripovijeda da bi, kada god bi htio pokrenuti kakav vojni pohod, Allahov Poslanik ﷺ to držao u najvećoj tajnosti.[10]

2. Koristiti se šiframa, lozinkama i posebnim obilježjima, kako bi se borci, u slučaju da se pomiješaju sa neprijateljskim vojnicima, lahko mogli prepoznati. U tom smislu se pripovijeda da je Allahov Poslanik ﷺ jednom prilikom rekao: "Ako vas noću iznenada napadne neprijatelj, povičite: *Hâ-mîm! Lâ junsarûn!*"

U jednoj drugoj bici, lozinka čete koja se borila sa Ebu Bekrom, r.a., je bila: *Emit! Emit!*[11]

---

[10] - Predaja je vjerodostojna.

[11] - Tirmizi i drugi. Ovaj hadis je sahih.

3. Ne dizati viku, krikove i galamu tokom bitke, jer to unosi paniku, obara moral i dovodi do neuspjeha. U tom smislu Ebu Davud bilježi da ashabi tokom bitke nisu voljeli dizati glas.

4. Izabrati pogodno tlo i vrijeme za napad na neprijatelja, te valjano rasporediti snage, jer je Allahov Poslanik ﷺ prije stupanja u borbu uvijek gledao da izabere povoljno mjesto i vrijeme za napad. (Tirmizi)

5. Prije napada i objave rata nevjernicima, pozvati ih na primanje Islama ili da se predaju i pristanu na plaćanje džizje. U slučaju da to odbiju, ne preostaje drugo osim borbe. Ovo zato što je, kad god bi poslao nekog vojskovođu sa zadatkom da sa svojim ljudima napadne neprijatelja, pored toga što bi ga posavjetovao da se boji Allaha i da prema muslimanima bude obazriv, Allahov Poslanik ﷺ imao običaj reći: "Kada se susretneš sa neprijateljima-višebošcima, pozovi ih da prihvate jedno od troje. U slučaju da ti se odazovu i bilo šta od toga prihvate, prihvati to i ti i poštedi ih. Pozovi ih da prime Islam, pa ako na to pristanu, pristani i ti i pusti ih na miru. Ako to odbiju, pozovi ih na plaćanje džizje, pa ako prihvate, prihvati i ti i pusti ih na miru. Ako i to odbiju, osloni se na Allaha i stupi s njima u borbu!" (Muslim)

6. Ne potkradati ratni plijen i ukoliko nisu učestvovali u borbi ne ubijati žene, djecu, starce i svećenike. Ukoliko su učestvovali u borbi, i oni će biti tretirani kao neprijateljski vojnici. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi upućene njegovim vojskovođama: "Krenite u Allahovo ime i uz Allahovu pomoć, i sa vjerom Allahova Poslanika! Ne ubijajte iznemogle starce, djecu ni žene. Ne potkradajte ratni plijen, sakupite zajedno vaš ratni plijen! Budite čestiti i dobrostivi, jer Allah voli one koji dobro čine."[12]

7. Ne iznevjeravati onoga kome neki musliman da riječ i garantira sigurnost, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Ne obmanjujte!" (Muslim)

"Onome ko bude gazio zadatu riječ, na Sudnjem danu će se razviti bajrak i reći: 'Ovo je zato što si iznevjerio toga i toga.'" (Muttefekun alejhi)

8. Ne pržiti neprijatelja vatrom, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ako koga od neprijatelja uhvatite, ubijte ga, ali ga ne pržite vatrom, jer vatrom može kažnjavati samo Gospodar vatre." (Buharija)

---

[12] - Hadis bilježi Ebu Davud, a njegovo značenje se nalazi u *Sahihu*.

9. Ne mrcvariti i ne masakrirati poginule, jer se od Omera b. Husajna prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik ﷺ nas je podsticao na dijeljenje milostinje, a zabranjivao nam masakriranje."[13]

Drugom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Niko nije pošteniji od vjernika, čak i kada ubijaju."[14]

10. Moliti od Allaha pobjedu nad neprijateljem, jer bi, nakon što bi mobilizirao sve raspoložive snage za bitku, Allahov Poslanik ﷺ zamolio: *Allâhumme, munezzile-l-kitâb, ve mudžrije-s-sehâb, ve hâzime-l-ahzâb, ihzimhum vensurnâ 'alejhim!* / "Allahu, Ti koji si objavio knjigu, koji tjeraš oblake i poražavaš saveznike, porazi ih i pomozi nam da ih pobijedimo." (Muttefekun alejhi)

Drugom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Dvije dove se ne odbijaju ili (je rekao) rijetko kada da se ne uslišaju: dova poslije ezana i dova kada se između dvije vojske rasplamsa borba."[15]

VIII - Ugovor o zaštiti nemuslimana u islamskoj državi

a) Gore navedenim ugovorom muslimani garantiraju sigurnost i nepovredljivost života i imetka nemuslimanima koji žive u islamskoj državi, uz obavezu da će ovi, kao štićenici u islamskoj državi:

- redovno plaćati godišnji porez (*džizju*) i
- poštovati odredbe islamskog vjerozakona u vezi sa ubistvom, kradom i povredom časti.

b) Ko ima pravo sklopiti ugovor o zaštiti nemuslimana?

Pravo na zaključivanje ugovora o zaštiti nemuslimana (*akdu-z-zimme*) u islamskoj državi, pod uvjetom da se pridržavaju gore navedenih obaveza, ima samo vladar (imam) ili onaj koga on od vojnih zapovjednika opunomoći. Za razliku od zaključivanja spomenutog ugovora, svaki musliman, bio to muškarac ili žena, ima pravo pružiti zaštitu i garantirati

---

13 - Sened hadisa je sahih, a bilježi ga Ebu Davud.

14 - Sened hadisa je dobar, a bilježi ga Ebu Davud.

15 - Sened hadisa je sahih, a bilježi ga Ebu Davud.

sigurnost nemuslimanu kao pojedincu. U tom smislu se pripovijeda da je Ummi Hani, Ibn Talibova kćerka, prilikom osvajanja Mekke od strane muslimana, pod svoju zaštitu stavila jednog mušrika, a potom otišla i ispričala to Poslaniku ﷺ, na što joj je on rekao: "Ummi Hani, koga si ti stavila pod zaštitu, stavili smo i mi, i kome si ti zagarantirala sigurnost, garantiramo mu je i mi." (Buharija)

c) Raspoznavanje štićenika-nemuslimana (*zimmija*) od muslimana

Štićenici-nemuslimani u islamskoj državi (*zimmije*) moraju se razlikovati od muslimana u odjeći i tome slično, da bi se mogli raspoznavati. Oni se ne mogu ukopavati u muslimansko groblje, pred njima ne treba ustajati na noge, niti im prvo nazivati selam, kao ni dozvoliti, kada su u društvu sa muslimanima, da sjede u pročelju. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Nemojte prvi jevrejima i kršćanima nazivati selam, a kada se sa njima sretnete, natjerajte ih na tješnji dio puta (tj. da vam se sklonu)!"[16]*

d) Šta je štićenicima-nemuslimanima u islamskoj zemlji zabranjeno?

Štićenicima-nemuslimanima (*zimmijama*) u muslimanskoj zemlji je zabranjeno:

1. Graditi nove crkve i sinagoge i obnavljati one koje su se srušile, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "U Islamu (tj. u islamskoj zemlji) ne može se podizati nova crkva niti obnavljati srušena."[17]

2. Graditi kuću visočiju od svojih komšija muslimana. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Islam je uzvišen i ništa od njega ne može biti uzvišenije."[18]

3. Pred muslimanima javno piti vino (alkohol), jesti svinjetinu ili uz ramazan po danu jesti ili piti na javnom mjestu. Naprotiv, dužni su skrivati, sve što je muslimanima zabranjeno, iz bojazni da ih time ne bi naveli na kušnju.

---

[16] - Muslim. *Ovaj hadis se odnosi na situaciju kada muslimani imaju svoju državu i ponos.

[17] - Hadis bilježe autori djela *El-Mugni* i *Nejl el-evtar* i nisu mu spomenuli neku mahanu.

[18] - Hadis je hasen, a bilježi ga Bejheki.

e) Zbog čega se ugovor o zaštiti štićenika-nemuslimana može prekinuti?

Ugovor o zaštiti štićenika-nemuslimana u islamskoj državi može se prekinuti zbog sljedećih razloga:

1. neplaćanja godišnjeg poreza (džizje),

2. nepridržavanja odredbi islamskog vjerozakona koji su bili uvjet za sklapanje ugovora,

3. nasrtaja na muslimane na bilo koji način: ubistvom, razbojništvom, hajdučijom, špijuniranjem u korist neprijatelja, skrivanjem neprijateljskih uhoda i nasrtajem na obraz muslimanke i

4. vrijeđanjem Allaha, Njegova Poslanika ili Njegove Knjige.

f) Prava štićenika-nemuslimana u islamskoj državi:

Muslimani su dužni štićenicima-nemuslimanima u islamskoj državi, sve dok se ovi pridržavaju ugovora, obezbijediti:

- zaštitu života,
- zaštitu imetka,
- zaštitu časti i
- zaštitu od vrijeđanja.

U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Onome ko (ni kriva ni dužna) uznemirava štićenika-nemuslimana u islamskoj državi (zimmiju), lično ću ja na Sudnjem danu biti protivnik."[19]

Međutim, ukoliko ovi prekrše ugovor i pogaze dato obećanje tako da počine neku od gore navedenih stvari, njihovi životi i imovina muslimanima postaju dozvoljenim. Svakako iz ovog su isključene njihove žene i djeca, jer oni nisu krivi za ono o što su se njihovi muževi i očevi ogriješili.

[19] - Hadis sa hasen senedom preko Ibn Mesuda, r.a., u svojoj *Historiji* navodi Hatib.

IX - Ugovor o nenapadanju, primirju i miru

a) Ugovor o nenapadanju

Muslimanima je, pod uvjetom da je to u njihovom interesu, dozvoljeno sa neprijateljem sklopiti ugovor o nenapadanju. Takav ugovor je Allahov Poslanik ﷺ sklapao sa mnogim neprijateljima. Najpoznatiji ugovor je bio onaj sa medinskim jevrejima neposredno nakon Hidžre. Međutim, jevreji su ubrzo prekršili ugovor, pa je Allahov Poslanik ﷺ protiv njih pokrenuo rat tokom kojega ih je protjerao iz Medine i njene okoline.

b) Ugovor o primirju

Muslimanima je, također, pod uvjetom da je to sigurno u njihovom interesu, dozvoljeno sa susjedima-neprijateljima sklopiti ugovor o nenapadanju i dobrosusjedskim odnosima. Allahov Poslanik ﷺ je sklopio više ugovora prilikom kojih je imao običaj reći: "Mi ćemo sa svoje strane ispuniti ugovor o primirju sa njima, moleći u isto vrijeme Allaha da nas protiv njih pomogne." (Muslim)

U vezi sa ovakvim primirjem su i riječi Uzvišenog:

إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدتُّمْ عِندَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ

Ali, s onima s kojima ste ugovor kod Časnog hrama zaključili, sve dok se oni budu ugovora pridržavali, pridržavajte se i vi, jer Allah, zaista, voli pobožne. (Et-Tevbe, 7.)

S druge strane, Allahov Poslanik ﷺ je najstrožije zabranio da se ubija bilo ko od onih s kim se zaključio ugovor o primirju, rekavši:

"Onaj ko ubije onoga s kim je zaključen ugovor o primirju, nikada neće osjetiti miris Dženneta." (Buharija)

"Ja ne kršim zaključeni ugovor niti hapsim izaslanike."[20]

c) Ukoliko je to u njihovom interesu i ukoliko to okolnosti nameću, muslimanima je dozvoljeno zaključiti mir sa bilo kojim neprijateljem,

---

[20] - Hadis bilježe Ebu Davud i Nesai. Ibn Hibban ga ocjenjuje kao sahih.

pogotovu ako taj mir donosi koristi koje se drugačije ne mogu ostvariti. Allahov Poslanik ﷺ zaključio je više ovakvih ugovora kao što su:

- Ugovor o miru sa stanovnicima Mekke zaključen na Hudejbiji (*Sulhu-l-Hudejbijje*),

- Ugovor o miru sa stanovnicima Nedžrana kojim su se ovi obavezali na plaćanje poreza,

- Ugovor o miru sa stanovnicima Bahrejna, također, uz plaćanje određenog poreza (*džizje*) i

- Ugovor o miru sa Ukejderom iz Devme kome je uz plaćanje poreza (*džizje*) poštedio život.[21]

X - *Ratni plijen, fej', harač, džizja i nagrada*

a) Ratni plijen (*ganime*)

Pod ratnim plijenom (*ganime*) podrazumijeva se pokretna imovina zatečena na neprijateljskoj zemlji.

Po islamskim propisima ratni plijen se dijeli na pet jednakih dijelova, od kojih se jedna petina na slobodno raspolaganje, po ličnom nahođenju, za opće potrebe muslimana, daje vladaru[22] (imamu), a ostale četiri petine dijele se među borcima koji su se zatekli na poprištu bitke, bez obzira na to da li su u borbi direktno učestvovali ili nisu. U tom smislu se pripovijeda da je Omer, r.a., rekao: "Ratni plijen pripada svima koji su se zatekli na poprištu bitke." (Buharija) Prilikom podjele plijena, konjaniku se daje tri puta više nego pješaku.

O podjeli ratnog plijena govori se i u riječima Uzvišenog:

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى
وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ

---

21 - Radi se o Ukejderu Garbiju Gassaniju. U ovome je dokaz da se džizja može uzeti i od onih koji nisu ehli-kitabije, a to je stav i imama Malika, da mu se Allah smiluje.

22 - Za mišljenje da vladar (imam) slobodno, po svom nahođenju, raspolaže sa petinom ratnog plijena opredijelio se imam Malik. Za takvo rješenje opredijelili su se i šejhu-l-Islam Ibn Tejmijja i Ibn Kesir, neka im se Uzvišeni Allah smiluje.

I znajte da od svega što u borbi zaplijenite jedna petina pripada Allahu i Poslaniku, i rodbini njegovoj, i siročadi, i siromasima, i putnicima-namjernicima, ako vjerujete u Allaha i u ono što smo objavili robu Našem na dan pobjede. (El-Enfâl, 41.)

Napomena:

Ratni plijen se dijeli svim pripadnicima vojske, a ne samo onoj jedinici koju je vladar (imam) poslao po zadatku pa se domogla ratnog plijena.

b) Plijen (*fej'*) stečen bez borbe.

Pod plijenom (*fej'*) podrazumijeva se imovina koju nevjernici i neprijateljski borci ostave iza sebe, bježeći bez borbe i prije nego što budu napadnuti. Za *fej'*, važe isti propisi kao i za petinu od ratnog plijena (*ganime*), tj. njim raspolaže vladar (imam) koji ga određuje u svrhe od opće i posebne koristi za muslimane. O podjeli ove vrste plijena Uzvišeni veli:

مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ

Plijen od stanovnika sela i gradova koji Allah Poslaniku Svome daruje pripada: Allahu i Poslaniku Njegovu, i bližnjim njegovim, i siročadi, i siromasima, i putnicima-namjernicima - da ne bi prelazio samo iz ruku u ruke bogataša vaših. (El-Hašr, 7.)

c) Godišnji porez na zemlju (*harač*)

Harač je godišnji porez na zemlju koju muslimani osvoje silom. Na vladaru je da odluči da takvu zemlju:

- ili podijeli borcima,
- ili uvakufi u svrhu opće koristi za muslimane,
- ili da je da na korišćenje onima čija je ta zemlja bila vlasništvo, bilo muslimanima, bilo šticenicima-nemuslimanima u islamskoj državi

(*zimmijama*) uz plaćanje godišnjeg poreza (*harača*) koji će se nakon ubiranja trošiti u namjene od opće koristi za muslimane. Tako je postupio Omer, r.a., sa osvojenim posjedima u Šamu, Iraku i Egiptu.[23]

Napomena:

Ukoliko muslimanski vladar (imam) sa neprijateljem sklopi primirje pod uvjetom da mu neprijatelj plaća određeni godišnji porez na zemlju (*harač*), pa poslije toga vlasnici zemlje prime Islam, sa njih automatski spada obaveza plaćanja *harača*. Za razliku od toga, vlasnici čija je zemlja osvojena silom oružja, plaćaju porez na zemlju (*harač*), čak i u slučaju da kasnije prime Islam.

d) Glavarina (*džizja*)

Glavarina (*džizja*) je godišnji porez koji plaćaju štićenici-nemuslimani u islamskoj državi, i to samo odrasli, zdravi i sposobni muškarci. Žene, djeca, starci, bolesni, puki siromasi i nemoćni su izuzeti iz obaveze plaćanja *džizje*. Visina godišnjeg poreza (*džizje*) za one štićenike-nemuslimane u islamskoj državi čija zemlja je zauzeta silom oružja iznosi: ili četiri[24] dinara u zlatu, ili četrdeset dirhema u srebru. Oni, pak, štićenici-nemuslimani u islamskoj državi s kojima je potpisan ugovor o zaštiti, plaćaju onoliko na koliko su se u ugovoru obavezali. U slučaju da štićenik-nemusliman u islamskoj državi primi Islam, sa njega automatski spadaju sve obaveze po pitanju *džizje*. Prihodi od *džizje* namijenjeni su za svrhe od opće koristi. Podloga za plaćanje *džizje* data je u riječima Uzvišenog:

قاتلوا الّذينَ لا يُؤْمِنُونَ بِاللّه وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِ مِنْ الّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ

Borite se protiv onih kojima je data Knjiga, a koji ne vjeruju ni u Allaha ni u onaj svijet, ne smatraju zabranjenim ono što Allah i Njegov Poslanik zabranjuju i ne ispovjedaju istinsku vjeru - sve dok ne daju (svojim) rukama glavarinu poslušno i smjerno. (Et-Tevbe, 29.)

[23] - Predaja o tome je zabilježena u *Sahihu*.

[24] - Dozvoljeno je glavarinu smanjiti na jedan dinar ili deset dirhema ovisno o imovnom stanju onoga ko plaća glavarinu. Allahov Poslanik ﷺ je uzeo od stanovnika Jemena jedan dinar, a od stanovnika Šama četiri dinara.

e) Nagrada (*nefl*)

Nefl je nagrada koju za izuzetne zasluge daje vladar (*imam*) onima kojima je povjerio određeni borbeni zadatak. U takvim slučajevima vladar (*imam*) ima pravo, nakon što se od ukupnog ratnog plijena izdvoji petina, zaslužnim pojedincima dati i više od ostalih, pod uvjetom da to ne prelazi četvrtinu ukupnog preostalog dijela, u slučaju da su poslani prije ulaska u zemlju neprijatelja, niti trećinu, ukoliko se nagrada daje nakon njihovog povratka i uspješno obavljenog zadatka.

U tom smislu se od Habiba b. Mesleme prenosi da je rekao: "Bio sam očevidac kada je Allahov Poslanik ﷺ kao nagradu (*nefl*) podijelio četvrtinu na početku i trećinu nakon povratka."[25]

XI - Ratni zarobljenici

Islamski učenjaci se ne slažu oko toga kako postupiti sa ratnim zarobljenicima-nevjernicima: da li ih pogubiti, osloboditi uz otkup, pustiti ih na slobodu bez otkupa, ili ih zadržati kao robove. Razlog za takvo neslaganje je uopćenost kur'anskih ajeta koji tretiraju ovo pitanje. Tako se npr. u jednom ajetu kaže:

فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّى إِذَا أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاء

Kada se u borbi sa nevjernicima sretnete po šijama ih udarite, sve dok ih ne oslabite, a onda ih vežite, i poslije ih velikodušno sužanjstva oslobodite ili otkupninu zahtijevajte! (Muhammed, 4.)

Ovim kur'anskim ajetom daje se muslimanskom vladaru (imamu) mogućnost da sam izabere: hoće li ratne zarobljenike osloboditi bez ikakva otkupa, ili će za njihovo oslobađanje tražiti otkup u imetku, oružju ili ljudstvu.

Međutim, u drugom ajetu Uzvišeni veli: فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ *Ubijajte mnogobošce gdje god ih nađete!* (Et-Tevbe, 5.) tj. ubijajte, a ne zarobljavajte mnogobošce kako kasnije ne bi bili oslobođeni ili otkupljeni.

---

[25] - Predaju bilježe Ahmed i Ebu Davud. Hakim i drugi ocjenjuju je kao sahih.

Medutim, većina islamskih učenjaka smatra da odluku o tome treba prepustiti vladaru (imamu), jer on najbolje poznaje prilike i šta je u interesu muslimana: da zarobljenike dâ pogubiti, otkupiti, osloboditi bez otkupa ili ih uzeti kao robove. Jer, i sâm Allahov Poslanik ﷺ, kako stoji u sahih-predajama, je dao neke zarobljenike pogubiti, neke otkupiti a neke i bez otkupa osloboditi, zavisno od situacije i interesa muslimana. Allahu, blagoslovi našeg Vjerovjesnika Muhammeda ﷺ, njegovu porodicu i njegove drugove!

* * *

II - Natjecanje u trčanju, borilačkim vještinama i sportskim vježbama koje jačaju duh i tijelo

(فى السباق-والمناضلة-والرياضان البدنية والعقلية)

I - Cilj i smisao spomenutih vještina

Krajnji cilj i smisao svih spomenutih vještina, poznatih u početku Islama pod zajedničkim imenom *el-furusijja* (viteštvo), bio je pomaganje i odbrana istine i pravde. Za razliku od današnjeg vremena, u periodu ranog Islama nikome nije bilo ni na kraj pameti da kroz spomenute vještine dođe do bogatstva, slave i ugleda. Naprotiv, na sve vještine, posebno one borilačke, gledalo se kroz prizmu takvaluka i jačanja sposobnosti za borbu na Allahovu putu. U tom kontekstu treba posmatrati koncepciju Islama prema svim vrstama borilačkih vještina. U suprotnom, one izlaze iz okvira vrline i prelaze u nešto što, najblaže rečeno, predstavlja običnu besmislicu, igru, zabavu, razonodu, kocku i traćenje vremena, što je u Islamu zabranjeno.

Kao podloga za preporučenost sportsko-borilačkih vještina u Islamu, mogu poslužiti riječi Uzvišenog: وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ / *I protiv njih pripremite koliko god možete snage!* (El-Enfâl, 60.) Kao i riječi Njegova Poslanika ﷺ: "Jak i snažan vjernik je bolji i Allahu draži od slabašna."

U tom smislu ne treba zaboraviti da snaga Islama, između ostalog, leži u oštrici sablje, vršku koplja i jačini dokaza i argumenata.

II - U kojim vještinama je dozvoljeno nagrađivanje pobjednika, a u kojim zabranjeno?

Islamski učenjaci se jednoglasno slažu da je dozvoljeno uzeti nagradu za utrku s konjima i devama i u natjecanju gađanjem strijelom. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Nagrada je dozvoljena samo pri utrci deva, konja i streljaštvu." Ovdje se pod nagradom misli na ono što se odredi kao zalog koji dobija pobjednik u utrci deva, konja ili pobjednik u streljaštvu.

Što se tiče drugih sportskih vještina kao što su: hrvanje, plivanje, trčanje, biciklizam, autotrke, dizanje tegova, utrke na magarcima ili mazgama, splavarenje, jedrenje, kviz, pamćenje napamet i ponavljanje zapamćenog i sl., iako su same po sebi dozvoljene, na njih nije dozvoljeno stavljati zalog kao nagradu, ili ga, pak, uzimati, po ispravnom mišljenju.

Ovdje treba naglasiti da se kao dokaz da je to dozvoljeno ne može uzeti slučaj kada se Allahov Poslanik pohrvao i pobijedio Rukanu b. Zejda koji je kao zalog uložio svoju stoku, jer mu ju je Allahov Poslanik ﷺ, nakon što ga je pobjedio, vratio, niti slučaj što se Ebu Bekr, r.a., okladio i uzeo opkladu Kurejševićima u vezi sa pobjedom Bizantijaca nad Perzijancima, jer je taj slučaj bio u početku Islama, kada još mnogi propisi Islama nisu bili objavljeni.

Svođenje određivanja nagrade na samo tri u hadisu spomenute vještine, treba posmatrati u svjetlu razvijanja sposobnosti za borbu na Allahovu putu, što nije slučaj sa ostalim sportskim disciplinama. Ovo tim prije, što se borbena sposobnost u doba Poslanika ﷺ u prvom redu zasnivala na vještini jahanja konja i kamila, s jedne, i vještini gađanja strijelom, s druge strane. Ako bi se, u tom smislu, danas tražilo za koju vrstu natjecanja bi se mogle određivati nagrade, to bi, umjesto nekadašnje utrke konja i deva, mogli biti manevri sa tenkovima i borbenim avionima, jer od stepena obučenosti i vještine njihove upotrebe zavisi ishod današnjih ratova.

Svođenje nagrada na samo tri spomenute vještine treba posmatrati u još jednom svjetlu; da je kojim slučajem Kur'anom i Sunnetom nagrađivanje dozvoljeno i za ostale sportske vještine, mnogi bi im se profesionalno posvetili i od toga živjeli, što bi imalo za posljedicu gubljenje osnovnog cilja, a to je jačanje fizičkih i moralnih pretpostavki za borbu na Allahovu putu, podupiranje pravde i istine, s jedne, i suzbijanje nereda na Zemlji, s druge strane. Prema tome, i ovo pitanje se mora posmatrati kroz prizmu cilja, a on može biti samo jedan; da se jedino Allahu robuje i da se Njegov vjerozakon poštuje. Jer, samo na taj način i nikako drukčije, ljudi mogu postići sreću i blagostanje i na ovome i na onome svijetu.

III - Kako se određuje nagradni fond za pobjednika na utrci ili u nadmetanju gađanja strijelom?

Najbolje bi bilo da nagradni fond za pobjednika na konjičkoj utrci ili u nadmetanju gađanja strijelom dâ država, kakva dobrotvorna ustanova ili pak sami građani, tako da se isključi svaka sumnja u regularnost nadmetanja i dokaže da je ono organizirano isključivo sa ciljem populariziranja pripreme za borbu na Allahovu putu.

Također, ne smeta da neko od takmičara učestvuje u nagradnom fondu tako što kaže svome rivalu: "Ako me pobijediš, od mene dobijaš, recimo, deset ili stotinu dinara."

Većina islamskih učenjaka se slaže da se dvojica takmičara mogu okladiti ko će pobijediti i od sebe za pobjednika odrediti ulog, pod uvjetom da se sa njima nadmeće bar još jedan takmičar bez ikakva uloga.[26] Takvog su mišljenja Seid b. Musejjeb, njegov otac Malik i drugi.

IV - Kako se organizira utrka i nadmetanje u gađanju strijelom?

Prilikom organiziranja takmičenja mora se odrediti:

1. sredstvo za utrku: konj, kamila, tenk ili avion,

2. istovrsnost sredstva, jer se ne mogu zajedno natjecati recimo konj i kamila,

3. maršuta utrke koja ne smije biti ni previše kratka ni previše duga i

4. visina nagrade za pobjednika, ukoliko se nadmetanje odvija za nagradu.

Ukoliko se takmičenje odvija na konjima, konji svih takmičara moraju se poredati tako da im kopita prednjih nogu budu u istom nizu. Potom će sudija dati znak za pripremu i kada vidi da su svi takmičari

26 - Ovo pitanje je poznato pod "mes'eletu-l-muhallil". Ovo se poduzima da bi se izišlo iz forme kockanja, jer ako svaki takmičar da ulog, svaki će željeti dobitak i bojati se gubitka, a takvo je stanje kockara. Medutim kad oni sa sobom uključe i trećeg koji ne daje ništa u nagradni fond, onda ta forma biva različita od kockanja. Ovo rješenje je kritikovao Ibn Kajjim i rekao da u njemu nema pravde.

spremni, donijeti tri tekbira. Takmičari će krenuti kada sudija izgovori treći tekbir. Na cilju moraju biti dva suca, jedan sa jedne, a drugi sa druge strane staze, tačno na liniji koja označava cilj, kako bi mogli odrediti koji je takmičar prvi stigao na cilj i proglasiti ga za pobjednika.

Ukoliko na stazu izađe veliki broj takmičara, nagrade se daju samo prvoj desetorici od kojih najveću dobija pobjednik. On se zove *mudželli*, prvi iza njega *musallî*, drugi *talî*, treći *bâri'*, četvrti *murtâh*, peti *hattî*, šesti *'âtif*, sedmi *mu'emmil*, osmi *latîm*, deveti *sekit* i deseti *gaskel*. Takmičari od jedanaestog mjesta pa nadalje ne dobijaju nikakvu nagradu.

U toku utrke, takmičaru nije dozvoljeno da mu, po unaprijed sklopljenom dogovoru, neko sa strane (tj. iz publike) viče na njegova konja kako bi ga zastrašio da bolje trči, niti da pored svoga konja uzme još jednog konja koji bi bez jahača trčao i njegova konja podsticao da bolje trči. To je zabranjeno riječima Allahovog Poslanika: "U Islamu nema uvođenja rezervnog konja i nema mučenja i podbadanja (mamuzama)."

Što se, pak, tiče takmičenja u gađanju strijelom, puškom, automatskim oružjem i sl., to je još bolje i pohvalnije i od samih konjičkih i njima sličnih trka, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Takmičite se u streljaštvu i jahanju, ali mi je draže da se takmičite u streljaštvu." Ovo zato što su, kao što je poznato, rezultati preciznog streljaštva u borbi bolji od vještine jahanja.

Prilikom nadmetanja u streljaštvu, treba voditi računa o sljedećem:

1. da takmičari dobro poznaju vještinu gađanja,

2. da se zna tačan broj pogodaka u metu,

3. da se zna po kojima se pravilima natječe: *"Ko će prije"* ili *"Ko će bolje"*.

Ako se radi o takmičenju po principu: *"Ko će prije"* takmičari će se dogovoriti da je pobjednik onaj ko prvi, recimo, od ukupno dvadeset pokušaja, pogodi metu pet puta.

Ako se, pak, radi o takmičenju po principu: *"Ko će bolje"* takmičari će se dogovoriti da je pobjednik onaj ko od dvadeset pokušaja za pet pogodaka bude bolji od svoga protivnika.

4. Da se meta propisno obilježi i da bude na razumnoj udaljenosti, ni preblizu, ali ni predaleko.

Nakon što se postigne dogovor oko navedenih pravila gađanja, takmičari će početi gađati, i to naizmjenično, prvo jedan pa onda drugi. Ukoliko se takmičari ne mognu dogovoriti ko će prvi početi, bacit će kocku. Međutim, najbolje bi bilo da prvi počne onaj koji je osigurao nagradni fond.

Da bi bilo valjano, takmičenje se od početka do kraja mora odvijati potpuno regularno, bez ikakve podvale i prevare. Ukoliko se takmičenje odvija za nagradu, na kraju će je uzeti onaj koji bude bolji.

Napomene:

- Učešće u trci ili streljaštvu je čin dobrovoljnosti, a ne obaveze. Otuda svaki od učesnika zadržava pravo da, kada god hoće, može odustati od takmičenja.

- Ukoliko neko od takmičara kaže: "Ko me pobijedi, dobit će to i to" - to se smatra njegovim dobrovoljnim obećanjem, i ne može se u slučaju da neće, prisiliti da ga ispuni. Međutim, ukoliko neko tako nešto obeća red bi bio da svoje obećanje, iz bogobojaznosti i očuvanja časti, ispuni, jer je neizvršavanje datog obećanja haram.

- Ukoliko bi, pak, neko od takmičara rekao: "Koga od vas pobijedim duguje mi to i to"- to sa stanovišta Islama ne bi bilo dozvoljeno, jer izlazi iz okvira vjerom propisanog takmičenja i zadire u pitanje zloupotrebe i sticanja dobiti na nedozvoljen način.

V - U čemu se, ni sa nagradom ni bez nagrade nije dozvoljeno natjecati?

U igre koje nisu dozvoljene ni uz nagradu ni bez nagrade spadaju: sve vrste kocke, šah i njima slične današnje igre poput karti, domina, i sl. Za razliku od njih, nogomet je dozvoljen, pod uvjetom da se kroz njega želi jačati fizička sposobnost i kondicija što može koristiti u borbi na Allahovu putu, da se ne otkrivaju noge iznad koljena, da se zbog njega ne odgađa namaz, da se zbog njega ne psuje, ne vrijeđa i ne govore svakojake nevaljale riječi itd.

Napomena:

Svakom dobrotvoru je dozvoljeno da u cilju podsticanja učenja Kur'ana ili izreka Allahovog Poslanika ﷺ napamet, ponudi: "Ko god nauči napamet toliko džuzova iz Kur'ana ili toliko i toliko hadisa Allahovog Poslanika, od mene će kao nagradu dobiti to i to."

Isto tako, u cilju podsticanja na sticanje naučnih disciplina neophodno potrebnih za islamski Ummet, dozvoljeno je da ponudi nagradu onome ko riješi neki problem iz nasljednog prava ili zadatak iz matematike i sl.

Onaj ko nauči napamet ono što je ponuđeno, ili riješi postavljeni problem ili zadatak, ima pravo da sâm bira, hoće li ili neće uzeti ponuđenu nagradu, dok je onaj ko ju je obećao dužan uručiti, onako kako je i obećao.

* * *

III - Kupoprodaja

(فِي البيوع)

I - Propisanost, smisao i preduvjeti za kupoprodaju

a) Propisanost kupoprodaje

Kupoprodaja je propisana riječima Uzvišenog: وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا /*A Allah je dozvolio trgovinu, a zabranio kamatu.* (El-Bekare, 275.) i riječima i praksom Allahova Poslanika ﷺ:

"Ne može mještanin prodavati za stranca."[27]

"Nagodba o kupoprodaji je stvar slobodna izbora sve dok se prodavalac i kupac ne raziđu." (Muttefekun alejhi)

b) Smisao kupoprodaje

Kupoprodaja je zakonit način dolaska do nečega što je čovjeku potrebno, a ne posjeduje ga, i to na takav način da bude zadovoljan i prodavalac i kupac.

c) Sastavni elementi (ruknovi) kupoprodaje

Sastavnih elemenata (ruknova) kupoprodaje ima pet:

1. Prodavalac koji mora biti vlasnik onoga što prodaje, ili da od vlasnika ima dozvolu za prodaju. Pored toga prodavalac mora biti razborita osoba koja svrsishodno troši imetak, dok umno poremećena osoba ne može biti prodavalac.

2. Kupac kojem moraju biti zakonski dozvoljene takve aktivnosti, tj. da ne bude umno poremećen ili dijete koje nije dobilo dozvolu (od staratelja).

---

[27] - Tj. nije dozvoljeno stanovniku nekog mjesta, kada u njega beduin ili stranac dotjera kakvu općepotrebnu robu da je proda po dnevno važećoj cijeni reći: "Ostavi robu kod mene pa ću ti je ja prodati postepeno i po većoj cijeni!" (Prim. prev.)

3. Predmet kupoprodaje koji mora biti sa stanovišta Islama čist i dozvoljen, da je njegova primopredaja moguća i da je kupcu poznat, makar i po opisu.

4. Forma (kupoprodajnog) ugovora a to je ponuda i prihvaćanje, bilo riječima tako što će kupac prodavaocu reći: "Prodaj mi ovo!"- a ovaj odgovoriti: "Prodao sam." ili što će kupac reći: "Prodaj mi odijelo" - a ovaj mu ga doda.

5. Zadovoljstvo tj. da obje strane, i kupac i prodavač, budu zadovoljne. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Kupoprodaja mora biti na obostrano zadovoljstvo."[28]

II - Uvjetovanje u kupoprodaji

a) Uvjeti koji su valjani:

- Prilikom dogovora o kupoprodaji kupac ima pravo uvjetovati vrstu i kvalitet predmeta kupoprodaje, pa ako on bude onakav kakav je tražio, kupoprodaja je valjana, a ako ne bude, nije. Npr. da kupac prilikom dogovora o kupovini knjige uvjetuje da njeni listovi budu žute boje, ili prilikom kupovine kuće da joj vrata budu metalna.

- Isto tako, prilikom dogovora o kupoprodaji dozvoljeno je tražiti neku pogodnost, npr. da prodavalac prijevoznog sredstva uslovi kupcu da mu dozvoli da se na njemu odveze na određeno mjesto, ili da onaj ko prodaje kuću kupcu uvjetuje da u njoj stanuje još jedan mjesec, ili da onaj ko kod krojača naručuje odijelo uvjetuje da mu ga lično on skroji i sašije, (a ne njegov pomoćnik), ili da kupac drva uvjetuje prodavaocu da mu ih još i iscijepa itd.

U tom smislu se pripovijeda da je Džabir Allahovu Poslaniku ﷺ kada mu je Poslanik ﷺ dao da mu proda devu, to uvjetovao dozvolom da na njoj nešto pretjera (neki teret).

b) Uvjeti koji nisu valjani:

1) Prilikom kupoprodaje za isti predmet kupoprodaje postavljati dva uvjeta, npr. da kupac drva od prodavaoca traži da mu ih iscijepa i još

[28] - Sened hadisa je hasen, a bilježi ga Ibn Madže.

unese i složi,[29] jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Nije dozvoljeno spojiti pozajmicu i prodaju niti postavljanje dva uvjeta za istu stvar."[30]

2) Zahtijevati nešto što je u osnovi suprotno naravi kupoprodaje, recimo da prodavalac kupcu uvjetuje da to što od njega kupuje ne može kasnije sam prodati, ili da to ne može prodati određenoj osobi npr. Zejdu, niti pokloniti Omeru itd. Isto tako, prodavalac od kupca kao protuuslugu ne može tražiti da i ovaj njemu nešto pozajmi ili proda, jer se to kosi sa Poslanikovim ﷺ riječima: "Nije dozvoljeno spojiti pozajmicu i prodaju niti postavljanje dva uvjeta za istu stvar niti prodaja nečega što ne posjeduješ."[31]

3) Prilikom kupoprodaje zahtijevati nešto što je samo po sebi ništavno, recimo da prodavalac od kupca zahtijeva da u slučaju da bude prodavao to što od njega kupuje, ne može prodati jeftinije nego što je kupio, ili da onaj ko prodaje roba prodaju uvjetuje da njemu ostane pravo na nasljeđivanje tog roba kada bude oslobođen. Ovakvi uvjeti se nisu dužni ispoštovati i kupoprodaja i dalje ostaje valjana. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Uvjetovanje kupoprodaje nečim za što nema podloge u Kur'anu i sunnetu je ništavno, makar takvih uvjeta bilo stotinu." (Muttefekun alejhi)

III - Sloboda izbora prilikom kupoprodaje

Sloboda izbora prilikom kupoprodaje odnosi se na sljedeće slučajeve:

1. Sve dok su prodavalac i kupac na licu mjesta, tj. sve dok se ne raziđu, i jedan i drugi imaju pravo da se predomisle i da dogovor o kupoprodaji ili provedu ili ponište. U tom, smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Nagodba o kupoprodaji je stvar slobodna izbora sve dok se prodavalac i kupac ne raziđu. Ukoliko jedan prema drugom budu iskreni i otvoreni kupoprodaja će im biti bereketli, a ukoliko jedan drugom budu šta tajili i lagali, neće u njoj imati bereketa." (Muttefekun alejhi)

---

[29] - San'ani kaže da je u *En-Nihaji* rečeno da "postavljanje dva uvjeta" je kao kad kažeš prodajem ti ovo odijelo za dinar u gotovini i za dva dinara uz odgodu, tako da to liči na dva ugovora navedena u jednom. (Vidi: *Subuli-s-selam*, 3/32) (Prim. rec.)

[30] - Hadis je sahih, a bilježi ga Ebu Davud.

[31] - Bilježi ga Ebu Davud, a više ih ga je okarakteriziralo kao sahih.

2. Ukoliko jedan od njih, bilo prodavalac ili kupac, od drugog zatraži da ga sačeka neko vrijeme dok se ne smisli i odluči, pa ovaj drugi pristane, računa se da je kupoprodaja dogovorena uz pravo predomišljaja. U tom slučaju će imati pravo izbora sve dok ne istekne dogovoreni rok, poslije kojeg se kupoprodajni ugovor realizira. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Muslimani se pridržavaju svojih uvjeta."[32]

3. Ukoliko prilikom kupoprodaje prodavalac kupca zakine za jednu trećinu ili više, tako da mu nešto što vrijedi deset, proda za petnaest ili dvadeset (dinara), kupac ima pravo otkazati dogovor ili robu uzeti po cijeni koja za nju vlada. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi upućene nekom čovjeku koga su zbog maloumnosti u kupovini obmanjivali: "Onom s kim trguješ, reci: *'Lâ hilabete'* (tj. nema prevare)!"(Buharija) Kupac kada sazna da je prevaren vratit će se prodavcu da mu vrati iznos za koji je prevaren ili da prekinu ugovor o kupoprodaji. U suprotnom, kupac ima pravo otkazati dogovor o kupoprodaji.

4. Ukoliko prodavalac obmane kupca tako da mu pokaže lijepu robu, a podvali ružnu, ili pokaže kvalitetnu i ispravnu, a podvali pokvarenu, ili ne muze ovcu da bi joj vime bilo veće, kupac ima pravo izabrati jedno od dva rješenja: ili kupoprodaju otkazati ili prihvatiti. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Nemojte ostavljati mlijeko u vimenima kamila i ovaca (da bi im vimena bila veća), jer kupac, kada ih pomuze, (i vidi kakve su na mlijeku) ima pravo izbora, ako htjedne, zadržat će ih, a ako ne htjedne, uz *sa'* hurmi vratiti." (Muttefekun alejhi)

5. Ukoliko kupac u kupljenoj robi otkrije mahanu za koju nije znao i koju mu prodavalac prilikom pogodbe nije pokazao, kupac ima pravo izabrati jedno od dva rješenja: ili dogovor o kupoprodaji prihvatiti ili ga raskinuti. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi:

"Muslimanu nije dozvoljeno prodati svome bratu nešto što je pod mahanom, a da mu to unaprijed ne kaže."[33]

"Ko nas prevari, nije naš."

6. Ukoliko između prodavaoca i kupca dođe do nesporazuma oko dogovorene cijene ili kvaliteta predmeta kupoprodaje, svaki od

[32] - Hadis je sahih, a bilježe ga Ebu Davud i Hakim.

[33] - Hadis je hasen, a bilježe ga Ahmed i Ibn Madže.

njih će se zakleti, a onda svaki ima izbor hoće li kupoprodaju realizovati ili poništiti. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Ukoliko na licu mjesta dođe do nesporazuma između prodavaoca i kupca, pa nijedan ne mogne dokazati da je u pravu, neka se onda zakunu."[34]

IV - Koje su sve vrste kupoprodaje zabranjene?

Allahov Poslanik ﷺ je zabranio neke vrste kupoprodaje, prvenstveno zato što u sebi sadrže elemente prevare koji vode ka nezakonitom prisvajanju tuđeg imetka i do sukoba i mržnje među muslimanima. U takvu vrstu spadaju:

1. Prodaja nepreuzete robe

Muslimanu nije dozvoljeno kupiti robu i preprodati je drugom kupcu prije nego što je sâm preuzme od onoga ko mu ju je prodao. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi:

"Kada nešto kupiš, nemoj to dalje prodavati prije nego što to sâm u svoje ruke ne preuzmeš!"[35]

"Neka onaj ko kupuje neku prehrambenu namirnicu, tu istu ne preprodaje dalje dok je u potpunosti ne preuzme u svoje ruke."

Od Ibn Abbasa, r.a., se prenosi, da je u tom smislu, rekao: "Smatram da se i sa ostalom robom isto postupa." (Buharija)

2. Nadmetanje u kupoprodaji

Muslimanu nije dozvoljeno, kada njegov brat nešto kupi, recimo, za pet (dinara), da kupcu kaže: "Vrati robu vlasniku, ja ću ti to isto prodati za četiri (dinara)", ili da prodavaocu kaže: "Vrati novac kupcu, ja ću ti to platiti šest (dinara)!" Ovo zato što je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Neka se niko od vas ne nadmeće u kupoprodaji koja je već pazarena." (Muttefekun alejhi)

---

[34] - Hadis bilježe svi autori sunen-zbirki i Hakim koji ga ocjenjuje kao sahih.

[35] - Ahmed i Taberani. Na njegov sened ima primjedbi.

3. *Nedžeš*[36] prodaja

Muslimanu nije dozvoljeno, za određenu robu nuditi cijenu, ukoliko je doista ne namjerava kupiti, nego samo želi navući druge mušterije. Isto tako, nije dozvoljeno mušteriji koji se interesira za određenu robu slagati i reći da je ona kupljena po toj i toj cijeni, s ciljem da ga obmane i navuče da ju i on po toj cijeni kupi bez obzira bio u dogovoru sa njenim vlasnikom ili ne. U tom smislu se od Omera, r.a., prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik ﷺ je zabranio *nedžeš* (tj. prividno više nuditi za neku robu u želji da se namami drugi da nešto kupi)." Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "...i nemojte se jedan drugome nametati!" (Muttefekun alejhi)

4. Kupoprodaja zabranjenih i sa islamskog stajališta nečistih stvari

Muslimanu nije dozvoljeno kupovati ni prodavati ono što je sa islamskog stajališta zabranjeno (*haram*) i nečisto niti ono što vodi u haram. Otuda muslimanu nije dozvoljena kupoprodaja vina (alkohola), svinjskog mesa, slika, uginulih životinja, kipova, kao ni grožđa, ukoliko se zna da će se upotrijebiti za proizvodnju vina. U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Allah je zabranio kupoprodaju vina, strvine, svinjetine i kipova." (Muttefekun alejhi)

"Allah je prokleo one koji crtaju likove."[37]

"Ko u danima berbe ostavi neobrano grožđe kako bi ga potom prodao jevreju ili kršćaninu ili kome drugom ko će ga potrpati i od njega proizvesti vino, svjesno je zagazio u džehennemsku vatru."[38]

5. Kupoprodaja uz rizik

Nije dozvoljeno vršiti kupoprodaju robe u kojoj postoji rizik, npr. ribe u vodi, runa na ovci, teleta u stomaku, mlijeka u vimenu, plodova

36 - U čisto jezičkom smislu izraz "nedžeš" znači plašenje i natjerivanje divljači na postavljenu zamku kako bi se ulovila. U vjersko-pravnom značenju ovaj izraz znači nabijanje cijene robi, bez stvarne namjere da se kupi, u cilju podizanja njene prođe i zavaravanja stvarnih mušterija.

37 - Hadis bilježi Taberani u djelu *El-Evsat*. Hafiz u djelu *Bulugu-l-meram* ga ocjenjuje kao hasen.

38 - Hadis je zabilježen u *Sahihu*.

prije sazrijevanja, žitarica prije nego što očvrsnu, robe koja se nije vidjela, pregledala i rukom opipala, ukoliko je na licu mjesta, ili opisao njen kavalitet, vrsta i količina, ukoliko je u drugom mjestu. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Ne kupujte ribu u vodi, jer je to rizik."[39]

Od Ibn Omera, r.a., se prenosi da je, u tom smislu rekao: "Allahov Poslanik ﷺ je zabranio kupoprodaju hurmi dok se ne mognu jesti, runa na ovci, mlijeka u vimenu i masla u mlijeku."[40]

Od njega se, također, prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik ﷺ je zabranio kupoprodaju plodova dok ne sazriju - ili je rekao - dok ne zarude"- dodavši: "Jer, ako Allah ne dadne da plod sazri, kako ćeš od svoga brata uzeti novac." (Muttefekun alejhi)

Od Ebu Seida el-Hudrija se prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik ﷺ je zabranio kupoprodaju samo uz *mulamesu* i *munabezu.*" (Muttefekun alejhi)

Mulamesa je da čovjek, bilo po danu ili po noći, samo rukom opipa odjeću drugog čovjeka i da je pazari, a da je prethodno ne prevrne i dobro ne pregleda.

Munabeza je da dvojica ljudi skinutu odjeću zamijene bez prethodnog prevrtanja i pregleda.

6. Kupoprodaja dviju stvari zajedno (u paketu)

Muslimanu nije dozvoljena kupoprodaja dviju ili više stvari zajedno (u paketu), niti istovremeno ugovarati dva načina plaćanja, nego se za svaku pojedinačno mora dogovoriti. Ovo zato što kupoprodaja u paketu nosi sa sobom izvjesnu zamršenost koja može dovesti do neprijatnosti i nepravednog uzimanja tuđeg imetka. Postoji mnogo formi takve kupoprodaje, od kojih navodimo samo nekoliko primjera:

- Ukoliko prodavalac kaže kupcu: "Prodajem ti to i to za deset (dinara) u gotovu, ili za petnaest na priček" - pa to kupac prihvati, ne objasnivši koju od ove dvije opcije plaćanja je prihvatio.

---

[39] - Hadis bilježi Ahmed. Iako je njegov lanac nepouzdan, potvrđuje ga druga verzija u istom smislu koja ga čini valjanim kao dokaz.

[40] - Bejheki i Darekutni i može biti dokaz.

- Ukoliko prodavalac kaže kupcu: "Prodajem ti ovu kuću po toj i toj cijeni, pod uvjetom da ti meni prodaš to i to, po toj i toj cijeni."

- Ili da prodavalac kupcu ponudi dvije različite stvari, recimo po cijeni od jedan dinar i da mu kupac dâ dinar, a da ne zna tačno koju je od njih dvije kupio.

U tom smislu se pripovijeda da je Allahov Poslanik ﷺ: "zabranio dvije kupoprodaje u jednoj (tj. u paketu)."[41]

7. Kupoprodaja uz kaparu

Muslimanu nije dozvoljena kupoprodaja uz kaparu, bilo da ju kao kupac daje, bilo da ju kao prodavalac uzima, jer se od Allahova Poslanika ﷺ pripovijeda "da je zabranio kupoprodaju uz kaparu."[42] Objašnjavajući ovaj način kupoprodaje, Malik kaže: "Njen smisao je u tome da neko nešto kupi ili recimo, iznajmi životinju (konja ili devu), pa da vlasniku kaže: "Evo ti dinar kapare, pa ga - ukoliko se predomislim i vratim robu ili odustanem od iznajmljivanja - zadrži."

8. Kupoprodaja onoga čega nema

Muslimanu nije dozvoljeno zaključivati dogovor o kupoprodaji robe koju prodavalac nema, niti bilo šta drugo sve dok upotpunosti ne bude u njegovu vlasništvu. Ovo zato što, u slučaju da prodavalac ne mogne na vrijeme osigurati ugovorenu robu, može dovesti do neprijatnosti i po kupca i po prodavaoca. Zato je Allahov Poslanik ﷺ i rekao: "Ne prodaji ono što kod sebe nemaš!"[43] Od Allahova Poslanika ﷺ se, također, prenosi "da je zabranio prodaju dok to što se prodaje ne bude u vlasništvu prodavaoca." (Buharija)

9. Kupoprodaja duga za dug

Muslimanu nije dozvoljeno kupoprodavati dug za dug, jer je to zapravo kupoprodaja nepostojećeg za nepostojeće, a to islamski propisi ne dozvoljavaju. Evo nekoliko primjera takve kupoprodaje:

---

[41] - Bilježe ga Ahmed i Tirmizi koji ga je ocijenio kao sahih.

[42] - Hadis bilježi Malik u djelu *Muvetta'*, kao i neki drugi.

[43] - Hadis bilježe autori sunen-zbirki. Tirmizi ga ocjenjuje kao sahih.

- Recimo da ti je neko na određeni rok dužan tovar (*kintar*) sirove kahve u zrnu, pa da to isto prodaš nekome drugom za stotinu dinara na određeni rok naplate.

- Da ti je neko dužan, recimo, ovcu, pa ti - kada istekne rok za vraćanje duga dužnik ne mogne vratiti ovcu, nego kaže: "Prodaj mi tu ovcu za pedeset dinara na priček do određenog roka." što bi, ukoliko bi pristao, ispalo da si mu prodao dug za dug, a to je Allahov Poslanik ﷺ u hadisu zabranio.[44]

10. Kupoprodaja na veresiju sa kamatom

Muslimanu nije dozvoljeno bilo šta prodati na veresiju, pa to onda od istog onoga kome je prodao otkupiti po nižoj cijeni. Jer, ukoliko bi nekome nešto prodao na veresiju, recimo, za deset dinara, pa to onda od njega otkupio za pet, ispalo bi isto kao da mu je dao pet dinara, a da mu ovaj vrati deset, što nije ništa drugo nego kamata koja je po Kur'anu, Sunnetu i idžma'u najstrožije zabranjena. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Kada se ljudi zabave dinarima i dirhemima, počnu kupovati i prodavati na veresiju sa kamatom, posvete se dunjaluku i ostave borbu na Allahovu putu, Allah će im dati nevolju koje ih neće osloboditi sve dok se ne vrate svojoj vjeri."[45]

Pripovijeda se da je jedna žena rekla Aiši, r.a.: "Prodala sam slugu Zejd b. Erkamu za osam stotina dirhema na veresiju do odredenog vremena. Zatim sam ga od njega otkupila za šest stotina dirhema u gotovini." Na to joj je Aiša, r.a., rekla: "Nevaljalo li je ono kako si kupila i nevaljalo li je ono kako si prodala! Njegov džihad sa Allahovim Poslanikom je pokvaren, ukoliko se ne pokaje!"[46]

11. Mještaninu nije dozvoljeno prodavati robu čovjeka sa strane

Kada u neko mjesto dođe beduin ili stranac i sa sobom dotjera robu želeći je prodati na pijaci po cijeni koja na taj dan vlada u tom mjestu, mještaninu je zabranjeno reći tom čovjeku: "Ostavi robu kod mene pa ću ti je ja sutra ili za nekoliko dana prodati skuplje od današnje cijene!"-

---

[44] - Hadis je sahih, a bilježe ga Bejheki i Hakim.

[45] - Hadis bilježe Ahmed i Ebu Davud. Ibn Kattan ga ocjenjuje kao sahih.

[46] - Predaju bilježi Darekutni. U njegovu senedu ima slabosti.

pogotovu ako je svijet u oskudici sa tom robom. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Ne može mještanin prodavati za stranca. Pustite ljude, jer tako Allah preko jednih opskrbljuje druge!" (Muttefekun alejhi)

12. Otkupljivanje robe od karavana

Kada musliman čuje da u njegovo mjesto dolazi kakva karavana sa robom, nije mu dozvoljeno izaći pred nju van grada i tamo od nje kupiti robu, a potom je uvesti u grad i prodavati kako hoće, jer na taj način vara vlasnike robe i oštećuje kako trgovce tako i same građane u svom mjestu. Zato je Allahov Poslanik ﷺ i rekao: "Nemojte zasretati karavane (tj. s namjerom da od njih kupite robu)! Ne može mještanin prodavati za stranca." (Muttefekun alejhi)

13. Kupoprodaja duže vremena nepomužene muzare

Muslimanu, budući da je to svojevrsna prevara i podvala, nije dozvoljeno duže vremena ne musti ovcu, kravu ili kamilu, puštajući da joj od mlijeka nabrekne vime, kako bi izgledala dobra na mlijeku i kako bi na taj način privukao mušterije da ju kupe. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Nemojte ostavljati kamile ni ovce nepomužene (da bi njihova vimena izgledala veća), jer će kupac, kada ih pomuze, najbolje vidjeti kakva su na mlijeku. Tada će ih, ako htjedne, zadržati, a ako ne htjedne, uz *sa'* hurmi vratiti." (Muttefekun alejhi)

14. Kupoprodaja poslije ezana za džuma-namaz

Muslimanu nije dozvoljeno bilo šta ni prodavati ni kupovati poslije drugog ezana za džuma-namaz, kada je imam već na minberi, jer Uzvišeni veli:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِي لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ

O vjernici, kada se u petak na namaz pozove, kupoprodaju ostavite i pođite da namaz obavite! (El-Džumu'a, 9.)

15. Kupoprodaja plodova na stablu i žita u klasu

Muslimanu nije dozvoljena kupoprodaja grožđa na lozi za suhe grožđice, žita u klasu za žito u suhom zrnu, niti svježe hurme na stablu za

suhe hurme. Jedini izuzetak iz ovog pravila je palma data drugom da je ubere, jer je za takav slučaj Allahov Poslanik ﷺ dao olakšicu. Naime, radi se o sljedećem: kada musliman svome bratu muslimanu u svome palmiku pokloni jednu ili nekoliko palmi, sa rodom ne većim od pet tovara, pa se nađe u neprilici što mu ovaj, kad god pođe da ubere hurmi, ulazi kod njega, njemu je dozvoljeno od njega otkupiti urod svježih hurmi, preračunat u suhe hurme.

Dokaz za prvi slučaj su Omerove, r.a., riječi: "Allahov Poslanik, ﷺ je zabranio kupoprodaju plodova dok su još u bašči, vrtu ili na njivi i to: svježe hurme na palmi za suhe, grožđe na lozi za suhe grožđice, i usjev (žitarica) za suho zrno. Sve je to zabranjeno." (Buharija)

Dokaz za drugi slučaj su Zejd b. Sabitove, r.a., riječi: "da je Vjerovjesnik ﷺ dozvolio da vlasnik palme koji ju je drugom dao da obere od njega može otkupiti svježe hurme procjenjujući njihovu količinu i plaćajući mu u suhim." (Buharija)

16. Kupoprodaja sa izuzimanjem

Kada nešto prodaje, muslimanu nije dozvoljeno u okviru prodanog praviti bilo kakvo izuzeće, osim ako to prethodno naglasi. Tako npr., kada prodaje vrt nije dozvoljeno da iz prodaje izuzme stablo palme ili kakve druge voćke koju nije jasno naglasio. Ovo zato što se u tome krije jedna vrsta prevare, a prevara je zabranjena. U tom se smislu od Džabira, r.a., prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik ﷺ je zabranio kupoprodaju žita u klasu, plodova na stablu i onoga u čemu se nešto izuzima, osim ako je to prethodno naglašeno."[47]

V - Kupoprodaja stabala voćki sa plodovima

Ukoliko musliman nekome proda stablo palme ili druge voćke sa plodovima na sebi, plodovi pripadaju prodavaocu, osim ako to kupac ne uvjetuje drukčije, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko drugome proda stablo palme pod rodom, plodovi pripadaju prodavaocu, osim ako kupac uvjetuje drukčije." (Buharija)

---

[47] - Bilježi je Tirmizi i ocjenio kao sahih.

VI - Kamata i promjena novca iz jedne valute u drugu

a) Kamata

1. Definicija kamate

Kamata je uvećavanje imetka na poseban način. Postoje dvije vrste kamate:

- kamata uz dodatak i
- kamata uz veresiju

Kamata uz dodatak je davanje prida pri razmjeni iste vrste robe, recimo tovar pšenice za tovar i četvrt tovara pšenice, ili *sa'a* hurmi za *sa'* i pola *sa'a* hurmi, ili oke srebra za oku srebra i još jedan dirhem prida.

Kamata uz veresiju se dijeli na dvije vrste:

- Kamatu kakva je vladala u predislamskom periodu (*džahilijjetu*) za koju Uzvišeni veli: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً / *O vjernici, ne jedite (ne uzimajte) mnogostruke kamate na kamate!* (Ali 'Imrân, 130.)

Sastoji se u tome da se drugome u nečemu, na određeni rok, dâ pozajmica, pa da povjerilac dužniku, kada istekne rok, kaže: "Ili mi vrati dug, ili da ti povećam iznos?!" - tako da dužnik, u slučaju da ne može vratiti dug, pristane na povećanje iznosa koji treba vratiti. Međutim, nakon što prođe određeni rok, a dužnik ne mogne dug vratiti, ovaj ponovo poveća iznos koji treba vratiti i tako redom dok se glavnica poslije izvjesnog vremena ne poveća za više puta.

U tu vrstu kamate spada i to da neko nekome pozajmi, recimo, deset dinara, s tim da mu nakon izvjesnog - kraćeg ili dužeg roka - vrati, umjesto deset, petnaest dinara.

- Kamatu uz veresiju a koja se ogleda u kupoprodaji u kojoj se može ostvariti kamata kao što su zlato, srebro ili pšenica ili ječam, ili hurme, za nešto u čemu može biti kamate uz veresiju.

Primjer za ovu vrstu kamate bi, recimo, bio da neko s nekim trampi tovar hurmi za tovar pšenice s počekom do određenog roka, ili deset zlatnika (dinara) za stotinu i dvadeset srebrenjaka (dirhema) s počekom do određenog roka.

2. Stav Islama prema kamati

Kamata je strogo zabranjena (haram) riječima Uzvišenog:

وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا / *A Allah je dozvolio trgovinu, a zabranio kamatu.* (El-Bekare, 275.)

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً / *O vjernici, ne jedite (ne uzimajte) mnogostruke kamate na kamate!*(Ali 'Imrân, 130.)

i riječima Allahova Poslanika ﷺ:

"Allah je prokleo onoga ko uzima kamatu, onoga ko ju daje, onoga ko u njoj učestvuje kao svjedok i pisara koji o njoj sastavlja ugovor."[48]

"Dirhem pojeden od kamate, znajući da je od kamate, čovjeku je teži (grijeh) nego trideset i šest preljuba."[49]

"Kamata ima sedamdeset i tri vida od kojih je najlakši kao da čovjek učini blud sa rođenom majkom. Najteži vid kamate je čovjeku muslimanu obeščastiti obraz."[50]

"Klonite se sedam teških grijeha!" Upitan: "Allahov Poslaniče, a koji su to grijesi?" odgovorio je: "Pripisivanje Allahu druga, sihr, ubistvo nevine - ni krive ni dužne - osobe, uzimanje kamate, otimanje imetka od siročeta, bježanje sa bojnog polja i potvaranje za blud čestitih vjernica." (Muttefekun alejhi)

3. Smisao zabrane kamate

Pored općeg smisla koji važi i za sve ostale vjerske dužnosti, tj. provjere na djelu čovjekove pokornosti i poslušnosti prema Uzvišenom Allahu - bilo da se njima nešto naređuje ili zabranjuje - zabrana kamate, između ostalog, ima svoj duboki smisao u:

3.1. Čuvanju imetka vjernika i sprečavanju da se on ne prisvaja na nezakonit način,

---

48 - Hadis bilježe autori sunen-zbirki. Tirmizi ga ocjenjuje kao sahih.

49 - Bilježi ga Ahmed sa sahih senedom.

50 - Hadis bilježi Hakim i ocjenjuje ga kao sahih.

3.2. Upućivanju vjernika da svoj imetak uloži u poslove u kojima će na pošten i častan način zaraditi, kao što su: zemljoradnja, zanatstvo, trgovina i sl., daleko od lukavstva i prevare, svake vrste izrabljivanja vjernika i unošenja mržnje među njima.

3.3. Zatvaranju puteva koji među muslimane unose neprijateljstvo, nepodnošljivost, mržnju i izrabljivanje,

3.4. Odvraćanju vjernika od srljanja u propast, jer je uzimanje kamate svojevrsni zulum i nasilje zbog kojih će onaj ko ih provodi, kadli-tadli, osjetiti kobne posljedice. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

يَاأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَى أَنفُسِكُمْ / *O ljudi, nepravda koju činite da biste u životu na ovome svijetu uživali - samo vama šteti.* (Jûnus, 23.)

kao i riječi Allahova Poslanika ﷺ: "Čuvajte se nepravde, jer će nepravda na Sudnjem danu značiti mrak i čuvajte se škrtosti, jer je ona upropastila one prije vas, tako što ih je navela da počnu proljevati krv i dozvoljavati zabranjeno." (Muslim)

3.5. Otvaranju vrata dobročinstva među muslimanima, tako što će jedan drugom, u slučaju potrebe, bez kamate pozajmljivati, čekati dok mu se ne poprave materijalne prilike pa da mu pozajmljeno vrati i - Allaha radi - prema njemu pokazujući svoje razumijevanje, pripremati se za onaj svijet. Sve su to postupci koji među muslimane unose ljubav i razvijaju osjećaj bratstva, harmonije i čistih računa.

4. Propisi u vezi sa kamatom

4.1. Predmeti kamate

Šest je osnovnih predmeta kamate i to: zlato, srebro, pšenica, ječam, hurme i so. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Zlato za zlato, srebro za srebro, pšenica za pšenicu, ječam za ječam, hurme za hurme i so za so; ista vrsta za istu vrstu, ista količina za istu količinu i iz ruke u ruku, a ako ove vrste budu različite i ako idu iz ruke u ruku, onda sa njima trgujte kako hoćete." (Muslim)

Na osnovu ovog hadisa, ashabi, tabi'ini i imami pravnih škola u Islamu, neka je s njima Allahova milost, su po analogiji zaključili da se u

navedene vrste ubrajaju i sve druge prehrambrene namirnice pogodne za skladištenje - bilo da se mjere na litar ili kantar - kao što su: ostale žitarice, ulje, med i meso.

Pripovijeda se da je Seid b. Musejjeb, Allah mu se smilovao, u tom smislu rekao: "Kamata se odnosi samo na one namirnice koje služe za jelo i piće i koje se mjere na litar ili kantar."

4.2. Sve vrste kamata se u osnovi svode na tri oblika:

4.2.1. Zamjenu uz prido artikla iste vrste, recimo, zlata za zlato, pšenice za pšenicu, hurmi za hurme itd. U tom smislu, Buharija i Muslim navode predaju u kojoj se kaže da je, jednom prilikom, Bilal, r.a., Allahovu Poslaniku ﷺ donio najboljih *bernijskih* hurmi, pa ga je Poslanik ﷺ upitao: "Bilale, odakle ti ovo?"- na što je on odgovorio: "Imali smo nekakvih loših hurmi, pa sam od njih dao dva sâ'a za sâ' ovih da ih ponudim Vjerovjesniku ﷺ." Na to mu je Vjerovjesnik ﷺ rekao: "Uh!!! To je prava kamata!!! To je prava kamata!!! Nemoj to više nikada činiti, nego kad hoćeš nešto kupiti, prvo prodaj hurme, pa onda za to kupi druge."

4.2.2. Zamjenu, jedan za drugi, dva različita artikla, recimo, zlato za srebro ili pšenicu za hurme, i to tako da je jedno od njih na licu mjesta, a drugo nije. Takvu zamjenu Allahov Poslanik ﷺ je zabranio riječima:

"Ne mijenjajte nešto od toga što je na licu mjesta za ono čega nema."

"Mijenjajte zlato za srebro, (ali samo) iz ruke u ruku."

"Mijenjanje zlata za srebro je kamata, osim iz ruke u ruku (tj. novo za gotovo)!" (Muttefekun alejhi)

4.2.3. Zamjenu jednog artikla za istu takvu vrstu i u istoj količini, samo da jedan bude na licu mjesta, a drugi odsutan i na veresiju, recimo da se mijenja zlato za zlato ili hurme za hurme, potpuno iste količine i kvaliteta, samo što je jedno na licu mjesta, a drugo nije. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Zamjena pšenice za pšenicu je kamata, osim ako se mijenja, iz ruke u ruku (tj. novo za gotovo)." (Muttefekun alejhi)

4.3. Nema kamate u trampi različitih artikala pod uvjetom da su oba na licu mjesta.

Nema kamate u trampi različitih artikala i različite vrijednosti, osim ako jedan od njih nije na licu mjesta i na veresiju[51] i ako se ne radi o zlatu i srebru. Dakle, dozvoljeno je mijenjati zlato za srebro sa pridom, pšenicu za hurme ili so za ječam sa pridom, pod uvjetom da se to mijenja, iz ruke u ruku i da nijedan od artikala koji se mijenja nije na veresiju, kao što stoji u Poslanikovim ﷺ riječima: "... a ako ove vrste budu različite i ako idu iz ruke u ruku, onda sa njima trgujte kako hoćete." (Muslim)

Isto tako nema kamate u kupoprodaji za novac artikala[52] koji su obično predmet kamate, svejedno bili plaćeni u kešu na licu mjesta ili naknadno, ili bili preuzeti odmah ili naknadno. U tom smislu se pripovijeda da je Allahov Poslanik ﷺ od Džabira b. Abdullaha kupio kamilu na putovanju i da mu ju je isplatio tek kada su stigli u Medinu.

Isto tako, Allahov Poslanik ﷺ je dozvolio plaćanje robe unaprijed, rekavši: "Ko hoće da unaprijed - prije isporuke - robu plati, neka ju plati, samo neka dobro utanači količinu, mjerenu litrom ili kantarom i rok isporuke."(Muttefekun alejhi) Dakle, kod plaćanja unaprijed vrijednost robe se plaća u kešu, a roba preuzima naknadno.

4.4. Podjela po vrstama artikala koji su predmet kamate

Većina ashaba i islamskih pravnika artikle koji su predmet kamate, podijelili su na sljedeće zasebne kategorije: zlato, srebro, pšenicu, ječam, hurme (sve vrste zajedno pripadaju istoj kategoriji), zatim razne vrste variva od kojih svaki artikal predstavlja zasebnu vrstu, kao što su: bob, ječam, leblebija, riža, kukuruz, zatim ulje (sve vrste zajedno spadaju u istu kategoriju), zatim med, zatim razne vrste mesa[53] (od koga svaka vrsta predstavlja zasebnu kategoriju): kamilje, goveđe, braveće i meso od pernatih životinja. Sve vrste ribljeg mesa spadaju u istu kategoriju.

---

[51] - Islamski učenjaci se ne slažu oko toga da li je kamata trampiti životinju za životinju, ukoliko obje nisu na licu mjesta, i to zato što argumenti izgledaju oprečni jedni drugima. Naime, radi se o tome da je Vjerovjesnik ﷺ rekao Abdullahu b. Omeru, r.a., da, u slučaju potrebe, jednu kamilu trampi za dvije na poček do određenog roka. U isto vrijeme, Allahov Poslanik ﷺ je drugim hadisima zabranio trampu životinja na veresiju. Allah, opet, najbolje zna, ali izgleda da je trampa životinje za životinju na veresiju zabranjena, osim ako to nužda nalaže. U suprotnom, ukoliko su obje životinje prisutne na licu mjesta, u njihovom trampljenju nema kamate, bez obzira da li se trampile sa pridom ili bez prida, kako to stoji u vjerodostojnim hadisima.

[52] - Vidi šta se sve pod tim podrazumijeva pod tačkom 4.4.

[53] - Imam Malik smatra da kamilje, goveđe i bravlje meso spadaju u istu kategoriju i da ga kao takvog nije dozvoljeno mijenjati uz prido, niti mijenjati jedno za drugo ukoliko obje vrste nisu na licu mjesta.

5. Namirnice u čijoj trampi nema bîti kamate

Nema kamate na trampi svježeg voća i povrća i to iz više razloga:

- što se ne može za duži period skladištiti,
- što se u davnim vremenima nije mjerilo ni na litar ni na kantar,
- što ne spadaju u osnovne prehrambene artikle, za razliku od žitarica i mesa koji se izričito spominju u Vjerovjesnikovim ﷺ riječima.

Dvije napomene:

1. Poslovanje sa bankama

Budući da većina današnjih banaka u svijetu ne samo da radi sa kamatom, nego se isključivo na kamatnom sistemu i održava, sa njima nije dozvoljeno ni poslovati, osim u slučaju nužde, kao što je, recimo, transfer iz jedne zemlje u drugu. S obzirom na to, čestita braća iz islamskog svijeta su dužna osnovati islamske banke koje ne bi poslovale sa kamatom.

Evo jednog prijedloga kakva bi islamska banka u osnivanju trebala izgledati:

Građani-muslimani iz dotične islamske zemlje bi se trebali dogovoriti i osnovati za sebe posebnu banku pod prepoznatljivim islamskim nazivom, u njen upravni odbor izabrati povjerljive, sposobne i čestite vjernike i povjeriti im upravljanje bankom. Poslovi jedne ovakve banke ogledali bi se u:

1.1. primanju i čuvanju uloga bez ikakve provizije,

1.2. beskamatnom kreditiranju braće muslimana, srazmjerno njihovim ulozima i prihodima,

1.3. investiranju projekata onih grana koje su od opće koristi, kao što su: poljoprivreda, trgovina, građevinarstvo, industrija i sl., uzimajući one projekte u kojima se može ostvariti dobit za banku,

1.4. pomaganju braći muslimanima u transferu novca iz jedne zemlje u drugu besplatno, ukoliko se u toj zemlji ima svoja ispostava,

1.5. obračunu dobiti na kraju svake godine i njenoj raspodjeli na sve dioničare, u zavisnosti od visine njihovih uloga.

2. Sa islamskog stanovišta nema nikakve smetnje da građani-muslimani u jednoj zemlji ili jednom mjestu osnuju fond u koji bi uplaćivali određeni procenat svojih mjesečnih prihoda ili kako se već dogovore, s tim da svi članovi na osnovu svojih uloga u njemu budu potpuno ravnopravni. Drugim riječima, taj fond bi bio neka vrsta zajedničkog vakufa svih članova. Iz njega bi se, u slučaju kakve nepogode, požara, gubitka imetka, bolesti i sl. članu fonda davao određeni iznos na ime pomoći. Međutim, u vezi sa osnivanjem i poslovanjem ovakvog fonda, treba voditi računa o sljedećem:

1. da svaki član prilikom davanja svoga uloga ima potpuno čistu namjeru, tj. da to čini isključivo radi Allahova zadovoljstva i Njegove nagrade,

2. da se tačno odredi iznos pomoći koja se u slučaju nepogode pruža, onako kako je određena visina obaveznog uloga za učešće u fondu. Ovo zato kako bi fond mogao funkcionirati na potpuno istim pravima svih članova,

3. Nema nikakve pravne smetnje da se određena sredstva iz fonda ulože u trgovačke, građevinske, privredne ili kakve druge, sa islamskog stanovišta dozvoljene projekte, kako bi se na taj način ostvarila dobit i povećala ukupna sredstva fonda.

b) Promjena novca iz jedne u drugu valutu

1. Definicija promjene novca iz jedne valute u drugu

Pod ovim se podrazumijeva zamjena novca iz jedne valute za drugu, recimo kovanih zlatnika (dinara) za kovane srebrenjake (dirheme).

2. Propisanost zamjene novca iz jedne valute u drugu

Zamjena novca iz jedne valute u drugu je dozvoljena jer se tretira kao kupoprodaja, a kupoprodaja je dozvoljena, kako Kur'anom, tako i Sunnetom. U tom smislu su i riječi Uzvišenog:

وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ / *A Allah je dozvolio trgovinu...* (El-Bekare, 275.)

kao i riječi Njegovog Poslanika ﷺ: "Mijenjajte zlato za srebro kako hoćete, samo neka to bude iz ruke u ruku!"[54]

[54] - Tj. u gotovu (novo za gotovo).

3. Smisao zamjene novca iz jedne valute u drugu

Smisao zamjene novca iz jedne valute u drugu ogleda se u olakšavanju poslova vjerniku kome je zbog trgovine, putovanja i sl. umjesto jedne potrebna druga valuta.

4. Preduvjeti za valjanost zamjene novca iz jedne valute u drugu

Da bi zamjena novca iz jedne valute u drugu bila valjana, i jedna i druga valuta moraju biti na licu mjesta, tj. moraju se zamijeniti iz ruke u ruku, kako stoji u Poslanikovim ﷺ riječima: "Mijenjajte zlato za srebro kako hoćete, samo neka to bude iz ruke u ruku!"[55]

U tom smislu se, također, pripovijeda da je jednom prilikom, za vrijeme Omera, r.a., Talha b. Ubejdullah došao kod Malika b. Evsa da zamijeni zlatnike (dinare) za srebrenjake (dirheme), pa je Malik od Talhe uzeo zlatnike i rekao mu da "sačeka dok mu se blagajnik ne vrati iz šume" na što je Omer rekao Talhi: "Ne, tako mi Allaha, nećete se rastati dok ih (tj. dirheme) od njega ne uzmeš, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: 'Zamjena zlata za srebro je kamata, osim iz ruke u ruku (tj. novo za gotovo)!'" (Buharija)

5. Propisi o zamjeni novca iz jedne valute u drugu:

5.1. Dozvoljeno je mijenjati zlato za zlato i srebro za srebro, pod uvjetom da se radi o istoj težini, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Nemojte mijenjati zlato za zlato, osim u istom omjeru i nemojte jednog za drugo davati više! Nemojte mijenjati srebro za srebro, osim u istom omjeru i nemojte davati više jednog za drugo! Nemojte mijenjati ono što je na licu mjesta za ono čega nema!", (Muttefekun alejhi) i pod uvjetom da su i jedno i drugo na licu mjesta, kao što stoji u Poslanikovim ﷺ riječima: "Mijenjanje zlata za zlato je kamata, osim iz ruke u ruku. Mijenjanje srebra za srebro je kamata, osim iz ruke u ruku." (Muttefekun alejhi)

5.2. Dozvoljeno je mijenjati uz prido jednu valutu za drugu pod uvjetom da su obje na licu mjesta, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "... a ako ove vrste budu različite i ako idu iz ruke u ruku, onda sa njima trgujte kako hoćete." (Muslim)

---

[55] - Tj. u gotovu (novo za gotovo).

5.3. Ukoliko se dvojica vlasnika koji mijenjaju valutu za valutu raziđu prije nego što zamijenjeno preuzmu, zamjena je nevažeća, jer je njenu valjanost Allahov Poslanik ﷺ uvjetovao riječima: "osim iz ruke u ruku"(Muttefekun alejhi) (tj. novo za gotovo).

VII - Plaćanje unaprijed (selem)

1. Definicija plaćanja unaprijed

Selem i *selef* su dva termina koji se u klasičnoj islamskoj literaturi često koriste u značenju plaćanja unaprijed robe koja će se prema opisu u ugovoru tek trebati isporučiti. Sastoji se u tome da neko detaljno opisanu količinu, vrstu i kvalitet određene robe, recimo neke prehrambene namirnice, životinje i sl. isporučiocu, uz utvrđeni rok isporuke, unaprijed plati, pa čeka ugovoreni rok kada će mu prodavalac isporučiti robu.

2. Propisanost plaćanja robe unaprijed

Plaćanje robe unaprijed je dozvoljeno, jer je i to jedna vrsta kupoprodaje (trgovine), a kupoprodaja je dozvoljena. Ova vrsta kupoprodaje dozvoljena je riječima Allahova Poslanika ﷺ:

"Ko hoće da unaprijed - prije isporuke - robu plati, neka ju plati, samo neka dobro utanači količinu, mjerenu litrom ili kantarom i rok isporuke"(Muttefekun alejhi)

i riječima Ibn Abbasa, r.a., koji je rekao:

"Kada je Allahov Poslanik ﷺ došao u Medinu zatekao ih je (tj. Medinjane) da plodove kupuju unaprijed na godinu, dvije i tri." (Muttefekun alejhi)

3. Preduvjeti za valjanost plaćanja robe unaprijed

Da bi plaćanje robe unaprijed bilo valjano, potrebno je ispuniti sljedeće uvjete:

3.1. da je plaćanje unaprijed izvršeno u gotovini: zlatu, srebru ili odgovarajućoj valuti tako da se izbjegne kupoprodaja uz kamatu (tj. da se trampi jedan artikal za drugi iste vrste, pri čemu se jedan isporučuje na licu mjesta, a drugi naknadno),

3.2. da se roba koja se plaća unaprijed detaljno definira s obzirom na: vrstu, količinu i kvalitet, kako bi se izbjegla svaka mogućnost nesporazuma, svađe i zamjeranja između muslimana (koji robu unaprijed plaća) i njegova brata (koji ju treba isporučiti),

3.3. da se tačno definira rok isporuke unaprijed plaćene robe i da on bude nešto duži, recimo, pola mjeseca pa naviše,

3.4. da se unaprijed plaćena vrijednost robe preuzme na licu mjesta, kako to ne bi ispalo da se radi o ugovoru o kupoprodaji u kojoj na licu mjesta nema ni novca ni robe (što bi moglo podsjećati na prebijanje duga za dug), jer je takva kupoprodaja zabranjena.

Kao osnova za navedene uvjete ovakvog načina plaćanja robe unaprijed, služe Poslanikove ﷺ riječi: "Ko hoće da unaprijed - prije isporuke - robu plati, neka ju plati, samo neka dobro utanači količinu, mjerenu litrom ili kantarom i rok isporuke." (Muttefekun alejhi)

Propisi u vezi sa plaćanjem robe unaprijed

U vezi sa plaćanjem robe unaprijed potrebno je pridržavati se sljedećih propisa:

1. da rok isporuke mora biti toliko dug da u međuvremenu može doći do promjena na tržištu, recimo, mjesec dana ili duže. Ovo zato što bi se u slučaju isuviše kratkog roka, plaćanje unaprijed naručene robe smatralo kupoprodajom, a za nju je potrebno da roba bude na licu mjesta i da se pregleda,

2. da rok isporuke unaprijed plaćene robe bude u vrijeme kada se objektivno ona može očekivati, jer nije razumno očekivati isporuku, recimo, svježih hurmi u proljeće niti grožđa u zimu. U suprotnom, može doći do nesporazuma, zamjeranja i svađe između naručioca i isporučioca.

3. Ukoliko u ugovoru nije definirano mjesto isporuke unaprijed plaćene robe, ona će se isporučiti u mjestu zaključivanja ugovora, a ukoliko jeste, isporučit će se tamo gdje je ugovorom između dvije strane dogovoreno i precizirano. Dakle, dužnost je isporučioca isporučiti robu na dogovorenom mjestu i ispuniti preuzetu obavezu, jer se muslimani moraju pridržavati preuzetih obaveza.

Primjerak obrasca kupoprodajnog ugovora

Bismillahi-r-Rahmâni-r-Rahîm!

A potom...

Primjerak obrasca ugovora o plaćanju robe unaprijed

Nakon zahvale Allahu se kaže:

"Taj i taj (navesti ime) potvrđuje da je od toga i toga (navesti ime) primio uplatu unaprijed za pšenicu (navesti vrstu i količinu) koju će isporučiti nakon dva mjeseca računajući od dana potpisivanja ovog ugovora, na tome i tome mjestu (navesti mjesto). Također potvrđuje da je na ime uplate unaprijed primio iznos od (navesti iznos) i da je u stanju ispuniti preuzetu obavezu u ugovoru zaključenom tada i tada na tom i tom mjestu."

VIII - Pravo prvokupnje (eš-šef'atu) i propisi u vezi sa njom

Definicija

Pod izrazom *eš-šef'atu* podrazumijeva se pravo na prednost u otkupu dijela nečega što je u zajedničkom vlasništvu između dvojice suvlasnika u slučaju da jedan od njih svoj dio prodaje po određenoj cijeni.

Odredbe o pravu na prednost otkupa

1. Pravo na prednost otkupa od strane suvlasnika dao je Allahov Poslanik ﷺ. U tom smislu se u vjerodostojnoj predaji prenosi da je Džabir b. Abdullah, r.a., rekao: "Pravo na prednost otkupa suvlasničkog dijela Allahov Poslanik ﷺ je dao u svemu što je djeljivo i u zajedničkom vlasništvu. Ali, ukoliko je predmet zajedničkog vlasništva fizički podijeljen, međom ili putem, tu više nema prednosti u otkupu suvlasničkog dijela." (Muttefekun alejhi)

2. Pravo na prednost u otkupu suvlasničkog dijela važi samo za ono što je djeljivo. Ukoliko se, pak, radi o nečemu što je samo po sebi nedjeljivo, kao što su, recimo: kupatila, mlinovi, tijesni objekti i sl. tu

nema prava na prednost u otkupu suvlasničkog dijela, jer je Poslanik ﷺ rekao: "što je djeljivo".

3. Nema prava na prednost u otkupu suvlasničkog dijela u onome što je fizički podijeljeno, međom, putem i sl., jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ali, ukoliko je predmet zajedničkog vlasništva fizički podijeljen, međom ili putem, tu više nema prednosti u otkupu suvlasničkog dijela." (Muttefekun alejhi)

Ovo zato što poslije podjele suvlasničkih dijelova, suvlasnici postaju kao komšije i što komšija nema pravo na prednost u otkupu po ispravnom mišljenju.

4. Nema prava na prednost u otkupu suvlasničkog dijela ni u čemu što se ubraja u pokretnine, recimo: u odjeći, životinjama i sl., nego samo u zemljištu, zgradama i drveću jer se ne pretpostavlja da bi se mimo zemlje i onoga što je na njoj nanijela šteta, koja se sprečava pravom na prednost u otkupu.

5. Pravo na prednost u otkupu suvlasničkog dijela se gubi u slučaju da suvlasnik bude prisutan ili upoznat sa ponudom o prodaji, pa drugom suvlasniku iako je imao vremena da to učini ne pokaže svoju zainteresovanost za otkup njegova dijela. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi:

"Pravo na otkup suvlasničkog dijela ima onaj ko se prvi pokaže zainteresiranim."[56]

"Otkupljivanje suvlasničkog dijela je kao razvezivanje konopa sapete deve (ako je brzo ne uhvatiš ona će pobjeći)."[57]

Međutim, ukoliko jedan suvlasnik u odsustvu drugog, trećoj osobi proda svoj dio, ovaj ima pravo tražiti da se takva prodaja proglasi ništavnom, bez obzira na to koliko je dugo od njenog zaključivanja prošlo, makar prošle mnoge godine.

6. Pravo na prednost u otkupu suvlasničkog dijela se gubi u slučaju kada jedan od suvlasnika svoj otkupljeni dio uvakufi, pokloni ili nekome dâ kao sadaku. Ovo zato što bi korišćenje prava na prednost u otkupu suvlasničkog dijela značilo poništavanje spomenutog dobrog djela i što je očuvati dobro djelo preče nego iskoristiti pravo prednosti na otkup

---

[56] - Hadis preko Ibn Šurejha bilježi Abdurrezzak.

[57] - Bilježi ga Ibn Madže i u njemu ima slabosti.

suvlasničkog dijela, u želji da se isključi mogućnost dolaska do eventualnog nesporazuma.

7. Kupac suvlasničkog dijela ima pravo na prinos sa zemlje i prihoda od zgrada. Međutim, ukoliko kupac suvlasničkog dijela, u meduvremenu, bude šta gradio ili sadio, ovaj drugi ima pravo: ili to otkupiti po cijeni koštanja, ili uz nadoknadu uloženih sredstava, tražiti da se to ukloni, jer (pravni princip glasi) nema nanošenja štete niti uzvraćanja štetom (u Islamu).

8. Suvlasnik svoja prava potražuje od kupca suvlasničkog dijela, a kupac suvlasničkog dijela od prodavaoca koji mu ga je prodao. Dakle, u svemu što je u vezi sa pravom prednosti u otkupu suvlasničkog dijela, suvlasnik saobraća sa kupcem, a kupac sa prodavcem.

9. Pravo prednosti u otkupu suvlasničkog dijela ne može se prenijeti na drugog, kako putem prodaje, tako ni putem poklona. Drugim riječima rečeno to znači da onaj ko ima pravo prednosti u otkupu suvlasničkog dijela, to svoje pravo ne može nikome drugom ni prodati ni pokloniti, jer prodaja i poklanjanje su u suprotnosti osnovnom cilju zbog koga je navedena prednost i predviđena, a to je isključivanje svake mogućnosti da suvlasnik bude oštećen.

IX - Poništenje kupoprodajnog ugovora (el-ikaletu)

1. Definicija

Pod izrazom *el-ikaletu* podrazumijeva se poništenje kupoprodajnog ugovora, u slučaju da se jedna ili obje strane: kupac i prodavalac pokaju, pri čemu se novac vraća kupcu, a roba njenom vlasniku.

2. Propisanost poništenja kupoprodajnog ugovora

U slučaju da se jedna od ugovorenih strana predomisli i pokaje, drugoj je preporučeno (*mustehab*) da joj izađe u susret i pristane na poništenje kupoprodajnog ugovora. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi:

"Onoga ko muslimanu izađe u susret, pa na njegovu želju pristane na otkazivanje, sa njim ugovorene kupoprodaje, Allah će (kao nagradu zbog takvog postupka) osloboditi grijeha."[58]

[58] - Hadis bilježe Ebu Davud, Ibn Madže i Hakim. Hakim ga ocjenjuje kao sahih.

"Onome ko drugom, zato što se pokajao, na njegovu želju otkaže ugovorenu kupoprodaju, Allah će (kao nagradu zbog takvog postupka) na Sudnjem danu oprostiti."[59]

3. Propisi u vezi sa poništenjem kupoprodaje

3.1. Među islamskim učenjacima nema jednoglasnog mišljenja o tome kako ovo pitanje tretirati:

- kao poništenje ugovora o prvobitnoj kupoprodaji, ili
- kao zaključivanje novog ugovora.

Prvo mišljenje zastupaju Ahmed, Šafija i Ebu Hanifa, a drugo Malik, neka im se Allah smiluje.

3.2. Opozivanje kupoprodaje je dozvoljeno, u slučaju da je jedan dio robe potrošen, u preostalom dijelu.

3.3. Prilikom otkazivanja kupoprodaje nije dozvoljeno da se cijena ni umanjuje niti uvećava. U suprotnom, do otkazivanja ne bi moglo ni doći, jer bi to značilo zaključivanje novog ugovora u kome se upotpunosti moraju poštovati sve odredbe o kupoprodaji, pravo na prednost prvokupnje, uvjeti o preuzimanju (ukoliko se radi o prehrambenom artiklu) itd.

* * *

[59] - Hadis je sahih, a bilježi ga Bejheki.

IV - Općenito o vrstama ugovora

(في جملة عقود)

I - O udruživanju (eš-šerketu)

a) Propisanost udruživanja

Udruživanje je propisano riječima Uzvišenog:

فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ / *...a ako ih bude više, onda zajednički učestvuju u trećini.* (En-Nisâ', 12.)

وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ / *...mnogi ortaci čine nepravdu jedni drugima.* (Sâd, 24.) i riječima Allahova Poslanika ﷺ:

"Uzvišeni Allah veli: 'Sve dok jedan dugog ne iznevjeri, Ja sam među dvojicom ortaka treći.'"[60]

"Allahova ruka bdije iznad dvojice ortaka, sve dok jedan drugog ne iznevjeri."[61]

b) Definicija udruživanja

Udruživanje je zajedničko učešće dvojice ili više ortaka u imetku koji su stekli putem nasljedstva, sami zaradili, ili na drugi način skupili i tako skupljene dijelove zajedno udružili i u cilju njihova povećavanja putem obrta uložili u neki posao u trgovini, zanatstvu ili poljoprivredi.

Postoji više vrsta ovakvog udruživanja:

I - Udruživanje kapitala (*širketu-l-'inan*)

Širketu-l-'inan je udruživanje dvije ili više osoba čije aktivnosti su zakonski validne u uspostavljanju određenog fonda, sastavljenog od

---

60 - Hadis bilježi Ebu Davud bez ocjene, Ibn Kahtan mu je spomenuo mahanu. Hakim ga ocjenjuje kao sahih. Nastavak hadisa je: "a kada ga iznevjeri, Ja se između njih dvojice povučem" tj. dignem bereket iz njihova imetka.

61 - Darekutni. Munziri ga nije ocijenio. Njegovo predanje glasi: "Sve dok jedan od njih ne prevari svoga ortaka."

tačno poznate visine uloga ili određene dionice svakog od njih i pri čemu svi zajedno rade na uvećavanju uložene glavnice. Pri tome, ostvarenu dobit (profit) dijele između sebe na osnovu visine uloženog kapitala u glavnici, ali istovremeno, po istom osnovu, snose i eventualni gubitak. Također, svako od njih ima pravo zastupati preduzeće u svoje ime kao vlasnik i u ime ortaka uz dobivenu punomoć. Prema tome on može prodavati, kupovati, naplaćivati, plaćati, potraživati dugove, voditi parničke postupke, odbijati da preuzme robu sa mahanom i sl. - ukratko rečeno, raditi sve što je za dobrobit preduzeća.

Da bi ovakvo udruživanje bilo valjano, potrebno je ispuniti sljedeće uvjete:

1. Da udruživanje bude između dvojice ili više muslimana, jer se ne može biti sigurno u to da nemusliman u svom poslovanju neće posegnuti za kamatom ili kakvim drugim vidom stjecanja imetka na nedozvoljen način, osim da raspolaganje kapitalom, u smislu kupovanja i prodavanja, bude u isključivoj nadležnosti muslimana. U tom slučaju, gdje ne postoji nikakva bojazan da se u zajednički uložen kapital uvuče na haram način stečen imetak, udruživanje je dozvoljeno i sa nemuslimanom.

2. Da ukupna visina uloženog kapitala i visina uloga svakog od ortaka budu tačno poznati, jer se dobit i gubitak moraju obračunavati isključivo na osnovu visine glavnice i visine uloga svakog od ortaka. U suprotnom, nepoznavanje visine glavnice i uloga svakog ortaka pojedinačno dovelo bi do nepravedne podjele dobiti, s jedne strane, i nepoštene raspodjele gubitka, s druge strane, što je najstrožije zabranjeno (*haram*) riječima Uzvišenog: وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ / *Ne jedite imovinu jedan drugoga na nepošten način!* (El-Bekare, 188.)

3. Da dobit bude zajednička i da se podijeli među svim ortacima, na osnovu visine uloga svakog od njih. Prema tome, nije dozvoljeno npr. reći: "Dobit od stoke pripada tome i tome, a dobit od platna tome i tome" jer bi to bila prevara, a prevara je zabranjena (*haram*).

4. Da visina ukupno uloženog kapitala i visina uloga svakog pojedinog ortaka bude, ili u novcu ili procijenjena u novcu. To znači da, ukoliko neko od ortaka svoj dio želi uložiti u robi, ta roba na dan ulaganja mora biti procjenjena u novcu, prema cijeni robe na taj dan i tako preračunata u novac ući u glavnicu. U suprotnom, ne bi se tačno

znala vrijednost robe, a poslovati sa nečim za čiju se vrijednost ne zna, po vjeri je zabranjeno, jer to dovodi do nepravde i nepoštenog načina u prisvajanju tuđe imovine.

5. Da se posao između ortaka podijeli na osnovu visine uloga svakog od njih, uostalom kao što je slučaj sa dobiti i gubitkom. Tako će npr. onaj ko u zajedničkoj glavnici ima četvrtinu raditi svaki četvrti dan. U slučaju da se za te poslove sa strane angažira neko drugi, njegova plata će se izdvajati iz glavnice i razrezati prema visini uloga svakog od ortaka.

6. U slučaju da neko od ortaka umre ili poludi, prestaje valjanost ugovora o udruživanju. Nasljednici umrlog i staratelji poludjelog imaju pravo birati: ili da ponište ugovor o udruživanju, ili da ga nastave.

II - Udruživanje rada (*širketu-l-ebdan*)

Pod udruživanjem rada (*širketu-l-ebdan*[62]) podrazumijeva se udruživanje dvojice ili više ortaka u onome što zarade svojim rukama; recimo u izradi, šivenju ili pranju nečega. U takvom udruživanju ortacima pripadaju jednaki dijelovi u onome šta zarade, ili kako se već dogovore.

Osnova za dozvoljenost udruživanja ovakve vrste služi predaja koju bilježi Ebu Davud, a u kojoj se kaže da su se u Bici na Bedru udružili Abdullah, Sad i Ammar dogovorivši se da će između sebe na jednake dijelove podijeliti sve što zadobiju od višebožaca. Međutim, desilo se da u spomenutoj bici, Ammar i Abdullah ništa nisu ostvarili, a da sam Sad dovede dvojicu zarobljenika, pa je Vjerovjesnik ﷺ rekao da i njima dvojici pripada jednak udio u onome što je zarobio Sad. Potrebno je napomenuti da je to bilo prije objave propisa o podjeli ratnog plijena.[63]

Za ovakvu vrstu udruživanja važe sljedeći propisi:

1. Da svaki od ortaka ima pravo potraživati i primiti naknadu za ono što urade ili iznajme.

[62] - Doslovno udruživanje tijela.

[63] - Predaja je sahih i njenu primjenu zagovaraju Ahmed, Malik i Ebu Hanifa, neka je na njih Allahova milost.

2. U slučaju da se jedan od ortaka razboli ili iz opravdana razloga bude odsutan, dijele zajedno ono što onaj drugi zaradi.

3. U slučaju da jedan od ortaka duže vremena bude odsutan ili se razboli tako da mu bolest potraje, drugi ortak ima pravo na njegovo mjesto angažirati treću osobu i njen rad joj platiti iz dijela koji pripada bolesnom, odnosno odsutnom ortaku.

4. Ukoliko jedan od ortaka ne mogne dolaziti, drugi ima pravo raskinuti ugovor o udruživanju.

III - Udruživanje ugleda (*širketu-l-vudžuh*)

Širketu-l-vudžuh je takva vrsta udruživanja u kojoj dvojica ili više ortaka u kupovini i prodaji neke robe udružuju svoj ugled, tu robu prodaju i tako stečenu dobit između sebe dijele na jednake dijelove, s tim što na isti način dijele i gubitak, ukoliko do njega dođe.

IV - Udruživanje zajedničkog vlasništva (*širketu-l-mufaveda*)

Pored toga što pod sobom podrazumijeva sva tri gore navedena načina udruživanja: kapitala (*širketu-l-'inan*), rada (*širketu-l-ebdan*) i ugleda (*širketu-l-vudžuh*), ova vrsta udruživanja podrazumijeva još i sva druga obilježja dioničarskog društva, pri čemu jedan ortak ovlašćuje drugog da slobodno može vršiti sve vrste transakcija: prodavati, kupovati, ulagati, ovlašćivati treće osobe, voditi parnice, izdavati garancije, prebacivati kapital i sl., s tim da se dobit između njih dijeli po dogovoru, a gubitak na osnovu uloga u glavnici.

II - Poslovanje tuđim kapitalom (el-mudarebetu) ili (el-kiradu)

1. Definicija poslovanja sa tuđim kapitalom

Pod izrazima *el-mudarebetu* ili *el-kiradu* podrazumijeva se slučaj kada jedna osoba dâ drugoj određeni iznos gotovine s namjerom da ga uloži u kakav trgovački posao. U tom slučaju dobit pripada obojici, i dijeli se onako kako su se dogovorili. Međutim, u slučaju da dođe do gubitka, on se zaračunava samo od glavnice uloženog kapitala. Ovo zato što je onaj ko je radio na datom poslu, u takvom slučaju, uzalud uložio svoj trud i što ne bi bilo pravedno da snosi bilo kakve dodatne gubitke.

2. Propisanost poslovanja sa tuđim kapitalom

Poslovanje sa tuđim kapitalom (*el-mudarebetu*) je dozvoljeno na osnovu jednoglasnog mišljenja ashaba i imama svih mezheba u Islamu[64], te na osnovu činjenice da se na taj način poslovalo i u doba Allahova Poslanika ﷺ, pa ga je i on kao takvog odobrio.

3. Propisi vezani za poslovanje sa tuđim kapitalom

Da bi poslovanje sa tuđim kapitalom bilo ispravno, protrebno je da se zadovolje sljedeći propisi:

3.1. Da poslovanje sa tuđim kapitalom bude od strane muslimana kojima (vjerozakon) takve aktivnosti smatra validnim. Ovakav odnos može biti i između muslimana i nemuslimana, pod uvjetom da je kapital od nemuslimana, a rad i poslovanje od strane muslimana, jer ako musliman njim posluje, sigurno je da u njemu neće biti kamate ili nekog drugog imetka koji je po islamskim propisima zabranjen (haram).

3.2. Da se pri poslovanju tuđim kapitalom tačno zna kolika je glavnica.

3.3. Da se odredi zarada poslodavcu. Ukoliko se to ne definira, onda će onaj koji posluje tuđim kapitalom biti plaćen za svoj rad, s tim što će cijela dobit pripasti vlasniku glavnice. Ukoliko se, pak, dogovore riječima: "Dobit dijelimo"- dobit će podijeliti među sobom podjednako.

3.4. Ukoliko se ne slože oko toga kako su se dogovorili oko podjele dobiti, tj. da jednom, recimo, pripadne četvrtina, a drugom tri četvrtine, ili svakom od njih dvojice po pola dobiti, prihvatit će se riječi vlasnika glavnice, s tim što se mora zakleti da govori istinu.

---

[64] - Tako Malik u svome djelu *Muveta'* navodi: "da su dva Omer b. Hattabova sina: Abdullah i Ubejdullah svratila kod Ebu Muse el-Eš'arije u Basri koji im je dao da sa sobom ponesu novac za Omera, r.a. Zatim se dosjetio i predložio im da za njega kupe kakvu trgovačku robu i da, kada ju prodaju, daju Omeru glavnicu. Tako su i učinili. Međutim, Omer im nije htio prepustiti zaradu, pa mu je Ubejdullah rekao: "Da je od glavnice bilo šta falilo ili da je propala, mi bismo ju nadoknadili!" Na to se Omer predomislio, uzeo glavnicu i polovicu zarade, a drugu polovicu dao njima dvojici, tako da je sa tim postupio kao sa kapitalom sa kojim drugi posluje."

3.5. Onaj ko posluje sa kapitalom jednog vlasnika, ukoliko to ovome može nanijeti štetu, nema pravo istovremeno poslovati sa kapitalom drugog vlasnika, osim u slučaju da mu ovaj prvi to dozvoli. Ovo zato što to može oštetiti prvog vlasnika, a oštetiti muslimana u Islamu je strogo zabranjeno.

3.6. Nema podjele dobiti sve dok je ugovor o poslovanju sa tuđim kapitalom na snazi, osim ako na to, na obostrano zadovoljstvo, pristanu obje strane.

3.7. Glavnica se uvijek nadomiruje iz dobiti, tako da onaj ko sa njom posluje nema pravo ni na kakvu dobit sve dok prethodno ne namiri glavnicu. Ovo u slučaju da dobit još nije podijeljena. Međutim, ukoliko se recimo, prvo trgovalo sa stokom, pa se na tome ostvarila dobit i podijelila između vlasnika kapitala i onoga ko je sa njom poslovao, a zatim se ta ista glavnica uložila, recimo u trgovinu žitom ili platnom, pa se na njoj izgubilo, sav gubitak ide na teret vlasnika glavnice, jer u tom slučaju onaj ko je sa glavnicom poslovao nije dužan namiriti je iz dobiti ostvarene u prethodnom poslovanju sa tom istom glavnicom.

3.8. Ukoliko se ugovor o poslovanju sa tuđim kapitalom raskine, a pri tome kapital ostane u robi ili kod nekoga u dugu, a vlasnik glavnice sa tim ne bude zadovoljan pa bude tražio da se roba proda i da mu se ona vrati u gotovini ili bude tražio da mu se dug vrati, onaj ko je sa glavnicom poslovao je dužan udovoljiti njegovu zahtjevu.

3.9. Ukoliko onaj ko je poslovao sa glavnicom izgubi, a to ne mogne dokazati, te ukoliko se ne bude moglo dokazati da su njegove tvrdnje lažne, natjeraće se da se zakune i kada to učini, zakletva će se prihvatiti kao takva.

III - Davanje pod zakup voćnjaka (el-musakatu) i zemlje (el-muzareatu)

a) Davanje pod zakup voćnjaka (*el-musakatu*)

1. Definicija

El-musakatu je davanje palmi ili drugih voćaka ili i palmi i drugih voćaka zajedno pod zakup drugoj osobi s tim da ih ona zalijeva, obrezuje i oko njih radi ostalo što je potrebno i da za svoj rad dobije određeni dio plodova.

2. Propisanost davanja pod zakup voćnjaka

Davanje pod zakup voćnjaka je dozvoljeno. Kao osnova za to služi činjenica da je to prakticirano u doba Allahova Poslanika ﷺ kao i u doba njegovih nasljednika - pravednih vladara (*hulefai-r-rašidin*) poslije njega. U tom smislu Buharija preko Ibn Omera, r.a., bilježi predaju u kojoj se kaže da je Allahov Poslanik ﷺ zaključio primirje sa stanovnicima Hajbera pod uvjetom da mu ovi sa svojih voćnjaka i zemlje u vidu poreza izdvajaju dio godišnjih prihoda u žitu i hurmama, te da su tu praksu poslije njega nastavili Ebu Bekr, Omer, Osman i Alija, r.a.

3. Propisi koji se odnose na davanje pod zakup voćnjaka

Da bi davanje pod zakup voćnjaka bilo valjano, potrebno je udovoljiti sljedećim propisima:

3.1. Da se prilikom zaključivanja ugovora o davanju pod zakup tačno definira koja stabla palmi ili voćaka su predmet ugovora. U suprotnom, ukoliko je predmet ugovora nepoznat, ugovor o davanju pod zakup se ne može ni zaključiti zbog bojazni od rizika, jer je rizikovati zabranjeno.

3.2. Da se tačno definira dio koji pripada onome ko voćnjak uzima pod zakup, recimo četvrtina ili petina. Isto tako, ugovorom o zakupu trebaju biti obuhvaćena sva stabla palmi ili drugih voćki, jer se, u slučaju da njime budu obuhvaćena samo pojedina stabla, može desiti da ta stabla rode, ali i da ne rode, a to je rizik kome se u Islamu zabranjeno izlagati.

3.3. Onaj ko uzima voćnjak pod zakup dužan je cio voćnjak održavati kako treba i kako je uobičajeno da zakupnik radi.

3.4. Ako zemlja sa voćnjakom koja se daje pod zakup podliježe obavezi harača ili poreza, on podliježe na teret vlasnika, a ne onoga ko ju uzima pod zakup. Ovo zato što se harač i porez odnose na osnovicu tj. zemlju i što se oni na nju moraju platiti, čak i u slučaju da se zemlja i ne obrađuje, bilo putem zasađivanja voćaka, bilo sjetvom.

Što se, pak, tiče zekata, njega je dužan izdvajati onaj čiji prihod dostigne potrebni nisab, kako onaj koji izdaje zemlju pod zakup, tako i onaj ko je uzima. Ovo zato što se zekat izdvaja na osnovu prihoda sa zemlje, a ne na osnovu same zemlje.

3.5. Izdavati pod zakup se može i sama zemlja i to na taj način što će, recimo, vlasnik zemlje drugome dati zemlju da ju zasadi palmama ili

kakvim drugim voćkama, sa obavezom da ih zalijeva i oko njih radi sve dok ne izađu na rod, a za uzvrat mu dati npr. četvrtinu ili trećinu voćnjaka, pod uvjetom da se unaprijed odredi rok izvođenja stabala voćki na rod i površina zemlje ili broj voćki koje dobija onaj ko ih je zasadio i podgojio.

3.6. Ukoliko sam ne mogne ispuniti preuzetu obavezu, onaj ko je uzeo pod zakup, može angažirati drugog kome će pripasti plodovi određeni u ugovoru o iznajmljivanju dogovorenim sa vlasnikom.

3.7. Ukoliko onaj ko je zemlju uzeo pod zakup, prekine rad prije nego što voćke izađu na rod, vlasnik zemlje ima pravo sa njim raskinuti ugovor. Ukoliko se, pak, o voćnjaku prestane brinuti nakon što je voćnjak izašao na rod, vlasnik ima pravo za rad oko voćnjaka angažirati drugog, s tim što će njegov rad platiti iz potraživanja ovog prvog.

3.8. Ukoliko onaj ko je voćnjak uzeo pod zakup umre, njegovi nasljednici imaju pravo za te poslove angažirati nekog drugog. Ugovor o davanju pod zakup u ovom slučaju se može raskinuti ukoliko se obje strane o tome dogovore.

b) Davanje zemlje pod zakup uz podjelu prinosa (*el-muzareatu*)

1. Definicija davanja zemlje pod zakup

El-muzareatu je davanje zemlje drugom čovjeku da ju obrađuje uz određenu količinu prinosa sa zemlje.

2. Propisanost davanja zemlje pod zakup

Davanje zemlje pod zakup dozvoljava većina ashaba, tabi'ina i imama pravnih škola u Islamu. Međutim, ima i onih koji to osporavaju.

Oni koji to dozvoljavaju rukovode se Poslanikovim ﷺ sklapanjem primirja sa stanovnicima Hajbera pod uvjetom plaćanja poreza u vidu dijela prinosa sa zemlje i hurmi. U tom smislu Buharija preko Ibn Omera, r.a., bilježi predaju u kojoj se kaže da je Allahov Poslanik ﷺ zaključio primirje sa stanovnicima Hajbera pod uvjetom da mu ovi sa svojih voćnjaka i zemlje u vidu poreza izdvajaju dio godišnjih prihoda u žitu i hurmama, od čega je svojim ženama izdvajao stotinu tovara (*veskova*), i to: osamdeset tovara u hurmama i dvadeset tovara u ječmu.

To što se od Vjerovjesnika ﷺ u nekim predajama spominje da je zabranio izdavanje zemlje pod zakup, oni objašnjavaju time što je to bilo:

- Ili zbog nepreciznog definiranja šta se tačno od prinosa daje (svakoj strani), kao što stoji u predaji koju prenosi Rafi' b. Hadidž, r.a., koji kaže: "Od svih ensarija mi smo imali najviše zemlje, pa smo ju izdavali pod zakup drugima, s tim da prinosi sa te i te zemlje idu nama, a sa te i te njima. Ponekad bi jedna dala prinose a druga ne bi, pa nam je to zabranio." (Muttefekun alejhi)

- Ili što je to jako pokuđeno (*mekruhi-tenzih*), kao što stoji u Ibn Abbasovim, r.a., riječima koji kaže da Vjerovjesnik ﷺ davanje zemlje pod zakup nije izričito zabranio, ali je rekao: "Bolje vam je da svome bratu date zemlju da je besplatno obrađuje, nego da mu je dajete pod zakup i od njega uzimate određeni dio prinosa." (Buharija)

3. Propisi koji se odnose na davanje zemlje pod zakup

Da bi davanje zemlje pod zakup bilo valjano, potrebno je udovoljiti sljedećim propisima:

3.1. da je preciziran period na koji se izdaje zemlja pod zakup, recimo, na godinu dana,

3.2. da je preciziran iznos pod kojim se izdaje, recimo: polovina, trećina, ili četvrtina od ukupne količine prinosa i da se to odnosi na sve što se sa zemlje dobije, a ne samo na dio usjeva, jer ukoliko bi se npr. uvjetovalo riječima: "Sa toga i toga dijela što ponikne, dobit ćeš toliko i toliko" - iznajmljivanje ne bi bilo valjano,

3.3. da sjeme dâ onaj ko iznajmljuje zemlju, a ne onaj ko ju obrađuje, jer bi to u tom slučaju spadalo u drugi tip iznajmljivanja zvani *el-muhaberetu*[65] koji je još diskutabilniji od *el-muzara-e* (u pogledu propisanosti), jer se od Džabira, r.a., prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik ﷺ je zabranio da se zemlja daje pod zakup (*napoličanstvo*) uz obavezu onoga ko ju obrađuje da osigura sjeme (*el-muhaberetu*)."[66]

---

[65] - Kaže u *Fethu-l-bariju*: El-Muhabereta je u slučaju kada onaj ko ju uzima u zakup dužan osigurati još i sjeme, dok u slučaju el-muzarae vlasnik zemlje osigurava sjeme.

[66] - Sened hadisa je sahih, a bilježi ga Ahmed.

3.4. Ukoliko bi vlasnik zemlje onome kome ju daje pod zakup uvjetovao da prije podjele prinosa sa zemlje njemu izdvoji utrošeno sjeme, pa što ostane podjele onako kako su se dogovorili, ne bi bilo valjano.

3.5. Davanje zemlje pod zakup za novac je ispravnije nego za dio prinosa sa zemlje, jer se od Rafia b. Hadidža prenosi da je rekao: "...a što se tiče davanja zemlje pod zakup u zlatu i srebru, to nam (tj. Vjerovjesnik ﷺ) nije zabranio."

3.6. Lijepo bi bilo (*mustehab*) da onaj ko ima višak zemlje jedan dio na obrađivanje dâ svome bratu-muslimanu besplatno, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Ko ima zemlju, neka ju: ili sam obrađuje ili pokloni svome bratu da ju obrađuje."

"...a pokloniti je svome bratu da ju obrađuje, bolje mu je nego za nju uzimati određeni dio prihoda."[67]

3.7. Većina islamskih učenjaka smatra da nije dozvoljeno iznajmljivati zemlju za hranu, jer to u krajnjem slučaju znači davati hranu za hranu na poček uz prido, a to je zabranjeno. To što se od Ahmeda prenosi da je to dozvoljeno, može biti samo u smislu davanja zemlje pod zakup u prinosima (napoličarstvo), a nikako u smislu iznajmljivanja zemlje u prehrambenim artiklima.

IV - Iznajmljivanje / unajmljivanje (el-idžaretu)

1. Definicija

Pod iznajmljivanjem / unajmljivanjem (*el-idžaretu*) podrazumijeva se obavezujući ugovor u pogledu određene koristi, na određeno vrijeme i po određenoj cijeni.

2. Propisanost iznajmljivanja / unajmljivanja

Iznajmljivanje / unajmljivanje je dozvoljeno riječima Uzvišenog:

لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا / *Mogao si, da si htio - reče (Musa) - uzeti za to nagradu.*(El-Kehf, 77.)

[67] - Predaja je sahih.

إِنَّ خَيْرَ مَنْ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ / *Najbolje je da unajmiš snažna i pouzdana.* (El-Kasas, 26.)

عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَانِيَةَ حِجَجٍ / *...ali treba da me osam godina služiš.* (El-Kasas, 27.)

i riječima Allahova Poslanika ﷺ:

"Uzvišeni Allah veli: 'Sa trojicom ću se na Sudnjem danu Ja obračunati: čovjekom koji u Moje ime (nešto) dobije, pa iznevjeri, čovjekom koji proda slobodna čovjeka, pa za njega uzeti novac potroši na svoju hranu i čovjeka koji drugoga uzme u najam, pa mu ovaj valjano uradi posao, a on mu za to ne isplati zasluženu nagradu." (Buharija)

Dokaz za navedeno je i činjenica da je Allahov Poslanik ﷺ zajedno sa Ebu Bekrom, r.a., prilikom Hidžre iz Mekke u Medinu, unajmio iskusna vodiča iz plemena Beni Dejl da bi im pokazao puteve koji vode do Medine.[68]

3. Uvjeti za valjanost iznajmljivanja / unajmljivanja

Da bi iznajmljivanje / unajmljivanje bilo valjano, potrebno je da se ispune sljedeći uvjeti:

3.1. da se tačno zna korist koja se unajmljuje / iznajmljuje, recimo stanovanje u kući ili za koji se posao neko unajmljuje, recimo za šivanje odijela i sl., jer je to jedna vrsta kupoprodaje, a u kupoprodaji se mora znati vrsta i kvalitet predmeta kupoprodaje,

3.2. da je korist za koju se neko ili nešto unajmljuje po islamskim propisima dozvoljena, jer nije dozvoljeno, recimo, unajmljivati robinju radi spolnog odnosa sa njom, ženu radi pjevanja ili naricanja, niti zemlju da bi se na njoj podigla crkva ili pogon za proizvodnju vina (alkohola),

3.3. da je precizirana cijena uz koju se neko ili nešto unajmljuje, jer je Ebu Seid rekao: "Allahov Poslanik ﷺ je zabranio uzimanje najamnika dok se ne odredi cijena po kojoj se iznajmljuje."[69]

---

[68] - O tome se govori u sahih predaji.

[69] - Prenosioci predaje koju bilježi Ahmed su pouzdani.

4. Propisi u vezi sa iznajmljivanjem / unajmljivanjem

4.1. Dozvoljeno je unajmljivanje učitelja za podučavanje nekoj disciplini ili majstora za podučavanje nekom zanatu. Ovo zato što je Vjerovjesnik ﷺ dao da se neki zarobljenici iz Bitke na Bedru otkupe tako što je svaki od njih podučio čitanju i pisanju određeni broj medinske djece.[70]

4.2. Dozvoljeno je unajmiti nekoga uz snošenje troškova oko njegovog izdržavanja, hrane i odijevanja. U tom smislu se pripovijeda da je Allahov Poslanik ﷺ učeći suru *El-Kasas*, kod kazivanja o Musau, a.s., zastao i rekao: "Musa, a.s., je osam ili deset godina služio u najmu kako bi očuvao svoju čednost i prehranio se."[71]

4.3. Dozvoljeno je iznajmljivanje kuće do određenog vremena do kojeg se misli da će (kuća) moći trajati.

4.4. Ukoliko neko nešto iznajmi, pa to određeno vrijeme ne mogne koristiti, za to vrijeme nije obavezan isplatiti najamninu. Međutim, ukoliko onaj ko je nešto ili nekoga unajmio, sâm od sebe to ne iskoristi, dužan je najamninu platiti u punom iznosu.

4.5. Ugovor o unajmljivanju prestaje važiti u slučaju kada predmet ugovora ne mogne služiti namijenjenom cilju, recimo kuća za stanovanje usljed rušenja, ili životinja usljed uginuća i sl. U tom slučaju onaj ko je dotični predmet iznajmio dužan je najamninu platiti samo za period u kome je iznajmljeni predmet koristio.

4.6. Ukoliko neko nešto iznajmi, pa nakon toga ustanovi da to ima nedostatke ili mahane za koje nije prethodno znao, ima pravo odustati od iznajmljivanja. Međutim, ukoliko je iznajmljeni predmet neko vrijeme koristio, dužan je platiti najamninu za taj period.

4.7. Najamnik koji još sa nekim, a ne sâm, obavlja neki posao, recimo, krojački ili kovački, odgovara za ono što za vrijeme rada pokvari, ali ne i za nestanak predmeta iz radnje u kojoj obavlja svoj posao. Ovo zato što bi u tom slučaju bio kao emanet dat na čuvanje, a emanet se ne nadoknađuje, osim ukoliko povjerenik ne bude povjereno čuvao na odgovarajućem mu mjestu.

---

[70] - Muhammed b. Ishak i drugi autori autobiografske literature.

[71] - Hadis bilježe Ahmed i Ibn Madže. Njegov sened je prihvatljiv.

Isto tako, najamnik koji za nekoga sam obavlja posao nije dužan nadoknaditi eventualnu štetu koju svojim radom učini, osim u slučaju ako se ustanovi da je to učinio namjerno ili iz neodgovornog odnosa prema poslu koji obavlja.

4.8. Visina najamnine se precizira ugovorom, a isplaćuje po korišćenju ili po obavljenu poslu, osim ako je dogovoreno da to bude prilikom zaključivanja ugovora. Ovo zato što je Vjerovjesnik ﷺ rekao: "Međutim, najamnik svoj rad naplaćuje kada završi svoj posao."[72]

4.9. Onaj ko je unajmljen za neki posao ima pravo kod sebe zadržati predmet koji je uradio, recimo, sašiveno odijelo, sve dok svoj rad ne naplati. Međutim, ukoliko je priroda obavljenog posla takva da predmet najamnine ne može zadržati, recimo prenošenje tereta s jednog mjesta na drugo, on nema pravo da to odgađa nego će posao uraditi a potom svoj trud naplatiti čim obavi posao.

4.10. Ukoliko se neko unajmi za njegu ili liječenje bolesnika, pa zbog nepoznavanja posla nanese štetu, dužan je nadoknaditi prouzrokovanu štetu, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko se bavi liječenjem, a ne poznaje posao koji obavlja, obavezan je nadoknaditi štetu."[73]

V - Određivanje visine nagrade (el-džu'aletu)

1. Definicija određivanja visine nagrade

U čisto jezičkom smislu *el-džu'aletu* znači nečija nagrada za urađeni posao. U vjersko-pravnom smislu *el-džu'aletu* znači ponudu, od osobe čiju takvu aktivnost vjerozakon smatra validnom, određene nagrade nekome ko će uraditi neki posao, bez obzira znalo se ili ne o kome se radi, kao npr. reći: "Ko mi ozida ovaj zid dobit će toliko i toliko." Ukoliko se neko javi i ozida zid, zaslužuje iznos koji je ovaj odredio, bez obzira o kome se iznosu radi.

2. Propisanost određivanja visine nagrade

Određivanje visine nagrade (*el-džu'aletu*) dozvoljeno je riječima Uzvišenog:

---

[72] - Hadis bilježi Ahmed i u njegovu senedu ima elemenata koji ukazuju na slabost.

[73] - Ebu Davud, Nesai i Ibn Madže. Ebu Davud kaže da ne zna da li je hadis sahih ili nije.

وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ / *Ko je donese, dobiće kamilin tovar hrane.* (Jûsuf, 72.) kao i Poslanikovim ﷺ riječima: "Uzmite ga i od njega odredite i meni dio!" izrečenim u vezi stada stoke koje je ponuđeno za onoga ko izliječi od ujeda zmije poglavicu jednog plemena.[74]

3. Propisi u vezi sa određivanjem visine nagrade

3.1. Dozvoljeno je da dvije strane u vezi ponuđene nagrade za neki posao sklope ugovor, pri čemu svaka od strana ima pravo na prekid ugovora. Ukoliko se ugovor raskine prije otpočinjanja posla, nijedna od strana prema drugoj nema nikakvih obaveza. Međutim, ukoliko se ugovor raskine nakon što je posao započet, onaj ko ga je započeo ima pravo na naplatu dijela posla koji je obavio.

3.2. Da bi se ponuđena nagrada zaslužila u ovoj vrsti posla nije uvjet definirati rok dokle se on mora završiti. Tako, ukoliko neko kaže: "Ko mi dovede nestalu ili odbjeglu devu, dobit će zlatnik" - onaj ko ju dovede, zaslužuje zlatnik makar mu je doveo i nakon mjesec ili godinu dana.

3.3. Ukoliko u poslu za ponuđenu nagradu učestvuje više osoba, nagradu će podijeliti između sebe podjednako.

3.4. Ukoliko je nagrada ponuđena za nešto što je zabranjeno, recimo, ukoliko neko kaže: "Ko mi otpjeva ili odsvira to i to, ili ko pretuče ili izgrdi toga i toga, dobit će od mene to i to" - muslimanu nije dozvoljeno u tome učestvovati.

3.5. Onaj ko nađe izgubljenu stvar, pa ju vrati vlasniku ili uradi kakav posao prije nego što sazna da je za njega obećana nagrada, na nju nema pravo, jer je posao prvobitno uradio dobrovoljno. Od ovog se izuzima jedino nagrada za vraćanje odbjeglog roba i za spašavanje utopljenika. U ta dva slučaja nagrada se računa kao priznanje za učinjeno djelo.

3.6. Ukoliko bi neko rekao: "Ko pojede ili popije to i to - pod uslovom da se radi o halal jelu i piću - dobit će to i to!"- ponuda bi bila valjana. Međutim, ukoliko bi rekao: "Ko pojede to i to, dobit će to i to, a ako mu ostane toliko i toliko, dužan je to i to!"- ponuda ne bi bila valjana.

[74] - Hadis bilježi Buharija u *Kitabu-l-idžareti* (u poglavlju o iznajmljivanju).

3.7. U slučaju da u pogledu visine nagrade dođe do neslaganja između onoga ko nudi i onoga ko prihvaća da uradi ono što se nudi, prihvatit će se tvrdnja onoga ko nudi, s tim što je dužan zakleti se da govori istinu. Međutim, ukoliko između njih dođe do neslaganja u pogledu postojanja same ponude, prihvatit će se tvrdnja onoga ko je ponudu prihvatio, također pod uvjetom da se zakune da govori istinu.

VI - Prijenos duga (el-havaletu)

1. Definicija prijenosa duga

Pod prijenosom duga (*el-havaletu*) se podrazumijeva prijenos duga sa jednog na drugog dužnika, i to tako da osoba pod dugom koja, također, ima svoga dužnika, pod istim iznosom i uvjetima vraćanja, svome povjeriocu, kada mu ovaj zatraži povraćaj duga, kaže: "Upućujem te na toga i toga koji je meni dužan isti iznos i pod istim uvjetima kao i ja tebi, pa odi i uzmi ga od njega!" Ukoliko dužnikov dužnik na koga se povjerilac duga upućuje na to pristane, računa se da mu je dužnik vratio dug.

2. Propisanost prijenosa duga

Prijenos duga sa jednog dužnika na drugog (*el-havaletu*) je dozvoljen. I ne samo to, dužnikov dužnik na koga ovaj svoga povjerioca upućuje je dužan prihvatiti prijenos duga, ukoliko je upućen na onog ko ima mogućnost da mu vrati dug, tim prije što je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Neopravdano odugovlačenje bogata čovjeka da vrati dug svome povjeriocu je nepravda. Zato neka, kada neko od vas svoga povjerioca uputi da svoj dug naplati od onog ko ima mogućnost da mu vrati dug, to prihvati i učini!" (Muttefekun alejhi)

"Neopravdano odugovlačenje bogata čovjeka sa vraćanjem duga svome povjeriocu je nepravda. Zato, ako budeš upućen na onoga ko ima mogućnost da ti vrati dug, to prihvati i otidi njemu!"[75]

---

[75] - Hadis je sahih i bilježe ga autori sunen-zbirki. Navedenu verziju bilježi Ibn Madže.

3. Uvjeti za valjanost prijenosa duga sa jednog dužnika na drugog

Da bi prijenos duga sa jednog dužnika na drugog bio valjan, potrebno je da se steknu sljedeći preduvjeti:

3.1. da je visina duga dužnikova dužnika na koga se povjerilac upućuje ista kao i dužnikov dug prema povjeriocu,

3.2. da su oba duga iste vrste, iznosa, načina i roka vraćanja,

3.3. da su sa prijenosom duga sa jednog dužnika na drugog zadovoljna oba dužnika. Ovo zato što dužnik, iako je dužan vratiti dug, nije obavezan vratiti ga putem prijenosa na svoga dužnika, nego ima punu slobodu izbora načina na koji će to učiniti i što je njegov dužnik, iako je Poslanik ﷺ preporučio da prihvati prijenos duga na njega, to obavezan prihvatiti samo u smislu dobročinstva i gesta dobre volje, budući da sporazum o prijenosu duga na drugog dužnika nije obavezan nego samo jedan od načina na koji, dobronamjerno, svome bratu-muslimanu može izaći u susret i prema njemu pokazati razumijevanje.

4. Propisi u vezi sa prijenosom duga

U vezi sa prijenosom duga sa jednog dužnika na drugog, treba voditi računa o sljedećem:

4.1. Da je onaj na koga dužnik vrši prijenos svoga duga imućan i sposoban izvršiti obavezu vraćanja duga, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada neko od vas svoga povjerioca uputi da svoj dug naplati od onog ko ima mogućnost da mu ga vrati, neka to prihvati i učini!" (Muttefekun alejhi)

4.2. Ukoliko dužnik svoga povjerioca uputi da svoj dug naplati od nekoga za koga se ustanovi da je bankrotirao, mrtav ili odsutan na duži period, povjerilac se ima pravo vratiti i svoje pravo ponovo zatražiti od svog dužnika.

4.3. Ukoliko neko svoj dug prenese na drugog, a ovaj drugi na trećeg, prijenos duga je i dalje valjan, sve dok su valjani uvjeti njegova prijenosa.

VII - Garancija, jamstvo, zalaganje, zastupanje i nagodba

a) Garancija (*ed-damanu*)

1. Definicija garancije

Garancija (*ed-damanu*) je preuzimanje na sebe nečije obaveze, recimo da za jednog čovjeka koji od drugoga uzima pozajmicu, treći, čije aktivnosti su po vjerozakonu validne, garantira da će je vratiti riječima: "Ja za njega garantiram!" Time ovaj treći postaje garant prvom, pa povjerilac, u slučaju da mu dužnik ne vrati dug, ima pravo potraživati ga od onoga ko je za njega garantirao.

2. Propisanost garancije:

Garantirati za drugog je dozvoljeno riječima Uzvišenog Allaha: ولمن جاء به حمل بعير وأنا به زعيم / *Ko je donese, dobit će kamilin tovar hrane. Ja za to jamčim!"* (Jûsuf, 72.) i riječima Allahova Poslanika ﷺ:

"Garant je dužnik."[76]

Drugom prilikom, odbivši da klanja dženazu čovjeku koji je umro pod neizmirenim dugom a nije imao nekog ko će ga izmiriti, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Osim da neko od vas ustane i za njega garantira." (Buharija) tj. da će vratiti njegove dugove.

3. Propisi u vezi sa garancijom

3.1. Prilikom davanja garancije važno je osigurati pristanak garanta. Pristanak onoga za koga se garantira nije potreban, jer njegov pristanak nije bitan.

3.2. Onaj za koga se garantira oslobađa se odgovornosti tek nakon što se od nje oslobodi i garant. Drugim riječima rečeno, čim se od odgovornosti oslobodi onaj za koga se garantira, od nje se automatski oslobađa i garant.

3.3. Budući da je davanje garancije svojevrstan vid dobrovoljnosti i dobročinstva, za njenu valjanost nije potrebno prethodno poznavanje onoga za koga se garantira. To znači da čovjek može garantirati i za nekoga koga uopće ne poznaje.

---

[76] - Bilježe ga Ebu Davud i Tirmizi koji ga je ocijenio kao hasen.

3.4. Garantirati se može samo u već postojanoj obavezi ili koja ide ka tome da postane postojana, kao što je, recimo, slučaj sa određivanjem nagrade za izvršenje nekog posla.

3.5. Za istog čovjeka istovremeno može garantirati više osoba. Isto tako, jedan te isti čovjek može garantirati za više osoba.

Forma pismene garancije:

Nakon bismille i zahvale Allahu Uzvišenom!

Dana......... u prisustvu svjedoka:..........., ja:.......... dao sam šerijatski valjanu garanciju za............ na iznos od:.............. koju ću isplatiti (odmah, ili u ratama, do tada i tada). Izjavljujem da sam u mogućnosti i potpuno sposoban isplatiti navedeni iznos, da mi je poznato značenje davanja garancije i sve šerijatske obaveze koje iz toga proizilaze. Onaj za koga se daje garancija je prihvatio spomenutu garanciju dana:............

b) Jamstvo (*el-kefaletu*)

1. Definicija jamstva

Jamstvo je preuzimanje obaveze od strane pravnog lica da će nečiju obavezu prema drugom ispuniti ili ga na sud dovesti.

2. Propisanost jamstva

Jamstvo za drugog po islamskim propisima je dozvoljeno i kao takvo je propisano riječima Uzvišenog:

لَنْ أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّى تُؤْتُونِي مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهِ إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ

Ja ga sa vama neću poslati, dok se tvrdo Allahom ne zakunete da ćete mi ga doista vratiti, osim ako ne nastradate. (Jûsuf, 66.)

i riječima Allahova Poslanika ﷺ:

"Nema jamstva za djela koja podliježu precizno određenoj šerijatskoj kazni!"[77]

---

[77] - Hadis bilježe Bejheki i Ibn Adijj. U njegovom senedu ima nekih slabosti, a njegovo značenje je ispravno.

"Ze'im je dužnik."[78] ze'im znači jamac.

3. Propisi u vezi sa davanjem jamstva

Da bi jamstvo bilo valjano, potrebno je da se ispune sljedeći preduvjeti:

3.1. Da se poznaje ono za što se daje jamstvo, naročito ako se radi o jamstvu da će se onaj za koga se ono daje, u slučaju potrebe, dovesti na sud.

3.2. Da se za njega osigura pristanak jamca.

3.3. Ukoliko se za nekog daje jamstvo u materijalnom vidu, pa ovaj umre, jamac je dužan te materijalne obaveze izvršiti. Međutim, ukoliko se za nekoga daje jamstvo da će se u slučaju potrebe ovaj pojaviti na sudu, pa ovaj u međuvremenu umre, sa jamca spada svaka obaveza.[79]

3.4. Sa jamca spada svaka obaveza onoga momenta kada pred sud dovede onoga za koga je jamčio da će ga dovesti.

3.5. Jamstvo je valjano samo u onim pravima za koja se, inače, može opunomoćiti drugi da ga u tome zastupa, kao što je, recimo, poslovanje sa imetkom. Za razliku od njega, ne može se davati jamstvo u stvarima vezanim za izvršenje kazne (*hudud*) niti odmazde (*kisas*), jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Nema jamstva[80] u pogledu Šerijatom preciziranih kazni!" (Bejheki)

c) Davanje u zalog (*er-rehn*)

1. Definicija zaloga

Er-rehn je stavljanje u zalog (pod hipoteku) nečega od čije vrijednosti povjerilac, u slučaju da dužnik ne vrati dug, svoja potraživanja može naplatiti. Drugim riječima, takav slučaj se ogleda u primjeru kada jedna osoba od druge zatraži pozajmicu, pa ova druga (tj. povjerilac) od prve

[78] - Ebu Davud i Tirmizi. Tirmizi ga ocjenjuje kao hasen.

[79] - Malik, r.a., smatra da je u tom slučaju jamac dužan platiti odštetu u novcu.

[80] - Učenjaci hanefijske pravne škole, za razliku od učenjaka ostalih pravnih škola, s obrazloženjem da u navedenom hadisu ima elemenata slabosti, smatraju da se jamstvo može dati i u pogledu Šerijatom preciziranih kazni (*hududa*).

(tj. dužnika) zatraži da mu, kao garanciju, dâ u zalog nešto, recimo: životinju, kakvu nekretninu i sl. od čije vrijednosti, ukoliko mu ovaj na vrijeme ne vrati pozajmicu, svoj dug može naplatiti. Primalac zaloga (tj. povjerilac) se zove *murtehin*, davalac zaloga (tj. dužnik) *rahin*, a stvar data u zalog (tj. pod hipoteku) *rehn*.

2. Propisanost stavljanja stvari u zalog

Stavljanje stvari u zalog (*rehn*) je dozvoljeno i kao takvo je propisano riječima Uzvišenog:

وَإِن كُنتُمْ عَلَىٰ سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ / *A ako ste na putu,*[81] *a ne nađete pisara, onda uzmite zalog!* (El-Bekare, 283.)

kao i riječima Allahova Poslanika ﷺ:

"Ne spriječava se vlasnik da ima pristup založenoj stvari. Njemu pripadaju prihodi od nje i on za njeno održavanje snosi troškove."[82] i

Enesovih, r.a. riječi: "Allahov Poslanik ﷺ je kao zalog kod jednog jevreja u Medini ostavio svoj oklop, a od njega za svoju porodicu uzeo ječam." (Buharija)

3. Propisi u vezi sa zalogom

3.1. Da bi zalog bio valjan, njega povjerilac duga treba preuzeti od onoga kome on dug povjerava. Davalac zaloga, i kada bi htio, nema pravo od povjerioca tražiti zalog nazad dok ne vrati dug. Povjerilac duga, ako hoće, s obzirom da je to njegovo pravo, davaocu zaloga, zalog može vratiti kada god hoće.

3.2. Ono što se ne može prodati ne može poslužiti ni kao zalog. Izuzetak od ovog čine nedozreli usjevi i plodovi koji se ne mogu prodati, ali ipak mogu poslužiti kao zalog. Ovo zato što za primaoca zaloga u

---

81 - Navedeni kur'anski ajet dokaz je da je uzimanje zaloga dozvoljeno, bez obzira da li je čovjek kod kuće ili na putu. To što je u navedenom ajetu spomenut slučaj kada je čovjek na putu, je zbog toga što je to situacija kad se to najčešće događa, jer je za put vezana pretpostavka nemogućnosti da se dođe do pisara ili svjedoka.

82 - Hadis je, s obzirom na više verzija, hasen, a bilježe ga Šafija, Darekutni i Ibn Madže.

tome nema vida prevare niti obmane, budući da je njegov zajam pravno postojan (i neće propasti), čak ni u slučaju da zalog dat u obliku nedozrelih usjeva ili plodova i propadne (prije dozrijevanja).

3.3. Davalac zajma ima pravo od dužnika zahtijevati da mu vrati njegov dug čim istekne dogovoreni rok. Ukoliko mu dužnik vrati dug, ovaj mu je dužan vratiti zalog, a ukoliko ne vrati, ima pravo svoj dug naplatiti od vrijednosti onoga što je uzeo kao zalog, bilo to putem stavljanja u promet, investiciju ili pak u prodaju. U slučaju da od prodane stvari uzme više nego što iznosi dug, razliku će vratiti dužniku, a u slučaju da to ne dotekne, dužnik mu je dužan nadoknaditi razliku.

3.4. Stvar data u zalog povjeriocu duga računa se kao emanet koji je kod njega povjeren. Zato ju je, u slučaju da se ošteti ili propadne, usljed prekoračivanja njegova prava ili njegove nebrige, dužan nadoknaditi. Ako to nije slučaj povjerioc ne snosi odgovornost, a njegov dug dužnik je i dalje obavezan vratiti.

3.5. Dozvoljeno je stvar datu u zalog dok se ne vrati dug, pored povjerioca, povjeriti na čuvanje i trećoj osobi, pod uvjetom da je povjerljiva. Ovo zato što se smisao zaloga postiže obezbjeđivanjem jamstva a to se postiže kada se (zalog) ostavi kod povjerljive osobe.

3.6. Zalog nije valjan u slučaju da davalac zaloga (tj. dužnik) uvjetuje primaocu (tj. povjeriocu) da stvar datu u zalog ne može prodati čak ni u slučaju kada istekne dogovoreni rok za vraćanje duga, jer zalog u tom slučaju gubi svoj smisao. Isti propis važi i ako primalac zaloga (tj. povjerilac) uvjetuje davaocu zaloga (tj. dužniku) da stvar data u zalog postaje njegova onog momenta kada istekne dogovoreni rok za vraćanje duga. Ovo zato što je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Ne spriječava se vlasnik da ima pristup založenoj stvari. Njemu pripadaju prihodi od nje i on za njeno održavanje snosi troškove."[83]

3.7. Ako između davaoca i primaoca zaloga (tj. dužnika i povjerioca) dođe do nesporazuma oko visine duga, pod uvjetom da se zakune da govori istinu, postupiće se po tvrdnji dužnika. Izuzetak je slučaj kada povjerilac donese dokaz (da je onako kao što on tvrdi). U slučaju da, pak, dođe do spora između dužnika i povjerioca po pitanju predmeta zaloga, recimo da dužnik kaže: "Dao sam ti kao zalog devu i njeno mladunče" - a

---

[83] - Sened hadisa je hasen, a bilježi ga Ibn Madže.

povjerilac ustvrdi: "Nisi, nego samo devu" - prihvatiće se tvrdnja povjerioca, pod uvjetom da se zakune da govori istinu. Izuzetak je slučaj kada dužnik donese dokaz da je onako kao što on tvrdi. Ovo zato što je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Onaj ko nešto tvrdi, dužan je za to donijeti i dokaz, a onaj ko nešto niječe, dužan se zakleti (da govori istinu)."[84]

3.8. Ukoliko primalac zaloga ustvrdi da je založenu stvar vratio davaocu, a ovaj to porekne, prihvatiće se tvrdnja davaoca zaloga pod uvjetom da se zakune da govori istinu. Izuzetak od ovoga je slučaj kada primalac zaloga donese dokaz da je davaocu vratio njegov zalog.

3.9. Ukoliko ima kakve troškove u izdržavanju zaloga, primalac zaloga ima pravo taj zalog i koristiti. Tako, u slučaju da se radi o jahaćoj životinji, životinju ima pravo jahati, ili životinji koja se muze, musti. Dužan je da gleda pravdu i da je koristi u granicama svojih troškova koje ima na njenom izdržavanju, a ne više od toga, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Ukoliko je jahaća životinja data kao zalog, ona se može jahati u onoj mjeri koliko se na njeno izdržavanje troši. Ukoliko je muzara data kao zalog, može se musti u onoj mjeri koliko se na njeno izdržavanje troši. Onaj ko životinju jaše i muze, dužan ju je i izdržavati." (Buharija)

3.10. Prihodi od onoga što je dato u zalog, kao što su kirija od zgrada, plodovi od voćnjaka, prinosi sa zemlje, podmladak od stoke i sl. pripadaju davaocu zaloga, s tim što je on dužan snositi sve troškove oko održavanja i izdržavanja predmetnog zaloga. Ovo zato što je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Stvar koju kao zalog dužnik daje povjeriocu pripada onome ko ju daje u zalog. Njemu pripadaju prihodi od nje i on za njeno održavanje snosi troškove."[85]

3.11. Ukoliko primalac zaloga, bez znanja i dogovora sa davaocem zaloga, bude imao kakve troškove oko životinje koja mu je data kao zalog, davalac zaloga mu ih nije dužan priznati i snositi. Međutim,

---

[84] - Hadis u navedenoj verziji bilježi Bejheki sa vjerodostojnim senedom. Njegova osnova može se naći i u sahih hadisima.

[85] - Sened hadisa je hasen, a bilježi ga Ibn Madže.

ukoliko zbog daljine ili kakvog drugog opravdanog razloga, primalac zaloga nije bio u mogućnosti pribaviti takvu saglasnost od davaoca zaloga, ima pravo zahtijevati od davaoca zaloga da mu nadoknadi troškove koje je napravio s namjerom da ih naplati od davaoca. U suprotnom, nema pravo potraživati da mu to ovaj nadoknadi, jer se to tretira kao čin njegove dobre volje i jer se za ono što je dobrovoljno učinjeno nema pravo tražiti nadoknada.

3.12. Ukoliko se predmet zaloga pokvari (npr. da se kuća počne urušavati), pa je primalac zaloga popravi, bez saglasnosti davaoca zaloga, on nema pravo ništa tražiti od davaoca zaloga, izuzev građevinskog materijala, kao što su: kamen, cigla, grede i sl., jer on to nemože povratiti. To, dakle, ima pravo naplatiti od davaoca zaloga.

3.13. U slučaju da davalac zaloga umre ili bankrotira, od svih drugih kojima on nešto duguje primalac zaloga ima najveće pravo da od uzetog zaloga naplati svoja potraživanja, i to tako što će sačekati dogovoreni rok i u slučaju da mu se ne vrati njegov dug, prodati založenu stvar i od nje naplatiti svoj dug. U slučaju da vrijednost založene stvari bude veća nego što iznosi dug, primalac zaloga će ga naplatiti od te vrijednosti, a višak vratiti davaocu. Ukoliko, pak, vrijednost ne bude dovoljna da pokrije dug, razliku će naplatiti od dužnikove zaostavštine, zajedno sa ostalim kojima je on dužan (vjerovnicima).

Forma pismene izjave o davanju zaloga:

Nakon bismille i zahvale Allahu!

Ovim se potvrđuje da taj i taj (navesti ime) duguje tome i tome (navesti ime), toliko i toliko (navesti cifru), da je dogovoreni rok za vraćanje duga .... (navesti tačan datum, mjesto i godinu), te da je dužnik na ime gore navedenog duga u zalog, povjeriocu dao to i to (navesti tačno o čemu se radi, npr. ta i ta kuća). Povjerilac zaloga je dao, a primalac preuzeo navedeno u skladu sa šerijatskim propisima, dana .... godine.

d) Zastupanje (*el-vikale*)

1. Definicija

El-vikale (zastupanje) je ovlašćenje druge osobe da može zastupati u poslovima u kojima je dozvoljeno zastupanje, kao što su: trgovina (kupoprodaja), vođenje poslova, sporova itd.[86]

2. Uvjeti za valjanost zastupanja

Da bi zastupanje bilo valjano i onaj ko ga daje (*el-muvekkil*) i onaj kome se daje (*el-vekil*) moraju biti osobe kojima je pravno dozvoljeno vršiti takve radnje, tj. moraju biti *mukellef* (punoljetne, razumne).

3. Propisanost zastupanja

Zastupanje (*el-vikale*) je dozvoljeno i kao takvo je propisano Kur'anom i Sunnetom. U tom smislu su i riječi Uzvišenog:

وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا / *...i onima koji ga sakupljaju.*(Et-Tevbe, 60.) tj. sakupljačima zekata koji su zastupnici vladara (imama),

فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هَذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنظُرْ أَيُّهَا أَزْكَى طَعَامًا فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ

Pošaljite jednog od vas s ovim srebrenjacima vašim u grad, pa nek vidi u koga je najčistije jelo i neka vam od njega donese hrane! (El-Kehf, 19.)

Dakle, u ovom slučaju je cijela družina ovlastila jednog da za sve nabavi hranu. S druge strane, Allahov Poslanik ﷺ je više puta određivao sebi zastupnika. U tom smislu se pripovijeda da je Unejsu rekao:

"Unejs, otiđi ujutro kod žene dotičnog pa je, ukoliko prizna, daj kamenovati!"(Buharija) Dakle, Allahov Poslanik ﷺ je imenovao Unejsa da ga zastupa i umjesto njega ispita slučaj sa ženom optuženom za preljub, te izvršenju kazne kamenovanjem.

[86] - Musliman ne treba davati ovlašćenje nevjerniku da ga zastupa u poslovima vezanim za kupoprodaju, jer postoji bojazan da bi se mogao upustiti u ono što nije dozvoljeno. Isto tako, muslimanu nije dozvoljeno da nemuslimanu daje ovlašćenje da u ime njega traži vraćanje duga od drugog muslimana, iz bojazni da se ovaj prema njemu ponaša oholo i superiorno.

Od Ebu Hurejre, r.a., se prenosi da je rekao: "Vjerovjesnik ﷺ me je odredio da čuvam zekat sakupljen u ramazanu."

Drugom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je rekao Džabiru, r.a.: "Kada dođeš mome zastupniku, uzmi od njega petnaest tovara (*veskova*). Ukoliko ti bude tražio znak (lozinku), stavi ruku na prsa!"[87]

Također je Allahov Poslanik ﷺ poslao svoga oslobođenog roba Ebu Rafia i još jednog ensariju (da ga zastupaju), dok je on bio u Medini, u sklapanju braka sa Mejmunom bint Haris, r.a. (Malik)

4. Propisi u vezi sa zastupanjem

4.1. Za valjanost zastupanja dovoljne su bilo koje riječi iz kojih se dâ vidjeti da jedna osoba drugoj daje dozvolu da je zastupa. Prema tome, za valjanost zastupanja nije potrebna nikakva posebna forma.

4.2. Pravo zastupanja je pravno validno u svim privatnim poslovima kao što su: sklapanje poslovnih ugovora, kupoprodaja, zaključivanje i razvod braka, kao i u nekim dužnostima prema Allahu Uzvišenom, kao što su: sakupljanje i podjela zekata i obavljanje hadždža i umre za umrlog i trajno spriječenog.

4.3. Zastupanje je također valjano u postupku utvrđivanja i izvršavanja kazne[88] za prijestupe. Kao osnova za ovo uzimaju se Poslanikove ﷺ riječi upućene Unejsu: "Otiđi ujutro kod žene dotičnog pa je, ukoliko prizna, daj kamenovati!" (Buharija)

4.4. Zastupanje nije valjano u obredima kao što je namaz i post[89] niti u slučaju *li'ana* (proklinjanju supružnika kada supruga zaniječe muževu optužbu za blud), u slučaju *zihara*, u zavjetovanju i svjedočenju. Također, zastupanje nije valjano ni u čemu što je zabranjeno (haram), jer sve što je zabranjeno činiti lično, zabranjeno je ovlastiti i drugog da to učini.

---

[87] - Sened hadisa je hasen, a bilježe ga Ebu Davud i Darekutni. Jedan dio hadisa se nalazi i u *Sahihu* Buharije.

[88] - Učenjaci hanefijske pravne škole za valjanost postupka u slučajevima izvršenja kazne uvjetuju prisustvo onoga ko svoje ovlasti prenosi na drugog.

[89] - Treba naglasiti da je, ipak, dozvoljeno napaštanje za umrlog propuštenog ramazanskog i zavjetnog posta.

4.5. Zastupanje prestaje važiti u slučaju kada ga jedna od dviju strana otkaže, ili umre, ili poludi ili kada ga davalac (*el-muvekkil*) povuče od svoga zastupnika (*el-vekila*).

4.6. Onaj kome je dato pravo zastupanja drugog u kupoprodaji, nema pravo obavljati kupoprodaju sam sa sobom, sa svojom djecom, ženom niti sa onima kojima, iz bojazni zbog rodbinske pristrasnosti, ne može biti svjedok. Isti propisi kao i za zastupnika važe i za izvršioca oporuke, ortaka, sudiju i upravitelja vakufske imovine.

4.7. Zastupnik se ne smatra odgovornim za eventualnu štetu koja može nastati, osim u slučaju da je do nje došlo zbog prekoračivanja prava i njegova nehaja i neodgovornog odnosa prema poslu koji mu je povjeren. U suprotnom, dužan je nadoknaditi štetu koju je svojim nehajem, neodgovornošću i prekoračivanjem prava prouzročio.

4.8. Zastupanje u vezi sa ličnim pravima može biti neograničeno, tj. zastupniku se može dati pravo zastupanja u svim personalnim pitanjima. Izuzetak od ovoga su pitanja kao što je pitanje razvoda sa ženom, gdje onaj ko na drugoga prenosi pravo zastupanja, lično mora izraziti svoju odluku da se razvodi od žene.

4.9. Zastupnik kome njegov opunomoćitelj odredi šta će mu tačno kupiti, nema pravo kupiti drugo nego što mu on odredi. U suprotnom, opunomoćitelj ima pravo to prihvatiti ili odbiti. Isto tako, ukoliko zastupnik kupi nešto sa mahanom ili očito prevelikom cijenom, opunomoćitelj ima pravo to prihvatiti ili odbiti.

4.10. Zastupanje je valjano uz protunaknadu, s tim što se njena visina i vrsta posla za koji je zastupnik angažiran, unaprijed moraju definirati.

5. Forma pismene izjave o zastupanju:

Nakon zahvale Allahu Uzvišenom!

Ovim se potvrđuje da je taj i taj (navesti ime) odredio za svoga zastupnika toga i toga (navesti ime), za taj i taj posao (navesti precizno koji posao), te da su obojica pri tome bili potpuno zdravi, svjesni i slobodni pri odlučivanju. Opunomoćitelj je u prisustvu dvojice svjedoka (navesti njihova imena) prihvatio da ga gore spomenuti zastupa. Dogovor o navedenom postignut je dana .... god.

e) Nagodba (*es-sulh*)

1. Nagodba je jedna vrsta ugovora kojim se na miran način izglađuje nesporazum između dvojice protivnika. Takvu nagodbu predstavlja, recimo, slučaj kada jedna osoba ustvrdi da joj je druga prisvojila njeno pravo, pa ova druga, iako za to ne zna, prizna i pristane na nagodbu sa prvom, radije nego da se sa njom spori i bude natjerana da se zakune, u slučaju da njenu tvrdnju pokuša demantirati.

2. Propisanost nagodbe

Nagodba je dozvoljena riječima Uzvišenog:

فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ /*...onda se oni neće ogriješiti ako se nagode - a nagodba je najbolji način.* (En-Nisâ', 128.)

kao i riječima Allahova Poslanika ﷺ:

"Nagodba između muslimana je dozvoljena, osim ukoliko se ne radi o nagodbi kojom se zabranjuje dozvoljeno ili dozvoljava zabranjeno."[90]

3. Vrste nagodbe

Postoje tri vrste nagodbe i to:

a) *Nagodba uz priznanje duga*

Ovakav primjer nagodbe predstavlja slučaj kada jedna osoba ustvrdi da joj je druga nešto dužna, pa to ova druga prizna i, ne poričući da je to tako, dogovore se da joj vrati dug na taj način što će mu dio duga biti: ili umanjen, ili poklonjen, ili data olakšica u vraćanju u nečemu drugom, a ne u onome što je dužan, recimo, umjesto zgrade da mu dâ novac ili umjesto životinje haljinu.

[90] - Hadis bilježe Ebu Davud i Tirmizi. Tirmizi ga ocjenjuje kao sahih.

b) *Nagodba uz negiranje duga*[91]

Ovakav primjer nagodbe predstavlja slučaj kada jedna osoba ustvrdi da joj je druga nešto dužna, pa to ova negira, ali joj uprkos tome, u cilju izbjegavanja pokretanja sudskog spora i zakletve na koju bi u tom slučaju morao pristati, pristane na nagodbu da će joj dati dio onoga što se od nje traži, pod uvjetom da ova odustane od pokretanja parnice.

c) *Nagodba uz prešutnu saglasnost*

Ovakav primjer nagodbe predstavlja slučaj kada jedna osoba ustvrdi da joj je druga nešto dužna, pa to ova prešuti, tj. niti potvrdi niti negira, a zatim se, u cilju izbjegavanja pokretanja spora pred sudom, nagode.

4. Propisi u vezi sa nagodbom

4.1. Nagodba oko nečeg, a da se to ne dira, kao što je prodaja što je dozvoljeno i što se ne može prodati, te u slučaju drugih propisa o kupoprodaji; vraćanje robe zbog mahane, izbor u slučaju prevare visokom cijenom, pravo na preču kupnju onoga što nije podijeljeno itd.

- Ukoliko jedna osoba ustvrdi da joj je druga prisvojila kuću, pa se, davši joj odijelo sa njom nagodi, uvjetujući joj istovremeno da ga ne može dati da ga obuče treća osoba, nagodba nije valjana, jer se to tretira kao kupoprodaja uvjetovana uvjetom koji povrijeđuje ugovor.

- Isto tako, ukoliko jedna osoba ustvrdi da je drugoj dužna tog momenta vratiti sumu dinara (zlatnjaka), pa se nagode da joj naknadno vrati dirheme (srebrenjake), nagodba nije valjana, jer se zamjena dinara za dirheme mora obaviti na licu mjesta.

- Isto tako, ukoliko jedna osoba ustvrdi da joj druga duguje bašču, pa se nagode da joj ova, umjesto bašče dâ polovinu svoje kuće, (nagodba neće biti valjana), jer vlasnik druge polovine kuće ima pravo preče kupnje (*šuf'e*), na dio za koji su se (pošto su se) nagodili.

- Ukoliko bi, pak, dvije strane postigle nagodbu da mu dâ životinju, pa se ispostavilo da je životinja pod mahanom, onaj ko ju uzima ima pravo slobodna izbora: da ju vrati ili uzme takvu kakva je.

[91] - Za razliku od većine drugih islamskih pravnika, imam Šafija, Allah mu se smilovao, ne priznaje nagodbu uz negiranje duga.

Isti slučaj je i sa svim ostalim nagodbama u kojima se dug ne vraća u onome u čemu se i uzeo, nego u nekoj drugoj vrsti robe, jer se to tretira kao kupoprodaja sa svim svojim propisima koji važe za nju.

4.2. Ukoliko je bilo koja od dviju strana svjesna da laže, nagodba za nju nije valjana i sve što putem nagodbe dobije joj je haram.

4.3. Onome ko prizna da je nekome nešto dužan i odbije da mu to vrati osim pod uvjetom da mu ovaj nešto od toga prepusti, takav postupak je haram. Tako, recimo, onome ko prizna da je nekome dužan hiljadu dinara nije dozvoljeno tražiti da mu ovaj prepusti pet stotina kao uvjet da bi mu vratio dug.

Međutim, dozvoljeno mu je uzeti dio koji mu povjerilac prilikom vraćanja duga dâ sam od sebe ili po nagovoru treće osobe i to pod uvjetom da takvo nešto sâm dužnik od povjerioca nije tražio. U tom smislu, u vjerodostojnoj predaji stoji "da je Allahov Poslanik ﷺ zamolio Džabirove vjerovnike da mu oproste polovinu duga." (Buharija)

Isto tako se pripovijeda da je Ka'b b. Malik od Ibn Ebu Hadreda naplatio svoj dug i tom prilikom se nešto preporekli toliko glasno da ih je u svojoj sobi čuo Allahov Poslanik ﷺ koji je izašao i pozvao sebi Ka'ba, na što je Ka'b rekao: "Odazivam ti se, Allahov Poslaniče!"- pa mu je savjetovao: "Prepusti polovinu svoga duga!" Na to mu je (Ka'b) rekao: "Hoću, Allahov Poslaniče," - a on dodao: "Ustani i podaj mu ga!" (Buharija)

4.4. Ukoliko se neko sa suvlasnikom nagodi da u zidu zajedničke im zgrade, uz određenu protunaknadu, probije i postavi prozor ili vrata, nagodba je valjana, jer se to tretira kao kupoprodaja.

Forma pismene izjave o nagodbi:

Nakon bismille, zahvale Allahu Uzvišenom i salavata na Allahova Poslanika ﷺ!

Ovim se potvrđuje da su se taj i taj (navesti ime) koji tvrdi da je ta i ta kuća njegova (dati detaljan opis i lokaciju) a koja je sada u posjedu toga i toga (navesti ime), nakon pokretanja spora nagodili. Prva strana je prihvatila uvjete koje je za nagodbu postavila druga strana i u tu mu svrhu isplatila (navesti iznos) tako da kod nje nema više nikakvih potraživanja. Nagodba je postignuta u skladu sa šerijatskim propisima i ona ovim postaje pravno valjana...datum…

VIII - O kultiviranju neobrađenog zemljišta, višku vode, feudu i ograđenom pašnjaku

a) Kultiviranje neobrađenog zemljišta

1. Definicija

Pod ovim se podrazumijeva slučaj kada musliman zaposjedne pusto i neobrađeno zemljište koje nije ničije vlasništvo, pa ga svojim radom kultivira tako što ga zasadi drvećem ili na njemu podigne zgrade, ili iskopa bunar i sl., i to postane samo njegovo i biva njegovim vlasništvom.

2. Propisanost kultiviranja neobrađenog zemljišta

Kultiviranje neobrađenog zemljišta i njegovo proglašenje vlasništvom dozvoljeno je riječima Allahova Poslanika ﷺ: "Ko kultivira neobrađeno zemljište, ono postaje njegovo vlasništvo." [92]

3. Propisi u vezi sa kultiviranjem neobrađenog zemljišta

3.1. Da bi neko mogao postati vlasnikom neobrađenog zemljišta potrebno je da ispuni sljedeće uvjete:

- *Prvo*, da ga, doista, kultivira tako što će ga zasaditi drvećem, na njemu podići objekat ili iskopati bunar i pronaći vodu. Prema tome, da bi se postalo vlasnikom neobrađenog zemljišta, nije dovoljno samo ga zasijati, označiti međašima, ograditi zidom, ogradom i sl., jer na taj način samo polaže veće pravo na njega od drugih,

- *Drugo*, da spomenuto zemljište ne bude ničije vlasništvo, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko obradi zemlju koja nije ničije vlasništvo, postaje najpreči da bude njegova." (Buharija)

3.2. Ukoliko je neobrađeno zemljište blizu naselja ili u samom njemu, njenom obrađivanju se može pristupiti samo uz dozvolu nadležne vlasti, jer može biti da ono služi za opće dobro svih muslimana pa bi njeno obrađivanje i prevođenje u posjed moglo biti na štetu ostalih mještana.

3.3. Rudnici, nalazišta soli i nafte i slično ne mogu se proglasiti vlasništvom njihovim aktiviranjem, jer su to prirodna bogatstva koja su

[92] - Hadis bilježe Ahmed i Tirmizi. Tirmizi ga ocjenjuje kao sahih.

vlasništvo svih muslimana. Allahov Poslanik ﷺ je jednom prilikom bio nekom čovjeku dodijelio nalazište soli, pa se predomislio i povratio ga od onoga kome ga je dao.[93]

3.4. Ko na zapuštenoj zemlji koju sam kasnije kultivira, pronađe tekući izvor vode, na nju, u onoj mjeri koja mu je potrebna, polaže više pravo od ostalih. Međutim, sve što preko njegovih potreba pretekne, zajedničko je vlasništvo svih muslimana, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Svi ljudi su suvlasnici u tri stvari: vodi, ispaši i vatri."[94]

Napomene:

* Onome ko otkopa stari zasuti bunar, pripada prostor oko bunara u širini od 50 aršina. Međutim, ukoliko se radi o nanovo iskopanom bunaru, vlasniku bunara pripada samo prostor u širini od 25 aršina oko bunara. Vlasnik bunara je vlasnik i tog prostora. Tako su postupali raniji učenjaci jer se prenosi da je u jednoj predaji rečeno: "U okvir bunara spada prostor dokle seže bunarsko uže." [95]

* Vlasniku voćke ili palme pripada prostor u širini njenih grana. To znači da onome ko posadi voćku na neobrađenoj zemlji pripada prostor koliko zauzimaju njene grane. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Palmi pripada prostor koliko zauzimaju njene grane." [96]

* Ukoliko neko na neobrađenoj i zapuštenoj zemlji podigne kuću, uz nju pripada i prostor dovoljan da se izbaci smeće, otovari deva ili parkira auto, drugim riječima uobičajeni prostor oko kuće koji se zove avlija.

b) Višak vode

1. Definicija

Pod viškom vode podrazumijeva se višak koji preko svojih potreba za piće, pranje, navodnjavanje usjeva i zalijevanje voćnjaka ima musliman iz bunara, izvora ili potoka u njegovom posjedu.

93 - Predaju bilježe Ebu Davud i Tirmizi. Tirmizi je ocjenjuje kao hasen.

94 - Predaju bilježe Ahmed i Ebu Davud. Lanac njenih prenosilaca hafiz Ibn Hadžer ocjenjuje kao sahih.

95 - Predaju sa daif senedom bilježi Ibn Madže.

96 - Sened hadisa je daif, a bilježi ga Ibn Madže.

2. Višak vode koji pretekne preko sopstvenih potreba, musliman je dužan besplatno dati na korišćenje i drugima kojima je voda potrebna. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi:

"Višak vode se ne može prodati i za to kupiti hrana (krma, sijeno) za stoku." (Muslim)

"Nije dozvoljeno zabranjivati višak vode da bi se odbila stoka sa (okolne) ispaše."[97]

3. Propisi u vezi sa viškom vode

3.1. Višak vode obavezno je dati drugom samo u slučaju kada njegovom vlasniku nije potreban.

3.2. Višak vode obavezno je dati samo onome kome je on potreban.

3.3. Višak vode vlasnik je dužan dati drugom samo u slučaju kada ni na koji način ne trpi štetu.

c) Feud

1. Definicija feuda

Feud je od strane vladara nekome, na korišćenje ili u posjed, data zemlja koja prethodno nije bila ničije vlasništvo i to s ciljem da je ovaj obrađuje, sije, zasadi voćnjakom ili na njoj podigne kakav objekat.

2. Propisanost feuda

Davanje javne zemlje nekome u posjed (feud) je dozvoljeno i kao takvo je u isključivoj nadležnosti muslimanskog vladara (imama). Dokaz za to je činjenica da su Vjerovjesnik ﷺ[98] a poslije njega i njegovi nasljednici Ebu Bekr i Omer, r.a., pojedincima javnu zemlju davali u posjed (feud).

---

[97] - Ovaj hadis bilježe Buharija i Muslim u verziji: "Ne uskraćujte višak vode da bi se na taj način odbilo sa ispaše!" Ovo zato što u doba Allahova Poslanika ﷺ neki nisu dozvoljavali čobanima da na njihovu bunaru napoje stoku samo zato da bi ih na taj način prisilili da svoje stado, u potrazi za vodom, otjeraju dalje tako da njima ostane neopašen pašnjak.

[98] - Muttefekun alejhi. Od Esme bint Ebu Bekr, r.a., Zubejrove, r.a., supruge se prenosi da je kazivala: "Na svojoj sam glavi na udaljenosti od dvije milje prenosila koštice (sadnice palme) sa Zubejrove zemlje koju mu je u posjed (feud) dao Allahov Poslanik ﷺ.

3. Uvjeti za valjanost stjecanja feuda

(Da bi postupak sticanja feuda bio valjan, potrebno je da se ispune sljedeći uvjeti:)

3.1. Da feud dodijeli vladar (imam), a ne neko drugi, jer jedino vladar ima pravo raspolagati sa javnom zemljom.

3.2. Da se prilikom dodjele feuda ne daje više zemlje od one površine koju onaj kome se dodjeljuje može kultivirati i obrađivati.

3.3. Ukoliko vremenom onaj kome je dodijeljen feud postane nesposoban da ga obrađuje, imam će ga, radi zaštite općeg interesa muslimana, povratiti (oduzeti).

3.4. Imam, u vidu pomoći, ukoliko to ne ide na štetu ostalih, ima pravo dodijeliti, kome hoće od građana, lokaciju za trgovinu na pijaci, gradskom trgu i širokoj ulici. U takvom slučaju dodijeljena lokacija ne prelazi u posjed sa pravom vlasništva, nego onaj kome je dodijeljena samo na nju ima više pravo od ostalih. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Ko dođe do nečega prije nego što do njega dođe musliman, on polaže na to veće pravo." [99]

3.5. Onaj kome vladar dodijeli kakvu lokaciju ili prvi do nje dođe bez dodjeljivanja, nema pravo smetati drugima tako što će susjedima zaklanjati pogled (svjetlo), ili ometati mušterije da prođu kako bi vidjele susjedovu robu koja se nudi na prodaju i sl., jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Nema nanošenja štete, niti uzvraćanja štetom."

Napomena

Pri korišćenju nadošle bujice za navodnjavanje prednost imaju prvo oni čija se zemlja nalazi u gornjem toku, pa onda oni ispod njih i tako redom sve dok voda ne dospije do sve zemlje koja se namjerava navodnjavati, ili dok bujica ne presahne. Ukoliko se zemljišni posjedi koji se žele natopiti vodom bujice, nalaze u njenom gornjem toku na jednakoj udaljenosti od korita bujice, voda će se na njih razdijeliti prema veličini svakog od njih. U slučaju da se vlasnici zemlje ne mognu dogovoriti oko redoslijeda navodnjavanja svoje zemlje, odlučiće to bacanjem kocke.

[99] - Hadis bilježi Ebu Davud. Ed-Dija' ga u djelu *El-Muhtare* ocjenjuje kao sahih.

U tom smislu Ibn Madže preko Ubade b. Samita bilježi da je Allahov Poslanik ﷺ riječima: "Zubejre, natopi (zemlju), a onda pusti vodu svome susjedu!"(Buharija) - odredio da se u slučaju navodnjavanja palmika, prvo natopi onaj najgornji, ostavljajući vodu duboku do članaka, te da se poslije njega pusti voda na palmik ispod njega i tako redom, sve dok voda ne dospije do najnižeg palmika ili dok ne presahne.

d) Ograđen pašnjak

1. Definicija ograđivanja pašnjaka

Ograđen pašnjak je nekultivirana zemlja koja se zaštiti da se na njoj ne čuva stoka, kako bi na njoj nabujala trava i onda se, da pase, na nju pustila samo svoja stoka.

2. Niko osim vladara (imama) ni koliko je jedan pedalj nema pravo zabranjivati da muslimani napasaju svoju stoku na zajedničkoj im zemlji. Čak i kada vladar dozvoli, to mora biti od općeg interesa za sve muslimane. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Pravo ograđivanja pašnjaka pripada samo Allahu i Njegovu Poslaniku." (Buharija)

Iz navedenog hadisa se razumije da niko osim Allaha, Njegova Poslanika i nasljednika Allahova Poslanika ﷺ (halifa) nema pravo zabranjivati napasanje stoke na zajedničkoj zemlji. Pod halifom se misli na muslimanskog vladara (imama) koji i kada to čini, čini na opće dobro i u interesu svih muslimana. Sve ono što pripada Allahu i Njegovu Poslaniku uvijek se troši na opće dobro kao što je petina od ratnog plijena, plijen stečen bez borbe i pronađeno zakopano blago.

Pripovijeda se da je Allahov Poslanik ﷺ ogradio En-Nehi' bunar za kamile i konje za borbu na Allahovu putu. (Buharija)

Upitan zašto je zemlju stavio pod zabranu, Omer, r.a., je odgovorio: "Imetak je Allahov imetak i robovi su Allahovi robovi. Tako mi Allaha, tako mi Allaha, kad to ne bi bilo u svrhu borbe na Allahovu putu, nikada ni jedan jedini pedalj zemlje ne bih stavio pod zabran." (Buharija)

3. Propisi u vezi sa ograđivanjem pašnjaka

3.1. Zabranu može proglasiti samo vladar musliman (imam), jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Pravo ograđivanja pašnjaka (zabrane) pripada samo Allahu i Njegovu Poslaniku." (Buharija)

3.2. Pod zabran se može staviti samo neobrađena i zapuštena zemlja koja nije ničije vlasništvo.

3.3. Vladar nema pravo zemlju pod zabran lično za sebe staviti, nego samo na opće dobro muslimana.

3.4. U ovu kategoriju po analogiji spada i stavljanje pod zabran od strane vlasti i nekih planina s ciljem uzgoja šuma. Pri tome se mora dobro analizirati cilj zabrane, pa ako se bude radilo o općoj dobrobiti i koristi za sve muslimane, odluka vlasti će se ispoštovati, a ako bude išlo na štetu muslimana, neće jer pravo zabrane pripada samo Allahu i Njegovu Poslaniku ﷺ.

* * *

V - Općenito o propisima

(في جملة أحكام)

I - O davanju zajma

1. U čisto jezičkom smislu riječ *kard* znači odrezivanje, a u vjersko-pravnom smislu znači davanje imetka u zajam nekome ko će se njime poslužiti do određenog roka i nakon toga ga vratiti nazad onome ko ga je posudio. Primjer za ovo predstavlja slučaj kada neko zamoli nekoga ko pravno ima pravo da dâ poklon riječima: "Pozajmi mi (ili posudi mi) toliko i toliko novca, robe, životinju ili slično na određeno vrijeme pa ću ti to do tada i tada vratiti, pa mu ovaj pozajmi, a on mu to na dogovoreni rok vrati."

2. Propisanost zajma

Davanje u zajam drugome je pohvalno (*mustehab*), jer Uzvišeni hvali onoga ko drugome pozajmljuje riječima:

مَن ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ / *Ko će Allahu drage volje zajam dati da bi mu ga On mnogostruko vratio, a uz to i nagradu plemenitu dobio.* (El-Hadîd, 11.)

i jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Ko svome bratu razbije kakvu brigu na ovome svijetu, njemu će Allah razbiti brigu na Sudnjem danu." (Muslim)

Što se pak tiče uzimanja u zajam, to je dozvoljeno (*mubah*) i u tome nema ničega lošeg, jer je i sâm Allahov Poslanik ﷺ uzeo u zajam mladog mužjaka deve, a po slobodnom izboru vratio odraslog mužjaka, rekavši: "U najbolje ljude spada onaj ko najljepše vraća dug." (Buharija)

3. Uvjeti za valjanost zajma

Da bi zajam bio valjan, potrebno je da se ispune sljedeći uvjeti:

3.1. da se tačno zna visina (iznos) zajma, bez obzira čime se pozajmljena stvar mjeri: zapreminom, težinom ili brojem (tj. komadom),

3.2. da se, ukoliko se radi o životinji, tačno zna njen opis (tj. izgled) i starost i

3.3. da se zajam uzme od osobe koja sa svojom imovinom slobodno (pravno) može raspolagati i davati je u dobrotvorne svrhe. Prema tome, pozajmica nije valjana od osobe koja nije vlasnik, niti od osobe koja nije razborita.

4. Propisi u vezi sa zajmom

U vezi sa zajmom, treba voditi računa o sljedećim propisima:

4.1. Da onaj ko uzima zajam, preuzme pozajmljenu stvar, jer tek od momenta kada ju preuzme, prelazi u njegovo vlasništvo i odgovornost.

4.2. Zajam se može uzeti po dogovoru do određenog roka. Međutim, ljepše je prema onome ko traži zajam pokazati razumijevanje i susretljivost pa ga ne obavezivati na rok vraćanja onoga što mu se pozajmljuje.

4.3. Ukoliko pozajmljena stvar ostane onakva kakva je i bila na dan uzimanja u zajam, vratiće se njenom vlasniku. Međutim, ukoliko se ona promijeni, pa postane manje ili više vrijedna nego što je uzeta, nabaviće se i vratiti druga iste vrijednosti. Ako to, pak, nije moguće, onda će se to preračunati i vratiti u visini njene vrijednosti.

4.4. Ukoliko pozajmljenu stvar nije teret nositi, može se vratiti na bilo kom mjestu na kome to želi zajmodavac. Međutim, ukoliko bi to onome ko ju je pozajmio predstavljalo dodatni teret i trošak, dužan ju je vratiti na mjestu gdje ju je preuzeo.

4.5. Davaocu zajma je zabranjeno (*haram*) zahtijevati od onoga kome je dao zajam da mu, zauzvrat, osigura bilo kakvu dodatnu korist, kako u visini tako i u kvalitetu vraćenog zajma ili u kakvoj drugoj pogodnosti. Međutim, ne smeta da, ukoliko onaj ko vraća zajam zajmodavcu, sâm od sebe, u znak zahvalnosti, učini kakvo dobro, tim prije što se zna da je Allahov Poslanik ﷺ dobrovoljno, umjesto mladog mužjaka deve, vratio odraslog mužjaka, rekavši: "U najbolje ljude spada onaj ko najljepše vraća dug." (Buharija)

II - O davanju stvari na čuvanje

1. Definicija

Pod izrazom *el-vedi'a* podrazumijeva se pohranjivanje kod nekog na čuvanje novca ili kakve druge vrijednosti, s tim da se vrati vlasniku nazad kada to zatraži.

2. Propisanost davanja stvari na čuvanje

Davanje stvari na čuvanje drugom je propisano riječima Uzvišenog: فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ أَمَانَتَهُ / *A ako jedan kod drugog nešto pohranite, neka onaj opravda ukazano mu povjerenje!* (El-Bekare, 283.)

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا / *Allah vam zapovijeda da emanete vratite njihovim vlasnicima.* (En-Nisâ', 58.)

U tom smislu su i riječi Allahova Poslanika ﷺ:

"Ispuni povjerenje prema onome ko ti ga je ukazao i ne iznevjeravaj onoga ko je tebe iznevjerio!"[100]

Pod gore navedenim riječima, svakako se podrazumijeva i davanje stvari na čuvanje jer je i to svojevrsni vid emaneta.

Što se, pak, tiče stepena obaveznosti prihvaćanja nečijih stvari na čuvanje, on se razlikuje od slučaja do slučaja. U nekim slučajevima to je muslimanu dužnost (*vadžib*), recimo, kada je njegov brat-musliman prisiljen da kod nekoga svoje stvari ostavi na čuvanje, a ne može naći povjerljiva nikoga drugog do njega.

U nekim drugim prilikama to je pohvalno (*mustehab*), recimo, kada se zamoli da nekome nešto pričuva i kada je siguran da je to u stanju učiniti. To zbog toga što je to vid potpomaganja i dobročinstva koji su naređeni riječima Uzvišenog:

وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى / *Jedni drugima pomažite u dobročinstvu i čestitosti!*(El-Mâ'ide, 2.)

---

100 - Hadis bilježe Ebu Davud i Tirmizi. Tirmizi ga ocjenjuje kao hasen.

U nekim slučajevima, pak, to može biti mekruh, recimo, prihvatiti nečije stvari na čuvanje, kada osoba nije u stanju čuvati ih (kako treba).

3. Propisi u vezi sa davanjem stvari na čuvanje

3.1. Prilikom pohranjivanja stvari na čuvanje treba voditi računa da i onaj ko ih pohranjuje i onaj kod koga se pohranjuju budu punodobni i razumni, jer dijete i luda osoba ne mogu niti pohranjivati stvari niti ih na čuvanje kod sebe primati od drugih.

3.2. Onaj ko na čuvanje kod sebe primi tuđe stvari ne odgovara za njih, osim ako je to prouzročeno njegovim prekoračivanjem prava, ili nehajom i nebrigom. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi:

"Nema se pravo tražiti garancija od onoga kod koga se ostavljaju stvari na čuvanje."[101]

"Ko nešto kod nekoga ostavi na čuvanje, nema na to pravo tražiti garanciju."[102] (tj. ko kod nekoga ostavi stvari na čuvanje, pa se, bez krivice onoga kod koga su ostavljene, pokvare ili oštete, njihov vlasnik od njega nema pravo tražiti odštetu).

3.3. Onaj ko je svoje stvari kod nekoga ostavio na čuvanje, kao i onaj kod koga su ostavljene, u svako doba ima pravo zahtijevati da se vrate.

3.4. Onaj kod koga su ostavljene stvari na čuvanje nema pravo na bilo koji način njima se koristiti, osim uz prethodnu saglasnost i na zadovoljstvo njihova vlasnika.

3.5. U slučaju da između onoga ko je stvari ostavio na čuvanje i onoga kod koga su ostavljene, dođe do spora po pitanju jesu li vraćene njihovu vlasniku ili nisu, pod uvjetom da se zakune, prihvatiće se tvrdnja onoga kod koga su ostavljene. Izuzetak od ovoga je slučaj kada onaj ko ih je ostavio pruži dokaz da mu ih ovaj nije vratio.

---

[101] - Iako je sened hadisa koji bilježi Darekutni daif, većina islamskih učenjaka se slaže da po njemu treba postupati.

[102] - U senedu hadisa postoji slabost (da'f), a bilježi ga Ibn Madže.

4. Zapisnik o ostavljanju stvari na čuvanje

a) Forma zapisnika o ostavljanju stvari na čuvanje:

Ovim se potvrđuje da je taj i taj (navesti ime) primio na čuvanje od toga i toga (navesti ime) iznos od...................... (navesti detaljan opis onoga što je predano na čuvanje) uz obavezu da će ga čuvati na odgovarajućem mjestu i onako kako je tražio njegov vlasnik. Gore navedeni, kome je čuvanje povjereno, prisustvovao je sačinjavanju zapisnika dana:.................. što je potvrdio i svojim potpisom.

b) Forma zapisnika o vraćanju stvari povjerenih na čuvanje:

Ovim se potvrđuje da je taj i taj (navesti ime) preuzeo od toga i toga (navesti ime) iznos od.............. (ili druge stvari koje treba detaljno navesti) koje su kod njega bile na čuvanju, tako da su ponovo vraćene u posjed njihova vlasnika. Prilikom vraćanja navedenog utvrđeno je da se radi o istom onom iznosu (količini) koji je prvobitno bio povjeren na čuvanje, da je u cjelosti na vrijeme vraćen i da od njega ništa ne fali, što potvrđuje i davalac svojim potpisom. Zapisnik je sačinjen dana:...........

III - Davanje u naruč (el-'arije)

1. Definicija

Pod ovim se podrazumijeva davanje nečega drugom da se njime besplatno, neko vrijeme, posluži i nakon toga ponovo vrati njegovu vlasniku, recimo da musliman od drugog posudi olovku da njom nešto napiše ili odijelo da ga za neku priliku obuče, i nakon toga ponovo vrati (njihovu vlasniku).

2. Propisanost davanja nečega u naruč

Davanje i uzimanje u naruč je propisano riječima Uzvišenog:

وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى / *Jedni drugima pomažite u dobročinstvu i čestitosti!* (El-Mâ'ide, 2.)

S druge strane, Uzvišeni u one koji poriču onaj svijet ubraja i one koji:

وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ / *...nikome ništa ni u naruč ne daju.* (El-Mâ'ûn, 7.)

U tom smislu se pripovijeda da je, kada je od njega zatražio oklope u naruč, na Safvan b. Umejjine riječi: "Muhammede, zar pod moranje?" - Allahov Poslanik ﷺ odgovorio: "Ne, nego u naruč pod garancijom."[103]

Jednom drugom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Nema toga vlasnika koji ima svoje deve, goveda i stoku, pa ne ispuni svoje obaveze prema njima, a da na Sudnjem danu, na dnu *Karkara,* neće biti prepušten da ga gaze svojim papcima i probadaju svojim rogovima, na dan kada nijedna od njih neće biti ni šukasta ni slomljena roga." Na to smo upitali: "Allahov Poslaniče, a šta su obaveze prema njima?" - pa je rekao: "Iznajmiti mužjaka radi oplodnje, iznajmiti devu za korišćenje drugom, za crpanje vode, mužu i tovarenje za svrhe borbe na Allahovu putu." (Buharija)

Iako je u najviše slučajeva davanje u naruč, po riječima Uzvišenog: وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى / *Jedni drugima pomažite u dobročinstvu i čestitosti!* (El-Mâ'ide, 2.) - mustehab, muslimanu je vadžib dati svome bratu u naruč ono što od njega traži, ukoliko to njemu nije trenutno potrebno i ukoliko to njegov brat ne može naći kod nekoga drugog a nužno mu je potrebno.

3. Propisi u vezi sa davanjem u naruč

3.1. U naruč se daje samo ono što je dozvoljeno (mubah). Zato se robinja ne može drugome dati radi obavljanja sa njom spolnog odnosa, musliman u službu nevjerniku, niti miris ili haljina, ukoliko se pomoću njih želi upustiti u haram poslove. Ovo zato što je pomaganje u činjenju grijeha zabranjeno (haram) riječima Uzvišenog:

وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ / *...a ne potpomažite se u grijehu i neprijateljstvu!* (El-Mâ'ide, 2.)

3.2. Ukoliko davalac stvari u naruč, uvjetuje njeno davanje garancijom (da će mu je onaj ko mu je daje vratiti zdravu i čitavu), ovaj mu ju je dužan nadoknaditi ako ju je upropastio, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Muslimani se pridržavaju preuzetih obaveza."[104]

Ukoliko, pak, davalac stvari u naruč to nije uvjetovao, a stvar se, sama po sebi, ošteti ili pokvari, bez ikakve krivice i odgovornosti onoga

---

103 - Predaju bilježe Ebu Davud, Ahmed i Nesai. Hakim je ocjenjuje kao sahih.

104 - Predaju bilježe Ebu Davud i Hakim

ko ju je u naruč uzeo, tada se davaocu ne mora nadoknaditi šteta, mada bi to bio red i poželjan gest, jer je Allahov Poslanik ﷺ, jednoj od svojih supruga, kada je razbila posudu, rekao: "Hrana za hranu, a posuda za posudu." (Buharija)

Medutim, ukoliko bi se stvar uzeta u naruč oštetila ili upropastila usljed prekoračivanja prava ili nepažnje i nehaja onoga ko ju je uzeo, dužan je onome od koga ju je uzeo nabaviti drugu ili mu nadoknaditi njenu vrijednost, jer je Allahov Poslanik ﷺ za takav slučaj rekao: "Ono što uzme ruka je dužna i vratiti."

3.3. Onaj ko nešto uzme u naruč dužan je vratiti na mjesto odakle ga je uzeo, makar za to trebao platiti nosača ili, recimo, troškove prijevoza, jer su u tom smislu i gore citirane riječi Allahova Poslanika ﷺ: "Ono što uzme ruka je dužna i vratiti."[105]

3.4. Onaj ko od nekoga nešto uzme u naruč nema pravo to iznajmljivati trećem licu, za razliku od davanja u naruč, pod uvjetom da je sa tim saglasan i zadovoljan onaj ko mu je to u naruč dao. U suprotnom, ne može se dati ni u naruč.

3.5. Ukoliko bi neko komšiji koji pravi kuću dozvolio da na njegov zid nasloni gredu, nije mu dozvoljeno predomisliti se i kasnije tražiti da makne gredu, kako bi srušio zid. To isto vrijedi i za zemlju datu na sijanje, jer zemlja data na sijanje se ne može povratiti dok se sa nje ne ubere žetva, budući da bi se time muslimanu nanijela šteta, a nanositi štetu muslimanu je zabranjeno (*haram*).

3.6. Kada neko nekome nešto dâ u naruč do određenog roka, lijepo bi bilo ne tražiti da mu se to vrati nazad prije nego istekne dogovoreni rok.

4. Forma zapisnika o davanju u naruč

Ovim se potvrđuje da je taj i taj (navesti ime) od toga i toga (navesti ime) preuzeo u naruč to i to (navesti tačno o čemu je riječ: kući, konju, odijelu i sl.) s tim da u njoj stanuje (ako je riječ o kući), oblači odijelo (ako je riječ o odijelu) ili jaše konja (ako je riječ o konju) do toga i toga roka ili do te i te udaljenosti. Taj i taj (navesti ime) je predao, a taj i taj

[105] - Predaju bilježe Ebu Davud i Tirmizi. Hakim je ocjenjuje kao sahih.

(navesti ime) preuzeo u naruč gore spomenuto u skladu sa islamskim propisima. Gore navedene uvjete davanja i uzimanja u naruč obje strane su prihvatile na obostrano zadovoljstvo i to dana:................ god.

IV - Uzurpiranje (el-gasb)

1. Uzurpiranje je nasilno i bespravno prisvajanje tuđeg imetka ili nekog prava. Takav je slučaj, recimo, kada neko bespravno prisvoji nečiju kuću pa se u nju useli, ili konja pa ga bespravno jaše.

2. Zabrana uzurpiranja

Uzurpiranje tuđeg imetka ili prava je strogo zabranjeno (*haram*) riječima Uzvišenog:

وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ / *Ne jedite imovinu jedan drugoga na nepošten način!* (El-Bekare, 188.)

i riječima Allahova Poslanika ﷺ:

"Vaša krv (tj. vaši životi) i vaši imeci su nepovredivi."

"Onoga ko bespravno prisvoji koliko i jedan pedalj tuđe zemlje, na Sudnjem će danu pritisnuti stega sedam zemalja."

"Nikome nije dozvoljen imetak muslimana bez njegove dozvole i zadovoljstva."[106]

3. Propisi u vezi sa uzurpiranjem tuđeg prava

3.1. Onoga ko bespravno uzurpira tuđe pravo treba, u ime Allaha, kazniti zatvorom ili batinjanjem kako bi se on i njemu slični odvratili da se na takvo nešto više nikada ne usude.

3.2. Onaj ko je bespravno nešto tuđe uzurpirao, to što je uzurpirao mora vratiti vlasniku, a u slučaju da ga je oštetio ili na bilo koji način obezvrijedio, dužan je isto namiriti ako postoji, a ako ne postoji, onda nadoknaditi pričinjenu štetu kolika je vrijednost.

---

[106] - Predaju bilježi Darekutni. U njen prilog ide i jedan drugi hadis koji od Vjerovjesnika ﷺ, preko Ebu Humejda i Enesa u svojim *Sahihima* bilježe Ibn Hibban i Hakim: "Nije dozvoljeno čovjeku da uzme štap svoga brata bez njegove dozvole i zadovoljstva."

3.3. Onaj ko bespravno uzurpira tuđu stvar pa ju ošteti ili pokvari do te mjere da se njen vlasnik njom ne može služiti, dužan je nabaviti i vratiti mu drugu, a sebi uzeti oštećenu. U slučaju da takvu ne mogne naći i vratiti, vratiće oštećenu i nadoknaditi visinu štete.

3.4. Prihodi od bespravno uzurpirane stvari, kao što su recimo, proizvodi od životinje, plodovi od voćnjaka ili kirija od iznajmljene životinje za vuču ili tovarenje, zajedno će se sa stvari vratiti vlasniku.

3.5. Ukoliko se radi o uzurpiranoj zemlji na kojoj je uzurpator podigao objekat ili posadio voćke, dužan je objekat srušiti, ukloniti zasađene voćke i zemljište dovesti u prvobitno stanje kakvo je bilo prije gradnje. Ukoliko je vlasnik zemlje saglasan, ne mora rušiti objekat niti uklanjati zasađene voćke. Isto tako, vlasnik mu ako hoće, može, a ne mora, priznati trošak koji je uložio, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Na proliveni znoj nasilnik nema pravo odštete."[107]

3.6. Ukoliko je sa uzurpiranom stvari uzurpator trgovao i na njoj zaradio, njenom vlasniku je uz stvar dužan vratiti i zaradu.

3.7. Ukoliko se uzurpator i vlasnik od koga je stvar uzurpirana ne mognu dogovoriti o vrijednosti i naravi uzurpirane stvari, uzeće se kao važeća tvrdnja uzurpatora pod uvjetom da se zakune da govori istinu, osim u slučaju kada vlasnik pribavi dokaz da je onako kao što on tvrdi.

3.8. Ko drugome pričini štetu, dužan mu ju je nadoknaditi, recimo ko drugome izazove požar, ili pocijepa odjeću, ili bez pitanja otvori vrata od kuće, kafeza, legle ili štale pa iz njih izađu i nastradaju životinje koje su bile zatvorene.

3.9. Ukoliko se nečiji pas otkine sa lanca pa nekoga ugrize, njegov vlasnik je dužan ugriženom platiti odštetu.

3.10. Ukoliko nečija životinja po noći uđe i napravi zijan u čijoj njivi ili vrtu, vlasnik životinje je dužan vlasniku njive ili vrta platiti počinjenu štetu, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Vlasnici imanja su dužni svoj imetak čuvati preko dana, dok im šteta počinjena noću treba biti nadoknađena."[108]

[107] - Predaju bilježe Ebu Davud i Darekutni. Toga se mišljenja drže neki učenjaci. Takvo mišljenje zastupa i Tirmizi.

[108] - Ebu Davud, Ahmed i Ibn Madže.

3.11. Ukoliko životinja bez jahača i bez goniča nanese kome štetu na usjevu, njen vlasnik nije dužan nadoknaditi počinjenu štetu, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Nema nadoknade za štetu koju počini životinja."

Isto tako nema odštete ni za štetu koju svojim zadnjim nogama prouzroči jahaća životinja, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Nema nadoknade za štetu koju svojim zadnjim nogama počini životinja, dok štetu koju počini prednjima, ako je na njoj neko jahao, snosi njen vlasnik."[109]

V - *O pronađenom predmetu i nahočetu (fi el-lukata ve el-lekit)*

a) Pronađeni (izgubljeni) predmet

1. Definicija

Pod pronađenim predmetom se podrazumijeva sve što se nađe na mjestu koje nije ni u čijem vlasništvu, recimo, novac ili haljinka na putu, pa se iz bojazni da ne propadnu, uzmu.

2. Propisanost uzimanja pronađenog predmeta

Pronađeni predmet je dozvoljeno uzeti, jer je Allahov Poslanik ﷺ upitan o tome rekao: "Pregledaj šta je u torbici ili zavezano u uzici, a zatim obznanjuj godinu dana šta si našao, pa ga, ukoliko se pojavi, podaj njegovu vlasniku, a ukoliko ne pojavi, radi sa njim šta hoćeš!"

Drugom prilikom, upitan šta da se radi sa pronađenom zalutalom ovcom, Allahov Poslanik je rekao: "Uzmi je, jer ona je: ili tvoja, ili tvoga brata ili vukova." (Muttefekun alejhi) U svakom slučaju, pronađena se stvar može uzeti, jer izlaganje opasnosti da muslimanska stvar propadne nije dozvoljeno, s tim što treba znati da ju je lijepo (*mustehab*) uzeti onome ko za sebe smatra da je povjerljiv, a pokuđeno (*mekruh*) onome ko u svoju povjerljivost nije siguran.

3. Propisi u vezi sa pronađenim predmetom

3.1. Ukoliko je vrijednost pronađenog predmeta, na putu, toliko beznačajna da ne privlači pažnju običnog svijeta, kao što su recimo: hurma, zrno grožđa, poderana haljinka, bič, štap i sl., on se može uzeti i odmah

109 - Hadis je *ma'lul*, a bilježi ga Ebu Davud.

upotrijebiti. Dakle, za takav predmet nije potrebno nikakvo obznanjivanje pred svijetom da je pronađen niti njegovo čuvanje (u iščekivanju neće li se pojaviti njegov vlasnik). U tom su smislu i Džabirove, r.a., riječi: "Allahov Poslanik ﷺ nam je dao olakšicu, kada neko od nas pronađe štap, bič, komadić konopca i slično, da ga može uzeti i upotrijebiti."[110]

3.2. Ukoliko je, pak, pronađena stvar takva da privlači pažnju običnog svijeta, onaj ko ju pronađe i uzme, dužan ju je obznanjivati punu godinu dana na mjestima kao što su: ulaz u džamiju, mjesta na kojima se svijet okuplja, ili u današnje vrijeme putem oglasa u novinama, radiju i sl. U slučaju da se u tom roku pojavi njen vlasnik i prepozna je po futroli, torbici, iznosu ili po izgledu, dat će mu se bez ikakva zatezanja. U suprotnom, ako se vlasnik ne pojavi ni za godinu dana, počet će se njome služiti ili će je pak dati drugome kao sadaku s nijjetom da će, u slučaju da se jednoga dana pojavi njen vlasnik, od svojih sredstava nadoknaditi njenu vrijednost.

3.3. Stvar pronađenu u Haremu Mekke nije dozvoljeno uzimati, osim u slučaju da postoji bojazan da će nestati i propasti. Onaj ko bi pronađenu stvar u Haremu Mekke uzeo, dužan ju je obznanjivati sve dok se nalazi u Mekki, a kada pođe da izađe iz Mekke, predati je nadležnim vlastima. U svakom slučaju, tuđa stvar pronađena u Haremu Mekke ne može se ni u kom slučaju uzeti za sebe. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Ovaj grad je, zaista, svet (nepovrediv). U njemu je zabranjeno čupati trnje (zelen), sjeći drveće, progoniti divljač i uzimati pronađenu tuđu stvar, osim ako se želi obznaniti da je pronađena."

3.4. Ukoliko se u bezvodnoj pustinji pronađe zalutala životinja, dozvoljeno ju je, ako se radi o ovci, uzeti i odmah njome početi koristiti, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ona je: ili tvoja, ili tvoga brata ili vukova." (Muttefekun alejhi)

Međutim, ukoliko se radi o kamili, ona se ni u kom slučaju ne može uzeti, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Šta ti imaš sa njom? Ona ima svoje noge i svoje pojilište, pa se sama može pojiti i hraniti dok ne dođe njen vlasnik i ne odvede je."(Muttefekun alejhi) Ono što vrijedi za kamilu vrijedi i za magarce, mazge i konje, jer se sve one mogu same održavati. Zato ih nije dozvoljeno uzimati i za sebe prisvajati.

[110] - Predaju bilježe Ahmed i Ebu Davud. Iako u lancu njenih prenosilaca ima nekih spornih elemenata, većina islamskih učenjaka po njoj postupa. Ova predaja je u koliziji sa jednim drugim hadisom koji glasi: "Ko pronađe nešto čija je vrijednost beznačajna kao što su komad užeta, dirhem ili slično, neka ga uzme i među svijetom obznanjuje tri dana. Ukoliko je nešto vrednije neka ga obznanjuje godinu dana."

4. Forma obznanjivanja nađene stvari

Ovim se daje na znanje da je taj i taj (navesti ime) dana .... mjeseca............ na tome i tome mjestu pronašao i uzeo kesu u kojoj je zatekao (navesti sadržaj i količinu) te da je to odmah obznanio na licu mjesta, a kasnije nastavio obznanjivati danima, sedmicama i mjesecima, više od pune godine dana, na svim javnim mjestima: trgovima, ulicama i ispred džamija, te da se do danas niko nije javio i rekao da je to njegovo. Gore navedena osoba ima svjedoke koji će potvrditi da je navedeno našao i uzeo na tom i tom mjestu i da se sada nalazi kod njega.

Ukoliko se neko javi sa tvrdnjom da je nađena stvar njegova i to potkrijepi dokazom, stvar će mu se vratiti i o tome se u skladu sa šerijatskim propisima sačiniti odgovarajući zapisnik sa datumom primopredaje.

b) Nahoče

1. Definicija

Nahoče je odbačeno malo dijete, od nepoznatih roditelja i nepoznatog porijekla, pronađeno na nekom mjestu, za koje niko neće da prizna da je njegovo.

2. Tako pronađeno i odbačeno novorođenče za mještane toga mjesta je zajednička obaveza (*farzi-kifaje*) uzeti ga i odgojiti, jer se radi o osobi čiji život je zaštićen te se mora sačuvati i pripaziti, jer su u tom smislu i riječi Uzvišenog:

وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى / *Jedni drugima pomažite u dobročinstvu i čestitosti!* (El-Mâide, 2.)

3. Propisi u vezi sa pronađenim nahočetom

3.1. Osoba koja pronađe i uzme nahoče dužna je naći svjedoke koji će posvjedočiti gdje i kako je nahoče pronađeno i šta je sve od stvari ili novca zatečeno sa njim.

3.2. Ako se nahoče nađe u muslimanskom mjestu, računa se da je muslimanče, makar u tom mjestu bilo i nemuslimana.

3.3. Ako se uz nahoče nađe i novaca, trošiće se za njegovo izdržavanje, a ako ne nađe, izdržavaće se iz bejtu-l-mala. U slučaju da nema ni bejtu-l-mala, izdržavaće se na zajednički trošak muslimana toga mjesta.

3.4. Zaostavština i krvarina umrlog ili ubijenog nahočeta ide u bejtu-l-mal. U slučaju da nahoče bude ubijeno, u postupku odmazde će ga zastupati vladar (imam) i zahtijevati da se ubica pogubi ili da se za ubijenog primi otkup (krvarina) i dâ u bejtu-l-mal.

3.5. Ukoliko neki čovjek prizna da je nahoče njegovo i ukoliko postoji mogućnost da je doista njegovo, nahoče će mu se dati. Isto tako će se postupiti i u slučaju da neka žena prizna da je nahoče njeno.

4. Forma zapisnika o pronalasku i uzimanju nahočeta

Ovim se potvrđuje da je taj i taj (navesti ime) u toliko i toliko sati, dana......... mjeseca............ godine........... na tome i tome mjestu (navesti i opisati mjesto) našao malo dijete (opisati ga detaljno; spol, starost, izgled itd.) bez igdje ikoga i bez ičega ostavljeno na zemlji, pa ga je u skladu sa šerijatskim propisima uzeo i od tada se nalazi kod njega.......

VI - O stavljanju pod skrbništvo i proglašavanju stečaja

a) Stavljanje pod skrbništvo

1. Pod stavljanjem pod skrbništvo se podrazumijeva zabranjivanje nekome da zbog nepunodobnosti, ludosti, neuračunljivosti ili stečaja slobodno raspolaže svojom imovinom.

2. Propisanost stavljanja pod skrbništvo

Stavljanje pod skrbništvo je propisano riječima Uzvišenog:

وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمْ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ

I rasipnicima imetke, koje vam je Allah povjerio na upravljanje, ne uručujte, a njihov imetak za njihovu ishranu i odijevanje trošite! (En-Nisâ', 5.)

i postupkom Allahova Poslanika ﷺ koji je "Muazov imetak, nakon što se uvalio u dugove, stavio pod skrbništvo i sav prodao tako da Muazu, nakon što je otplatio njegove dugove, nije ostalo ništa."[111]

---

111 - Predaju bilježe Darekutni i Hakim. Hakim je ocjenjuje kao sahih.

3. Propisi koji se odnose na osobe pod skrbništvom

3.1. Propisi za malodobnu osobu

Pod malodobnom osobom se podrazumijeva dijete koje još nije dostiglo godine polne zrelosti. Njemu nije dozvoljeno slobodno raspolagati sa svojom imovinom, osim uz saglasnost njegovih roditelja ili staratelja, ukoliko je siroče. Ono ostaje pod skrbništvom sve dok ne postane punoljetno. U slučaju da se na njemu primijete znakovi maloumnosti, skrbništvo nad njim se treba nastaviti i nakon sticanja punoljetstva, sve dok se na njemu ne primijeti razboritost u raspolaganju imetkom. Ukoliko se radi o siročetu, njegov staratelj će se nastaviti brinuti o njemu sve dok nakon punoljetstva ne stekne i razboritost u raspolaganju imetkom. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

وَابْتَلُوا الْيَتَامَى حَتَّى إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ

I provjeravajte siročad sve dok ne stasaju za brak; pa ako ocijenite da su zreli, uručite im imetke njihove! (En-Nisâ', 6.)

3.2. Propisi za maloumnu osobu

Pod ovim se misli na osobu koja zbog pomanjkanja razboritosti i nerazumijevanja, rasipa i troši svoj imetak u nevaljale stvari kao što su prohtjevi, nedolično ponašanje i sl. Na zahtjev njegovih nasljednika takva osoba se može staviti pod skrbništvo i to na taj način što će mu se zabraniti da raspolaže sa svojim imetkom, bilo da ga poklanja, da šta prodaje ili kupuje, sve dok ne postane potpuno svjesna i razborita. U slučaju da i nakon stavljanja njena imetka pod skrbništvo, takva osoba nastavi sa sličnim ponašanjem, njeni će se postupci smatrati pravno ništavnim i neće se implementirati, za razliku od onih prije proglašavanja skrbništva, koji će se uvažiti kao valjani i neće ništa od njih biti odbačeno.

3.3. Propisi za umobolnu (ludu) osobu

Pod ovim se misli na umno poremećenu osobu koja nije svjesna svojih postupaka. Zato se takva osoba stavlja pod skrbništvo pri čemu se njeni postupci, sve dok ne ozdravi i ne postane potpuno svjesna, ne smatraju pravno valjanim. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Pero je dignuto sa tri osobe (tj. odgovornost): sa ludaka sa poremećenim razumom dok ne ozdravi (tj. dok ne dođe pameti), sa onoga ko spava dok se ne probudi i sa djeteta dok ne postane punoljetno."[112]

---

112 - Predaja je sahih, a bilježe je Ebu Davud i Ahmed.

3.4. Propisi za teško bolesnu osobu

Pod ovim se misli na osobu koja boluje od bolesti od koje se obično umire. Nasljednici tako oboljele osobe imaju pravo tražiti da se ona stavi pod skrbništvo i da joj se, sve dok ne ozdravi ili dok ne umre, zabrani slobodno raspolaganje svojom imovinom u mjeri koja prelazi njene potrebe u jelu, piću, odjeći, stanovanju i troškovima liječenja.

b) Padanje pod stečaj

1. Definicija

Pod ovim se podrazumijeva zapadanje u takvu situaciju u kojoj se nečiji dugovi toliko nagomilaju da ih ne može vratiti cijelom svojom imovinom.

2. Propisi u vezi sa stečajem

2.1. Osoba koja padne pod stečaj, ukoliko to zatraže njeni vjerovnici, može se staviti pod skrbništvo[113] (tj. pod zabranu da raspolaže sa svojom imovinom dok ne vrati dugove).

2.2. Osobi koja padne pod stečaj oduzeće se sav njen imetak, osim odjeće i potreba u hrani i piću, i prema visini potraživanja, podijeliti njenim vjerovnicima.

2.3. Ukoliko neko od vjerovnika kod osobe koja je pod stečajem pronađe svoju stvar ili robu koja nije doživjela bilo kakve promjene, uzeće je samo on, bez podjele sa ostalim vjerovnicima, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko svoju robu pronađe kod osobe pod stečajem, od svih drugih na nju ima najveće pravo."(Muttefekun alejhi) Ovo svakako pod uvjetom da za svoju robu prethodno nije uzeo nikakvu protuvrijednost. U suprotnom, prava su mu ista kao i ostalih vjerovnika.

2.4. Ukoliko se za nekoga na sudu ustanovi insolventnost (nesposobnost plaćanja), u smislu da nema ništa što bi mogao prodati i tako vratiti dug, dozvoljeno je to od njega tražiti ali ga nije dozvoljeno proganjati i prisiljavati, jer Uzvišeni veli:

---

113 - Imam Ebu Hanife smatra da se osobi pod stečajem nema pravo zabraniti da slobodno raspolaže svojom imovinom.

وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ / *A ako bude u nevolji, onda pričekajte dok bude imao!* (El-Bekare, 280.)

i jer je Allahov Poslanik ﷺ vjerovnicima jednog prezaduženog ashaba rekao: "Uzmite što kod njega nađete. Više od toga nemate pravo." (Muslim)

2.5. Ukoliko se imetak osobe pod skrbništvom razdijeli među vjerovnicima, pa se nakon toga, pojavi još jedan vjerovnik koji nije znao za stečajni postupak, za povraćaj svoga prava obratiće se ostalim vjerovnicima koji su mu dužni dati dio od onoga što su uzeli.

2.6. Onaj ko bude znao da je neko stavljen pod skrbništvo, pa i nakon toga sa njim nastavi poslovati, nema pravo potraživati svoj dug sa ostalim vjerovnicima, nego će pričekati da se osoba pod stečajem oporavi i mogne mu vratiti njegov dug.

3. Forma zapisnika o provođenju stečajnog postupka i proglašavanju skrbništva

Nakon bismille i zahvale Allahu Uzvišenom!

Ovim kadija (navesti ime) toga i toga suda (navesti mjesto) donosi odluku o stavljanju toga i toga (navesti ime) u skladu sa šerijatskim propisima pod skrbništvo, strogo mu zabranjujući da od dana...... raspolaže imovinom koja se zatekla kod njega na dan........ kao i imovinom koja poslije toga dođe u njegov posjed. Ovakva odluka donosi se zbog toga što je nepobitno utvrđeno da dugovi spomenutog uzeti od vjerovnika prelaze vrijednost cjelokupne njegove imovine. Naime, visina njegovih dugova je........, od čega dugovi prema tome i tome (navesti ime) iznose........(navesti iznos), prema tome i tome (navesti ime)........ i prema tome i tome (navesti ime)........(navesti iznos). Svaki od spomenutih vjerovnika, urednom dokumentacijom, šerijatski valjanom argumentacijom i zakletvom je dokazao da mu se duguje navedeni iznos.Ova odluka se donosi nakon što je od strane ovog suda sproveden postupak kroz koji je nepobitno dokazano da spomenuti dužnik nije u mogućnosti vratiti gore navedene iznose dugova i da zatečena vrijednost njegove ukupne imovine nije dovoljna za podmirenje dugova, pa se zbog toga daje na diobu.

Ovom odlukom se spomenuti stavlja pod stečaj i nad njim, u skladu sa šerijatskim propisima, uvodi skrbništvo, pri čemu se od njegova imetka određuje izdržavanje za njega i one koje je dužan izdržavati: ženu

i djecu (navesti njihova imena) tako da će se na ime jela, pića i ostalih nužnih potrepština svaki dan izdvajati (navesti iznos) sve dok se njegov imetak, stvari i roba ne rasprodaju i u skladu šerijatskih propisa ne izmire dugovi prema njegovim vjerovnicima. Dana...............

Forma zapisnika o zavođenju skrbništva nad nesavjesnim rasipnikom

Nakon bismille i zahvale Allahu Uzvišenom!

Ovim kadija (navesti ime) toga i toga suda (navesti mjesto) u skladu sa šerijatskim propisima donosi odluku o zavođenju skrbništva nad tim i tim (navesti ime), čime mu se zabranjuje da slobodno raspolaže svojom imovinom zatečenom na dan (navesti datum) i imovinom koja poslije toga dođe u njegov posjed. Ovakva odluka se donosi nakon što je od strane ovog suda nepobitno utvrđeno da je gore spomenuti nesavjesan, da razasipa i nepromišljeno troši svoj imetak, kako putem prodaje, tako i putem kupovine, čime je zaslužio da se nad njim zavede skrbništvo i da mu se zabrani da slobodno raspolaže sa svojom imovinom sve dok se ne opameti, popravi i ne pokaže znakove savjesti i potpune zrelosti. Sud je razmotrio njegov slučaj i zaključio da, u interesu njegova dobra, nad njim zavede skrbništvo, jer je to jedini način da se sačuva njegov imetak i popravi njegovo vladanje i ponašanje. Zato mu se, zbog njegove nesavjesti, ovim putem zabranjuje da vodi bilo kakve poslove u vezi sa svojim imetkom i u slučaju da to, ipak, učini sve njegove postupke, unaprijed proglašava pravno ništavnim. Za nužne troškove izdržavanje njega i onih koje je dužan izdržavati: žene, djece (navesti njihova imena) od njegova imetka za svaki dan se određuje iznos od...............(navesti iznos). Ovaj iznos im je određen nakon što je pravno utvrđeno da je za njegovo i njihovo izdržavanje to dovoljno, i da tu nema viška u odnosu na njegove potrebe. Dana.................

VII - Oporuka (el-vasijjetu)

1. Definicija oporuke

Pod oporukom (*vasijjetom*) se podrazumijeva nalog da se o nečemu vodi računa ili da se imetak dijeli u dobrotvorne svrhe poslije smrti. Prema tome, oporuka (*vasijjet*) ima dva osnovna značenja:

- nalog ostavljen nekome ko će za njega vratiti dugove, povratiti nekome njegovo pravo ili povesti računa o odgoju njegove djece dok ne postanu punoljetna i
- testament o davanju imetka onome kome je oporučen.

2. Propisanost oporuke

Ostavljanje oporuke iza sebe propisano je riječima Uzvišenog:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ

O vjernici, kada vam se približi smrt, prilikom davanja oporuke neka vam posvjedoče dvojica pravednih rodaka vaših... (El-Mâ'ide, 106.)

مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ / *...pošto se izvrši oporuka koju je ostavio, ili podmiri dug.* (En-Nisâ', 11.)

i riječima Allahova Poslanika ﷺ:

"Nijedan musliman koji ima nešto ostaviti u oporuku, ne bi trebao zanoćiti dvije noći, a da uz sebe nema napisano ono što ima oporučiti." (Muttefekun alejhi)

Oporuku je dužan ostaviti svako ko ima kakav nevraćen dug, kod sebe pohranjen tuđi emanet ili kakve neraščišćene račune sa nekim. Ovo zato da se ne bi desilo da iznenada umre pa da tako ostanu neraščišćena prava prema drugima ili nevraćeni dugovi, pa da za to bude pitan na Sudnjem danu. Oporuku je, također, mustehab ostaviti onome ko ima mnogo imetka, a nasljednici su mu bogati. Takvome bi bilo lijepo da jedan dio svoga imetka, trećinu ili manje od trećine, oporuči rođacima koji nemaju pravo naslijeđa njegove zaostavštine ili u kakve dobrotvorne svrhe od opće koristi za sve muslimane. Ovo zato što se prenosi da je Allahov Poslanik ﷺ, između ostalog, rekao:

"Uzvišeni Allah veli: 'O čovječe, od dvije stvari nisi za sebe znao iskoristiti nijednu. Još onoga dana kada sam te uzeo za gušu, dao sam ti udio u tvome imetku da bih te njime: ili očistio (tj. da bi na njega davao zekat), ili zahvaljujući njemu, Moji robovi spominjali nakon tvoje smrti (tj. uložio u kakav hajrat)."[114]

- Drugom prilikom, upitan u vezi visine oporuke (*vasijjeta*), Allahov Poslanik ﷺ je rekao Sa'du b. Ebu Vekasu: "Trećinu! I trećina je mnogo, jer bolje ti je svoje nasljednike ostaviti bogate nego siromašne, pa da od drugih prosjače." (Muttefekun alejhi)

3. Uvjeti za valjanost oporuke

Da bi oporuka bila valjana potrebno je ispuniti sljedeće uvjete:

3.1. Onaj kome se ostavlja oporuka da na nešto ili nekoga pazi treba biti musliman, punodoban, pametan i razborit, jer ako nije takav, nije sigurno da će paziti na ono što mu se povjeri, recimo vraćanje duga ili odgoj malodobne djece.

3.2. Da bi oporuka bolesnika bila valjana, kao uvjet se postavlja da mora biti pri pameti i punoj savjesti, te vlasnik onoga što oporučuje.

3.3. Da bi ono što se oporučuje bilo valjano, kao uvjet se postavlja da to mora biti po islamskim propisima dozvoljeno. U suprotnom, oporuka se ne može izvršiti, recimo kada bi neko oporučio da se za njim poslije njegove smrti kuka i nabraja, ili da se dio njegova imetka kao prilog dâ za crkvu, potroši na činjenje kakve novotarije u vjeri, na zabavu ili uloži u kakvo haram djelo.

3.4. Uvjet za onoga kome se nešto ostavlja u oporuku, je da on to prihvati. U slučaju da to odbije, oporuka postaje nevažeća. Takva osoba nema pravo predomisliti se i to kasnije ponovo tražiti.

4. Propisi u vezi sa oporukom

4.1. Onome ko nešto oporuči da se izvrši nakon njegove smrti, dozvoljeno je, dok je još živ, to povući ili izmijeniti. U tom smislu su i Omerove, r.a., riječi: "Čovjek u svojoj oporuci može mijenjati šta hoće."

[114] - Ovaj hadisi-kudsi sa sahih senedom u svom *Musnedu* bilježi Abd b. Humejd.

4.2. Onome ko ima nasljednike nije dozvoljeno od svoga imetka oporučiti više od jedne trećine, jer je Allahov Poslanik ﷺ Sa'du koji ga je upitao: "Mogu li ja oporučiti dvije trećine svoga imetka?" - odgovorio: "Ne, ne možeš." Upitan: "Allahov Poslaniče, a mogu li polovinu?" - odgovorio je: "Ne, ne možeš." Upitan potom: "A trećinu?" - Allahov Poslanik ﷺ mu je odgovorio: "Trećinu?! I trećina je mnogo, jer bolje ti je svoje nasljednike ostaviti bogate nego siromašne, pa da od drugih prosjače" (Muttefekun alejhi)

4.3. Nije dozvoljeno nešto oporučiti svome nasljedniku, makar to bilo i neznatno, sve dok to ne odobre i ostali nasljednici poslije smrti oporučitelja, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Allah je svakome dao njegovo pravo. Zato nema oporuke nasljedniku, osim ako se sa tim slože (ostali) nasljednici."[115]

4.4. Ukoliko oporučena trećina imetka ne bude mogla doteći svima koji su u oporuci navedeni, onda će se ona između onih kojima je ostavljena podijeliti na podjednake dijelove, isto kao što se postupa kod vraćanja duga vjerovnicima (kada nema dovoljno zaostavštine).

4.5. Oporuka se ne može provesti dok se vjerovnicima ne vrate dugovi. U tom smislu se od Alije, r.a., prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik ﷺ je prvo vraćao dugove, pa tek onda sprovodio oporuku." [116] Ovo zato što je vraćanje duga obaveza (vadžib), a oporuka čin dobrovoljnosti, pa se vadžibu daje prednost nad onim što je dobrovoljno.

4.6. Dozvoljeno je oporučiti i ono što je nepoznato ili čega trenutno nema, jer se radi o dobrovoljnom prilogu i dobročinstvu, tako da je to blagodat ako do nje dođe, a ako ne dođe onda ništa (tj. nema grijeha). Primjer za takvu vrstu oporuke je, recimo, ako bi neko oporučio mladunčad koju tek treba izroditi stoka ili plodove voća koji tek trebaju roditi.

4.7. Oporuka se može primiti kako za vrijeme života oporučitelja, tako i poslije njegove smrti. Ukoliko se oporučitelj pribojava za ono što je u pogledu imetka, obaveza i siročadi oporučio, ima pravo sâm odustati od oporuke.

[115] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao sahih.

[116] - Predaju sa senedom u kome ima slabosti bilježi Tirmizi i dodaje: "Po njemu postupaju učenjaci."

4.8. Onaj kome se ostavi oporuka da raspolaže sa konkretno određenom stvari, nema pravo raspolagati i sa drugim stvarima, jer za to nema dozvolu. Ovo zato što se, po šerijatskim propisima, bez prethodne dozvole vlasnika, ne može raspolagati tuđim pravima.

4.9. Ukoliko se nakon izvršenja oporuke uspostavi da je oporučilac umro pod dugom, izvršilac oporuke taj dug nije dužan nadoknaditi, jer za njega prethodno nije znao, a nije se ogriješio o ono što mu je povjereno.

4.10. Ukoliko neko ostavi oporuku za konkretnu stvar, pa ona u međuvremenu propadne, oporuka će se smatrati nevažećom, i nije obavezan nadoknaditi je iz preostale imovine umrlog.

4.11. Ukoliko neko ostavi oporuku nekom od svojih nasljednika, pa se sa njom neki od ostalih nasljednika slože, a drugi ne slože, oporuka će se provesti samo u onom omjeru u kome su se složili ostali nasljednici, a neće u onom omjeru u kome nisu, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "... osim ako se sa tim slože (ostali) nasljednici."[117]

4.12. Ukoliko bi neko u svojoj oporuci napisao: "Oporučujem djeci toga i toga toliko i toliko" - svoj djeci, i muškoj i ženskoj, pripao bi jednak iznos, jer se pod izrazom "*djeci*" podrazumijevaju i muška i ženska djeca, kao što se razumije i iz riječi Uzvišenog:

يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ / *Allah vam naređuje da od **djece** vaše - muškom pripadne toliko koliko dvjema ženskima.* (En-Nisâ', 11.)

- Ukoliko bi neko u svojoj oporuci napisao: "Oporučujem sinovima toga i toga, toliko i toliko" - iznos bi se podijelio samo muškoj, a ne i ženskoj djeci.

- Ukoliko bi, pak, neko u svojoj oporuci napisao: "Oporučujem kćerima toga i toga, toliko i toliko"- iznos bi se podijelio samo ženskoj djeci.

4.13. Ukoliko bi neko iza sebe ostavio oporuku bez svjedoka, ona bi i u tom slučaju bila valjana, osim ako bi se znalo da se oporučilac predomislio. U tom slučaju oporuka bi bila nevažeća i ne bi se provela.

---

117 - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao sahih.

5. Forma pisane oporuke

Nakon bismille i zahvale Allahu Uzvišenom!

Ovo je ono što je, u prisustvu svjedoka koji su se uvjerili da je pri svojoj pameti, razumijevanju i punoj svijesti, oporučio taj i taj (navesti ime) svjedočeći da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Njegov rob i poslanik, da je Džennet istina, da je Džehennem istina, da će sigurno doći Sudnji dan i da će Allah ljude ponovo iz kabura proživiti.

Svojoj djeci, ukućanima i rodbini savjetovao je da se boje Uzvišenog Allaha, da Mu budu pokorni i poslušni, da se pridržavaju Šerijata, izvršavaju svoje vjerske dužnosti i da umru kao muslimani. On je, Allah mu se smilovao i prema njemu blag bio, oporučio da se, kada ga zadesi smrt koju mu je Allah kao i ostalim stvorenjima odredio, o trošku, iza njega ostalog imetka spremi i ukopa, da se potom od njegova imetka uzme i podmire dugovi i obaveze koje je prema drugima imao, a koje je u prisustvu svjedoka priznao i to kako slijedi:................. (navesti dugove, njihov iznos i imena osoba kojima je dužan ostao). Zatim je oporučio da se iz njegova imetka odvoji jedna trećina i dâ tome i tome (navesti ime), te da se nakon toga preostali dio, onako kako šerijatski propisi nalažu, podijeli među njegovim nasljednicima (navesti njihova imena). Zatim je oporučio da se pazi na njegovu malodobnu djecu (navesti njihova imena) i da se čuva imovina koja im iz zaostavštine pripada dok ne porastu, postanu punoljetni i potpuno zreli.

Brigu o svemu navedenom, poslije Allaha, povjerio je (navesti ime) čija mu je privrženost vjeri, povjerljivost, pravednost i sposobnost dobro poznata, dajući mu odriješene ruke da im za staratelja odredi koga hoće. Spomenuti je navedeno na licu mjesta i u prisustvu dvojice svjedoka, u skladu sa šerijatskim propisima, prihvatio. Ova oporuka je sastavljena, uredno potpisana i pročitana dana...................... godine.

VIII - O vakufu

1. Definicija vakufa

Vakuf je zavještanje određene glavnice u kakvu dobrotvornu svrhu tako što se uvakufljeno dobro (zadužbina) ne može naslijediti, prodati, pokloniti niti na bilo koji način otuditi i što prihodi od njega idu u svrhe koje je odredio vakif.

2. Propisanost vakufa

Zavještanje imovine u dobrotvorne svrhe je mendub i kao takvo je preporučeno i propisano riječima Uzvišenog:

إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَى أَوْلِيَائِكُمْ مَعْرُوفًا / *...osim da prijateljima svojim oporukom nešto ostavite.* (El-Ahzâb, 6.)

i riječima Allahova Poslanika ﷺ:

"Kada čovjek umre, prestaju njegova (dobra) djela, osim u tri slučaja: ako iza sebe ostavi kakvo dobro djelo koje traje (*sadekatin džarijetin*), znanje kojim se (drugi) koristi i čestito dijete koje za njega moli."[118] Pod izrazom "*sadekatin džarijetin*" misli se na uvakufljene objekte, zemlju, džamiju i sl.

3. Uvjeti za valjanost vakufa

Da bi vakuf bio valjan potrebno je da se ispune sljedeći uvjeti:

3.1. Da vakif (zavještač) bude dostojan takvog dobrog djela, u smislu da je punoljetan i da je vlasnik onoga što uvakufljuje.

3.2. Da osoba (ili ustanova) za koju se zadužbina namjenjuje bude pravno valjano lice, jer se ne može, recimo, uvakufiti djetetu u majčinoj utrobi niti robu koji je u tuđem vlasništvu. Ukoliko se zadužbina ne daje osobi nego ustanovi, uvjet je da zadužbina u tu svrhu predstavlja čin dobrog djela. Ona zato ne bi bila valjana ukoliko bi se, recimo, dala u svrhu razonode i zabave, za potrebe crkve ili u kakve vjerom zabranjene (haram) svrhe.

---

[118] - Predaju bilježe Muslim i svi autori sunen-zbirki osim Ibn Madže.

3.3. Da se uvakufljenje izvrši jasnim i nedvosmislenim riječima.

3.4. Da predmet uvakufljenja bude trajno dobro (nekretnina) od koga se imaju redovni prihodi kao što su: zgrade, zemlja i sl., jer ono što služi samo za jednokratnu upotrebu kao što je, recimo, hrana ili miris ne može biti predmetom uvakufljenja niti se zvati imenom vakuf, nego sadakom.

4. Propisi u vezi sa vakufom

4.1. Uvakufiti se može i svojoj djeci. Ukoliko vakif kaže: "Uvakufljujem to i to svojoj djeci" - pod tim se podrazumijevaju i muška i ženska djeca kao i djeca od muške, a ne od ženske djece. Ukoliko kaže: "Uvakufljujem svojoj djeci i njihovim potomcima to i to" - pod tim se podrazumijevaju i muška i ženska djeca i njihovi potomci. Ukoliko kaže: "Uvakufljujem to i to svojim sinovima" - pod tim se podrazumijevaju samo muška djeca, a ukoliko kaže: "Uvakufljujem svojim kćerima to i to" - pod tim se podrazumijevaju samo ženska djeca.

4.2. Uvjeti koje postavi vakif se moraju poštivati onako kako ih je on definirao i redoslijedom kako ga je on postavio. Tako recimo, ukoliko vakif kaže: "Uvakufljujem to i to za učenjake hadisa ili fikha" vakuf se odnosi samo na učenjake i stručnjake u oblasti hadisa ili fikha, a ne i na učenjake i stručnjake u oblasti sintakse, metrike i sl. Isto tako, u slučaju da kaže: "Uvakufljujem to i to svojoj djeci, zatim njihovoj djeci, a zatim njihovoj djeci" - postupiće se onako kao što je rekao, tj. drugo koljeno neće moći koristiti uvakufljeno dobro sve dok ne pomru svi iz prvog koljena, niti treće dok ne pomru svi iz drugog koljena.

Isto tako, ukoliko neko uvakufi nešto trojici braće, pa jedan od njih umre i iza sebe ostavi svoju djecu, ta djeca se neće moći koristiti uvakufljenim dobrom sve dok su ova dvojica živa imajući u vidu da starije koljeno zaklanja mlade.

4.3. Čim se uvakufljenje obznani, ili dođe u posjed, ili preda onome kome je namijenjen, vakuf stupa na snagu i poslije toga se ne može poništiti, prodati niti pokloniti.

4.4. Ukoliko zbog dotrajalosti i oronulosti uvakufljene stvari prihodi od nje presuše, neki islamski učenjaci drže da ga je dozvoljeno prodati i novac namijeniti za istu onu svrhu za koju su namijenjeni i prihodi od vakufa. U slučaju da od toga pretekne sredstava, ona se mogu uložiti za džamiju ili kao sadaku podijeliti siromasima.

5. Forma pisanog zapisnika o uvakufljenju (vakufname)

Nakon bismille i zahvale Allahu Uzvišenom!

Ovim se potvrđuje da je taj i taj (navesti njegovo ime), u skladu sa šerijatskim propisima, niže navedene nekretnine (navesti o čemu se radi: zemljištu, zgradi i sl.) koje su dosada bile njegovo vlasništvo, neopozivo uvakufio u korist toga i toga (navesti njegovo ime, ili naziv ustanove), s tim da se one ne mogu prodati, pokloniti, naslijediti, založiti niti zamijeniti, osim da se u slučaju njihove dotrajalosti i oronulosti, na istom mjestu i sa istom namjenom podignu drugi objekti od kojih će prihodi ići u iste one svrhe koje je od spomenutih nekretnina odredio vakif....

Ovaj vakuf gore spomenuti vakif, Allah mu se smilovao i svako mu dobro dao, osnovao je sa početnim iznosom od (navesti koliki je iznos, površina zamlje, zgrada i ostalog što čini vakuf), s tim što će njegov mutevellija odmah početi voditi brigu o njegovom unapređenju, na način kako to on u datom trenutku bude smatrao najdjelotvornijim, tako što će ga održavati, popravljati i proširivati kako bi glavnica uvijek bila čista, a prihode od njega trošio u svrhe koje je odredio vakif (navesti tačno koje su te svrhe). Ono što od prihoda ovog vakufa, nakon izmirenja spomenutih troškova pretekne, mutevellija će gledati da uloži u njegovo proširenje tako da se nikada ne ugasi i da s Allahovom pomoći traje sve dok On cijelu Zemlju i sve što je na njoj ne naslijedi, a On je najbolji nasljednik.

Spomenuti vakif uvakufljenje gore navedenih nekretnina je uvjetovao time da, dok je on živ, lično njime upravlja i rukovodi, te da mu se u poslovima oko upravljanja vakufom nema niko sa strane pravo miješati. On zadržava pravo da ga na upravljanje može dati kome on hoće, a poslije svoje smrti to pravo prenijeti na svoga sina (navesti njegovo ime), a ovaj poslije svoje smrti na svoje muške potomke. Ukoliko svi izumru i od njihovih potomaka ne ostane niko živ, upravljanje vakufom će se prenijeti na potomke toga i toga.

Spomenuti vakif gore navedenih nekretnina je uvjetovao da se ovaj vakuf ili dio njega ne može iznajmljivati na period duži od godinu dana, kao i to da onaj kome bude iznajmljen nema pravo na isteku roka iznajmiti ga trećem licu, nego ga mora vratiti upravitelju da on o njemu odlučuje.

Spomenuti vakif gore navedeni vakuf dodijelio je od svog, na pošten način, stečenog imetka i trajno ga, kao dobro djelo, u skladu sa šerijatskim propisima uvakufio, odrekao se svoje vlasti nad njim i upravljanja njim i brigu o njemu povjerio mutevelliji (navesti njegovo ime).

Sačinjavanjem i potpisivanjem ove vakufname predmetni vakuf je postao općim dobrom svih muslimana. Uvjete navedene u ovoj vakufnami nema niko pravo izmijeniti niti staviti van snage, nikakvim dekretom, niti fetvom, niti dogovorom, niti varkom.

Neka svakome ko se drzne da izmijeni i obesnaži ovaj vakuf, na Dan kad mu bude najgore i na Dan kada nasilnicima neće pomoći nikakvo pravdanje, presudi Uzvišeni Allah. Njih čeka prokletstvo i najgore prebivalište!

Spomenuti vakif je dobrovoljno, po slobodnom izboru, pri dobrom zdravlju i zdravoj savjesti, u skladu sa šerijatskim propisima, prihvatio gore navedene uvjete koji su bili potrebni za valjanost uvakufljenja i to javno posvjedočio.

Zapisnik o ovome je sačinjen dana........... mjeseca.......... godine.

IX - O poklonu, davanju na doživotno korišćenje i stavljanju u vlasništvo preživjelog

a) Poklon (*el-hibetu*)

1. Definicija poklona

Pod ovim se podrazumijeva poklon (dar) koji nekome od svoga halal imetka, robe i sl. daruje (u pogledu trošenja imetka) razborita osoba. Primjer za to je, recimo, kada musliman svome bratu-muslimanu pokloni kuću, odijelo, hranu ili novac.

2. Propisanost poklona

Poklanjanje nešta drugome (*el-hibetu*) je mustehab, isto kao i darivanje (*el-hedijjetu*) jer i jedno i drugo spadaju u dobra djela i jer su kao takva propisana i na njih podstiču riječi Uzvišenog:

لَــنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفقُوا ممَّا تُحِبُّونَ / *Nećete zaslužiti nagradu sve dok ne udijelite dio od onoga što vam je najdraže.* (Ali 'Imrân, 92.)

وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى / *Jedni drugima pomažite u dobročinstvu i čestitosti!* (El-Mâ'ide, 2.)

وَآتَــى الْمَالَ عَلَى حُبِّه ذَوِي الْقُرْبَى / ...*i koji od imetka, iako im je drag, daju rođacima* ... (El-Bekare, 177.)

i riječima Allahova Poslanika ﷺ:

"Međusobno se volite, jedni drugima poklanjajte, međusobno se volite i (pri susretu) rukujte, pa će među vama zlobe nestati."[119]

"Onaj ko vrati ono što je već jednom dao kao poklon, je kao onaj koji pojede ono što je povratio." (Muttefekun alejhi)

"Ko želi da mu se poveća nafaka i produži život, neka održava rodbinske veze." (Buharija)

Od Aiše, r.a., se prenosi da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Vjerovjesnik ﷺ je primao poklone i ustrajno na njih uzvraćao." (Buharija)

3. Uvjeti za valjanost poklona

Da bi poklon bio valjan, potrebno je da se ispune sljedeći uvjeti:

3.1. Da se onaj ko poklon daje odazove, kada neko od njega nešto zatraži i da mu to sa zadovoljstvom pokloni i

3.2. Da onaj kome se nešto poklanja to prihvati riječima: "Prihvatam ovo od tebe kao poklon" ili da sâm pruži ruku da uzme ono što mu se pokuči. Ovo zato što bi poklon, ukoliko bi ga neko nekome od sebe ponudio, a ovaj ga ne bi preuzeo, ili ga poslao, a ovaj ga u međuvremenu ne bi dobio, u slučaju smrti darovatelja, pripao nasljednicima, a ne onome kome je namijenjen. U suprotnom, ako se poklon prihvati i uzme, nasljednici na njega nemaju pravo.

4. Propisi u vezi sa poklonom

4.1. Ukoliko se jednom djetetu dâ nešto na poklon, lijepo bi bilo (mustehab) isto to pokloniti i ostaloj djeci, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Bojte se Allaha i budite pravedni prema svojoj djeci! "(Muttefekun alejhi)

4.2. Ono što je već jednom dato kao poklon nije dozvoljeno tražiti da se vrati, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Onaj ko vrati ono što je već jednom dao kao poklon je kao onaj koji pojede ono što je povratio." (Muttefekun alejhi)

---

[119] - Predaju sa hasen senedom bilježi Ibn Asakir.

Izuzetak od ovoga je slučaj kada otac dâ nešto na poklon svome djetetu. Jedino u tom slučaju, poklon se može vratiti, budući da su i dijete i sve što njemu pripada, očevi. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Čovjeku nije dozvoljeno da nekome nešto dâ na poklon, pa da zatraži da mu se to ponovo vrati, osim ako se radi o djetetu, jer otac ima pravo vratiti ono što je dao svome djetetu."[120]

4.3. Pokuđeno je (mekruh) dati nekome nešto na poklon radi interesa, očekujući da mu ovaj na poklon uzvrati nečim vrednijim, jer Uzvišeni Allah veli:

وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رِبًا لِيَرْبُوَا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ
وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ

A novac koji dajete da se uveća novcem drugih ljudi neće se kod Allaha uvećati, a za zekat koji udijelite da biste Allahu udovoljili - takvi će dobra djela svoja umnogostručiti. (Er-Rûm, 39.)

Onome kome se poklon daje je dato pravo slobodnog izbora: da poklon prihvati ili odbije. U slučaju da ga prihvati, dužan je na njega uzvratiti uzdarjem iste ili više vrijednosti, jer se od Aiše, r.a., pripovijeda da je rekla:

"Vjerovjesnik ﷺ je primao poklone i ustrajno na njih uzvraćao." (Buharija)

U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi:

"Onome ko vam učini kakvo dobro, uzvratite nagradom!" [121]

"Onaj kome se učini kakvo dobro djelo, pa onome ko ga je učinio uzvrati riječima: '*Džezakellahu hajren!*' / 'Allah te svakim dobrom nagradio!' se već odužio."[122]

---

[120] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao sahih.

[121] - Hadis prenosi Dejlemi.

[122] - Sened hadisa je sahih, a bilježe ga Nesai, Ibn Hibban i drugi.

5. Forma pisanog zapisnika o poklanjanju

Nakon bismille i zahvale Allahu Uzvišenom!

Ovim se potvrduje da je taj i taj (navesti njegovo ime) kao punoljetna, zrela i zdrava osoba koja je potpuno slobodna u raspolaganju svojom imovinom, u skladu sa šerijatskim propisima, bez ikakve protunaknade i očekivanja da mu na to bilo čim drugim uzvrati, poklonila tome i tome (navesti njegovo ime) kompletno to i to mjesto (detaljno ga opisati). Davalac poklona je izjavio da poklanja, a primalac da prihvata gore navedeni poklon, čime on prelazi, u skladu sa šerijatskim propisima, u vlasništvo primaoca poklona i to od dana .... godine..........

Napomena:

U slučaju da se radi o poklonu koji otac daje svome djetetu, navest će se: *"Gore spomenuti davalac poklona, u skladu sa šerijatskim propisima, prima od sebe navedeni poklon za svoje dijete (navesti njegovo ime) čime on postaje vlasništvo spomenutog maloljetnog djeteta, s tim da će djetetov poklon i dalje ostati u posjedu oca navedenog djeteta. Zapisnik je sačinjen dana:...............godine:..................."*

b) Davanje nečega na doživotno korišćenje (*el-umrâ*)

1. Definicija

El-umrâ je specifična vrsta poklona koji se daje na doživotno korišćenje. Takav primjer bi bio kada bi neko nekome rekao: "Dajem ti svoju kuću ili vrt" - ili - "Poklanjam ti svoju kuću ili plodove vrta na doživotno korišćenje (ili dok si god živ)."

2. Davanje nekome nečega na doživotno korišćenje je dozvoljeno (*džaiz*), jer se od Džabira, r.a., pripovijeda da je rekao: "*Umrâ* koju je dozvolio Allahov Poslanik ﷺ je ona kod koje se kaže: 'Dajem ovo na korišćenje tebi i tvojim potomcima.' Ukoliko se, pak, kaže: 'Dajem ti ovo na korišćenje dok si živ' - onda se data stvar vraća njenom vlasniku." (Muslim)

3. Propisi u vezi sa davanjem stvari na doživotno korišćenje

3.1. Ukoliko se prilikom davanja stvari na korišćenje reklo: "Dajem ti ovu kuću na korišćenje" - onda se njome ima pravo koristiti onaj kome

je data, a poslije njega i njegovi potomci, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Stvar data na korišćenje (*el-umrâ*) je onoga kome je data." (Muttefekun alejhi)

To isto važi i u slučaju kada se kaže: "Dajem ti ovo na doživotno korišćenje, a iza tebe tvojim potomcima." U takvom slučaju data stvar na korišćenje se ne vraća ni u kom slučaju onome ko ju je dao, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko god drugome dâ nešto na doživotno korišćenje, a iza njega njegovim nasljednicima, ona se ne vraća onome ko ju je dao, jer je time dao nešto što prelazi u naslijeđe."[123]

3.2. Međutim, ukoliko se prilikom davanja stvari na korišćenje kaže: "Dajem ti ovo na korišćenje dok si živ, a kada umreš vratiće se ponovo meni i mojim nasljednicima poslije mene" - data stvar će se poslije smrti korisnika ponovo vratiti onome ko ju je dao. Ovo na osnovu Džabirovih, r.a., riječi: "*Umrâ* koju je dozvolio Allahov Poslanik ﷺ je ona kod koje se kaže: 'Dajem ovo na korišćenje tebi i tvojim potomcima.' Ukoliko se, pak, kaže: 'Dajem ti ovo na korišćenje dok si živ' - onda se data stvar vraća njenom vlasniku." (Muslim)

c) Davanje u vlasništvo onome ko zadnji umre (*er-rukbâ*)

1. Definicija

Ova vrsta davanje nečega u vlasništo drugom bi bila kada bi musliman svome bratu rekao: "Ako umrem prije tebe, moja kuća ili moj vrt je tvoj, a ako ti umreš prije mene, tvoja kuća je moja" ili kad bi mu rekao: "Evo ti ovo na korišćenje dok si živ, s tim da se to, ako umreš prije mene, ponovo vrati meni, a ako ja umrem prije tebe, neka onda ostane tebi." Dakle, u oba slučaja, stvar će ostati onome ko zadnji umre.

2. Pokuđenost davanja u vlasništvo onome ko zadnji umre (*er-rukbâ*)

Ovakav način davanja u vlasništvo je mekruh, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ne radujte se smrti onoga kome je nešto dato u doživotno vlasništvo, jer je to put do nasljedstva"[124] i jer iščekivanje smrti onoga kome je nešto dato na doživotno korišćenje može navesti ne samo

[123] - Hadis bilježe Ebu Davud, Nesai i Tirmizi. Tirmizi ga ocjenjuje kao sahih.

[124] - Predaju sa hasen senedom bilježe Ahmed, Ebu Davud, Ibn Madže i Nesai.

na njeno priželjkivanje, nego, ne daj Bože, i na pokušaj ubistva takve osobe. Zbog svega toga većina islamskih učenjaka ne odobrava takvu vrstu poklona.

3. Ukoliko musliman počini ovaj mekruh i dâ u vlasništvo onome ko zadnji umre, primjenjivat će se propisi vezani za doživotni poklon (*umrâ*). Ono što nije specificirao pripada onome ko zadnji umre i njegovom potomstvu, a što je specificirao tako će se i izvršiti: ako je uvjetovao da se povrati, povratiće se, a ako nije, neće.

4. Forma pisanog zapisnika o davanju imetka na doživotno korišćenje ili poslije svoje smrti

Nakon bismille i zahvale Allahu Uzvišenom i blagoslova na Poslanika ﷺ!

Ovim se potvrđuje da je taj i taj (navesti njegovo ime) u skladu sa šerijatskim propisima tome i tome (navesti njegovo ime) dao na doživotno korišćenje ili iza sebe ostavio da koristi kuću ili vrt (detaljno opisati o čemu se radi) izjavivši: "Dajem ti ovo na doživotno korišćenje, s tim kada umreš da mi se ponovo vrati" ili "Dajem ti ovo na korišćenje poslije moje smrti". U slučaju da se spominju i potomci, dodaće se: "i tvojim potomcima poslije tebe." Gore navedeno je u skladu sa šerijatskim propisima davalac dao, a primalac primio na doživotno korišćenje, ili na korišćenje poslije smrti davaoca, tako da s njim, sve dok je živ, može slobodno raspolagati (stanovati, izdavati ili na drugi način koristiti). Ovaj zapisnik je sačinjen i potpisan u prisustvu svjedoka dana............. godine...................

* * *

VI - O islamskom braku i razvodu

(فى النكاح والطلاق)

U ovom poglavlju bit će obrađeno devet tema:

I - Islamski brak

1. Definicija braka

Brak ili ženidba je ugovor kojim nasladivanje dva supružnika jednog drugim postaje dozvoljeno.

2. Propisanost braka

Brak je propisan i dozvoljen riječima Uzvišenog:

فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُم مِّنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ

...onda se oženite sa onim ženama koje su vam dopuštene, sa po dvije, sa po tri i sa po četiri. A ako strahujete da nećete pravedni biti, onda samo sa jednom. (En-Nisâ', 3.)

وَأَنكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ / *Udavajte neudate i ženite neoženjene, i čestite robove i robinje svoje!* (En-Nûr, 32.)

Brak ne samo da je dozvoljen, nego je i obavezan (*vadžib*) onome ko je u mogućnosti izdržavanja a za sebe se boji da bi, zato što je neoženjen, mogao počiniti najstrožije zabranjeni grijeh (*zinaluk*). Brak je, pak, sunnet onome ko se za sebe ne boji da bi mogao počiniti grijeh (*preljubu*), a u mogućnosti se je oženiti. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi:

"O mladići, ko je od vas u mogućnosti, neka se oženi, jer će tako lakše (od grijeha) sačuvati svoj pogled i spolni organ." (Muttefekun alejhi)

"Ženite se onima koje su vam drage i koje će vam radati djecu, jer ću se ja na Sudnjem danu vašom brojnošću ponositi pred drugim narodima." [125]

[125] - Hadis bilježe Ahmed i Ibn Hibban i ocjenjuju ga kao sahih.

3. Smisao braka

Smisao braka, između ostalog, ogleda se i u sljedećem:

3.1. Opstanku i produženju ljudske vrste preko potomstva koje dolazi kao rezultat braka.

3.2. Potrebi svakog od dva supružnika i upućenosti jednog na drugo, jer jedino tako, uz upražnjavanje svojih prirodnih nagona za spolnim odnosom, mogu sačuvati čistoću svojih spolnih organa.

3.3. Uzajamnom pomaganju supružnika u odgoju i očuvanju svoga potomstva.

3.4. Uspostavljanju odnosa između muža i žene na temelju međusobnog uvažavanja i poštovanja prava svakog od njih, a sve u okviru uzajamne ljubavi i zajedničkih interesa.

4. Uvjeti za valjanost braka

Za valjanost braka potrebno je osigurati ispunjenje sljedeća četiri uvjeta (*rukna*):

4.1. Staratelj (*el-velijj*)

Staratelj je obično mladin otac, ili neko ko je za to opunomoćen, ili neko od njenih rođaka, (bliži pa bliži) ili neko iz porodice do čijeg se mišljenja drži, ili sâm vladar. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Nema vjenčanja (tj. mladine udaje) bez staratelja."[126] kao i Omerove, r.a., riječi: "Žena se ne može vjenčati bez dozvole njezina staratelja, nekoga od njene familije do čijeg se mišljenje drži, ili vladara." [127]

Pri tome treba voditi računa da staratelj ispunjava sljedeće uvjete:

1. Da može biti staratelj, tj. da je muškarac, punodoban, pametan, zreo i slobodan.

2. Da staratelj, ukoliko se radi o djevici čiji je staratelj otac, od nje pribavi pristanak za udaju za onoga za koga ju namjerava vjenčati, a da, ukoliko se radi o udovici, ili djevici kojoj je staratelj neko drugi, a ne njen

[126] - Hadis bilježe autori sunen-zbirki. Hakim i Ibn Madže ga ocjenjuju kao sahih.

[127] - Predaju sa sahih senedom bilježi Malik u svom djelu *El-Muveta*.

otac, sa njom porazgovara i zatraži njeno mišljenje, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Udovica ima više pravo od svoga staratelja da odlučuje o sebi i svojoj sudbini, za razliku od djevice od koje se treba zatražiti pristanak, s tim što se njeno neizjašnjavanje (prešutnost) računa kao pristanak." [128]

3. Starateljstvo rođaka nije valjano ako postoji neko ko je od njega bliži rođak. Tako, recimo, starateljstvo brata po ocu (tj. amidže) nije valjano ako postoji rođeni brat i po ocu i po majci, niti bratića, ako postoji brat.

4. Ukoliko bi žena dala saglasnost dvojici rođaka da ju udaju, pa se desilo da je i jedan i drugi za nekoga vjenčaju, pripast će onome za koga je od njih dvojice prvo vjenčana, a ako bi je obojica u isto vrijeme vjenčali, neće nijednom, nego će se i jedno i drugo vjenčanje proglasiti nevažećim.

4.2. Svjedoke

Pod ovim se misli na osiguranje najmanje dvojice pravednih svjedoka muslimana-muškaraca koji će prisustvovati zaključenju braka. U tom smislu su riječi Uzvišenog:

وَأَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِنْكُمْ / *...i kao svjedoke dvojicu vaših pravednih ljudi uzmite!* (Et-Talâk, 2.)

i riječi Allahova Poslanika ﷺ:

"Nema vjenčanja bez staratelja i dvojice pravednih svjedoka." [129]

U vezi svjedoka treba paziti da oni ispunjavaju sljedeće odredbe:

1. Da ih je najmanje dvojica,

2. Da su pravedni, a pod pravednošću se podrazumijeva da nemaju velikih grijeha i da se klone većine malih grijeha. Veliki griješnici kao što su bludnik, pijanica i onaj ko uzima kamatu ne mogu biti svjedoci, jer se u riječima Uzvišenog kaže: ذَوَيْ عَدْلٍ مِنْكُمْ / *dvojicu vaših pravednih ljudi*, a u Poslanikovim ﷺ riječima: "i dvojice pravednih svjedoka."

3. U naše vrijeme u kome je sve manje pravde i pravednosti, dobro bi bilo pribaviti što više svjedoka.

---

[128] - Predaju sa sahih senedom bilježi Malik u svom djelu *El-Muveta*.

[129] - Hadis u ovoj verziji ima mahanu (*ma'lul*). Zabilježili su ga Bejheki i Darekutni. U drugoj verziji koja je mursel bilježi ga i Šafija, i dodaje: "Većina islamskih učenjaka smatra da ga se treba pridržavati." To isto smatra i Tirmizi.

4.3. Forma ugovora o vjenčanju

U ugovoru o vjenčanju je najbitnije da muž ili njegov zastupnik izjavi staratelju: "Daj mi za ženu tu i tu (navesti ime) svoju kćerku!" - da staratelj izjavi: "Dajem ti za ženu, ili vjenčajem za tebe, tu i tu (navest ime) svoju kćerku"- te da muž na to kaže: "Primam je za svoju ženu."

U vezi sa ovim uvjetom potrebno je ispuniti i sljedeće propise:

1. Da muž bude dostojan žene, tj. da bude slobodan, lijepa odgoja i povjerljiv, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada vam dođe neko s čijim ste odgojem i vjerom zadovoljni, oženite ga! U slučaju da to odbijete učiniti, doći će do smutnje i velikog nereda na Zemlji."[130]

2. U zaključivanju braka je dozvoljeno i pravno valjano odrediti nekoga za zastupnika. Muž može odrediti koga god hoće, dok je ženi najbolje da je zastupa njen staratelj.

4.4. Vjenčani dar (*mehr*)

Mehr je vjenčani dar koji se daje ženi zato što je naslađivanje njome postalo dozvoljeno. Davanje (mehra) je vadžib. Propisan je riječima Uzvišenog:

وَآتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً / *I draga srca ženama vjenčane darove njihove podajte!* (En-Nisâ', 4.)

i riječima Allahova Poslanika ﷺ: "Potraži nešto (za vjenčani dar), makar to bio i željezni prsten!" (Muttefekun alejhi)

U vezi sa mehrom potrebno je povesti računa o sljedećim propisima:

1. Lijepo je (*mustehab*) da on bude što manji, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Najbereketnije žene su one sa najnižim mehrom."[131] i jer je mehr Poslanikovih ﷺ kćeri bio svega četiri ili pet stotina dirhema.[132] Takav je bio i mehr Poslanikovih ﷺ supruga.

2. Sunnet je navesti visinu mehra u bračnom ugovoru.

---

130 - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao hasen-garib.
131 - Hadis sa sahih senedom bilježe Ahmed, Hakim i Bejheki.
132 - Predaju bilježe autori sunen-zbirki. Tirmizi je ocjenjuje kao sahih.

3. Kao mehr valjan je svaki dozvoljeni predmet čija je vrijednost veća od jedne četvrtine dinara, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Potraži nešto (za vjenčani dar), makar to bio i željezni prsten!" (Muttefekun alejhi)

4. Mehr se može dati odmah pri sklapanju braka, može se ostaviti za kasnije, a može se i dio dati odmah, a dio ostaviti za kasnije, jer je Uzvišeni rekao:

وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً / *A ako ih pustite prije nego što ste u odnos s njima stupili, a već ste im vjenčani dar odredili, one će dobiti polovinu od onoga što ste odredili.* (El-Bekare, 237.)

Međutim, lijepo je (mustehab) ženi od mehra dati bar nešto prije svadbe (derdeka), jer Ebu Davud i Nesai bilježe "da je Allahov Poslanik ﷺ naredio Aliji da Fatimi dâ bar nešto prije svadbe, pa mu je odgovorio: 'Nemam ništa' - na što ga je upitao: 'A gdje ti je oklop?' - pa joj je dao svoj oklop."

5. Mehr postaje dug prilikom zaključivanja braka, a postaje obaveznim nakon đerdeka (validnog osamljivanja). Ukoliko muž pusti ženu prije validnog bračnog osamljivanja, on će zadržati polovinu obećanog iznosa vjenčanog dara, a polovinu dati, jer Uzvišeni veli:

وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ

A ako ih pustite prije nego što ste u odnos s njima stupili, a već ste im vjenčani dar odredili, one će dobiti polovinu od onoga što ste odredili. (El-Bekare, 237.)

6. Ukoliko muž poslije zaključenja braka, a prije validnog bračnog osamljivanja sa ženom umre, ona ima pravo na nasljeđe i cio iznos obećanog vjenčanog dara, jer je tako odredio Allahov Poslanik ﷺ.[133] Ovo u slučaju da joj je odredio visinu vjenčanog dara (*saddak*), a ako nije odredio onda joj pripada mehr koji uzimaju žene njenog ranga (*mehru misl*) i dužna je sačekati da joj prođe *iddet* poslije muževe smrti.

---

[133] - Predaju bilježe autori sunen-zbirki, a Tirmizi je ocjenjuje kao sahih. Tako je Allahov Poslanik odredio Burui bint Vašik, čiji je muž umro, a nije joj bio odredio vjenčani dar (*saddak*), da dobije onoliki mehr koji uzimaju žene njenog ranga (*mehru misl*).

5. Šta je lijepo i sunnet prilikom vjenčanja

Prilikom vjenčanja lijepo bi bilo:

5.1. Da neko održi prigodan vaz u kome bi otprilike trebalo reći:

"Hvala Allahu! Od Njega pomoć molimo i od Njega oprost tražimo. Utječemo se Allahu od zla u nama i zlih djela! Koga Allah uputi na Pravi put, niko ga ne može na krivi put zavesti, a koga Allah pusti da krene krivim putem, niko ga na Pravi put ne može izvesti! Svjedočim da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Njegov rob i poslanik."

Nakon toga lijepo bi bilo podsjetiti na riječi Uzvišenog:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاته وَلَا تَمُوتُنَّ إلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ / *O vjernici, bojte se Allaha onako kako se treba bojati i umirite samo kao muslimani!* (Ali 'Imrân, 102.)

يَاأَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ – إلَــى – رَقِيبًا / *O ljudi, bojte se Gospodara svoga, koji vas od jednog čovjeka stvara, a od njega je i drugu njegovu stvorio, i od njih dvoje mnoge muškarce i žene rasijao. I Allaha se bojte - s imenom čijim jedni druge molite - i rodbinske veze ne kidajte, jer Allah, zaista, stalno nad vama bdi.* (En-Nisâ', 1.)

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا – إلَى – عَظِيمًا / *O vjernici, bojte se Allaha i govorite samo istinu! On će vas za vaša dobra djela nagraditi i grijehe vam vaše oprostiti. A onaj ko se Allahu i Poslaniku Njegovu bude pokoravao - postići će ono što bude želio.* (El-Ahzâb, 70.-71.)

Ovo zato što je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada neko od vas htjedne da govori o braku ili nečemu drugom, neka kaže: 'Hvala Allahu ....itd.' (kao što je gore navedeno)[134]

5.2. Prirediti gozbu, jer je Allahov Poslanik ﷺ, Abdurrahmanu b. Avfu, kada se ženio, rekao: "Pripremi gozbu makar i sa jednom ovcom!" (Muttefekun alejhi)

Na svadbenu gozbu dužan se odazvati svako ko na nju bude pozvan, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko bude pozvan na svadbenu ili kakvu

[134] - Predaju bilježi Tirmizi i ocjenjuje je kao sahih.

drugu gozbu, neka se odazove!"(Muslim) Međutim, kao opravdan razlog za neodlazak na gozbu mogu biti neumjesna zabava i igra, nedozvoljene stvari i sl.[135]

Onaj ko u isto vrijeme bude pozvan na dvije gozbe, odazvaće se na onu na koju je prvo pozvan.[136]

Na gozbu treba pozvati i siromahe, isto kao i bogataše, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Najgora hrana je hrana sa gozbe na koju se ne zovu oni koji bi se na nju odazvali, a zovu oni koji se na nju ne odazivaju." (Muslim)

Onaj ko se na poziv na gozbu ne odazove, pokazao je nezahvalnost i neposlušnost prema Allahu i Njegovu Poslaniku.

Na gozbu će se odazvati i onaj ko posti, s tim da, ako posti nafilu, može se omrsiti i sa ostalima jesti, a ako neće, može proučiti dovu, blagosloviti prisutne i nakon toga izaći, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada neko od vas bude pozvan (na gozbu), neka se odazove. Ako posti, neka blagoslovi prisutne (tj. prouči dovu), a ako ne posti, neka jede." (Muslim)

5.3. Objaviti i obznaniti svadbu defovima i dozvoljenom igrom i pjesmom, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Granica između dozvoljenog i zabranjenog (halal i haram odnosa između muška i ženska) je def i glas (oglašavanje sklapanja braka)."[137]

5.4. Uputiti hajr - dovu supružnicima i poželjeti im sve najbolje, jer se od Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik ﷺ je, kada bi nekome čestitao ženidbu, imao običaj reći: *Barekellahu leke ve bareke alejke ve džemea bejnekuma fi-l-hajr!* / "Allah te blagoslovio, dao ti sreću i u svakom dobru vas sastavio!""[138]

5.5. Oženiti se i stupiti u odnos sa ženom u mjesecu ševvalu, jer se od Aiše, r.a., pripovijeda da je rekla: "Allahov Poslanik ﷺ se sa mnom oženio u ševvalu i sa mnom stupio u odnos u ševvalu. Koja je to (druga) supruga Allahova Poslanika ﷺ kod njega bila poštovanija od mene?! Zato je voljela da je žene obilaze u ševvalu." (Muslim)

---

135 - Ibn Madže bilježi jednu predaju sa sahih senedom u kojoj stoji da je Alija, r.a., rekao: "Jednom prilikom sam pripremio jelo i na njega pozvao Allahova Poslanika ﷺ, pa se odazvao i došao, ali se, kada je u kući vidio crteže, vratio."

136 - Na osnovu hadisa koji bilježe Ahmed i Ebu Davud. Međutim, ako jedan uputi poziv prije drugog odazvat će se pozivu prvog.

137 - Hadis bilježe autori sunen-zbirki osim Ebu Davuda.

138 - Predaju bilježi Tirmizi i ocjenjuje je kao sahih.

5.6. Ženu, kada joj se priđe, uzeti za kosu iznad čela i proučiti: *Allahumme inni eseluke min hajriha ve hajri ma džebelteha alejhi, ve e'uzu bike min šerriha ve šerri ma džebelteha 'alejhi!* / "Allahu, daj mi ono što je kod nje dobro i dobro kome je po svojoj prirodi sklona, a sačuvaj me onoga što je kod nje zlo i zla kome je po svojoj prirodi sklona!"- jer je to činio i Allahov Poslanik ﷺ.[139]

5.7. Svaki put, kada sa ženom htjedne obaviti spolni odnos, proučiti: *Bismillahi! Allahumme džennibne-š-šejtane ve džennibi-š-šejtane ma rezaktena!* / "U ime Allaha! Allahu, udalji od nas šejtana i udalji šejtana od onoga što nam daš!"- jer se od Poslanika ﷺ pripovijeda da je rekao: "Ko prouči: *Bismillahi! Allahumme džennibne-š-šejtane...itd.* pa im se rodi dijete, takvom djetetu nikada neće moći nauditi šejtan." (Muttefekun alejhi)

5.8. Mekruh je supružnicima da pričaju nekome šta se događa među njima za vrijeme spolnog odnosa, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Od svih ljudi, na najgorem položaju na Sudnjem danu će biti čovjek koji se povjeri i kaže nešto svojoj ženi, pa se i ona povjeri njemu, pa onda neko od njih dvoje njihovu zajedničku tajnu ispriča trećem." (Muslim)

6. Postavljanje dodatnih uvjeta za brak

Ponekad se desi da žena svome proscu postavlja određene uvjete za stupanje sa njim u brak.

- Ukoliko su ti uvjeti u skladu sa onim što se pod bračnim ugovorom podrazumijeva, recimo, da od njega traži da je izdržava, hrani i odijeva, ili da sa njom ima odnos, da sa njom redovno spava, ako on ima žena mimo nje, ti uvjeti su prihvatljivi jer se pod bračnim ugovorom, ionako, podrazumijevaju, pa ih čak nema potrebe ni postavljati.

Međutim, ukoliko su ti uvjeti u suprotnosti sa onim što se pod bračnim ugovorom podrazumijeva, recimo, da od njega traži da sa njom ne održava spolni odnos, ili da mu ne kuha i ne sprema hranu i piće, što je uobičajeno da žena radi za svoga muža, takvi uvjeti su ništavni i ne moraju se ispuniti, jer se kose sa smislom i ciljem braka.

- Ukoliko, pak, žena postavi takve uvjete koji ne znače dozvoljavanje zabranjenog, niti zabranjivanje dozvoljenog, recimo, da zatraži da redovno posjećuje svoju rodbinu ili da živi u svome mjestu,

[139] - Predaja je sahih i u tom je smislu bilježe Ibn Madže i Ebu Davud u ovom značenju.

takve je uvjete muž dužan ispuniti. U suprotnom, ako ih ne ispuni ona ima pravo, ako hoće, tražiti razvod braka, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Najpreče vam je da ispunite one uvjete kojima ste sebi učinili dopuštenim stidna mjesta drugih (tj. koje ste prilikom sklapanja braka prihvatili)." (Muttefekun alejhi)

- Isto tako, ženi nije dozvoljeno, kao uvjet za brak sa njim, od čovjeka zahtjevati da prethodno pusti svoju prvu ženu, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Nije dozvoljeno da se jedna žena za nekoga uda na račun razvoda sa drugom ženom."[140] Buharija i Muslim, također, bilježe da je Allahov Poslanik ﷺ zabranio ženi da uvjetuje da pusti njenu sestru.

7. Pravo na slobodu izbora za ostanak u braku

Svaki od bračnih drugova ima pravo na slobodu izbora za daljni ostanak u braku ili tražiti njegov razvod, zbog nekog od sljedećih razloga:

7.1. Tjelesne ili kakve druge mahane, recimo: ludosti, lepre (vrsta gube), gube i sl., ili bolesti spolnog organa što sprečava da se svome bračnom drugu pruži užitak, npr. nesposobnosti muža da usljed uškopljenosti, ludila ili impotencije nije u stanju obavljati spolni odnos sa ženom.

U slučaju da se brak želi raskinuti, treba povesti računa o sljedećem:

- Ukoliko je do raskida došlo prije obavljanja spolnog odnosa, muž ima pravo povratka vjenčanog dara koji je dao supruzi, a ukoliko je do raskida došlo poslije spolnog odnosa, nema pravo povratka vjenčanog dara, jer je mehr postao njeno pravo na osnovu onoga što je od nje dobio.

- Neki smatraju, da u slučaju kada se radi o nekoj mahani i nedostatku kod žene, muž ima pravo povratka vjenčanog dara, ne od nje, nego od onoga ko ga je prevario od njene rodbine ukoliko je za njenu mahanu znao, a nije mu rekao. Dokaz za to je jedna predaja koja se u djelu *El-Muvetta'* navodi od Omera da je u tom smislu rekao: "Ženi koja

[140] - Predaju bilježi Ahmed u svome *Musnedu* i koliko mi je poznato niko joj nije pronašao nikakav prigovor u pogledu vjerodostojnosti.

mužu bude podvaljena sa mahanom kao što su: ludilo, lepra ili guba, pripada vjenčani dar na osnovu onoga što muž od nje dobije, dok mu je vjenčani dar koji je dao, dužan nadoknaditi onaj ko ga je prevario."

7.2. Obmane, kao kada se neko oženi ženom koja se predstavljala kao muslimanka, pa se ispostavi da je kitabijka (kršćanka ili jevrejka) ili slobodnom, pa se ispostavi da je robinja, ili tjelesno zdravom, pa se ispostavi da je ćorava ili sakata, jer je Omer, r.a., rekao: "Ženi koja mužu bude podvaljena sa mahanom kao što su: ludilo, lepra ili guba, pripada vjenčani dar na osnovu onoga što muž od nje dobije, dok mu je vjenčani dar koji je dao, dužan nadoknaditi onaj ko ga je prevario."

7.3. Nesposobnosti muža da ženi dâ vjenčani dar koji je dužan odmah dati. Jer, ukoliko neko ne bude u stanju dati obećani vjenčani dar ženi (misli se na mehri-muadždžel, a ne na mehri-muedždžel), žena ima pravo poništiti zaključeni brak, ali pod uvjetom da to uradi prije valjanog bračnog osamljivanja. Međutim, ako je svadba prošla i došlo do valjanog bračnog osamljivanja, nema zbog toga pravo na raskid braka, nego se bračni ugovor provodi i nema pravo izbjegavati intimni odnos, a vjenčani dar ostaje kao dug koji je on dužan vratiti (kada bude u stanju).

7.4. Nesposobnosti muža da izdržava ženu. Jer, ukoliko neko ne bude u stanju izdržavati svoju ženu, ni nakon što se žena, koliko je u stanju, neko vrijeme strpi, žena ima pravo putem suda zatražiti razvod od svoga muža. Takvog su mišljenja ashabi kao što su Ebu Hurejre i Omer, r.a., tabi'ini kao što su El-Hasan, Omer b. Abdulaziz i Malik, Allah im se smilovao.

7.5. Ukoliko bi muž nestao tako da se ne zna gdje je, ne ostavivši ženi nikakva imetka za izdržavanje i ne zaduživši nikoga da je izdržava, i ukoliko se ne bi imala čime izdržavati, a zatim to od muža povratiti, žena ima pravo putem suda zatražiti razvod braka. Ona će, pri tome, svoj slučaj iznijeti sudu koji će joj savjetovati da se pokuša strpjeti. U slučaju da odbije i dalje čekati, sudija će, u prisustvu svjedoka koji poznaju i nju i njenog muža, zapisati njihovu izjavu da joj je muž odsutan i da ona nema od čega živjeti, sačiniti zapisnik i raskinuti brak između njih, s tim što će se taj razvod smatrati *talaki-redžijom*, (puštanjem u kome se ona i dalje smatra njegovom ženom, sve dok joj ne istekne propisano vrijeme čekanja - *iddet*). Ako se njen muž u vremenu njenog čekanja (*iddet*) vrati, žena će mu se ponovo vratiti.

Forma pisanog zapisnika

Nakon bismille i zahvale Allahu Uzvišenom i blagoslova na Poslanika ﷺ!

Ovim se potvrđuje da su svjedoci taj i taj i taj i taj (navesti imena njih dvojice), čije se svjedočenje zbog njihove pravednosti i potpune savjesti može prihvatiti, dobrovoljno došli i isključivo u ime Allaha i istine, posvjedočili da lično poznaju toga i toga čovjeka (navesti ime odsutnog muža) i tu i tu ženu (navesti ime žene) i da su on i ona po islamskim propisima vjenčani muž i žena od tada i tada (navesti od kada), te da je on od nje otišao i da se za njega ništa ne zna više od .... (navesti vrijeme), ne ostavivši joj nikakvih sredstava za izdržavanje, niti za hranu i odijevanje, niti nekoga ko bi je za vrijeme njegova odsustva dobrovoljno izdržavao, niti joj je do sada bilo šta poslao, da sama nema nikakvih svojih sredstava za izdržavanje, da je ona sve do sada bila mu poslušna i pokorna i nalazila se tamo gdje ju je i ostavio, te da sada traži da se zbog svega gore navedenog od njega pusti i njen brak sa njim poništi. Potpuno svjesno izjavljuju da su ovo spremni koliko sutra posvjedočiti pred Uzvišenim Allahom na Sudnjem danu.

Zatim je prišla gore spomenuta žena, po islamskim propisima se zaklela Uzvišenim Allahom, potvrđujući da nema boga osim Njega, i izjavila da je gore spomenuti njen muž otišao i od nje odsutan toliko i toliko vremena (navesti vrijeme), ostavivši je bez ikakvih sredstava za izdržavanje i odijevanje, niti zadužívši koga ko će je u njegovu odsustvu izdržavati, niti joj je do sada bilo šta za izdržavanje poslao, niti sama ima svojih sredstava za izdržavanje, da su svjedoci istinu rekli, te da mu je još uvijek pokorna i poslušna, moli da se pusti i brak sa njim poništi.

Na osnovu gore navedenog, neoborivih dokaza da je istina ono što tvrdi i valjane zakletve, udovoljili smo njenoj molbi i proglasili njen brak poništenim, pri čemu je jasnim riječima izgovorenim iz svojih usta izjavila: "Raskidam svoj brak sa tim i tim mužem." što se ima smatrati talaki-redžijom čime se raskida njen brak sa spomenutim mužem. Zapisnik je sačinjen dana.................... godine.....................

7.6. Stjecanjem slobode nakon ropstva. Jer, ukoliko bi žena-robinja bila udata za roba, pa nju neko kasnije oslobodio, ona ima pravo birati između dva rješenja: tražiti da se njen brak sa mužem-robom raskine, pod uvjetom da to zatraži prije nego što sa njim kao slobodna žena ima spolni odnos, ili mu i dalje ostati žena. Međutim, u slučaju da sa njim

ima spolni odnos i nakon što joj je saopćeno da je slobodna, po tom osnovu nema više pravo potraživati razvod braka sa njim. U tom smislu Muslim preko Aiše, r.a., bilježi: "da je Berira udata za roba bila oslobođena ropstva, pa joj je Allahov Poslanik ﷺ dao slobodu izbora" - dodavši: "Da joj je muž bio slobodan čovjek, sigurno joj (Poslanik ﷺ) ne bi dao slobodu izbora."

8. Dužnosti bračnih drugova

a) Dužnosti muža prema ženi

Muž prema ženi u braku ima mnogo dužnosti. One su propisane riječima Uzvišenog:

وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ / *One imaju isto toliko prava koliko i dužnosti prema zakonu* (onako kako je uobičajeno). (El-Bekare, 228.)

i riječima Allahova Poslanika ﷺ: "Vi prema svojim ženama imate prava i dužnosti i vaše žene prema vama imaju prava i dužnosti."[141]

U muževe dužnosti prema ženi, između ostalog, spada:

1. Prema zakonu joj osigurati izdržavanje, hranu, piće, odjeću i stan, onako kako je uobičajeno (normalno), jer je Allahov Poslanik ﷺ upitan: "Šta je muž dužan prema ženi?"- odgovorio: "Kada jedeš, dati i njoj da jede, kada sebi kupiš odjeću, kupiti i njoj odjeću, da je ne udaraš po licu i ne grdiš i kuneš i da se od nje ne razdvajaš u postelji, osim u (svojoj) kući - tj. da je ne smještaš i ne odvajaš od sebe u drugu kuću."[142]

2. Ako je ne može zadovoljavati koliko joj je dovoljno, onda sa njom održavati intimni odnos najmanje jedanput u svaka četiri mjeseca, jer u riječima Uzvišenog stoji rečeno:

لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِنْ فَاءُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ / *Onima koji su se zakleli da se neće približavati ženama svojim, rok je samo četiri mjeseca, i ako se vrate ženama - pa, Allah zaista prašta i milostiv je.* (El-Bekare, 226.)

[141] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao sahih.

[142] - Hadis bilježe Ahmed, Ebu Davud i Ibn Hibban. Hakim ga ocjenjuje kao sahih.

3. Spavati kod nje najmanje svaku četvrtu noć, jer je tako bilo propisano u doba Omera, r.a.

4. Ukoliko ima još žena osim nje, pravedno dijeliti vrijeme među njima, provodeći kod svake jednako, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko ima dvije žene, pa prema jednoj od njih bude više naklonjen, na Sudnji dan će doći vukući jednu stranu, ili naget na jednu stranu."[143]

5. Ako je djevica, kod nje, kada se tek oženi, provesti sedam dana, a ako je udovica, tri dana, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Djevica ima pravo na sedam, a udovica na tri dana. Nakon toga se može vratiti ostalim ženama." (Muslim)

6. Mustehab mu je dozvoliti joj da ode obići i njegovati nekoga od bližnje rodbine kada se razboli, dozvoliti da ode na dženazu kada ovaj umre i dozvoliti da posjećuje svoju rodbinu, tako da ne ugrozi interese muža.

b) Dužnosti žene prema mužu

Isto tako, i žena prema mužu u braku ima mnogo dužnosti. One su propisane riječima Uzvišenog:

وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ / *One imaju isto toliko prava koliko i dužnosti prema zakonu* (tj. onome što je uobičajeno). (El-Bekare, 228.)

i riječima Allahova Poslanika ﷺ: "...i vaše žene prema vama imaju prava i dužnosti."

U dužnosti žene prema mužu, između ostalog, spada:

1. Pokoravati se i biti mu poslušna u svemu što je pravedno i uobičajeno. Dakle treba mu biti pokorna u svemu što ne predstavlja nepokornost prema Allahu. Pod ovim se misli na pokornost i poslušnost u granicama njenih mogućnosti, jer se nije dužna pokoravati u onome što ne može ili što joj je preteško, kao što stoji u riječima Uzvišenog:

فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا / *...a kad vam postanu poslušne, onda im zulum ne činite!* (En-Nisâ', 34.)

[143] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao sahih.

U tom smislu su i riječi Allahovog Poslanika ﷺ: "Da sam ikome naredio da nekome učini sedždu, naredio bih ženi da učini sedždu svome mužu."[144]

2. Čuvati mužev imetak, njegovu čast i ugled i ne izlaziti iz kuće bez njegove dozvole, kao što stoji u riječima Uzvišenog:

حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ / *...i za vrijeme muževljeva odsustva vode brigu o onome o čemu treba da brigu vode.* (En-Nisâ', 34.)

i riječima Allahova Poslanika ﷺ: "Najbolja žena je ona koja te, kad u nju pogledaš, obraduje, koja te, kad joj nešto narediš, posluša i koja, kad si od nje odsutan, misli na tebe i čuva tvoj imetak."[145]

3. Putovati sa njim ako to on želi i ako kao uvjet za brak sa njim nije postavila da sa njim ne ide na put. Ovo zato što je putovati sa mužem, kada se to od nje zatraži, ženi dužnost i vid poslušnosti prema mužu.

4. Prepustiti mu se da se sa njome naslađuje kada god to od nje zatraži, jer je to njegovo pravo i istovremeno njena dužnost. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Kada muž svoju ženu pozove u svoju postelju, pa to ona odbije i on zbog toga ljut na nju zanoći, cijelu noć sve dok ne svane proklinju je meleki." (Muttefekun alejhi)

5. Ako joj je muž kod kuće, zatražiti od njega dozvolu kada hoće da posti (misli se na nafilu post), jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ženi nije dozvoljeno postiti (nafilu post) ako joj je muž kod kuće, osim sa njegovom dozvolom." (Muttefekun alejhi)

9. Neposlušnost žene

Ukoliko se žena osili i prema svome mužu postane neposlušna, tako da počne odbijati izvršavati svoje obaveze prema njemu, prvo će je pokušati urazumiti savjetom, a ako to ne bude koristilo onda će se od nje u postelji rastaviti period koji želi i prestati sa njom govoriti ne više od tri dana, jer više od tri dana nije dozvoljeno, po Poslanikovim ﷺ riječima:

---

144 - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao sahih.

145 - Hadis u ovoj verziji bilježi Ebu Davud. U sličnom značenju ga bilježe Ahmed, Nesai i Hakim. Hakim ga ocjenjuje kao sahih.

"Vjerniku nije dozvoljeno ne razgovarati sa bratom više od tri dana." (Muttefekun alejhi)

Ako se nakon toga pokori i postane poslušna, dobro je, a ako i dalje bude odbijala poslušnost, može je istući, ali ne i po licu i ne toliko da to ostavi trag na tijelu. Ako i nakon toga bude neposlušna prema svome mužu, onda će se zatražiti da dođe neko od njene porodice i neko od njegove, pa će se oni kao pomiritelji ponaosob sastati prvo sa jednim od njih dvoje, a onda sa drugim i pokušati ih izmiriti. Ukoliko se ni time žena ne bude mogla privoliti na poslušnost, brak između njih dvoje će se definitivno raskinuti. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ
فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا(٣٤)وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا
حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقْ اللَّهُ بَيْنَهُمَاإِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا
خَبِيرًا

A one čijih se neposlušnosti pribojavate, vi posavjetujte, a onda se od njih u postelji rastavite, pa ih i udarite; kad vam postanu poslušne, onda im zulum ne činite! Allah je, zaista, Uzvišen i Velik! A ako se bojite razdora između njih dvoje, onda pošaljite jednog pomiritelja iz njegove, i jednog pomiritelja iz njezine porodice. Ako oni žele izmirenje, Allah će ih pomiriti jer Allah sve zna i o svemu je obaviješten. (En-Nisâ', 34.-35.)

10. Pravila lijepog ponašanja u zajedničkoj postelji

U zajedničkoj postelji muž bi trebao povesti računa o sljedećem:

10.1. Igrom i udvaranjem oraspoložiti ženu kako bi joj na taj način pobudio želju za spolnim odnosom.[146]

10.2. Izbjegavati zagledanje u njeno stidno mjesto, jer bi to kod njega možda moglo izazvati osjećaj gađenja i odvratnosti prema njoj, a toga se mora čuvati.

---

[146] - Na osnovu tradicije: "Nemojte da skačete na svoje žene kao što skaču životinje. Neka između vas postoji "izaslanik". "A šta je to izaslanik, Allahov poslaniče", upitali su. "Poljubac i govor", odgovorio je. Zabilježio ga je Dejlemi i on je munker.

10.3. Prije odnosa sa ženom proučiti: *Bismillahi! Allahumme džennibne-š-šejtane ve džennibi-š-šejtane ma rezaktena!* / "U ime Allaha! Allahu, udalji od nas šejtana i udalji šejtana od onoga što nam daš!"- jer je to Allahov Poslanik ﷺ preporučio riječima: "Kada bi neko od vas, kada hoće da priđe svojoj ženi, proučio: *Allahumme džennibne-š-šejtane ve džennibi-š-šejtane ma rezaktena!* / "Allahu, udalji od nas šejtana i udalji šejtana od onoga što nam daš!"- pa im se iz takvog odnosa rodilo dijete, takvom djetetu nikada ne bi naudio šejtan." (Muttefekun alejhi)

10.4. Zabranjeno je (haram) sa ženom imati spolni odnos dok je u hajzu ili nifasu, kao i prije nego što se poslije njihova prestanka okupa, jer je Uzvišeni rekao:

فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ / *Zato ne općite sa ženama za vrijeme mjesečnog pranja i ne prilazite im dok se ne okupaju.* (El-Bekare, 222.)

10.5. Mužu je najstrožije zabranjeno (haram) imati odnos sa ženom na druge otvore osim vagine, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko imadne odnos sa ženom u zadnjicu (tj. na čmar), Allah ga na Sudnjem danu neće ni pogledati."[147]

10.6. Vaditi polni organ prije nego žena doživi puni užitak, jer bi to predstavljalo uznemirenje (ezijjet) a uznemiravati muslimana najstrožije je zabranjeno.

10.7. Vaditi polni organ, radi izbjegavanja trudnoće, osim sa njenom dozvolom i da to ne čini osim kod jake nužde, jer je Poslanik ﷺ rekao za vađenje prije snošaja "azl"- "da je to potajno zakopavanje žive djece." (Muslim)

10.8. U slučaju da želi ponoviti spolni odnos, mužu je prije toga mustehab uzeti abdest. To isto važi i u slučaju kada hoće jesti ili leći da spava prije nego što se okupa.

10.9. Mužu je dozvoljeno zabavljati se i igrati sa ženom i kada je u hajzu i nifasu, pod uvjetom da je ne dira od pupka do koljena, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Radite sa njima sve što hoćete, osim čina direktnog spolnog odnosa." (Muslim)

---

[147] - Predaju bilježi Kurtubi u svom *Tefsiru*, ali ne ocjenjuje stepen njene vjerodostojnosti. Mnogo je verzija ovakvih hadisa kojima se najstrožije zabranjuje prilazak ženi preko zadnjeg otvora. Više takvih hadisa navodi Ibn Kesir u tumačenju poglavlja El-Bekare.

11. Neispravne i pravno ništavne vrste braka

U neispravne i pravno ništavne brakove koje je zabranio Allahov Poslanik ﷺ spadaju sljedeće vrste:

11.1. *Nikahu-l-mut'a,* brak na određeno, kraće ili duže vrijeme. Takav primjer braka bi bio kada bi se čovjek oženio nekom ženom na određeno vrijeme, recimo, na mjesec ili godinu dana. Takav brak je zabranjen na osnovu hadisa koji spada u kategoriju *muttefek alejhi,* u kome stoji da je Alija, r.a., rekao: "Da je Allahov Poslanik ﷺ prilikom pohoda na Hajber, zabranio brak na određeno vrijeme i meso pitomih magaraca."

Tako zaključeni brak sa stanovišta Islama je neispravan i treba ga, u slučaju da do njega dođe, raskinuti. U slučaju da je u tako sklopljenom braku došlo do valjanog bračnog osamljivanja, žena ima pravo na mehr, a ako nije, nema.

11.2. *Nikahu-š-šigar,* brak u slučaju kada staratelj svoju štićenicu dâ za ženu drugom čovjeku, pod uvjetom da i ovaj njemu dâ za ženu svoju štićenicu, bez obzira da li su odredili vjenčane darove ili nisu. Takav brak je zabranjen Poslanikovim ﷺ riječima:

"U Islamu nema *šigar* braka." (Muslim)

U tom smislu su i Ebu Hurejrine, r.a., riječi: "Allahov Poslanik ﷺ je zabranio *šigar* brak. *Šigar* je kada jedan čovjek kaže drugom: 'Daj mi za ženu svoju kćerku, pa ću i ja tebi dati svoju kćerku.' ili 'Daj mi za ženu svoju sestru, pa ću i ja tebi dati svoju sestru.'" (Muslim)

U tom smislu se, također, pripovijeda da je Ibn Omer, r.a., rekao: "Allahov Poslanik ﷺ je zabranio *šigar*, a *šigar* je da jedan čovjek drugome dâ za ženu svoju kćerku, pod uvjetom da ovaj dâ njemu svoju kćerku i to bez vjenčanog dara." (Muttefekun alejhi)

Po islamskim propisima, ovako zaključen brak treba raskinuti prije nego što između supružnika dođe do valjanog bračnog osamljivanja. Međutim, ukoliko između njih dođe do valjanog bračnog osamljivanja, onaj koji je zaključen bez vjenčanog dara će se raskinuti, a onaj pri kome je dat vjenčani dar, neće.

11.3. *Nikahu-l-muhallil*, je brak sa ženom koju je prethodno njen muž pustio sa tri talaka, nakon čega mu je postala zabranjena riječima Uzvišenog:

فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّىٰ تَنكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ / *...ona mu nije dozvoljena što se neće za drugog muža udati.* (El-Bekare, 230.)

pa je sa namjerom da bi ponovo bila dozvoljena svome prvom mužu, oženi drugi čovjek i nakon toga pusti. Takav brak je neispravan, jer se od Ibn Mesuda, r.a., prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik ﷺ je prokleo i onoga ko oženi ženu da bi se mogla ponovo vratiti svome mužu i onoga za koga se to radi."[148]

Po islamskim propisima tako zaključen brak će se raskinuti i ženi koju je njen muž pustio sa tri talaka se neće dopustiti da se za njega ponovo uda. Ukoliko je, ipak, sa njim imala spolni odnos, daće joj se njen mehr i brak sa njim razvrgnuti.

11.4. *Nikahu-l-muhrim,* je brak zaključen dok je čovjek u ihramima, kako za hadždž tako i za umru. Po islamskim propisima brak zaključen prije oslobađanja od ihrama nije valjan, pa će se zbog toga raskinuti. Kasnije, kada obavi hadždž ili umru, ukoliko htjedne brak se može obnoviti, jer je onaj prvi zaključen u ihramima nevažeći, budući da je Poslanik ﷺ rekao: "Osoba u ihramima ne može sklopiti brak sebi niti drugome." (Muslim)

11.5. *Nikah fi-l-idde,* je brak zaključen sa ženom koja je još u *iddetu,*[149] bilo poslije puštanja žene, ili poslije smrti njena muža. Po islamskim propisima tako zaključen brak je neispravan i mora se raskinuti. U slučaju da se muž sa takvom ženom osamio valjanim bračnim osamljivanjem, ženi je dužan isplatiti vjenčani dar i kao kazna[150] zabranjeno mu je ponovo oženiti poslije isteka njenog iddeta. Zabrana je izrečena riječima Uzvišenog:

وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ / *I ne odlučujte se na brak prije nego što propisano vrijeme za čekanje ne isteče.* (El-Bekare, 235.)

---

148 - Predaju bilježi Tirmizi i ocjenjuje je kao sahih.

149 - Muslimanu je zabranjeno (haram) prositi vjerenicu svoga brata muslimana, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ne može se prositi vjerenica brata muslimana, dok je on ili ne vjenča ili ne ostavi." (Buharija)

150 - Islamski učenjaci su mišljenja da je nakon isteka može vjenčati, ukoliko se, dok je bila u iddetu, sa njom nije osamljivao. U suprotnom, ako jeste, Malik i Ahmed, da im se Uzvišeni Allah smiluje, smatraju da mu je za sva vremena zabranjeno oženiti se njome.

11.6. *Nikah bila velijj*, je brak zaključen bez dozvole ženina staratelja. Tako zaključen brak nije valjan, jer ne ispunjava jedan od ruknova za njegovu valjanost tj. prisustvo staratelja, izrečen Poslanikovim ﷺ riječima: "Nema vjenčanja (tj. mladine udaje) bez staratelja."[151]

Tako zaključen brak nije valjan i po islamskim propisima će se raskinuti. U slučaju da su imali spolni odnos, muž joj je dužan dati vjenčani dar, a u slučaju da pribavi saglasnost staratelja, može sa njom ponovo sklopiti brak uz ugovor i vjenčani dar.

11.7. *Nikahu-l-kafire*, je brak sa nevjerkinjom (osim sa kršćankom i jevrejkom). Takav je brak zabranjen riječima Uzvišenog:

وَلَا تَنكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَّ / *Ne ženite se mnogoboškinjama dok ne postanu vjernice!* (El-Bekare, 221.)

Prema tome, muslimanu je strogo zabranjeno (haram) oženiti se nevjerkinjom, bila vatropoklonka, komunistkinja ili paganka. Muslimanki se, pak, strogo zabranjeno (haram) udati za svakog nemuslimana, bez obzira bio on nevjernik ili kitabija (kršćanin ili jevrej), jer je Uzvišeni rekao:

لَا هُنَّ حِلٌّ لَّهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ / *One njima nisu dopuštene, niti su oni njima dopušteni.* (El-Mumtehine, 10.)

Po ovom pitanju važe sljedeći propisi:

11.7.1. Ukoliko jedan od dva supružnika nevjernika primi Islam, njihov brak prestaje biti valjan. Ako bi drugi bračni drug primio Islam prije isteka propisanog roka za čekanje (*iddet*), onda oni ostaju pri svome prvom braku, a ako bi primio Islam poslije isteka propisanog roka za čekanje, po mišljenju većine islamskih učenjaka, brak se mora obnoviti.[152]

11.7.2. Ukoliko žena primi Islam prije nego što je sa mužem imala valjano bračno osamljivanje, ne pripada joj nikakav mehr, jer je do

---

[151] - Hadis bilježe autori sunen-zbirki. Hakim i Ibn Madže ga ocjenjuju kao sahih.

[152] - Ovom mišljenju većine islamskih učenjaka se ne može prigovoriti time što je Poslanik ﷺ vratio svoju kćerku Zejneb njenom mužu Ebu-l-'Asu do čijeg je primanja Islama došlo nešto kasnije nego njena, jer je moguće da propisi o braku sa nevjernicima još nisu bili objavljeni. Kada su, pak, propisi objavljeni, Zejnebi je bilo naredeno da počne sa odbrojavanjem propisanog vremena za čekanje (iddeta), pa je prije nego što joj je iddet istekao, njen muž primio Islam, nakon čega mu se vratila na osnovu ranije zaključenog braka.

razvrgnuća braka došlo njenom voljom. Ukoliko muž primi Islam, pripada joj polovica mehra. Ukoliko žena primi Islam poslije valjanog bračnog osamljivanja, pripada joj mehr u cijelosti. Ukoliko se, pak, jedan od bračnih drugova odmetne od Islama, primjenjuju se isti propisi kao kad jedan od bračnih drugova nemuslimana primi Islam.

11.7.3. Ko primi Islam a ima više od četiri žene, pa i one sve prime Islam zajedno sa njim, ili budu kitabijke (kršćanke ili jevrejke) pa ne prime Islam, od njih će odabrati i zadržati četiri, a ostale pustiti, jer je Allahov Poslanik ﷺ čovjeku koji je primio Islam i do tada imao deset žena rekao: "Odaberi od njih za sebe četiri!" [153]

To isto važi i za onoga ko primi Islam, a za sobom ima vjenčane dvije sestre. S obzirom da je u Islamu zabranjeno istovremeno imati dvije sestre za žene, jednu od njih, kada primi Islam će zadržati, a drugu pustiti. Zabrana o sastavljanju u braku dvije sestre istovremeno je izrečena u riječima Uzvišenog:

وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ / *...i da sastavite dvije sestre*. (En-Nisâ', 23.)

U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi upućene čovjeku koji je primio Islam a za žene imao dvije sestre: "Pusti koju hoćeš od njih dvije!" [154]

12. Bračne zabrane

a) Brak je trajno zabranjeno sklopiti sa:

1. Sljedećim krvnim srodnicama (*el-muharremat bi-n-neseb*):

- majkom, materinom i očevom majkom i tako dalje uzlaznom lozom,
- kćerkom, njenom kćerkom i tako dalje silaznom lozom,
- sinovom kćerkom, njenom kćerkom i tako dalje silaznom lozom,
- sestrom, njenim kćerima, kćerima njenih kćeri i sinova i tako dalje silaznom lozom,

153 - Predaju bilježe Ahmed i Tirmizi. Ibn Hibban je ocjenjuje kao sahih i po njoj postupaju svi islamski učenjaci.
154 - Hadis bilježi Ahmed. Ibn Hibban ga ocjenjuje kao sahih.

- tetkom po ocu i njenom uzlaznom lozom,
- tetkom po majci i njenom uzlaznom lozom,
- bratovom kćerkom, njenom kćerkom i tako dalje silaznom lozom.

Sve ove zabrane izrečene su u riječima Uzvišenog:

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ

Zabranjuju vam se: matere vaše, i kćeri vaše, i sestre vaše, i sestre očeva vaših, i sestre matera vaših, i bratične vaše i sestrične vaše... (En-Nisâ', 23.)

2. Sljedećim srodnicama po tazbinstvu (*el-muharremat bi-l-musahere*):

- očevom ženom, djedovom ženom i tako dalje uzlaznom lozom, jer je Uzvišeni rekao:

وَلَا تَنكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُم مِّنَ النِّسَاءِ / *I ne ženite se ženama kojima su se ženili očevi vaši!* (En-Nisâ', 22.)

- ženinom majkom, njenom nanom i tako dalje uzlaznom lozom.
- ženinom kćerkom ukoliko se sa njenom majkom imao spolni odnos,
- kćerkom ženine kćerke ili kćerkom ženina sina,

jer je to zabranjeno riječima Uzvišenog:

وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَائِبُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُم مِّن نِّسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُم بِهِنَّ فَإِن لَّمْ تَكُونُوا دَخَلْتُم بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ

...i majke žena vaših, i pastorke vaše koje se nalaze pod vašim okriljem od žena vaših s kojima ste imali bračne odnose - ali ako vi s njima niste imali bračne odnose, onda vam nije grijeh. (En-Nisâ', 23.)

- sinovom ženom ili ženom sinova sina,

jer je to zabranjeno riječima Uzvišenog:

وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ / *...i žene vaših rođenih sinova.* (En-Nisâ', 23.)

3. Sljedećim srodnicama po mlijeku (*el-muharreemat bi-r-rida'*):

Sve kategorije koje su zabranjene po srodstvu, zabranjene su i po mlijeku, tj.:

- majke,
- kćerke,
- sestre,
- tetke po ocu,
- tetke po majci,
- bratične i
- sestrične

jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Po mlijeku je zabranjeno sve što i po srodstvu." (Muttefekun alejhi)

Pod dojenjem koje za sobom povlači srodstvo po mlijeku, podrazumijeva se dojenje djeteta ispod dvije godine starosti i to u količini da mlijeko dospije u crijeva dojenčeta u količini koja se smatra jednim dojenjem. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Srodstvo po mlijeku se ne postiže sa jednim ili dva usisaja." (Muslim) - jer je usisaj beznačajna količina i jer tako mala količina mlijeka i ne dospije do crijeva.

Nekoliko napomena:

- Muž žene koja zadoji tuđe dijete je kao njegov otac, tako da su mu njegova djeca od drugih žena braća. Tako zadojenom djetetu zabranjen je brak sa majkama svoga oca, njegovim sestrama, tetkama po ocu i tetkama po majci. Isto tako, sva djeca dojilje, bez obzira na to od koga su muža, su braća zadojenog djeteta. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi upućene Aiši, r.a.: "Pusti neka uđe Efleh, Ebu Kuajsov brat, jer ti je on amidža!"(Muttefekun alejhi) Poslanik ﷺ je to rekao zato što je njegova (tj. Ebu Kuajsova) žena, zadojila Aišu, r.a. Budući da je ovim Poslanikovim ﷺ

riječima potvrđen amidža po mlijeku, to se po analogiji stvari odnosi i na ostale gore spomenute srodnike po mlijeku.

- Braći i sestrama zadojenog djeteta nije zabranjen brak sa onima s kojima je zabranjen njemu, jer oni nisu dojili istu majku kao i ono. Tako je bratu zadojenog djeteta dozvoljen brak sa onom koja je zadojila njegovog brata, ili sa njenom majkom ili kćerkom. Isto tako, sestri zadojenog djeteta je dozvoljeno udati se za njegovog brata po mlijeku, oca djetetovog brata po mlijeku i sina djetetovog brata po mlijeku.

- Da li je žena sina po mlijeku zabranjena isto kao i žena rođenog sina? Većina islamskih učenjaka smatra da jeste i da je ona na istoj razini kao i žena rođenog sina. Međutim, ima i onih koji misle drugačije i kao dokaz navode činjenicu da je sinova snaha zabranjena na osnovu tazbinske veze, a zabrana po mlijeku uključuje samo one koji su zabranjeni po srodstvu.

4. Prokletom suprugom

Mužu je za sva vremena zabranjeno obnoviti brak sa bivšom suprugom koju je u zakletvi prokleo, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Supružnicima koji se pri zakletvi međusobno prokunu i rastave, nikada više nije dozvoljeno ponovo se vjenčati."[155]

b) Brak je privremeno zabranjeno sklopiti sa:

1. Ženinom sestrom, sve dok njenu sestru muž ne pusti i ne istekne joj određeni period čekanja (*iddet*) ili dok ne umre, jer su u tom smislu riječi Uzvišenog:

وَأَن تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ ... /...*i da sastavi dvije sestre.* (En-Nisâ', 23.)

2. Ženinom tetkom po ocu ili po majci, jer se nijedna od njih ne može udati za čovjeka za kojim je njihova bratična ili sestrična sve dok se on od nje ne razvede i dok joj ne istekne određeni period za čekanje (*iddet*) ili dok ne umre. U tom smislu se od Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik ﷺ je zabranio da se žena vjenča za čovjeka za kojim je već udata njena tetka po ocu ili po majci." (Muttefekun alejhi)

[155] - Predaju bilježi Ebu Davud. Malik u svom djelu *El-Muvetta* kaže: "Kod nas je praksa da se uzajamno prokleti bračni drugovi nikada više ne mogu ponovo vjenčati."

3. Udatom ženom dok je njen muž ne pusti ili ne umre pa iza njega ostane kao udovica i dok joj, poslije toga, ne istekne određeni period za čekanje (*iddet*), jer se takva podrazumijeva u riječima Uzvišenog:

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ /*... i udate žene...* (En-Nisâ', 24.)

4. Ženom koja je u periodu čekanja da joj istekne određeni period (*iddet*) poslije razvoda ili smrti svoga muža. Pored toga, takvu ženu je u periodu čekanja zabranjeno zaručiti, iako joj je dozvoljeno udvaranje, recimo, riječima: "Ti mi se sviđaš" ili "Želio bih se sa takvom kao što si ti oženiti"- jer je Uzvišeni rekao:

وَلَكِنْ لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ

...ali im potajno ništa ne obećavajte, samo pošteno govorite. I ne odlučujte se na brak prije nego što propisano vrijeme za čekanje ne isteče. (El-Bekare, 235.)

5. Ženom puštenom sa tri talaka, dok se ne uda za drugog čovjeka, pa je i ovaj pusti ili umre i dok joj poslije toga ne istekne propisani period za čekanje. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ / *A ako je i opet pusti, ona mu se ne može vratiti što se neće za drugog muža udati.* (El-Bekare, 230.)

6. Bludnicom dok se za grijeh bluda ne pokaje, dok se ne bude sigurno u njeno pokajanje i dok joj poslije učinjenog bluda ne istekne određeni period za čekanje (*iddet*), jer je Uzvišeni rekao:

وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ / *...a bludnicu neće ženiti osim bludnik ili mnogobožac, to je zabranjeno vjernicima.* (En-Nûr, 3.)

U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Bludnik nad kojim je izvršena kazna bičevanjem, može se oženiti samo onom nad kojom je izvršena ista kazna."[156]

---

156 - Predaju bilježe Ahmed i Ebu Davud. Hafiz Ibn Hadžer kaže da su njeni prenosioci pouzdani ljudi.

II - Razvod braka puštanjem žene (talak)

1. Definicija puštanja žene *talakom*

Talak je razvrgnuće bračne veze jasnim i nedvosmislenim riječima kao što su: "Puštena si" ili riječima pod kojima se to podrazumijeva, recimo: "Pokupi se i idi svojima!"

2. Propisanost puštanja žene *talakom*

Talak je dozvoljen riječima Uzvišenog s ciljem otklanjanja štete kojoj je izložen neki od supružnika:

الطَّلَاقُ مَرَّتَانِ فَإِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ / *Puštanje može biti dvaput, pa ih ili velikodušno zadržati ili im na lijep način razvod dati.* (El-Bekare, 229.)

يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ / *O Vjerovjesniče, kad htjednete žene da pustite, vi ih u vrijeme kada su čiste pustite!* (Et-Talâk, 1.)

Ukoliko je brak jednom od supružnika (ili obome) neizdrživi teret i nepravda koji se ni na koji drugi način ne mogu ukloniti, treba ga razvrgnuti. Razvod može, ponekad, biti grijeh kao npr. kada se razvodom nanosi šteta jednom od supružnika ili se postiže veća šteta od koristi, ili ista šteta kolika i korist.

Dokaz za prvi slučaj su Poslanikove ﷺ riječi: "Pusti je!"[157] upućene čovjeku koji mu se požalio na bestidnost (*beza'*) svoje žene, a dokaz za drugi su Poslanikove ﷺ riječi: "Svakoj ženi koja bez opravdana razloga zatraži da je njen muž pusti je zabranjen miris Dženneta." [158]

3. Uvjeti za valjanost razvoda braka puštanjem žene *talakom*

Da bi razvod braka puštanjem žene *talakom* bio valjan, potrebno je da se steknu sljedeća tri uvjeta:

---

157 - Hadis je sahih i bilježi ga Ebu Davud.

158 - Hadis je sahih, a bilježe ga autori sunen-zbirki.

3.1. Da puštanje žene izvrši njen punoljetan muž, a ne neko drugi, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Pravo na puštanje žene ima samo onaj ko ju je uhvatio za butinu tj. njen muž."[159]

Međutim, u slučaju da muž nije pametan, punoljetan i potpuno slobodan pri izboru, on ne može pustiti ženu, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Odgovornost je skinuta sa tri osobe: sa onoga ko spava dok se ne probudi, sa djeteta dok ne postane punoljetno i sa lude osobe dok ne dođe pameti."[160]

"Odgovornost sa mog Ummeta je skinuta za: nenamjerno učinjenu grešku, zaborav i ono što uradi pod prisilom."[161]

3.2. Da je žena koju muž pušta u pravno valjanom braku sa njim, tj. da je pod njegovom zaštitom, da se od nje nije ranije razveo raskidanjem ugovora, ili talakom, ili sudskom odlukom, da ona nije u periodu *iddeta* koji nije istekao, ili je istekao ali se ona za njega ima pravo ponovo udati. Drugim riječima, muž ne može pustiti ženu koja više pravno nije njegova, niti ženu koju je već ranije pustio sa tri talaka, ili s kojom je već ugovor raskinut, ili koju je već pustio prije nego što se sa njim osamila valjanim osamljivanjem.[162] Ovo zato što puštanje (talak) nije pogodilo svoje pravo mjesto, kao što stoji u riječima Allahova Poslanika ﷺ: "Ne može se čovjek zavjetovati za ono što nema, ne može osloboditi onoga koga ne posjeduje, niti pustiti ženu koja nije njegova."[163]

3.3. Da se puštanje žene talakom izgovori jasnim i nedvosmislenim riječima, ili riječima pod kojim se to podrazumijeva, jer sama odluka (*nijjet*) da se žena pusti, bez izgovora jezikom, nije dovoljna niti je žena samim tim puštena. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Allah će mojim sljedbenicima (Ummetu) preći preko onoga što u sebi pomisle, ukoliko to jezikom ne izgovore ili djelom ne urade." (Muttefekun alejhi)

[159] - Predaju bilježe Ibn Madže i Darekutni. Iako predaja ima nekih elemenata slabosti, zbog brojnosti njenih verzija i podudarnosti sa kur'anskim tekstom, islamski učenjaci su mišljenja da je se treba pridržavati.

[160] - Hadis je ranije citiran.

[161] - Hadis je sahih, a bilježi ga Taberani.

[162] - Nema jednoglasnog mišljenja među islamskim učenjacima po pitanju slučaja kada neko kaže: "Ako tu i tu (doslovno spomenuvši njeno ime) oženim, puštena je."

[163] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao hasen.

4. Vrste razvoda braka muževim puštanjem žene (*talakom*)

Postoji više vrsta razvoda braka muževim puštanjem žene (*talakom*):

4.1. Puštanje žene po sunnetu (*et-talaku-s-sunni*)

Ova vrsta puštanja žene sastoji se u tome da muž pusti ženu nakon što joj je prestao hajz i okupala se, pod uvjetom da nakon toga nije imao sa njom spolni odnos. Dakle, kada musliman hoće da pusti ženu, zbog štete koja jedno od njih dvoje pogađa i koja se ne može prevazići ni na koji drugi način nego puštanjem (*talakom*), on mora sačekati da mu žena dobije hajz, da joj hajz prestane i okupa se, te joj, pod uvjetom da nakon toga sa njom nije imao spolni odnos, jedanput reći: "Puštena si." ili "Puštam te." U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ / *O Vjerovjesniče, kad htjednete žene pustiti, vi ih u vrijeme kada su čiste pustite!* (Et-Talâk, 1.)

4.2. Puštanje žene na krivovjeran način (*et-talaku-l-bid'i*)

Sastoji se u tome da čovjek pusti ženu dok je još u hajzu ili nifasu, ili nakon njihovog prestanka i kupanja, ali nakon što je prethodno sa njom imao spolni odnos, ili da je pusti sa tri talaka u jednoj riječi, ili to izgovori tri puta odjednom, recimo da joj kaže: "Puštena si! Puštena si! Puštena si!"

Dokaz da je ovakav način puštanja žene u suprotnosti sa islamskim propisima je činjenica da je Allahov Poslanik ﷺ Abdullahu b. Omeru, r.a., koji je bio pustio svoju ženu za vrijeme hajza, naredio da je vrati, da potom sačeka da joj prestane hajz, te da još jednom sačeka da dobije hajz, da joj prestane i da se okupa, te da je nakon toga, ako hoće zadrži, a ako neće, pusti prije nego sa njom imadne spolni odnos. Tom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je dodao: "To je propisani rok (*iddet*) koji je određen u riječima Uzvišenog da se u njemu puštaju žene." (Muslim)

Drugom prilikom, čuvši kako je jedan čovjek pustio svoju ženu sa tri talaka u jednoj riječi, Allahov Poslanik ﷺ se žestoko naljutio i rekao: "Zar se izigrava sa Allahovom Knjigom, dok sam još među vama?!"[164]

Po mišljenju većine islamskih učenjaka sa obje ove vrste talaka (*et-talaku-l-bid'i* i *et-talaku-s-sunni*) raskida se bračna veza.

---

[164] - Predaju bilježi Nesai. Ibn Kesir njen sened ocjenjuje kao džejjid (dobar).

4.3. *Et-talak el-bain*

To je razvod nakon kojeg muž nema pravo da je sebi povrati (svojom odlukom). Čim se takav razvod desi onaj što je ženu pustio u odnosu na nju postaje obični prosac kao i svaki drugi koga ona, ako hoće, može primiti uz mehr i ugovor o braku, a ako neće, može slobodno odbiti. Do ove vrste talaka (*et-talaku-l-bain*) dolazi u sljedećih pet slučajeva:

a) kada muž ženu pusti *talaki-redžijom* gdje ima pravo povratiti je dok je u iddetu, pa od nje ne zatraži da mu se vrati sve dok joj ne istekne određeni period čekanja (*iddet*), čime je puštanje automatski prešlo u *bain* istekom iddeta.

b) kada muž pusti ženu, tako da od nje primi dogovoreni iznos novca koji mu ona dâ kako bi ga se oslobodila (tzv. *hul'*).

c) kada ženu puste dvojica pomiritelja (jedan iz njene i jedan iz njegove porodice), uvidjevši da je bolji i razvod, nego ostanak u takvom braku.

d) kada muž ženu pusti prije valjanog bračnog osamljivanja. Ovo zato što žena puštena prije spolnog odnosa nema obavezu čekanja (*iddeta*) i što postaje razvedena (*bain*) samim činom puštanja.

e) kada muž jednom zauvijek pusti ženu, bilo da joj dâ tri talaka s jednom riječi ili sa tri puta ponovljenim riječima talaka na jednom mjestu, ili je pusti i treći put nakon što je to ranije učinio već dva puta, čime ona od njega postaje definitivno razvedena (*bejnune-kubra*), nakon čega je ne može ponovo vjenčati sve dok se ne preuda za nekog drugog, pa je ovaj pusti ili umre.

4.4. Puštanje žene (*talaki-redžijom*)

To je ona vrsta puštanja žene pri kojoj muž ima pravo na njen ponovni povratak sebi, čak i u slučaju da to ona ne želi, jer Uzvišeni veli:

وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَٰلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا / *Muževi njihovi imaju pravo da ih, dok one čekaju, vrate, ako žele da dobro djelo učine.* (El-Bekare, 228.)

U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Vrati je..!"(Muslim) upućene Ibn Omeru kada je čuo da je pustio svoju ženu. *Talaki-redži* je puštanje žene sa kojom se imao spolni odnos sa manje od tri talaka i to bez ikakve protunaknade (*iveda*).

Žena puštena *talaki-redžijom* ima pravo na stan, hranu, oblačenje i ostale troškove izdržavanja, na trošak muža sve dok joj ne istekne propisano vrijeme čekanja (*iddeta*), a kada ono istekne postaje razvedena od svoga muža. Ukoliko je muž u periodu čekanja (*iddeta*) želi vratiti, dovoljno mu je da joj kaže: "Vraćam te!" Sunnet je da za njeno vraćanje pribavi dva pravedna svjedoka koji će posvjedočiti da ju je, doista, vratio.

4.5. Puštanje žene jasnim riječima (*et-talaku-s-sarih*)

To je ona vrsta puštanja žene pri kojoj se ne ulazi u stvarnu namjeru puštanja, nego je dovoljno da se puštanje (*talak*) izrazi jasnim i nedvosmislenim riječima kao što su: "Puštam te" ili "Ti si puštena" ili "Pustih te" itd.

4.6. Puštanje žene indirektnim riječima (*et-talaku-l-kinaje*)

To je ona vrsta puštanja žene pri kojoj se aludira na puštanje, pa je zbog nedovoljno jasnih riječi potrebna i stvarna namjera. U nedovoljno jasne izraze puštanja spadaju: "Pridruži se svojima!", "Izlazi iz kuće!", "Nemoj mi ništa govoriti!" i sl. u kojima nije direktno spomenuta riječ puštanja (*talaka*) niti riječ koja to znači. U svim tim slučajevima nema puštanja, osim ako je pod njima muž zaista mislio na puštanje žene (*talak*).

Allahov Poslanik ﷺ je jednu od svojih supruga pustio riječima: "Pridruži se svojima!"[165] - a neosporno je da je pod time mislio na njeno puštanje, jer da nije, Ka'b b. Malik ne bi pitao: "Da je pustim, ili šta da sa njom radim?!" - kada su mu rekli: "Allahov Poslanik ﷺ ti je naredio da izoliraš svoju ženu!" - pa mu je rečeno: "Ne, nego da joj se ne približavaš." - nakon čega joj je rekao: " Pridruži se svojima!"- pa se pridružila, a da mu to nije ubrojeno u puštanje (*talak*).

Sve ovo važi za takozvano skriveno aludiranje (*el-kinaje el-hafijje*) na puštanje, uz koje je potrebna i namjera da se žena, zaista, želi pustiti, za razliku od otvorenog aludiranja (*el-kinaje ez-zahire*) kao što su riječi:

---

[165] - Muttefekun alejhi.

Radi se o Bint-Džun koja mu je, kada je kod nje ušao, rekla: "Utječem se Allahu od tebe!"- pa joj je rekao: "Zatražila si utočište kod Uzvišenog! Pridruži se svojima!"

"Slobodna si!", "Puštena si!", "Dopuštena si drugima"[166] i sl., gdje je puštanje jasno samim izgovorom takvih riječi i gdje nije potrebno imati namjeru.

4.7. Izvršno i uvjetovano puštanje žene (*et-talaku-l-mundžez* i *et-talaku-l-muallek*)

Pod prvim izrazom *et-talaku-l-mundžez* se podrazumijeva ono puštanje žene koje odmah stupa na snagu, kao što je, recimo, slučaj kada se ženi kaže: "Puštena si!". Pod drugim izrazom *et-talaku-l-muallek* se podrazumijeva uvjetovanje takvog puštanja činjenjem ili izostavljanjem nečega, tako da puštanje stupa na snagu tek onda kada se postavljeni uvjet ispuni, recimo, da se ženi kaže: "Ako izađeš iz kuće, puštena si!" ili "Ako rodiš žensko, puštena si!" Dakle, u takvom slučaju žena postaje puštena samo ako izađe iz kuće ili ako rodi žensko dijete.

4.8. Davanje ženi prava izbora i odriješenih ruku da sama odluči o puštanju (*talaku-t-tahjir ve-t-temlik*)

Pod prvim izrazom (*talaku-t-tahjir*) se podrazumijeva davanje ženi od strane muža slobodu izbora da sama izabere hoće li se od njega rastaviti ili ostati u braku sa njim. Takav bi slučaj bio, kada bi neko svojoj ženi rekao: "Odaberi hoćeš li se sa mnom rastaviti ili i dalje ostati u braku sa mnom!" ili "Dajem ti da sama odabereš da se rastavimo ili da i dalje nastavimo zajedno živjeti u braku!" Ukoliko bi, u takvom slučaju, žena izabrala razvod, ona bi se smatrala puštenom.

Allahov Poslanik ﷺ je svojim suprugama ponudio da odaberu: da ih pusti ili da i dalje sa njim ostanu, pa su odabrale ostanak sa njim, te ih nije pustio. O tome se govori o riječima Uzvišenog:

...يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ / *O Vjerovjesniče, reci ženama svojim: "Ako želite život na ovome svijetu i njegov sjaj, onda se odlučite, daću vam pristojnu otpremninu i lijepo ću vas otpustiti.* (El-Ahzâb, 28.)

---

166 - Islamski učenjaci nemaju jednoglasno mišljenje o tome da li je ova vrsta puštanja *talaki-bain* ili *talaki-redži*, niti ako je *bain* da li je to mali (*sugra*) ili veliki (*kubra*). Oni koji smatraju da je veliki (*kubra)* kažu da se tako puštena žena ne može ponovo vratiti prvom mužu dok se ne preuda za drugog i dok je ovaj ili ne pusti ili ne umre. Ovog je mišljenja imam Malik, Allah mu se smilovao.

Talaku-t-temlik bi, pak, bio kada bi neko svojoj ženi rekao: "Dao sam ti odriješene ruke pa sama o sebi odluči!" Ukoliko bi žena nakon toga rekla: "Ja sam onda puštena." Smatrala bi se puštena jednim talakom sa pravom povratka u iddetu ako to muž htjedne (*talak redž'i*).[167]

4.9. Puštanje žene preko svoga opunomoćnika ili pismenim putem (*et-talaku bi-l-vikale ve-l-kitabe*)

Ukoliko bi neko opunomoćio drugu osobu da umjesto njega pusti njegovu ženu, pa to ovaj učinio, žena bi se smatrala puštenom. Isto tako, ukoliko bi joj poslao pismo u kome bi napisao da je pušta, žena bi se smatrala puštenom. Po tom pitanju se slažu svi islamski pravnici, budući da je opunomoćenje drugog dozvoljeno i da se ono što je napisano, u slučaju odsustva, gluhoće i sl., tretira isto kao i ono što je jezikom izrečeno.

4.10. Puštanje žene proglašavanjem da je ona zabranjena (*et-talaku bi-t-tahrim*)[168]

Ovakav primjer puštanja žene bi bio kada bi neko svojoj ženi rekao: "Ti si meni zabranjena (*haram*)!" Ukoliko bi time, doista, i mislio na njeno puštanje, ona bi se tretirala puštenom. Ukoliko bi, pak, pod time mislio na *zihar*,[169] bio bi dužan učiniti keffaret za *zihar*, a ako ne bi mislio ni na puštanje (*talak*), ni na *zihar*, nego na zavjet i prijetnju da nešto ne uradi, onda bi bio dužan samo otkup (*keffaret*) za prekršaj zavjeta, recimo, ukoliko bi rekao: "Ukoliko uradiš to i to, onda si mi zabranjena (*haram*)", pa to ona uradi.

---

167 - Imam Malik i neki drugi islamski pravnici smatraju da bi žena kojoj je to pravo dato od strane muža, ukoliko bi rekla: "Odlučila sam da budem puštena sa tri talaka." - bila od njega razvedena i da je poslije toga ne bi ponovo mogao vratiti niti za sebe vjenčati, sve dok se ne bi preudala za drugog čovjeka, pa je pustio ili umro.

168 - Oko ovog pitanja među islamskim pravnicima nema jednoglasnog mišljenja. Čak je i među učenjacima prvih generacija oko ovog pitanja došlo do takvog neslaganja da po ovom pitanju ima osamnaest različitih rješenja. To zbog toga što nema jasnog kur'anskog teksta niti hadisa koji konkretno govore o ovom pitanju. Zato smo naveli samo ona rješenja koja su po nama, inša-Allah, najispravnija i najprihvatljivija.

169 - *Zihar* je predislamski običaj za puštanje žene, riječima kojima se svoja žena poistovjećuje sa dijelom tijela nekih od najbližih mu ženskih osoba po srodstvu, s kojima ne može stupiti u brak. Takvi izrazi nisu svojstveni našem govornom području i kao takvi gotovo su isključivo vezani za arapski jezik. Jedan od njih bi u prijevodu glasio: "Ti si meni (tj. zabranjena) kao leđa moje majke!" (Nap. prev.)

U tom smislu se od Ibn Abbasa, r.a., prenosi da je rekao: "Kada neko sebi svoju ženu proglasi zabranjenom (*haram*), to treba shvatiti kao zavjet za koji se ima izvršiti keffaret"- dodavši: "Vi u Allahovu Poslaniku[170] imate najbolji uzor." (Muttefekun alejhi)

4.11. Puštanje žene na nedozvoljen (*haram*) način (*et-talaku-l-haram*)

U ovakvu vrstu puštanja ubraja se puštanje žene sa tri talaka u jednoj riječi, ili na istom mjestu, tri puta jedna za drugom, izgovorene riječi talaka. Takav slučaj bi bio kada bi neko svojoj ženi rekao: "Puštena si tri puta." ili "Puštena si! Puštena si! Puštena si!" Ovakav način puštanja žene je po jednoglasnom mišljenju svih islamskih učenjaka zabranjen (*haram*), jer je Allahov Poslanik ﷺ, čuvši da je neki čovjek na taj način pustio svoju ženu, ustao i sav u ljutnji rekao: "Zar da se izigrava sa Allahovom Knjigom, dok sam ja još među vama?!"- na što je jedan od prisutnih skočio i rekao: "Allahov Poslaniče, zar ga ne treba pogubiti?"[171]

Po mišljenju većine islamskih pravnika, imama sve četiri pravne škole (mezheba) kao i drugih, puštanje žene sa tri talaka je raskid braka bez prava povratka i ponovne udaje za svoga muža, sve dok se ta žena ne preuda za drugog i dok je ovaj ne pusti ili ne umre. Ostali učenjaci to drže jednim talakom, s tim što neki kažu da je to talak *bain,* a drugi da je to talak *redž'i.* Razlog ovom razilaženju je različitost dokaza i njihovo različito shvaćanje i razumijevanje od strane uleme.

S obzirom na neslaganje učenjaka po ovom pitanju - a Allah, opet, najbolje zna - dobro bi bilo pažljivo preispitati u kakvom je stanju muž izgovorio takve riječi. Ukoliko bi se ustanovilo da je riječima: "Puštena si tri puta", mislio samo na njeno zastrašivanje ili zakletvu uvjetovanu sa nekim postupkom, recimo: "Puštam te tri puta, ukoliko uradiš to i to" - pa uradi, ili je to učinio u velikoj ljutnji, ili da pod time, uopće, nije mislio ozbiljno da će je pustiti, to puštanje (*talak*) bi trebalo smatrati jednim, *bain* talakom. Ukoliko bi se, pak, ustanovilo da je sa riječima: "Puštena si tri puta", doista želio pustiti je i od nje se razvesti da se za njega nikada više ne vrati, uzeće se da ju je pustio sa tri talaka, tako da je ponovo ne može vratiti sve dok se ne bi preudala za drugog, pa je ovaj pustio ili umro. Ovako treba postupiti s ciljem pomirenja među dokazima i olakšavanja Ummetu.

170 - Ovim je aludirao na Vjerovjesnika ﷺ koji je za Mariju rekao da mu je zabranjena, pa mu nije ostala zabranjena, nego se zadovoljio sa oslobađanjem roba.

171 - Prethodno je citiran.

Dvije napomene:

* Islamski učenjaci su jednoglasni u mišljenju da se žena koju muž pusti sa tri talaka, pa se kasnije preuda za drugog muža i u takvom braku sa njim imadne spolni odnos, pa je i on pusti ili umre, nakon toga može vratiti svome prvom mužu. U takvom slučaju njihov prvi brak se računa nevažećim, te je potrebno zaključiti novi, nakon čega bi se, eventualno nova puštanja (*talak*), ponovo odbrojavala do tri.

Međutim, među islamskim učenjacima nema jednoglasnog mišljenja u vezi sa ženom koja je puštena jednom ili dva puta (sa jednim ili dva talaka), pa se preuda za drugog i nakon toga ponovo vrati svom prvom mužu: da li ovaj brak anulira talake iz prvog braka ili ne?

Imam Malik smatra da se ženin brak sa drugim poništava samo sa tri talaka, dok Ebu Hanife, Allah mu se smilovao, smatra obrnuto. Isto tako smatra i imam Ahmed, i kaže da ako on poništava tri talaka, onda je preče da poništava ono što je manje od tri. Takvog su mišljenja i Ibn Abbas i Ibn Omer, r.a., a Allah to, opet, najbolje zna. (Dakle, njemu se vraća pravo da je može tri puta pustiti).

* Većina islamskih učenjaka iz generacije ashaba, tabi'ina i imama smatra da rob ima pravo svoju ženu pustiti najviše dva puta i da se, kada je pusti po drugi put, njegov brak sa njom definitivno razvrgava, te da je nema pravo ponovo vratiti sve dok se ne preuda za drugog i dok je ovaj ili ne pusti ili umre.

III - Sporazumni razvod braka uz ženinu nadoknadu mužu (el-hul'u)

1. Definicija

El-hul'u je sporazumni razvod braka uz ženinu nadoknadu omraženom joj mužu u novcu ili nečemu drugom da je pusti.

2. Propisanost razvoda braka uz ženinu nadoknadu mužu

Razvod braka uz ženinu nadoknadu mužu je dozvoljen ukoliko se za to ispune postavljeni uvjeti. U tom su smislu Poslanikove ﷺ riječi: "Hoćeš li mu vratiti njegov vrt?" upućene Sabit b. Kajsovoj ženi koja mu je došla i u vezi sa svojim mužem rekla: "Allahov Poslaniče, ne nalazim

mu mahane ni u ponašanju ni u vjeri, ali mi se ne sviđa nezahvalnost u Islamu." Pa je rekla: "Hoću." - na što je Allahov Poslanik ﷺ rekao njenom mužu: "Uzmi vrt i pusti je jednim talakom!"[172]

3. Uvjeti za razvod braka uz ženinu nadoknadu mužu:

3.1. Da se radi o mržnji žene prema mužu, a ne obrnuto, jer muž koji mrzi i ne podnosi svoju ženu, (u slučaju da je pusti), nema pravo od nje uzeti nikakvu naknadu. On ima izbor da se strpi sa njom, ili ako se boji štete da je pusti i dâ joj razvod braka.

3.2. Da žena ne traži razvod, sve dok razlog zbog kojega ga traži ne postane toliko ozbiljan da postoji opravdana bojazan da više neće moći ispunjavati Allahove propise, bilo prema sebi, bilo prema mužu.

3.3. Da muž sa svoje strane namjerno ne progoni ženu kako bi je prisilio da ona sama od njega zatraži razvod pod ovakvim uvjetima. U takvom slučaju on od nje nema pravo bilo šta potraživati, nego se ženin razvod od njega, kao silnika (asije) treba tretirati *talaki-bainom.* U takvom slučaju mu nije dozvoljeno ponovo je vratiti, sve dok sa njom ne sklopi novi brak.

4. Propisi u vezi sa razvodom braka uz ženinu nadoknadu mužu:

(U slučaju sporazumnog razvoda braka na zahtjev žene i uz njenu obavezu nadoknade mužu, potrebno je povesti računa o sljedećem:)

4.1. Poželjno je (*mustehab*) da nadoknada mužu ne bude veća od ženina mehra kojeg joj je dao, jer se, kao što se iz gore navedene predaje vidi, na Poslanikov zahtjev[173] Kajs zadovoljio sa tim da mu žena vrati vrt koji joj je bio dao kao mehr.

4.2. Ukoliko se brak raskine tako što će se izgovoriti da do razvoda dolazi ženinim plaćanjem nadoknade mužu, njen iddet je samo jedan hajz isto kao i *"mustebree"*, jer je Allahov Poslanik ﷺ Kajsovoj ženi naredio

---

[172] - Predaju bilježe Buharija i Nesai.

[173] - U nekim drugim verzijama ove predaje stoji da ju je Poslanik ﷺ upitao: "Hoćeš li mu vratiti njegov vrt koji ti je dao?"- pa da je odgovorila: "Hoću, i više od toga." - na što joj je Poslanik ﷺ rekao: "Više ne, nego samo njegov vrt."

da pričeka jedan hajz. Ukoliko je, pak, do raskida braka uz ženinu nadoknadu mužu došlo tako da je muž izgovorio riječi talaka, po mišljenju većine islamskih učenjaka, ona je dužna pričekati tri hajza (tj. njen iddet će biti tri hajza).

4.3. Muž koji sporazumno, uz ženinu nadoknadu, pusti svoju ženu, nema pravo u periodu njena čekanja (*iddeta*) predomisliti se i tražiti da mu se ponovo vrati, jer je ona od njega već razvedena.

4.4. U slučaju da malodobna kćerka u braku sa svojim mužem trpi nešto što ne može podnijeti, usljed njene nezrelosti, ovakav razvod može zatražiti njen otac.

IV - O muževoj zakletvi da sa ženom neće imati odnos (el-ila)

1. Definicija

El-ila je muževa zakletva Uzvišenim Allahom da sa svojom ženom neće imati spolni odnos duže od četiri mjeseca.

2. Propisanost ovakve zakletve

Mužu je, kao odgojna mjera, dozvoljeno zareći se da sa svojom ženom neće imati spolni odnos, pod uvjetom da to ne traje duže od četiri mjeseca. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِنْ فَاءُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ / *Onima koji se zakunu da se neće približavati ženama svojim, rok je samo četiri mjeseca; i ako se vrate ženama - pa, Allah zaista prašta i milostiv je.* (El-Bekare, 226.)

S druge strane se zna da se Allahov Poslanik ﷺ zarekao i da svojim ženama nije prilazio puni mjesec dana.

Ukoliko se, pak, radi o pukom kažnjavanju i samo na štetu žene, a ne o odgojnoj mjeri, ovakvo zaricanje da joj neće prilaziti je zabranjeno (*haram*), jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Nema nanošenja niti uzvraćanja štetom."[174]

[174] - Sened hadisa je hasen, a bilježe ga Ahmed i Ibn Madže.

3. Propisi u vezi sa muževom zakletvom da neće sa ženom imati odnos

3.1. Ukoliko prođe period na koji se muž zarekao da ženi neće prilaziti, tj. puna četiri mjeseca i doista ne priđe, žena će se obratiti sudu i zatražiti: ili da sa njom ima odnos ili da je pusti, jer Uzvišeni veli:

فَــإِنْ فَاءوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ(٢٢٦)وَإِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ / *...i ako se vrate ženama - pa, Allah zaista prašta i milostiv je; a ako odluče da se rastave - pa, Allah doista sve čuje i zna.* (El-Bekare, 226.-227.)

U tom su smislu i Ibn Omerove, r.a., riječi: "Kada prođu četiri mjeseca, pritvoriće se sve dok je ne pusti." (Buharija)

3.2. Ukoliko muž ni nakon pritvaranja ne pusti ženu, onda će je pustiti nadležni sudija i tako je osloboditi teškoća u koje je zapala.

3.3. Ukoliko je, pak, muž nakon pritvaranja pusti, sve će zavisiti od toga na koji ju je način pustio. Ukoliko ju je pustio sa jednim talakom, računaće se da je to *talaki-redži*. Ukoliko je, pak, pusti *talaki-bainom*, ona će se smatrati definitivno razvedenom i neće je moći vratiti bez ponovnog zaključenja braka.

3.4. Žena puštena na ovakav način mora sačekati da joj prođe priček (*iddet*) predviđen za razvod (*talak*) i nije joj dovoljan priček predviđen za *istibra* (tj. jedan hajz), jer priček (*iddet*) ovdje nije samo radi toga da se ustanovi da nije trudna (nego ima i druge ciljeve).

3.5. U slučaju da muž preko četiri mjeseca, bez ikakve najave i zaricanja, bude izbjegavao održavanja spolnog odnosa sa svojom ženom, pritvoriće se isto kao i onaj ko se zarekao sve dok ne pristane: ili da sa ženom nastavi održavati spolne odnose, ili da je pusti. Ovo svakako samo u slučaju da to žena bude tražila.

3.6. Ukoliko se muž zarekne da sa ženom neće imati spolni odnos, pa to prekrši prije nego što vrijeme na koje se zarekao istekne, dužan je učiniti keffaret (*iskup*) za prekršaj zakletve, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada se na nešto zakuneš, pa kasnije uvidiš da je neko drugo rješenje bolje od toga, uradi ono što je bolje, a za zakletvu učini keffaret." (Muttefekun alejhi)

V - Prispodobljavanje žene sa nekom od svojih najbližih srodnica (zihar)

1. Definicija *zihara*

Zihar je kada neko svojoj ženi kaže: "Ti si meni (tj. zabranjena) kao leđa moje majke!"

2. Zabrana *zihara*

Zihar je strogo zabranjen, jer ga je Uzvišeni Allah u Kur'anu nazvao riječima *munker* (ono što je ružno i nevaljalo) a *zur* (ono što je lažno i neistinito), a ovo i jedno i drugo su strogo zabranjeni (*haram*). U tom smislu su i riječi Uzvišenog:

وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا / *Oni, zaista, govore ružne riječi i neistinu.* (El-Mudžâdele, 2.)

3. Odredbe u vezi sa *ziharom*:

3.1. Većina islamskih učenjaka smatra da se *zihar* ne odnosi samo na poređenje žene sa majkom nego i sa svakom drugom bliskom srodnicom koju je mužu trajno zabranjeno (haram) oženiti, kao što su: kćerka, materina ili očeva majka, sestra, tetka po ocu ili tetka po majci, jer mu je sve njih trajno zabranjeno oženiti.

3.2. Čovjek koji bude htio vratiti se ženi kojoj je na ovakav način rekao da mu je ona haram, treba prethodno učiniti keffaret, jer u riječima Uzvišenog stoji:

وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا / *Oni koji ženama svojim reknu da im nisu dopuštene kao što im nisu dopuštene majke njihove, a onda odluče da s njima nastave živjeti, dužni su, prije nego što jedni druge dodirnu, jednog roba osloboditi.* (El-Mudžâdele, 3.)

3.3. Na osnovu gore citiranog ajeta, keffaret (*otkup*) za poređenje žene sa svojom majkom, muž mora izvršiti prije nego što sa tako puštenom ženom ponovo imadne spolni odnos ili predradnje vezane za njega.

3.4. Ukoliko bi muž sa ženom koju je prethodno uporedio sa majkom, imao spolni odnos prije nego što bi se za to iskupio, počinio bi grijeh za koji se treba pokajati i zamoliti Allaha da mu ga oprosti, neka (naknadno) učini keffaret i nema druge obaveze. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Allah ti se smilovao, a šta te je na to navelo! Nemoj joj se više približavati sve dok ne uradiš ono što ti je Allah naredio!"[175]- upućene čovjeku koji mu je rekao: "Svoju sam ženu uporedio sa majkom, pa sam sa njom imao spolni odnos prije nego što sam učinio keffaret."

3.5. Keffaret za prijestup poređenja žene sa svojom majkom može se učiniti sa jednom od sljedeće tri mogućnosti:

- oslobađanjem roba muslimana,
- uzastopnim postom od dva mjeseca i
- nahranjivanjem šezdeset siromaha.

Međutim, pri tome nije data mogućnost slobodnog izbora između ove tri mogućnosti, zbog čega je prelazak na drugu opravdan samo u slučaju nemogućnosti da se ispuni prva, a na treću u slučaju nemogućnosti da se ispune jedna od prethodne dvije. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا ذَلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ(٣)فَمَنْ لَمْ
يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا

...dužni su, prije nego što jedni drugo dodirnu, da jednog roba oslobode. To vam se naređuje - a Allah dobro zna ono što vi radite. Onaj ko ne nađe, dužan je da dva mjeseca posti uzastopice prije nego jedno drugo dodirne. A onaj ko ne može, dužan je šezdeset siromaha nahraniti. (El-Mudžâdele, 3.-4.)

3.6. Post mora biti uzastopice, svejedno da li se radi o dva hidžretska mjeseca ili o šezdeset uzastopnih dana. Ukoliko bi se post bez kakva opravdana razloga - recimo bolesti - prekinuo, on bi bio pokvaren i morao bi se početi ispočetka, jer je u riječima Uzvišenog rečeno:

فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ / *...dva mjeseca uzastopice.* (El-Mudžâdele, 4.)

---

[175] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao sahih.

3.7. Ukoliko se radi o keffaretu nahranjivanjem šezdeset siromaha, svakom od njih se mora dati ili po jedan *mudd* (mjerica) pšenice, ili po dva *mudda* hurmi ili ječma. U suprotnom, keffaret ne bi bio valjan.

VI - Razvod braka uz zakletvu i proklinjanje supružnika (el-li'an)

1. Definicija razvoda braka uz zakletvu i proklinjanje supružnika

U ovu vrstu razvoda spada slučaj kada muž svoju ženu optuži za preljubu riječima: "Vidio sam je da čini preljubu!" ili poricanjem da je njena trudnoća od njega, pa takvu optužbu protiv svoje žene pokrene na sudu koji od njega zatraži da za svoju tvrdnju pribavi neoboriv dokaz, tj. četvoricu pravednih svjedoka koji će posvjedočiti da su svojim očima vidjeli njegovu ženu kako čini preljubu.

U slučaju da muž ne mogne to dokazati, sudija će zatražiti da se i muž i žena zakunu da govore istinu, pa će se muž četiri puta zakleti riječima: "Zaklinjem se Allahom da sam je vidio da čini preljubu!" ili "Zaklinjem se Allahom da ova (njena) trudnoća nije od mene!"- a peti put prizvati na sebe Allahovo prokletstvo ako laže. Zatim će se, ukoliko to žena prizna, nad njom izvršiti kazna za preljubu.

Međutim, ukoliko to žena porekne, sudija će i od nje zatražiti da se zakune da govori istinu riječima: "Zaklinjem se Allahom da me nije vidio da činim preljubu!" ili "Zaklinjem se Allahom da je ova trudnoća od njega!" - a peti put na sebe prizvati Allahovu srdžbu ukoliko je njen muž rekao istinu. Nakon toga će sudija razvrgnuti njihov brak bez prava da se više ikada ponovo vjenčaju.

2. Propisanost razvoda braka uz zakletvu i proklinjanje supružnika

Razvod braka uz zakletvu i međusobno proklinjanje supružnika propisan je riječima Uzvišenog:

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ
شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ(٦)وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَةَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ(
٧)وَيَدْرَأُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ(٨)وَالْخَامِسَةَ أَنَّ
غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ

A oni koji okrive svoje žene, a ne budu imali drugih svjedoka, nego su samo oni svjedoci, potvrdiće svoje svjedočenje zakletvom Allahom, i to četiri puta da, zaista govore istinu, a peti put da ga pogodi Allahovo prokletstvo, ako laže! A ona će kazne biti pošteđena, ako se četiri puta Allahom zakune da on, doista, laže, a peti put da je stigne Allahova srdžba, ako on govori istinu! (En-Nûr, 6.-9.)

i vjerodostojnom predajom u kojoj stoji da je Poslanik ﷺ insistirao da se u takvom slučaju zakunu Uvejmir el-Adžlani i njegova žena, kao i Hilal b. Umejje i njegova žena, nakon čega je rekao: "Kada se supružnici međusobno prokunu i jednom rastave, više se nikada ne mogu ponovo sastati (tj. vjenčati)!"[176]

3. Smisao razvrgnuća braka na gore navedeni način, između ostalog, se ogleda i u sljedećem:

3.1. Očuvanju časti i ugleda bračnih drugova i zaštite ugleda muslimana.

3.2. Izbjegavanju izvršenja kazne nad mužem koji optuži svoju ženu za preljubu i kazne za preljubu nad ženom.

3.3. Omogućavanje mužu da ne prizna dijete koje nije njegovo.

4. Propisi u vezi sa razvrgnućem braka putem zakletve i proklinjanja supružnika

(Da bi se razvrgnuću braka putem zakletve i proklinjanja supružnika moglo pristupiti, potrebno je povesti računa o sljedećem:)

4.1. Da i muž i žena budu punoljetni, zreli i pametni, jer se Poslanikove ﷺ riječi: "Odgovornosti su oslobođene tri osobe...."[177] odnose na ludu i maloljetnu osobu.

4.2. Da se u slučaju muževe optužbe žene za preljubu, muž zakune da ju je svojim očima vidio, a da se u slučaju nepriznavanja da nije sa njim trudna, zakune da sa njim ili uopće nije imala spolni odnos, ili da ga nije imala u vrijeme u kome je došlo do njene trudnoće, kao što je,

---

176 - Prethodno je citiran.

177 - Prethodno je citiran.

recimo, slučaj kada žena rodi dijete prije nego se napuni šest mjeseci od njene udaje za muža. U suprotnom, nema proklinjanja jer proklinjanje nije dozvoljeno samo na osnovu sumnje i optužbe, jer se u riječima Uzvišenog kaže:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ / *O vjernici, klonite se mnogih sumnjičenja, neka sumnjičenja su, zaista, grijeh* (El-Hudžurât, 12.)

i jer je sumnjičenje Allahov Poslanik ﷺ najstrožije zabranio riječima: "Čuvajte se sumnjičenja!" (Muttefekun alejhi)

Dakle, u slučaju sumnje na ženinu preljubu, umjesto zakletve i proklinjanja, mužu je bolje samo je pustiti i tako se psihički rasteretiti briga i tereta griže savjesti.

4.3. Da se postupak zakletve i proklinjanja supružnika provede javno pred sudijom i grupom vjernika i to tačno onako kako se propisuje gore citiranim ajetima.

4.4. Da prije provođenja postupka zakletve i proklinjanja, sudija posavjetuje supružnike na svu ozbiljnost toga čina, tako da upozna muža sa Poslanikovim ﷺ riječima: "Svakome čovjeku koji gledajući u svoje dijete, porekne i odbije priznati da je njegovo, Allah će (na Sudnjem danu) uskratiti mogućnost da Njega vidi i javno ga pred svima - predašnjim i potonjim generacijama - osramotiti."[178]

A ženu sa njegovim riječima: "Nijedna se žena koja drugome podvali tuđe dijete, nema čemu dobru kod Allaha nadati. Takvu On nikada neće uvesti u Džennet."[179]

4.5. Da se, kada se rastave, više nikada ne mognu sastati (tj. ponovo stupiti u brak), jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada se supružnici međusobno prokunu i jednom rastave, više se nikada ne mogu ponovo sastati (tj. vjenčati)!"[180]

4.6. Dijete čije očinstvo muž ospori zakletvom da nije njegovo, nema pravo na muževo nasljedstvo niti izdržavanje. Isto tako, muž nema

---

[178] - Hadis bilježe Ebu Davud, Nesai i Ibn Madže. Ibn Hibban ga ocjenjuje kao sahih.

[179] - Prethodno je citiran.

[180] - Ovo je dio hadisa spomenutog prije njega.

pravo u nasljedstvu takvog djeteta. Međutim, iz predostrožnosti treba ga tretirati kao dijete te mu neće davati zekat, ispoštovat će se zabrana ženidbe i udaje između tog djeteta i ostale njegove djece, između njih nema kisasa i jedan drugom ne mogu biti svjedok.

Tako rođeno dijete pripada majci i njih dvoje jedno drugo mogu nasljeđivati, jer je Allahov Poslanik ﷺ presudio da dijete ovako razvedenih roditelja pripada majci "i da ono nasljeđuje svoju majku, a ona njega."[181]

4.7. Ukoliko muž kasnije prizna da se lažno zakleo, dijete se vraća njemu.

VII - Propisana vremena za čekanje (iddeti)

1. Definicija *iddeta*

Iddet je određeni broj dana koje žena mora sačekati da prođu nakon što se rastavi od muža. U tom periodu žena se ne može ni udati niti isprositi za drugog čovjeka.

2. Propisanost *iddeta*

Svaka žena koju muž pusti ili on umre pa iza njega ostane kao udovica, mora sačekati da joj prođe propisano vrijeme za čekanje (*iddet*), jer Uzvišeni veli:

> وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ / *Raspuštenice neka sačekaju tri mjesečna pranja!* (El-Bekare, 228.)
>
> وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا / *Žene su dužne čekati četiri mjeseca i deset dana poslije smrti svojih muževa.* (El-Bekare, 234.)

Jedini izuzetak od ovog pravila je žena koja bude puštena prije nego što dođe do valjanog bračnog osamljivanja. Za razliku od prethodnih slučajeva

[181] - Predaju u svome *Musnedu* bilježi Ahmed. Iako u njenom senedu ima nekih spornih momenata, većina islamskih učenjaka se zalaže za njenu praktičnu primjenu.

ona ne mora čekati nikakav *iddet*, niti joj se dužno dati vjenčani dar (*sadak*). Umjesto toga njoj pripadaju darovi i lijepa otpremnina (*mut a*),[182] kao što stoji u riječima Uzvišenog:

---

[182] Među islamskim učenjacima nema jednoglasnog stava o tome kome sve pripadaju ovakvi darovi i otpremnina: da li svakoj ili samo nekim raspuštenicama i da li je to obaveza ili samo gest dobre volje (*mendub*). Izgleda da je najispravnije i najprihvatljivije ono mišljenje po kome su darovi i otpremnina puštanoj ženi obaveza (*vadžib*) - a Allah, opet, najbolje zna - i to onoj ženi koja je puštana prije nego se muž sa njom osamio valjanim osamljivanjem i čiji vjenčani dar prethodno nije bio definiran. U tom smislu se jasno govori u riječima Uzvišenog:

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتِّعُوهُنَّ عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ
وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ

Nije vaš grijeh ako žene pustite prije nego što u odnos s njima stupite, ili prije nego što im vjenčani dar odredite. I velikodušno ih darujte darom, zakonom propisanim; imućan prema svom stanju, a siromah prema svom; to je dužnost za one koji žele dobro djelo da učine. (El-Bekare, 236.)

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ
تَعْتَدُّونَهَا فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا

O vjernici, kada se vjernicama oženite, a onda ih, prije stupanja u bračni odnos, pustite, one nisu dužne čekati određeno vrijeme koje ćete vi brojati, već ih darujte i lijepo ih otpremite. (El-Ahzâb, 49.)

Što se tiče ostalih vrsta puštenica, njima je dati darove i lijepo ih otpremiti mendub, jer se tako razumije iz riječi Uzvišenog koje o puštenicama uopćeno govore:

وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ / *Raspuštenicama pripada pristojna otpremnina, dužnost je da im to daju oni koji se Allaha boje!* (El-Bekare, 241.)

To znači da su puštenicama s kojima se njihovi muževi nisu osamili valjanom bračnom osamom, niti su prethodno definirali visinu vjenčanog dara, njihovi muževi dužni dati darove i lijepo ih otpremiti, jer im, budući da nemaju vjenčanih darova, ništa drugo i ne pripada.

Onima koje su se sa svojim muževima valjano osamile, pripada vjenčani dar u punom iznosu a polovina ako do osame nije došlo, a vjenčani dar je bio već određen. Prema tome, ovima, za razliku od prvih, njihovi muževi nisu dužni dati poklone (*mut'u*) budući da imaju pravo na vjenčane darove, što nije slučaj sa prvima.

Pored ovoga, islamski se učenjaci ne slažu ni oko visine njihovih darova i otpremnine. Nama se čini - a Allah, opet, najbolje zna - da je tu najprihvatljivije i najispravnije mišljenje imama Malika koji smatra da tu nema striktno određene granice i da se pod tim misli na opremu u odjeći i izdržavanje svako prema svojoj mogućnosti, bogat prema svome bogatstvu, a siromah prema svojim skromnim mogućnostima, kao što uostalom i stoji u riječima Uzvišenog:

وَمَتِّعُوهُنَّ عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ / *...i velikodušno ih darujte darom, zakonom propisanim; imućan prema svome stanju, a siromah prema svom!* (El-Bekare, 236.)

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمْ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا

O vjernici, kada se vjernicama oženite, a onda ih, prije stupanja u bračni odnos, pustite, one nisu dužne čekati određeno vrijeme koje ćete vi brojati, već ih darujte i lijepo ih otpremite. (El-Ahzâb, 49.)

3. Smisao *iddeta* se, između ostalog, ogleda u sljedećem:

3.1. Davanju mužu prilike da se predomisli i vrati puštenu ženu bez izlaganja velikim troškovima, svakako pod uvjetom da ju je pustio tako da je ima pravo vratiti (*talaki-redž'i*).

3.2. Utvrđivanju da je ženina materica prazna (tj. da nije trudna), kako bi se izbjeglo miješanje srodstva i očuvala čestitost.

3.3. Ženinom učešću u tješenju muževe porodice i žaljenju za njim, u slučaju da se radi o *iddetu* nakon muževe smrti.

4. Vrste *iddeta*

4.1. *Iddet* raspuštenice koja još uvijek dobija mjesečno pranje je u trajanju od tri mjesečna pranja, kao što stoji u riječima Uzvišenog:

وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ / *Raspuštenice neka čekaju tri mjesečna pranja!* (El-Bekare, 228.)

To znači da, kada žena bude puštena čista (tj. poslije mjesečnog pranja i kupanja) treba sačekati da dobije hajz pa da prestane i okupa se, pa još jednom da dobije hajz pa da prestane i okupa se, te još jednom da dobije hajz pa da prestane i okupa se, jer tek tada, sa zadnjim prestankom hajza i kupanjem, istječe njen *iddet*. Ovo je jedan od načina računanja iddeta.

Po drugom pak računanju, po kom se pod riječju *"kur'"* podrazumijevaju periodi čistoće, ne hajza a takvo mišljenje zastupa većina islamskih učenjaka - ženin iddet automatski prestaje sa njenim dobijanjem trećeg hajza.

Ovdje treba napomenuti da se, ukoliko bi žena bila puštena u toku hajza, taj hajz ne ubraja u čekanje (*iddet*). Navedeni propisi važe za ženu koja je slobodna.

Što se, pak, tiče robinje, njen *iddet* je dva mjesečna pranja, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Robinja je (definitivno) razvedena sa dva puštanja (talaka), a njen je *iddet* dva mjesečna pranja."[183]

4.2. *Iddet* puštenice koja zbog starosti ili nepunoljetnosti ne dobija mjesečno pranje je tri mjeseca, kao što stoji u riječima Uzvišenog:

وَاللَّائِي يَئِسْنَ مِنْ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنْ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ

A one žene vaše koje su nadu u mjesečno pranje izgubile i one koje ga nisu ni dobile, one trebaju čekati tri mjeseca. (Et-Talâk, 4.)

Treba napomenuti da se ovo odnosi na slobodnu žena, dok je *iddet* za robinje samo dva mjeseca.

4.3. *Iddet* puštenice u trudnom stanju traje sve dok ne rodi dijete i tu nema nikakve razlike da li se radi o slobodnoj ženi ili robinji. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

وَأُوْلَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ / *Trudne žene čekaju sve dok ne rode.* (Et-Talâk, 4.)

4.4. *Iddet* puštenice koja dobija hajz, ali ga je iz nekog, svejedno poznatog ili nepoznatog razloga, prestala dobijati, trajat će različito, u zavisnosti od razloga prestanka hajza, i to kako slijedi:

- Ukoliko je do prekida hajza došlo usljed nekog poznatog razloga, recimo bolesti ili dojenja, čekaće sve dok ponovo ne dobije hajz i na osnovu hajza sprovesti priček (*iddet*), makar to i dugo potrajalo.

- Ukoliko je, pak, do prekida hajza došlo iz nepoznatog razloga, čekaće godinu dana, i to devet mjeseci koliko traje trudnoća i plus tri mjeseca koliko traje *iddet*. Ovo, ukoliko se radi o slobodnoj ženi. Ukoliko se, pak, radi o robinji, onda će čekati jedanaest mjeseci (devet

[183] - Predaju bilježi Darekutni. Većina islamskih učenjaka smatra da je navedena predaja daif. Neki su rekli da je ova predaja mevkuf. Većina učenjaka iz prvih generacija i generacije imama smatraju da po njoj treba postupati. Sljedbenici zahirijske pravne škole, pak, smatraju da po pitanju razvoda braka i iddeta nema nikakve razlike izmedu slobodne žene i robinje, niti slobodna čovjeka i roba.

mjeseci koliko traje trudnoća i dva mjeseca koliko je za robinju određen *iddet*). Ovo, na osnovu Omer b. Hattabove presude u prisustvu ensarija i muhadžira koju niko nije osporio.[184]

4.5. *Iddet* poslije smrti muža slobodne žene je četiri mjeseca i deset dana, a robinje dva mjeseca i pet dana, jer se u riječima Uzvišenog kaže:

> وَالَّذِيــنَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا / *Žene su dužne čekati četiri mjeseca i deset dana poslije smrti svojih muževa.* (El-Bekare, 234.)

4.6. Žena kod koje stalno curi krv (*mustehada*). Ukoliko je u stanju raspoznati koja joj je krv od hajza, a koja nije ili koja ima hajz u ciklusima koje je u stanju raspoznati, svoj *iddet* će računati po mjesečnim pranjima.

Međutim, ukoliko žena nije u stanju raspoznati koja joj je krv od hajza, a koja nije i koja nema redovne cikluse hajza, kao što je slučaj kod *mubtedie* (one koja tek dobije hajz), računaće da joj je *iddet* tri mjeseca kao što ga računa i žena koja je prestala dobijati hajz ili ga još nikako nije ni dobila. Ovakvo mišljenje se temelji na analogiji po drugim pitanjima vezanim za namaz *mustehade.*

4.7. Žena nestalog i odsutnog muža za koga se ništa ne zna, ni da li je živ ili mrtav, dužna je čekati svoga muža četiri godine od njegova nestanka i nakon toga priček (*iddet*) predviđen nakon smrti muža, tj. još četiri mjeseca i deset dana.[185]

5. Preklapanje jedne vrste *iddeta* sa drugom

Može se desiti da se jedna vrsta *iddeta* preklopi sa drugom. To se najčešće dešava u sljedećim slučajevima:

[184] - Autor djela *El-Mugni* navedenu predaju pripisuje Ibn Munziru.

[185] - Ukoliko bi se desilo da se žena odsutnog muža nakon isteklog *iddeta* preuda za drugog i da se nakon toga pojavi njen prvi muž, ona se, ukoliko hoće, može ponovo vratiti prvom mužu. Ukoliko je sa drugim konzumirala brak treba da sačeka propisano vrijeme *iddeta* za talak, a bez čekanja *iddeta,* ukoliko nije. Ukoliko je prvi muž prepusti drugome, ovaj ne mora ponovo obavljati vjenčanje. U slučaju da je prvi muž prepusti drugom, ovaj drugi mu je dužan nadoknaditi visinu vjenčanog dara koji joj je dao, s tim što ovaj drugi ima pravo zatražiti od žene da to bude na njen račun. Tako su u konkretnom slučaju presudili Osman i Alija, r.a.

5.1. U slučaju da muž žene puštene talakom sa pravom povratka (*talaki -redži*) umre dok je ona još u *iddetu*, bila bi dužna sačekati da joj prođe i *iddet* poslije muževe smrti u trajanju od četiri mjeseca i deset dana, računajući to od dana muževe smrti. Ovo zato što se žena puštena sa *talaki-redži* još uvijek smatra suprugom, za razliku od žene puštene sa *talaki-bain* koja se smatra razvedenom i što prva ima pravo naslijediti muža, a druga nema.

5.2. U slučaju da puštena žena u periodu *iddeta* dobije samo jedno ili dva mjesečna pranja (*hajza*) i da joj poslije toga mjesečna pranja prestanu, umjesto računanja *iddeta* od tri pranja, računaće *iddet* od tri mjeseca.

5.3. U slučaju da puštena premlada žena koja do tada nikako nije dobijala mjesečna pranja ili starija žena kod koje su bila prestala, u periodu *iddeta* po mjesecima, recimo poslije mjesec ili dva mjeseca čekanja, primijeti krv od dobijenog mjesečnog pranja (*hajza*), umjesto računanja *iddeta* po mjesecima, preći će na računanje po mjesečnim pranjima. Ovo, ukoliko računanje *iddeta* po mjesecima nije isteklo. Ukoliko je pak isteklo, onda se to neće uzimati u obzir i računaće se da joj je *iddet* prošao.

5.4. U slučaju da puštena žena počne *iddet* računati po mjesecima ili po mjesečnim pranjima, pa se u međuvremenu ispostavi da je trudna, biće dužna sačekati sve dok se ne porodi, jer je tako propisano riječima Uzvišenog:

وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَن يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ / *Trudne žene čekaju sve dok ne rode.* (Et-Talâk, 4.)

Dvije napomene:

* U vezi sa neprilaženjem ženi (*el-istibra*)

Ko dođe u posjed robinje koja je prije njega, na bilo koji način, mogla imati spolni odnos sa nekim drugim, ne smije sa njom imati odnos sve dok se ne utvrdi da nije trudna i to tako dok:

- ako dobija mjesečno pranje, ne dobije pranje,
- ako je trudna, dok se ne porodi, a
- ako zbog maloljetništva ili starosti ne dobija mjesečno pranje, dok se ne ustanovi da sigurno nije trudna.[186]

---

[186] - U naše vrijeme sigurne metode za utvrdivanje trudnoće se također mogu koristiti. (Op. prev.)

U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "S trudnicom se ne smije imati odnos sve dok ne rodi, niti sa netrudnicom dok ne dobije mjesečno pranje."[187]

Isto tako, ne smije se imati spolni odnos ni sa slobodnom ženom koja se razvela silom zakona pošto se iz neznanja (greškom) udala za osobu za koju se nije smjela udati, ili ju je neko silovao ili je počinila blud, sve dok se ne sačeka:

- da dobije tri mjesečna pranja, ukoliko ih dobija,
- da prođu tri mjeseca, ukoliko ne dobija mjesečna pranja i
- dok ne rodi, ukoliko je trudna.

U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi:

"Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan, neka svojom vodom ne zaljeva tuđe dijete!"[188]

"Ne zaljevaj svojom vodom, ono što je drugi posijao!"[189]

* U vezi sa žaljenjem poslije muževe smrti (*el-ihdad*)

El-ihdad je izbjegavanje žene u *iddetu* poslije muževe smrti svega što skreće pažnju na nju ili izaziva želju za spolnim odnosom sa njom. U to spada njeno izbjegavanje nošenja nakita, svile, dotjerivanja, korišćenje mirisa i sl.

Dakle, žena u *iddetu* poslije muževe smrti je dužna izbjegavati korišćenje lijepe i privlačne odjeće, kne, surme i nakita. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Ženi koja vjeruje u Allaha i Sudnji dan nije dozvoljeno žaliti ni za kim duže od tri dana, osim za svojim mužem za kojim je to dužna četiri mjeseca i deset dana." (Muttefekun alejhi)

U tom smislu su i Ummi Atijjine, r.a., riječi: "Zabranjivano nam je da žalimo za umrlim preko tri dana, osim poslije muževe smrti za kim smo bile dužne žaliti četiri mjeseca i deset dana. U tom periodu nismo stavljale surmu niti oblačile obojenu odjeću, osim prugastih jemenskih ogrtača."

187 - Predaju sa hasen senedom bilježi Ebu Davud. Hakim je ocjenjuje kao sahih.

188 - Hadis bilježi Tirmizi. Ibn Hibban ga ocjenjuje kao sahih.

189 - Hadis sa dobrim senedom bilježi Hakim. Njegova se osnova može naći i u verziji koju bilježi Nesai.

Žena u *iddetu* poslije muževe smrti, također treba paziti da ne izlazi iz svoje kuće, a u slučaju da radi kakve nužde izađe, treba paziti da ne zanoći van kuće u kojoj živi, a u kojoj je ona bila kada je umro njen muž. Ovo zato što je Allahov Poslanik ﷺ ženi koja ga je upitala kako bi bilo da se poslije smrti svoga muža preseli u kuću svojih roditelja, rekao: "Ostani u kući u kojoj te je zatekla muževa smrt, dok ne istekne određeni rok (tj. *iddet*)!"[190] - pa je ostala u njoj četiri mjeseca i deset dana.

VIII - O izdržavanju (en-nefekat)

1. Definicija izdržavanja

Pod izdržavanjem se podrazumijeva snošenje troškova ishrane, odijevanja i stanovanja onoga kome se ono pruža u vidu obaveze i dužnosti.

2. Ko je koga dužan izdržavati?

Sljedeće osobe su dužne izdržavati sljedećih šest kategorija:

2.1. Muž svoju ženu, bez obzira da li se radi o ženi sa kojom je u braku ili ženi koju je pustio talakom sa pravom povratka (*talaki-redži*) sve dok joj ne istekne propisano vrijeme čekanja (*iddet*). U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Vi ste prema njima (tj. ženama) dužni lijepo postupati i osigurati im pristojnu odjeću i ishranu."[191]

2.2. Muž puštenu ženu bez prava povratka (*talaki-bain*) ako čeka *iddet* zbog trudnoće, dok se ne porodi. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

وَإِنْ كُـنَّ أُولَـاتِ حَمْـلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ / *Ako su trudne, dajte im izdržavanje sve dok se ne porode.* (Et-Talâk, 6.)

2.3. Dijete svoje roditelje, jer je Uzvišeni rekao:

وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا / *...i roditeljima dobročinstvo činiti.* (El-Bekare, 83.)

[190] - Hadis je sahih i bilježi ga Tirmizi.

[191] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao sahih.

i jer je Allahov Poslanik ﷺ upitan: "Ko je čovjeku najpreči da prema njemu čini dobročinstvo?"- odgovorio: "Tvoja majka (ponovivši tri puta), a zatim tvoj otac." (Muttefekun alejhi)

2.4. Otac svoju malodobnu djecu, jer je Uzvišeni rekao:

وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا / *...a njihov imetak za njihovu ishranu i odijevanje trošite; i prijatne riječi im govorite.* (En-Nisâ', 5.)

i jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "...a dijete će reći: - Nahrani me! Kome me ostavljaš?"[192]

2.5. Gospodar svoga slugu, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Rob ima pravo na pristojnu ishranu i odijevanje, i da se ne preopterećuje sa poslom koji ne može podnijeti." (Muslim)

2.6. Vlasnik svoje životinje, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Jedna žena je u džehennemskoj vatri zbog mačke koju je zatvorila tako da je uginula od gladi, jer je nije ni nahranila niti pustila da se hrani kukcima i gmizavcima po zemlji."[193]

3. Visina i kvalitet sredstava obaveznog izdržavanja

Nema neslaganja o tome da se pod izdržavanjem podrazumijevaju kvalitetna ishrana i piće dovoljni za odvijanje normalnog života, odjeća za zaštitu od vrućine i hladnoće, te stan sa uobičajenim komforom za stanovanje i odmor. Neslaganja, pak, ima po pitanju obima i kvaliteta sredstava za izdržavanje. To je i razumljivo, jer se obim i kvalitet sredstava za izdržavanje razlikuju od slučaja do slučaja. Ukratko, to zavisi od mogućnosti svakog od izdržavatelja; bogatog prema svom bogatstvu i siromaha prema njegovim mogućnostima, te u zavisnosti od sredine; gradske ili seoske itd. U svakom slučaju, mišljenje o tome najbolje je prepustiti sudiji-muslimanu koji će odrediti visinu i kvalitet sredstava za izdržavanje prema sredini, mogućnostima, običajima i općem stanju muslimana u mjestu u kome živi.

---

[192] - Dugi hadis sa sahih senedom bilježe Ahmed i Darekutni.

[193] - Hadis bilježe sahih-zbirke.

4. Kada sa izdržavatelja spada obaveza izdržavanja?

Obaveza izdržavanja spada u sljedećim slučajevima:

4.1. Muž nije dužan izdržavati ženu koja mu je nepokorna (*našiz*) i koja mu nije omogućila da sa njom ima spolni odnos. Ovo zato što je njeno izdržavanje neka vrsta muževe protunaknade za održavanje spolnog odnosa sa njom. Dakle, kad god mu to ona onemogući, gubi pravo na izdržavanje.

4.2. Muž nije dužan izdržavati ni puštenu ženu (*talaki-redži*) od onog momenta kada joj istekne propisano vrijeme za čekanje (*iddet*), jer sa istekom *iddeta* ona postaje definitivno razvedena (*bain*).

4.3. Muž nije dužan izdržavati ni puštenu trudnu ženu od onog momenta kada se porodi. Međutim, ukoliko mu ona doji dijete, dužan joj je dati pristojnu nagradu za dojenje, jer Uzvišeni veli:

فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَأْتَمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ / *...a ako vam djecu doje, onda im dajte zasluženu nagradu sporazumjevši se međusobno na lijep način.* (Et-Talâk, 6.)

4.4. Dijete nije dužno izdržavati svoje roditelje ukoliko su oni imućni da im djetetovo izdržavanje nije potrebno, ili ako je dijete siromašno da ih sa svoje strane ne može izdržavati, pošto mu ništa ne pretiče u odnosu na njegove dnevne potrebe, jer Allah nikoga ne zadužuje sa onim što mu nije dao.

4.5. Roditelji nisu dužni izdržavati mušku djecu od momenta kada postanu punoljetna, niti žensku od momenta udaje. Izuzetak je slučaj kada je dijete hronično bolesno ili nenormalno. Tada obaveza roditeljeva izdržavanja takvog djeteta ostaje i nakon što ono postane punoljetno.

Dvije napomene:

* Musliman je dužan paziti na svoju rodbinu i sa očeve i sa majčine strane. U slučaju da nekome od njih zatreba kakva pomoć u izdržavanju; bilo da se radi o ishrani, odijevanju, stanu i sl., dužnost mu je, ukoliko može i to u granicama svojih mogućnosti, tu pomoć pružiti, s tim da počne od onih koji su najbliži, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Najbolja ruka je ona gornja, tj. ona koja daje. Zato počni od onoga ko ti je najbliži: majke, pa oca, pa sestre, pa brata, pa onda redom ko ti je najbliži."[194]

[194] - Hadis bilježe Nesai i Darekutni. Darekutni ga ocjenjuje kao sahih.

* Ukoliko vlasnik životinje, životinju više ne bude mogao izdržavati i hraniti, dužan ju je prodati, pustiti da se sama snalazi ili zaklati, jer ju je zabranjeno (haram) patiti i mučiti glađu, i jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Jedna žena je u džehennemskoj vatri zbog mačke koju je zatvorila tako da je uginula od gladi, jer je nije ni nahranila niti pustila da se hrani kukcima i gmizavcima po zemlji."[195]

IX - Odgoj djece (hadane)

1. Definicija odgajanja

Pod odgajanjem djece (*hadane*) misli se na vođenje brige o njihovom tjelesnom i duševnom odgajanju sve dok ne postanu punoljetna.

2. Propisanost odgajanja djece

Odgajanje maloljetne djece i vođenje brige o očuvanju njihova tijela, razuma i vjere je dužnost.

3. Čija je dužnost odgajanje djece?

Odgajanje maloljetne djece je dužnost njihovih roditelja. U slučaju da djeca izgube roditelje, brigu o njihovom odgajanju dužni su preuzeti najbliži srodnici, a u slučaju da ih nema, tu dužnost je na sebe dužna preuzeti vlast ili grupa muslimana.

4. Ko ima najviše pravo na odgajanje djeteta?

Ukoliko dođe do rastave djetetovih roditelja, bilo muževim puštanjem žene ili njegovom smrću - pod uvjetom da se ne preuda - u preuzimanju djetetova odgajanja nema niko preči od njegove majke. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi upućene jednoj ženi koja se požalila da joj je u takvoj situaciji otrgnuto dijete: "Ti si mu najpreča ukoliko se ne preudaš."[196]

---

[195] - Hadis bilježe sahih zbirke.

[196] - Predaju bilježe Ahmed i Ebu Davud. Hakim je ocjenjuje kao sahih.

Ukoliko dijete nema majke, njegovo odgajanje će preuzeti njena majka (nena po majci), a ukoliko nema ni nje, onda majčina sestra (tetka po majci). Ovo zato što se majčina majka smatra majkom, a majčina sestra je na stepenu majke. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Tetka po majci je na stepenu majke." (Muttefekun alejhi)

U slučaju da nema njih, djetetovo odgajanje će preuzeti očeva majka (nena po ocu), zatim sestra a ako nema nje, onda očeva sestra (tetka po ocu), a ako ni nje nema, onda bratična. U slučaju da nema nikoga od navedenih ženskih osoba, odgajanje djeteta će preuzeti otac, a ako ni njega nema, onda djed, a ako ni njega nema onda brat, a ako ni njega nema, onda bratić, a ako ni njega nema onda njegov amidža, a ako ni njega nema, onda najbliži srodnici. Pri ovome treba voditi računa da je brat i po ocu i po majci preči od onoga samo po ocu, kao i da je sestra i po majci i po ocu preča od one samo po ocu.

5. Kada se gubi pravo na odgajanje djeteta?

Budući da je cilj odgajanja djeteta prvenstveno čuvanje i razvijanje njegovih fizičkih i duhovnih sposobnosti, pravo na odgajanje gubi svaka ona osoba koja nije sposobna pružiti valjan odgoj djeteta i postići ono što se pod odgajanjem podrazumijeva. Zato čak i djetetova majka gubi pravo na njegovo odgajanje u slučaju da se preuda za nekoga ko nije bliski djetetov rođak. U tom su smislu i gore citirane Poslanikove ﷺ riječi: "... ukoliko se ne preudaš",[197] pošto sa njenom udajom za nekoga ko nije rođak djetetu, teško se može ostvariti puna njega djetetu i njegova adekvatna zaštita.

Pravo na odgajanje gubi i svaka druga odgajateljica u sljedećim slučajevima:

a) ukoliko je luda ili senilna,

b) ukoliko je oboljela kakvom zaraznom bolešću kao što je, recimo, lepra,

c) ukoliko je maloljetna i nerazborita,

d) ukoliko nije u stanju valjano čuvati dijete i kod njega razvijati tjelesne i duhovne sposobnosti niti u njemu izgrađivati osjećaj za vjersko-moralne vrijednosti i

e) ukoliko je inovjerka, jer postoji opravdana bojazan da bi mogla negativno utjecati na djetetovu vjeru i ubjeđenje.

---

197 - Predaju bilježe Ahmed i Ebu Davud. Hakim je ocjenjuje kao sahih.

6. Dužina trajanja odgajanja djeteta

Odgajanje muškog djeteta je obavezno sve dok ne postane punoljetno, a ženskog sve dok se ne uda i njen muž se sa njom osami valjanom bračnom osamom. Međutim, ukoliko je odgajateljica djetetova majka koja je razvedena od njegova oca i ukoliko se radi o žensku djetetu, njegovo odgajanje kod majke traje sedam godina. Nakon toga će se na daljnje odgajanje predati ocu, jer je on od svih drugih najpreči, da se o njoj brine nakon sedme godine.

Ukoliko se, pak, radi o mušku djetetu, njemu će se, kada napuni sedam godina, pustiti da samo odabere kod koga će nastaviti dalje odgajanje; kod majke ili kod oca. Ukoliko se dječak ne bude mogao sam odlučiti o tome će se sporazumjeti njegovi roditelji, a ako se ne mognu sporazumjeti, onda će to riješiti bacanjem kocke.

7. Izdržavanje djeteta i nagrada odgajateljice

Otac djeteta dužan je prema svojim mogućnostima osigurati izdržavanje djeteta koje se odgaja i nagradu (plaću) odgajateljici. Ovo zato što je odgajateljica kao i dojilja, a dojilji pripada nagrada za dojenje, kao što stoji u riječima Uzvišenog: فَـإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ / *...a ako vam djecu doje, onda im dajte zasluženu nagradu!* (Et-Talâk, 6.)

Izuzetak je slučaj kada odgajateljica dobrovoljno pristane da odgaja dijete. U tom joj se slučaju ne mora ništa platiti.

Obim i kvalitet sredstava za izdržavanje djeteta koje se odgaja, kao i nagrada odgajateljice određuju se prema mogućnostima djetetova oca, kao što stoji u riječima Uzvišenog:

لِيُنفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا

Neka imućan prema bogatstvu svome troši, a onaj koji je u oskudici - prema tome koliko mu je Allah dao, jer Allah nikoga ne zadužuje više nego što mu je dao. (Et-Talâk, 7.)

8. Neodlučnost djeteta koje se odgaja za koga da se odluči; za oca ili majku

Kada dijete napuni sedam godina, daće mu se mogućnost da slobodno izabere za koga će se odlučiti; oca ili majku. Ukoliko se odluči

za majku, kod nje će boraviti preko noći, a kod oca preko dana. Ukoliko se, pak, odluči za oca, kod njega će biti i preko noći i preko dana. To što je preče da dijete preko dana bude sa ocem razlog treba tražiti u tome što je to po dijete bolje, s obzirom na potrebu da ga otac odgaja i podučava, što majka, uglavnom, ne čini.

U slučaju da dijete odabere oca, treba voditi računa da mu se ne brani da posjećuje i odlazi kod svoje majke kad god je to moguće, jer je pažnja prema majci dužnost, a nepokornost teški grijeh.

9. Putovanje sa djetetom

Ukoliko jedan od roditelja bude htio putovati iz mjesta u kome stanuju, s namjerom da se ponovo vrati, dijete će ostati sa onim roditeljem koji ostaje kod kuće. U slučaju, pak, da se ne misli ponovo vraćati u to mjesto, nego se namjerava nastaniti u drugom, treba vidjeti sa kojim je roditeljem djetetu bolje ostati; sa onim koji ostaje u stalnom mjestu boravka ili sa onim koji se preseljava u drugo mjesto. Prema tome, gdje bude bolje za dijete tu će i biti jer je cilj ostvarivanje dobrobiti djeteta.

10. Dijete je emanet u rukama svoga odgajatelja

Onaj ko odgaja dijete mora znati da je to emanet u njegovim rukama i da ga kao takvog mora paziti i čuvati. Ukoliko odgajateljica osjeti da povjereno joj dijete na odgoj nije u stanju odgojiti kako treba, ili da ga nije kadra valjano paziti i čuvati, dužna je emanet vratiti i povjeriti ga nekome ko će to biti u stanju. Posebno treba voditi računa da nagrada koju odgajateljica djeteta uzima od njegova oca ne bude njen cilj i glavni razlog što ga odgaja, pa da zbog toga po svaku cijenu insistira da dijete ostane na odgajanju kod nje.

Otuda su djetetov otac ili tutor dužni stalno voditi računa isključivo o tome kod koga je njegovo odgajanje najbolje po dijete i kod koga će se njegove tjelesne i duhovne sposobnosti, uz moralne vrline i naklonjenost vjeri, najbolje njegovati i razvijati. Sve ostalo, u poređenju sa ovim, je manje važno. Ovo tim prije što su njega, odgoj djeteta i njegovo čuvanje, osnovni cilj koji je Zakonodavac propisao.

* * *

VII - O nasljednom pravu i njegovim propisima

(في المواريث وأحكامها)

I - Propisanost nasljedivanja

Nasljedno pravo muslimana je regulirano Kur'anom i Sunnetom i kao takvog muslimani su se dužni pridržavati.

Uzvišeni Allah veli:

لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ
وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا

Muškarcima pripada dio onoga što ostave roditelji i rođaci, a i ženama dio onoga što ostave roditelji i rođaci, bilo toga malo ili mnogo, određeni dio. (En-Nisâ', 7.)

يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ / *Allah vam naređuje da od djece vaše - muškom pripadne toliko koliko dvjema ženskima.* (En-Nisâ', 11.)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Dajte (iz zaostavštine umrlog) alikvotne dijelove onima kojima (po Kur'anu) pripadaju, a ono što nakon te podjele pretekne pripada onim muškim osobama koje su po krvnom srodstvu ostavitelju najbliže." (Muttefekun alejhi)

"Allah je svakome dao njegovo pravo. Zato nema oporuke nasljedniku."[198]

---

[198] - Hadis bilježi Ebu Davud i ostali autori sunen-zbirki.

II - Uvjeti, smetnje i pretpostavke za nasljeđivanje

a) Razlozi za nasljeđivanje

Niko nikoga nema pravo naslijediti ukoliko ne ispunjava jedan od sljedeća tri razloga:

1. *Krvno srodstvo* tj. da nasljednik bude u nekom krvnom srodstvu sa onim koga nasljeđuje: otac, sin, brat, bratić, amidža ili amidžić, jer je Uzvišeni rekao:

وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ / *Mi smo odredili nasljednike svemu onome što ostave roditelji i rođaci.* (En-Nisâ', 33.)

2. *Pravno valjani ženidbeni odnos* (*nikah sahih*) tj. pravno valjani zaključeni bračni ugovor sa ženom, pa makar on bio i bez održanog bračnog sastanka sa ženom, jer je Uzvišeni rekao:

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ / *A vama pripada polovina onoga što ostave žene vaše* ... (En-Nisâ', 12.)

Ovdje treba naglasiti da supružnici nasljeđuju jedno drugo i u slučaju muževa puštanja žene sa pravom povratka (*talaki-redži*), ili razvoda (*bain*) ukoliko ju je pustio u bolesti u kojoj je umro.

3. Treći razlog je tzv. *vela* pod čim se podrazumijeva pravo nasljedstva na imovinu oslobođenog roba. Sastoji se u tome da, kada neko oslobodi roba ili robinju, od ovoga zadobije vjernost i odanost (*vela*), tako da, kada rob ili robinja umru ne ostavivši iza sebe nikoga drugog ko bi ih mogao naslijediti, onaj ko ih je oslobodio bude najpreči da ih naslijedi. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Pravo nasljedstva na imovinu oslobođenog roba pripada onome ko ga je oslobodio." (Muttefekun alejhi)

b) Zabrane i smetnje za nasljeđivanje

Može se desiti da neko ispunjava neki od gore navedenih uvjeta po kome bi nekoga mogao naslijediti, ali to ne može ostvariti ukoliko postoji neka od smetnji za nasljeđivanje.

U takve smetnje spada:

1. *Nevjerstvo* (*kufr*), jer ni najbliži srodnik-nevjernik ne može naslijediti muslimana i obrnuto, musliman ne može naslijediti rodaka-nevjernika. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Nevjernik ne može naslijediti muslimana, niti musliman nevjernika." (Muttefekun alejhi)

2. *Ubojstvo* (*katl*), jer ubici - po kazni za učinjeno zlodjelo - nije dozvoljeno da naslijedi ubijenog, ukoliko je njegovo ubistvo bilo namjerno. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Ubici ne pripada ništa od zaostavštine ubijenog."[199]

3. *Ropstvo* (*rikk*), jer rob ne može ni naslijediti ni biti naslijeđen, svejedno da li je njegovo ropstvo potpuno ili djelimično, kao što su, recimo: djelimično oslobođeni rob, rob koji je sklopio ugovor sa vlasnikom da otplaćuje svoj otkup, robinja koja je od svoga vlasnika rodila dijete te će po sili zakona biti slobodna kada njen vlasnik umre, jer svi oni još uvijek imaju status roba itd. Medutim, neki islamski učenjaci iz ovoga izuzimaju djelimično oslobođenog roba, pa kažu: "Može nasljeđivati i biti naslijeđen u mjeri u kojoj je slobodan." Ovo svoje mišljenje oni temelje na predaji koja se prenosi preko Ibn Abbasa, r.a., u kojoj stoji da je Allahov Poslanik ﷺ u vezi sa djelimično oslobođenim robom rekao: "Može nasljeđivati i biti naslijeđen u onoj mjeri u kojoj je oslobođen."[200]

4. *Blud* (*zina*), jer vanbračno dijete ne nasljeđuje svoga oca, niti otac iz takvog odnosa rođeno dijete. Tako rođeno dijete nasljeđuje svoju majku i majka njega, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Dijete pripada onome na čijoj je postelji rođeno, a bludniku pripada kamen." (Muttefekun alejhi)

5. Dijete rođeno iz razvrgnutog braka u kome su se supružnici zakleli i prizvali prokletstvo (*li'an*); otac tvrdeći da dijete nije njegovo, a majka da jeste, po analogiji propisa o vanbračnom djetetu, ne može naslijediti svoga oca niti otac njega.

6. Ne pokazivanje znakova života (*adem istihlal*), jer dijete koje se rodi mrtvo i prilikom rođenja ne zaplače, nema pravo nasljeđivanja, bilo da naslijedi drugoga, bilo da njega drugi naslijedi. Ovo zato što u takvom slučaju nije ni dalo znake života, poslije kojeg je došla smrt i tako se ostvarilo nasljeđivanje.

---

[199] - Hadis bilježi Ibn Abdulberr i ocjenjuje ga kao sahih.

[200] - Ovu predaju bilježi autor djela *Mugni*.

c) Pretpostavke za nasljeđivanje

Da bi nasljeđivanje bilo valjano, moraju se steći sljedeće pretpostavke:

1. Da ne postoji nijedna od gore navedenih smetnji za nasljeđivanje, jer u slučaju da postoji nasljeđivanje postaje ništavno.

2. Smrt ostavitelja, jer nasljedno pravo pretpostavlja da je ostavitelj umro, odnosno, da je nadležni sud odsutnog proglasio za mrtvog i jer se, po jednoglasnom mišljenju svih islamskih pravnika, živ ne može naslijediti.

3. Da nasljednik bude u životu u momentu kada ostavitelj umre. Kada bi ženi umrlo dijete, a ona bila noseća, taj embrio zaslužuje nasljedstvo svoga brata ukoliko dâ znak života plačem, pošto je ono bilo u životu u vrijeme smrti njegova brata. Međutim, ako je ona zatrudnila nakon njegove smrti, ne bi imalo pravo nasljedstva svoga umrlog brata.

III - Ko sve od muških i ženskih lica ima pravo naslijeđa?

a) U muške nasljednike spadaju sljedeće tri kategorije:

1. *Muž,* jer on nasljeđuje svoju umrlu suprugu, čak i u slučaju da ju je pustio, ukoliko joj nije istekao *iddet*. Međutim, ukoliko je *iddet* puštene žene istekao, njen muž je nema pravo naslijediti.

2. *Osloboditelj*, a u slučaju da ga nema, onda njegovi muški srodnici.[201]

3. *Srodnici* (takozvani univerzalni nasljednici), u koje spadaju:

- otac, pravi djed i njihovi muški preci, uzlazno,
- sinovi i njihovi muški potomci, silazno,

[201] - Ovo zato što osloboditelj nasljeđuje oslobođenog, ako oslobođeni iza sebe ne ostavi nikoga od nasljednika. U slučaju da nema osloboditelja, oslobođenog nasljeđuju ona lica koja su u srodstvu po muškoj krvi (*asaba*) sa osloboditeljem. Za razliku od ovoga, oslobođeni ni u kom slučaju ne može naslijediti osloboditelja. (Nap. prev.)

- punokrvna braća, braća po ocu, punokrvni bratići i bratići po ocu, te njihovi muški potomci, silazno,
- braća po majci,
- prave amidže (očeva rođena braća i braća po ocu), amidžići i njihovi muški potomci, silazno.

Iako sve navedene muške osobe imaju status nasljednika, nezamislivo je da sve one istovremeno imaju pravo naslijeđa u zaostavštini jednog te istog ostavitelja. Ovo zato što postojanje jednih iz nasljedstva isključuje druge. Tako, recimo, otac iz nasljedstva isključuje djeda i braću po majci, sin brata, brat amidžu itd. U slučaju kad bi sve navedene muške osobe bile prisutne i htjele se uključiti u naslijeđe ostavitelja, samo bi tri od njih imale pravo na naslijeđe, i to: muž, sin i otac.

b) U ženske nasljednike spadaju sljedeće tri kategorije:

1. supruga,

2. osloboditeljka roba (u slučaju da nije ostavio nikoga prečeg ko bi ga naslijedio),

3. srodnice u koje spadaju sljedeće tri kategorije:

- majka i nena (i po majci i po ocu),
- kćerka, sinova kćerka itd. silazno,
- sestra (svejedno da li ona bila punokrvna, samo po ocu ili samo po majci).

Napomena:

* Pravo naslijeđa nemaju: tetka po ocu, tetka po majci, kćerkina kćerka, sin od kćerke, kćerka od brata i kćerka od amidže.

IV - Određeni alikvotni dijelovi (furud)

U Kur'anu je navedeno šest određenih alikvotnih nasljednih dijelova koji se zovu *furud* (farzovi). Ti dijelovi su: a) jedna polovina ($^1/_2$), b) jedna četvrtina ($^1/_4$), c) jedna osmina ($^1/_8$), d) dvije trećine ($^2/_3$), e) jedna trećina ($^1/_3$) i f) jedna šestina ($^1/_6$).

a) Jedna polovina naslijeđa ostavitelja pripada sljedećim licima (ukupno njih pet):

1. Mužu umrle žene koja nema ni muška ni ženska djeteta niti potomaka od muške djece.

2. Kćerka koja nema druge braće ni sestara. Samo u tom slučaju joj pripada $^{1}/_{2}$.

3. Sinovoj kćerki, ukoliko je sama i ukoliko ostavitelj nema od sina sinova tj. njenog amidžića koji je na njenom stepenu.

4. Punokrvnoj sestri, ukoliko je sama i nema brata, oca, sina, niti unuka od ostavioca.

5. Sestri po ocu ukoliko je sama i nema brata, oca, sina, niti unuka.

b) Jedna četvrtina naslijeđa ostavitelja pripada samo sljedećim dvjema osobama:

1. Mužu umrle žene koja je iza sebe ostavila bilo muško ili žensko dijete ili unuče (dijete od sina bilo muško ili žensko).

2. Ženi umrlog muža koji iza sebe nije ostavio ni muška niti ženska djeteta niti unučeta (dijete od sina bilo muško ili žensko).

c) Jedna osmina naslijeđa ostavitelja pripada samo jednoj osobi, i to ženi u slučaju da njen umrli muž iza sebe ostavi muško ili žensko dijete ili unuče (dijete od sina bilo muško ili žensko). U slučaju da muž imadne više žena, njima svima zajedno pripada jedna osmina.

d) Dvije trećine naslijeđa ostavitelja pripada sljedećim osobama (ukupno četiri kategorije):

1. Dvjema kćerkama ili više od dvije, ukoliko njihov otac kao ostavitelj nema muške djece, tj. ukoliko one nemaju brata. (Treba napomenuti da njima svima zajedno pripadaju dvije trećine od onoga što ostavi njihov roditelj.)

2. Dvjema ili više od dvije kćerki od rođenog sina, ukoliko su same, tj. ukoliko nemaju svoje braće niti ostavitelj ima sinova ili kćeri.

3. Dvjema rođenim sestrama ili više od dvije, ukoliko nemaju svoje rođene braće ili braće po ocu niti ostavitelj ima sinova ili kćeri.

4. Dvjema sestrama po ocu ili više od dvije, ukoliko nemaju svoje rođene braće ili braće po ocu niti ostavitelj ima sinova ili kćeri.

e) Jedna trećina naslijeđa ostavitelja pripada sljedećim trima osobama:

1. Majci, ukoliko ostavitelj iza sebe ne ostavi djece ili djece od sina bilo muških ili ženskih, ili dvoje i više, braće i sestara.

2. Dvome ili više od dvoje braće i sestara po majci, ukoliko ostavitelj ne ostavi oca ili djeda, ili djece ili od sina djece, bilo da su muška ili ženska.

3. Djedu, ukoliko u naslijeđu učestvuje sa braćom i sestrama ostavitelja a trećina za njega bude bolja, a to je u slučaju kada je više od dvojice braće ili više od četiri sestre.

Napomena:

1. U slučaju da žena umre i iza sebe ostavi samo muža, oca i majku, njena zaostavština će se podijeliti na šest dijelova. Od toga njenom mužu pripada polovina, tj. $^3/_6$, majci trećina od preostale polovine, tj. $^1/_6$, a ocu dvije trećine od preostale polovine, tj. $^2/_6$.

2. U slučaju da muž umre i iza sebe ostavi samo ženu, majku i oca, njegova zaostavština će se podijeliti na četiri dijela. Od toga njegovoj ženi pripada $^1/_4$, majci jedna trećina preostalog dijela, tj. $^1/_4$, a ocu $^2/_4$.

Dakle, majka ni u jednom ovom slučaju nije naslijedila trećinu ukupne zaostavštine, nego trećinu od preostalog dijela. Tako je u oba ova slučaja presudio Omer, r.a., po kome su i ostala upamćena.

f) Jedna šestina naslijeđa ostavitelja pripada sljedećim osobama (ukupno sedam kategorija):

1. Majci, ukoliko ostavitelj ima djece, ili od sina djece, ili dvojicu i više braće ili sestara, svejedno bili oni punokrvni ili polukrvni, i svejedno da li oni nasljeđuju ili su isključeni.

2. Očevoj ili majčinoj majci (nani), ukoliko ostavitelj nema svoje majke i ukoliko ga ona sama nasljeđuje. Ukoliko ga, pak, nasljeđuje zajedno sa drugom mu nanom, svoj dio će podijeliti na dva jednaka dijela.

Napomena:

U nasljeđivanju se kao glavna nana uzima majčina majka, dok se očeva majka na nju samo nadovezuje.

3. Ocu, bez obzira da li ostavitelj ima ili nema djece.

4. Djedu (očevu ocu), koji ostavitelja nasljeđuje samo u slučaju kada ovaj nema živa oca. Ovo zato što mu je djed kao i otac.

5. Bratu ili sestri po majci koji ostavitelja nasljeđuju u slučaju da nema ni oca, ni djeda, niti djece, niti bilo muške ili ženske djece od sina i to pod uvjetom da je samo tj. da nema ni brata ni sestre po majci.

6. Kćerki od sina kada ostavitelja nasljeđuje zajedno sa njegovom kćerkom-jedinicom koja nema ni brata ni amidžića koji je na njenom stepenu. Ukoliko bi sin imao više kćerki njima bi zajedno, opet kao i jednoj, pripala šestina od ostavitelja.

7. Sestri po ocu, ukoliko bi umrli iza sebe ostavio rođenu sestru koja nema ni brata po ocu, ni majku, ni djeda, ni sina, ni sina od sina.

V - Univerzalni nasljednici (asaba)

1. Definicija univerzalnog nasljednika (*asiba*)

Univerzalni nasljednik (*asib*) je osoba koja, u slučaju da nema drugih nasljednika, može naslijediti cijelu zaostavštinu ostavitelja, a u slučaju da ima, dio preostale zaostavštine, nakon što se odbiju određeni alikvotni dijelovi nasljednika (*feraid*). Ukoliko poslije odbijanja alikvotnih dijelova od zaostavštine ostavitelja ništa ne ostane, ovakav nasljednik (*asib*) ništa ne dobija.

U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Dajte (iz zaostavštine umrlog) alikvotne dijelove onima kojima (po Kur'anu) pripadaju, a ono što od zaostavštine pretekne pripada onim muškim osobama koje su po krvnom srodstvu ostavitelju najbliže." (Muttefekun alejhi)

2. Vrste univerzalnih nasljednika (*asabe*)

Univerzalni nasljednici (*asaba*) se dijele na tri sljedeće vrste:

2.1. *Asaba bi-nefsihi*, je svako muško lice koje je direktno u srodstvu po muškoj krvi sa ostaviteljem. Ova se lica, opet, dijele na sljedeće razrede:

- otac, djed itd., uzlazno,
- sin, sin od sina itd., silazno po muškoj liniji,
- punokrvni brat, polukrvni brat po ocu, njihovi sinovi, od njihovih sinova sinovi itd.,
- punokrvni amidža, polukrvni amidža (očev brat po ocu), njihovi sinovi, od njihovih sinova sinovi itd.,
- oslobodilelj roba, bilo da se radi o mušku ili žensku,
- lica koja su u direktnom srodstvu po muškoj krvi sa oslobodilejem roba i
- bejtu-l-mal [202]

2.2. *Asaba bi-gajrihi* je svako žensko lice koje postaje *asabom* uz drugo muško lice koje je *asaba bi-nefsihi*. Kada su nasljednice zajedno sa muškim licem, njih dvije dobijaju koliko jedno muško. To su:

- punokrvna sestra sa punokrvnim bratom,
- polukrvna sestra po ocu sa polukrvnim bratom po ocu,
- kćerka sa svojim bratom,
- kći od sina sa svojim bratom ili sa sinom od sina, ukoliko joj ne pripada alikvotni dio (*fard*). Ukoliko joj, pak, pripada određeni alikvotni dio (*fard*), da ona ne postaje asaba uz sinovog sina koji je dalji u srodstvu od nje. Evo nekoliko primjera:

---

202 - Bejtu-l-mal (država) zapravo i nije nasljednik ni po braku ni po srodstvu, nego tako ostavljenu imovinu samo prima da bi je do zakonske zastare samo sačuvala za eventualnog nasljednika koji bi se kasnije mogao pojaviti ili da bi je utrošila u općekorisne svrhe za sve muslimane, jer su svi oni, kao Ademovi potomci, ionako međusobni srodnici. (Nap. prev.)

U slučaju da umrli iza sebe ostavi: kćerku, kćerku od sina i sina od sinova sina;

- kćerki će pripasti $^1/_2$ zaostavštine,
- kćerki od sina $^1/_6$ (kako bi njih dvije zaokružile $^2/_3$), a
- ostatak (od $^1/_3$) po krvnom srodstvu sa ostaviteljem po muškoj liniji (*ta'sibu*) sinu od sinova sina.

* U slučaju da umrli iza sebe ostavi: kćerku od sina i sina od sinova sina;

- kćerki od sina će, kao alikvotni dio (*fard*), pripasti $^1/_2$, a
- sinu od sinova sina, po krvnom srodstvu sa ostaviteljem po muškoj liniji (*ta'sib*), ostatak, tj. druga $^1/_2$ ...

* U slučaju da umrli iza sebe ostavi: dvije kćerke od sina i sina od sinova sina;

- dvjema kćerkama od sina, kao alikvotni dijelovi (*fardovi*), pripadaju $^2/_3$, a
- sinu od sinova sina, po krvnom srodstvu sa ostaviteljem po muškoj liniji (*ta'sib*), ostatak, tj. treća $^1/_3$.

Ovo sve ako je kćerka od sina po stupnju bliskosti ostavitelju ista sa sinovim sinom ili bliža od njega. U suprotnom, ako je ona za jedan ili više stupnjeva od njega dalja, on je u potpunosti isključuje i uopće nema pravo nasljedstva.

2.3. *Asaba mea-gajrihi* je svako žensko lice koje postaje *asabom* uz drugo žensko lice. To su:

- punokrvna sestra ili sestre sa kćerkom (ili kćerkama) od ostavitelja ili sa kćerkom (ili kćerkama) od ostaviteljeva sina, (dakle ima status kao i punokrvna sestra). (dakle ima status kao i punokrvna sestra)
- polukrvna sestra po ocu sa kćerkom (ili kćerkama) od ostavitelja ili sa kćerkom (ili kćerkama) od ostaviteljeva sina.

Tako će npr. ono što pretekne nakon izdvajanja alikvotnog dijela (*farda*) koji pripada ostaviteljevoj kćerki (ili kćerkama) ili kćerki (ili kćerkama) od njegova sina, ako je sama, u potpunosti naslijediti ostaviteljeva sestra, a ako ih ima više, na jednake dijelove podijeliti sa njima.

Ovdje treba napomenuti da se punokrvna sestra računa kao i punokrvni brat, pa kao takva, iz prava na nasljedstvo isključuje polukrvnu sestru (ili sestre) po ocu, te da se polukrvna sestra po ocu računa kao i polukrvni brat po ocu, pa da i ona kao takva, iz prava na nasljedstvo apsolutno isključuje sina (ili sinove) od brata.

Napomena:

* U slučaju da žena umre i iza sebe ostavi: muža, majku, braću po majci i punokrvnog brata (ili više njih), pitanje podjele njene zaostavštine bi se trebalo riješiti tako što bi se ona trebala podijeliti na šest dijelova i to tako što bi:

- mužu pripalo $^1/_2$, tj. $^3/_6$,
- majci $^1/_6$, a
- braći po majci preostala trećina tj. $^2/_6$.

U tom slučaju, budući da je *asib* (koji po krvnom srodstvu sa ostaviteljem po muškoj lozi nasljeđuje onaj dio koji preostane nakon što se odbiju određeni alikvotni dijelovi nasljednika od ashabi-feraida) punokrvnom bratu ne bi ostalo ništa, jer bi cijela zaostavština kao alikvotni dijelovi bila razdijeljena nasljednicima koji spadaju u ashabi-feraid.

Međutim, Omer, r.a., je u takvom slučaju presudio da punokrvnom bratu ili više njih pripadne dio u trećini polukrvne braće po majci i da to svi oni među sobom, zajedno, na jednake dijelove, podijele i to tako da punokrvnom bratu pripadne koliko i polukrvnom bratu po majci i žensku koliko i mušku. Zato je ovakav slučaj i nazvan *el-mušterike* ili *el-muštereke* (pridruživanje) ili *el-hadžerijje* (od kamena), jer su punokrvna braća, kada ih je u prvi mah htio ostaviti bez dijela u naslijeđu, Omeru, r.a., prigovorila riječima: "Pretpostavi da nam je otac kamen! Zar nas nije izrodila ista majka? Kako onda da naša braća imaju, a mi nemamo pravo naslijeđa?" Na to je Omer, r.a., presudio da ovi (tj. punokrvna braća) učestvuju u trećini koja pripada polukrvnoj braći po majci.

VI - Relativna nesposobnost (hadžb)

1. Definicija relativne nesposobnosti

Relativna nesposobnost (zapravo uskraćivanje) *hadžb* je ona koja, zato što postoji neko drugo lice, dotično lice potpuno ili djelimično isključuje iz nasljedstva iza ostavitelja.

2. Vrste relativne nesposobnosti (isključivanja):

2.1. Djelimično isključivanje (*hadžbu-n-naks*)

Pod djelimičnim isključivanjem (*hadžbu-n-naks*) se misli na nasljednikov prijelaz sa većeg alikvotnog dijela (*fard*) na manji ili na njegovo isključivanje iz nasljednika sa alikvotnim dijelovima (*ashabi-feraid*) i uvrštavanje u univerzalne nasljednike (*asabu*), ili obrnuto, tj. iz kategorije univerzalnih nasljednika (*asaba*) u nasljednike sa alikvotnim dijelom (*fardom*).

Postoji šest kategorija lica koje na gornji način djelimično isključuju druga. To su:

2.1.1. *Sin, sinov sin* itd., silazno, koji muža isključuju iz nasljedstva $^1/_2$ i prebacuju u kategoriju nasljednika sa $^1/_4$, ženu iz nasljedstva $^1/_4$ i prebacuju u kategoriju nasljednika sa $^1/_8$, dok oca i djeda isključuju iz kategorije univerzalnih nasljednika (*asabe*) i prebacuju u kategoriju nasljednika alikvotnih dijelova $^1/_6$ (*ashabi-feraid*).

2.1.2. *Kćerka*, koja isključuje: kćerku sina iz kategorije nasljednika $^1/_2$ i prebacuje u kategoriju nasljednika $^1/_6$, kćerke sina iz kategorije nasljednika $^2/_3$ i prebacuje u kategoriju nasljednika $^1/_6$, punokrvnu sestru i polukrvnu sestru po ocu iz kategorije nasljednika $^1/_2$ i prebacuje u kategoriju nasljednika $^1/_6$, punokrvne sestre i polukrvne sestre po ocu iz kategorije nasljednika $^2/_3$ i prebacuje u kategoriju univerzalnih nasljednika (*asabu*), muža iz kategorije nasljednika $^1/_2$ i prebacuje u kategoriju nasljednika $^1/_4$, ženu iz kategorije nasljednika $^1/_4$ i prebacuje u kategoriju nasljednika $^1/_8$, majku iz kategorije nasljednika $^1/_3$ i prebacuje u kategoriju nasljednika $^1/_6$, te oca i djeda iz kategorije univerzalnih nasljednika (*asabe*) i prebacuje u kategoriju nasljednika (*ashabi-feraid*) $^1/_6$, s tim što oni kao univerzalni nasljednici (*asaba*) imaju pravo na svoj dio u ostatku imovine, ukoliko od nje, nakon izdvajanja alikvotnih dijelova (*fardova*), išta ostane.

2.1.3. *Kćerka od sina*, koja isključuje: ostale kćerke od sina koje su sa ostaviteljem u srodstvu za jedan stupanj dalje od nje (jer nemaju srodnika, brata ili amidžića, koji bi kao univerzalni *asaba*-srodnici bili na istom stupnju srodstva kao i one), tako da jednu isključuje iz kategorije nasljednika $^1/_2$ i prebacuje u kategoriju nasljednika $^1/_6$, njih dvije ili više iz kategorije nasljednika $^2/_3$ i prebacuje u kategoriju nasljednika $^1/_6$, punokrvnu sestru ili polukrvnu sestru po ocu iz kategorije nasljednika $^1/_2$ u kategoriju univerzalnih nasljednika (*asabu*), dvije ili više punokrvnih sestara ili polukrvnih sestara po ocu, iz kategorije nasljednika $^2/_3$ i prebacuje u kategoriju univerzalnih nasljednika (*asabu*). Što se, pak, tiče: muža, žene, majke, oca i djeda, njih kćerka od sina isključuje na isti način kao i kćerka. (Vidi pod br. 2.1.2.).

2.1.4. *Dvojica ili više braće*, koji u svakom slučaju isključuju majku iz kategorija nasljednika $^1/_3$ i prebacuju u kategoriju nasljednika $^1/_6$.

2.1.5. *Punokrvna sestra*, koja, kada je jedna, isključuje polukrvnu sestru po ocu iz kategorije nasljednika $^1/_2$ i prebacuje je u kategoriju nasljednika $^1/_6$, u slučaju kada ova druga nema polukrvnog brata po ocu, pa da zbog njega bude uvrštena u kategoriji univerzalnih nasljednika (*asabe*), te dvije i više polukrvnih sestara po ocu iz kategorije nasljednika $^2/_3$ i prebacuje ih u kategoriju nasljednika $^1/_6$, u slučaju da nemaju polukrvnog brata po ocu, pa da zbog njega budu uvrštene u kategoriju univerzalnih nasljednika (*asabu*).

2.2. Potpuno isključivanje (*hadžbu-l-iskat*)

Pod potpunim isključenjem (*hadžbu-l-iskat*) misli se na potpuno isključenje nekoga iz nasljedstva ostavitelja, i to radi toga što postoji neko drugo lice koje je među nasljednicima od ovoga preče. Takvih lica koja iz nasljedstva isključuju druga ima ukupno devetnaest. To su:

2.2.1 *Sin*, s kojim ni u kom slučaju ne nasljeđuju sinov sin, sinova kćerka, braća i amidže.

2.2.2. *Sinov sin*, s kojim ne nasljeđuju sinovi od sinova, po srodstvu sa ostaviteljem od njega dalji, njegova kćerka, kao i ostali koje na isti način isključuje kao i sin.

2.2.3. *Kćerka*, s kojom nikada ne nasljeđuje brat po majci.

2.2.4. *Sinova kćerka*, s kojom nikada ne nasljeđuje brat po majci.

2.2.5. *Dvije i više od dvije kćerke*, s kojima nikada ne nasljeđuje brat po majci niti kćerke od sina, bilo da ih je jedna ili više, osim u slučaju da imaju brata ili sina od amidže koji su na istom stupnju srodstva sa ostaviteljem, pa da zbog njih budu uvrštene u kategoriju univerzalnih nasljednika (*asabu*).

2.2.6. *Dvije i više od dvije sinove kćerke*, s kojima ne nasljeđuje brat po majci niti kćerke od sinova sina, bilo da ih je jedna ili više, osim u slučaju da imaju brata ili sina od amidže koji su na istom stupnju srodstva sa ostaviteljem, pa da zbog njih budu uvrštene u kategoriju univerzalnih nasljednika (*asabu*).

2.2.7. *Punokrvni brat*, s kojima nikada ne nasljeđuje polukrvni brat po ocu niti amidža.

2.2.8. *Sin punokrvnog brata*, s kojim nikada ne nasljeđuje amidža, niti sin od polukrvnog brata po ocu, niti sinovi od brata koji su sa ostaviteljem na nižem stupnju srodstva od njega.

2.2.9. *Polukrvni brat po ocu*, s kojim nikada ne nasljeđuje amidža, niti sin od brata, bez obzira na to da li je on od punokrvnog brata ili polukrvnog brata po ocu.

2.2.10. *Sin polukrvnog brata po ocu*, s kojim nikada ne nasljeđuje amidža, niti sinovi bratovih sinova koji su sa ostaviteljem na nižem stupnju srodstva od njega.

2.2.11. *Punokrvni amidža*, s kojim ne nasljeđuje polukrvni amidža po ocu, niti sinovi od amidže koji su sa ostaviteljem na nižem stupnju srodstva od njega.

2.2.12. *Sin punokrvnog amidže*, s kojim ne nasljeđuje sin polukrvnog amidže po ocu, niti sinovi od amidžinih sinova koji su sa ostaviteljem na nižem stupnju od njega.

2.2.13. *Polukrvni amidža po ocu*, s kojim nikada ne nasljeđuje sin od amidže.

2.2.14. *Uz kćerku nasljednica punokrvna sestra*, s kojom ne nasljeđuje polukrvni brat po ocu, jer uz kćerku punokrvna sestra nasljednica ima isti stupanj srodstva sa ostaviteljem kao i punokrvni brat, a sa punokrvnim bratom ne nasljeđuje polukrvni brat po ocu.

2.2.15. *Punokrvni brat uz kćerku od sina*, s kojom ne nasljeđuje polukrvni brat po ocu.

2.2.16. *Dvije punokrvne sestre*, s kojima ne nasljeđuje polukrvna sestra po ocu, osim ako sa sobom ima i brata pa da zbog njega budu uvrštena u kategoriju univerzalnih nasljednika (*asabu*).

Prema tome, polukrvna sestra po ocu sa dvije punokrvne sestre je na stupnju kćerke od sina sa dvije kćerke, pa se zato isključuje iz nasljedstva, osim da sa sobom ima brata ili sina od amidže na istom stupnju srodstva sa ostaviteljem, pa da zbog njega budu uvrštena u kategoriju univerzalnih nasljednika (*asabu*).

2.2.17. *Otac*, s kojim nikada ne nasljeđuju: djed, nana po ocu, amidža, ni braća.

2.2.18. *Djed*, s kojim nikada ne nasljeđuju: njegov otac, polukrvna braća po majci, amidža, niti sinovi od brata.

2.2.19. *Majka*, s kojom nikada ne nasljeđuje nena.

VII - Mogućnosti djeda (ahvalu-l-džedd)

Iako kur'anskim tekstom, kao nasljednici, doslovno nisu spomenuti: djed, djeca od sina, amidže, sinovi od amidža (amidžići) i sinovi od braće (bratići), Poslanikove ﷺ riječi: "Dajte (iz zaostavštine umrlog) alikvotne dijelove onima kojima (po Kur'anu) pripadaju, a ono što od zaostavštine pretekne pripada onim muškim osobama koje su po krvnom srodstvu ostavitelju najbliže",(Muttefekun alejhi) ih podrazumijevaju i potvrđuju kao nasljednike.

Isto tako, bez obzira što u Kur'anu nisu doslovno spomenuti: sinov sin i sinova kćerka se podrazumijevaju pod riječima Uzvišenog: يُوصِيكُمُ اللهُ فِي أَوْلَادِكُمْ / *Allah vam naređuje da od djece vaše...* (En-Nisâ', 11.)

Zato su islamski učenjaci jednoglasni u mišljenju da spomenute osobe imaju pravo naslijeđa.

Djed, kao nasljednik, se podrazumijeva pod riječima Uzvišenog:

وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ / *...a nasljeđuju ga samo roditelji...* (En-Nisâ', 11.) i

وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ / *A roditeljima, svakom posebno - šestina od onog što je ostavio.* (En-Nisâ', 11.)

U slučaju da ostavitelj iza sebe ostavi dijete ili djetetovo dijete, djed kao i otac nasljeđuje $^1/_6$. U slučaju, pak, da njih nema i da je djed jedini nasljednik, njemu pripada sva zaostavština. Isto tako, može se desiti da ostatak imetka nakon podmirenja alikvotnih dijelova nasljednicima iz kategorije *ashabi-feraid*, u potpunosti pripadne djedu.

Međutim, u nekim drugim slučajevima nasljeđivanje djeda donekle se razlikuje od nasljeđivanja oca, kao što je slučaj u vezi sa braćom. Naime, njih otac sve isključuje iz prava naslijeđa, dok djed - s obzirom na njegov isti stupanj srodnosti sa ostaviteljem kao i njihov - sa njima ravnopravno učestvuje u naslijeđu. Ovo zato što se braća u vezu sa umrlim ostaviteljem dovode preko oca, što je isti slučaj i sa djedom kome je ovaj sin. Otuda proizilazi da djed, kao nasljednik, može imati sljedećih pet mogućnosti:

1. Da sa sobom nema nikakvog drugog nasljednika, pa da mu kao univerzalnom nasljedniku (*asabi*) pripadne cjelokupna imovina ostavitelja.

2. Da sa sobom imadne samo nasljednike alikvotnih dijelova iz kategorije *ashabi-feraid*, pa da mu sa njima kao njegov alikvotni dio (*fard*) pripadne $^1/_6$, a da ostatak- ukoliko ga bude - kao univerzalni nasljednik (*asaba*) naslijedi sam.

3. Da sa sobom, kao nasljednike, imadne još ostaviteljeva sina i sina ostaviteljeva sina, pa da mu kao alikvotni dio (*fard*) pripadne samo $^1/_6$ i ništa više.

4. Da sa sobom, kao nasljednike, imadne samo ostaviteljevu braću, pa da mu pripadne više od $^1/_3$ imetka, ili da sa njima pristane na podjelu na osnovu jednakih dijelova, što je po njega bolje, ukoliko nema više od dvojice braće, ili njima adekvatan broj sestara (tj. četiri).

5. Da sa sobom, kao nasljednike, imadne i braću i nasljednike alikvotnih dijelova (*ashabi-furud*), kada mu pripada ono što je za njega bolje ili $^1/_6$ ukupnog imetka ostavitelja, ili $^1/_3$ preostalog dijela nakon izdvajanja alikvotnih dijelova (*fardova*), ili od dijela podijeljenog sa braćom.

U slučaju da poslije izdvajanja alikvotnih dijelova (*fardova*) nasljednika *ashabi-feraid*, ne ostane ništa, braća i djedova majka će automatski biti isključeni iz nasljedstva, za razliku od djeda kome kao alikvotni dio (*fard*) pripada $^1/_6$.

Dvije napomene:

1. *El-muade* - U slučaju da ostavitelj iza sebe ostavi djeda, punokrvnu braću i polukrvnu braću po ocu, onda punokrvna braća "koriste" i polukrvnu braću po ocu protiv djeda, tako da svi zajedno učestvuju u podjeli; da bi oni poslije isključili braću po ocu i uzeli njihov dio, a djed od tog njihovog dijela ne bi dobio ništa. Evo primjera: Ukoliko ostavitelj iza sebe ostavi djeda, punokrvnog brata i polukrvnog brata, zaostavština se dijeli na tri jednaka dijela i da $^1/_3$ pripadne djedu, $^1/_3$ punokrvnom bratu i $^1/_3$ polukrvnom bratu, punokrvni brat nakon što "iskoristi" polukrvnog brata protiv djeda, vraća se i uzima njegov dio. Ovo zato što punokrvni brat, kao što je ranije objašnjeno, isključuje iz nasljedstva polukrvnog brata po ocu.

2. *El-ekderije* - U slučaju da umrla žena iza sebe ostavi: muža, majku, sestru (svejedno bila ona punokrvna ili polukrvna po ocu) i djeda, njena zaostavština će se, s obzirom na jednog nasljednika kome pripada $^1/_6$, podijeliti na šestine, tako da bi $^1/_2$ tj. $^3/_6$ trebale pripasti mužu, $^1/_3$ tj. $^2/_6$ majci, $^1/_2$ tj. $^3/_6$ sestri i $^1/_6$ djedu. (Budući da je zbir nasljednih alikvotnih dijelova (*fardova*) ovdje veći od šest dijelova na koje je zaostavština podijeljena). Zato će se umjesto na šest, imovina podijeliti na devet dijelova (tako da mužu pripadnu $^3/_9$, majci $^2/_9$, sestri $^3/_9$ i djedu $^1/_9$). Potom će djed zatražiti od sestre da svoje dijelove među sobom podijele, pa će svoju $^1/_9$ sabrati sa sestrinim $^3/_9$, što će zajedno iznositi $^4/_9$, a potom to podijeliti po principu *mušku koliko dvjema ženskima*.

Ovaj slučaj je potrebno posebno istaći zbog toga što se moglo pretpostaviti da sestrama sa djedom - budući da ih kao i brat sa sestrom prebacuje u kategoriju univerzalnih nasljednika (*asabe*) - kao alikvotni nasljedni dio (*fard*) ne pripadne ništa.

Međutim, ovaj slučaj je izuzetak. U njemu, naime, sestri kao alikvotni dio pripada $^1/_2$, s tim što dolazi djed pa svoj dio pomiješa sa njenim i to podijele po principu *mušku koliko dvjema ženskima*, čime sestra postaje nasljednik $^1/_6$, a djed $^1/_3$ - obrnuto od onoga što se moglo očekivati.

Zato se ovaj slučaj i nazva *el-ekderijja* (mutnim) jer pomućuje sestri račune, budući da joj se predviđa veliki alikvotni dio, a zapravo, na kraju dobija mali.

VIII - Pravila za djeljivost u feraidskim mes'elama (tashihu-l-feraid)

Definicija:

Učiniti feraidsku mes'elu *tashih* znači učiniti je djeljivom bez ostatka.

a) Nazivnici nasljednih dijelova (*usulu-l-feraid*)

Kod podjele zaostavštine uvijek se operira sa sljedećim razlomcima kao alikvotnim (*fard*) dijelovima: $^1/_2$, $^1/_4$, $^1/_8$, $^2/_3$, $^1/_3$ i $^1/_6$, dakle sa razlomcima sa različitim nazivnicima. Kada se god operira sa razlomcima sa različitim nazivnicima, prvo što je potrebno učiniti je - svesti ih na najmanji zajednički nazivnik (*mahredž).* Kada se ovakvi dijelovi pojave u konkretnim slučajevima, onda nazivnik zaostavštine može biti iz: 2, 3, 4, 6, 8, 12 i 24. Tako npr., kada se u konkretnoj feraidskoj mes'eli nađu razlomci sa četvrtinom i šestinom, najmanji zajednički nazivnik je 12, a kada se nađu osmina, šestina i trećina, najmanji zajednički nazivnik je 24.

Primjeri nazivnika nasljednih dijelova:

1. Kada su nasljednici muž i brat, nazivnik je 2, pri čemu $^1/_2$ pripada mužu, a druga bratu.

2. Kada su nasljednici majka i otac, nazivnik je 3, pri čemu majci pripada $^1/_3$, a ostatak od $^2/_3$ ocu, kao univerzalnom nasljedniku (*asabi*).

3. Kada su nasljednici supruga i brat, nazivnik je 4, pri čemu $^1/_4$ pripada supruzi, a ostatak od $^3/_4$ bratu, kao univerzalnom nasljedniku (*asabi*).

4. Kada su nasljednici majka, otac i sin, nazivnik je 6, pri čemu majci pripada $^1/_6$, ocu $^1/_6$, a ostatak od $^4/_6$ sinu, kao univerzalnom nasljedniku (*asabi*).

5. Kada su nasljednici supruga i sin, nazivnik je 8, pri čemu supruzi pripada $^1/_8$, a ostatak od $^7/_8$ sinu, kao univerzalnom nasljedniku (*asabi*).

6. Kada su nasljednici supruga, majka i amidža, (zbog brojeva 3 i 4) nazivnik je 12, pri čemu supruzi pripada $^1/_4$ tj. $^3/_{12}$, majci $^1/_3$ tj. $^4/_{12}$, a ostatak od $^5/_{12}$ amidži, kao univerzalnom nasljedniku (*asabi*).

7. Kada su nasljednici supruga, majka i sin, (zbog brojeva 6 i 8) nazivnik je 24, pri čemu supruzi pripada $^1/_8$ tj. $^3/_{24}$, majci $^1/_6$ tj. $^4/_{24}$, a ostatak od $^{17}/_{24}$ sinu, kao univerzalnom nasljedniku (*asabi*).

b) Nasljeđivanje *'avlom*[203] (tj. povećanjem ukupnog broja nasljednih dijelova i umanjivanjem njihova iznosa)

1. Definicija *'avla*

Kao pravni termin *'avl* u islamskom nasljednom pravu znači: uvećavanje ukupnog broja nasljednih dijelova (*aded siham*) i umanjivanje njihova iznosa (*naks mekadir*).

2. Propisanost i utemeljenost *'avla.*

Svi ashabi, r.a., sa izuzetkom Ibn Abbasa, su bili jednoglasnog mišljenja da se princip nasljeđivanja *'avlom* u praksi treba primjenjivati. Otuda se on uvažava i primjenjuje među svim muslimanima.

3. Na koje se nazivnike *'avl* primjenjuje?

'Avl se primjenjuje na samo tri nazivnika i to: 6, 12 i 24, pri čemu se nazivnik 6 uvećava na sve parne i neparne brojeve do 10 (dakle: na 7, na 8, na 9 i na 10), nazivnik 12 samo na neparne brojeve do 17 (dakle: na 13, 15 i 17), a nazivnik 24 odjednom na neparni broj 27.

Primjeri uvećavanja nazivnika:

1. *Uvećavanje nazivnika 6 na 7*

U slučaju da su nasljednici: muž, punokrvna sestra i nena, najmanji zajednički nazivnik je 6, pa mužu pripada $^1/_2$, odnosno $^3/_6$, punokrvnoj sestri $^1/_2$,odnosno $^3/_6$, i nani $^1/_6$. Budući da je suma brojnika 7, nazivnik 6 će se uvećati za neparni broj 1, tj. na 7, pa će muž dobiti $^3/_7$, punokrvna sestra $^3/_7$ i nana $^1/_7$.

---

203 - Može se dogoditi da ukupni broj nasljednih dijelova (*aded siham*) nasljednika iz kategorije *ashabi-feraid,* zbog njihove brojnosti, poraste toliko da ukupni zbir nasljednih dijelova iznosi više nego što uopće količnik (*mahredž*) ostavštine iznosi. Ovakva pojava uvećanja ukupnog broja nasljednih dijelova u arapskoj pravnoj terminologiji se naziva *'avl.* To može dovesti do toga da ukupan broj nasljednih dijelova poraste, a da se istovremeno, s obzirom na cjelinu ostavine, njihov iznos smanji. (Nap. prev.)

2. *Uvećavanje nazivnika 6 na 8*

U slučaju da su nasljednici: muž, dvije punokrvne sestre i majka, najmanji zajednički nazivnik je 6, pa mužu pripada $^1/_2$, odnosno $^3/_6$, dvjema punokrvnim sestrama $^2/_3$, odnosno $^4/_6$, i majci $^1/_6$. Budući da je suma brojnika 8, nazivnik 6 će se uvećati za parni broj 2, tj. na 8, pa će muž dobiti $^3/_8$, dvije punokrvne sestre $^4/_8$ i majka $^1/_8$.

3. *Uvećavanje nazivnika 12 na 13*

U slučaju da su nasljednici: supruga, majka i dvije polukrvne sestre po ocu (s obzirom na nazivnike 6 i 4), najmanji zajednički nazivnik je 12, pa supruzi pripada $^1/_4$, odnosno $^3/_{12}$, majci $^1/_6$, odnosno $^2/_{12}$, a dvjema polukrvnim sestrama po ocu $^2/_3$, odnosno $^8/_{12}$. Budući da je suma brojnika 13, nazivnik 12 će se uvećati za neparni broj 1, tj. na 13, pa će supruga dobiti $^3/_{13}$, majka $^2/_{13}$ a dvije polukrvne sestre po ocu $^8/_{13}$.

4. *Uvećavanje nazivnika 24 na 27*

U slučaju da su nasljednici: supruga, djed, majka i dvije kćerke (s obzirom na nazivnike 8 i 6), najmanji zajednički nazivnik je 24, pa supruzi pripada $^1/_8$, odnosno $^3/_{24}$, djedu $^1/_6$, odnosno $^4/_{24}$, majci $^1/_6$, odnosno $^4/_{24}$ i dvjema kćerkama $^2/_3$, odnosno $^{16}/_{24}$. Budući da je suma brojnika 27, nazivnik 24 će se uvećati za neparni broj 3, tj. na 27, pa će supruga dobiti $^3/_{27}$, djed $^4/_{27}$, majka $^4/_{27}$, a dvije kćerke $^{16}/_{27}$.

c) Razvrstavanje nasljednika po kategorijama

Nasljednici mogu biti:

- univerzalni (*asaba*) i to samo muškarci,
- univerzalni (*asaba*) zajedno muškarci i žene,
- univerzalni (*asaba*) zajedno sa *ashabi-feraid* i
- samo *ashabi feraid*.

Pri tome, feraidski problem (*mes'elu*) treba postaviti tako da svi nasljedni dijelovi budu izraženi razlomkom sa zajedničkim nazivnikom. Tako, ako su svi nasljednici iz kategorije univerzalnih (*asabe*), problem (*mes'elu*) treba postaviti na osnovu broja lica.

- Npr. ako su nasljednici trojica sinova, nazivnik će biti 3, tako da će svakome od njih pripasti po jedna trećina: $^1/_3 + ^1/_3 + ^1/_3 = ^3/_3$.

- Isto tako će se postupiti i kada su svi nasljednici iz kategorije univerzalnih (*asaba*) i kada među njima ima i muških i ženskih lica, s tim što, u tom slučaju, mušku pripada koliko dvjema ženskima, npr. kada su nasljednici sin i dvije kćerke. U tom slučaju nazivnik će biti 4, tako da će sinu pripasti $^2/_4$, a svakoj od kćerki po $^1/_4$ ($^2/_4 + ^1/_4 + ^1/_4 = ^4/_4$).

U slučaju da sa njima tj. univerzalnim nasljednicima (*asabom*) ima neko i od nasljednika iz kategorije *ashabi-feraid*, recimo da su nasljednici ostavitelja: muž, sin i kćerka, problem (*mes'ela*) će se riješiti na osnovu nazivnika 4, tako da će mužu pripasti $^1/_4$, sinu $^2/_4$, a kćerki $^1/_4$, uvažavajući pravilo da *mušku pripada koliko dvjema ženskima.* Vidi tabelu br. 1

	4
Muž	1
Sin	2
Kćerka	1

Tab. br. 1

d) Matematički odnos brojeva

U slučaju da u nasljednoj *mes'eli* (problemu) ima jedno ili više lica iz kategorije *sahib-feraid*, mora se voditi računa o međusobnom odnosu između brojeva i pridržavati se određenih pravila, kako bi se došlo do zajedničkog nazivnika i tačno izračunatih nasljednih dijelova. To su četiri sljedeća odnosa: *temasul*, *tedahul*, *tevafuk* i *tehaluf*.[204]

---

204 - Mi ćemo se, radi kratkoće, u daljem tekstu služiti ovim arapskim terminima uz sljedeća objašnjenja njihovih značenja:

1. *Temasul* ili *mumasele* znači jednakost (identičnost) između dva broja. Dva su broja jednaka, ako svakoj jedinici jednog broja odgovara jedinica drugog broja, npr. brojevi 3 i 3.

2. *Tedahul* znači da se manji broj sadržava dva ili više puta u većem broju bez ostatka, ili drugim riječima da je veći broj bez ostatka djeljiv sa manjim brojem, npr. brojevi 6 i 3 ili 6 i 2.

3. *Tevafuk* ili *muvafeka* znači da su dva nejednaka broja bez ostatka djeljiva sa nekim trećim brojem, recimo brojevi 8 i 20 sa brojem 4. Taj treći broj (u ovom slučaju 4) se zove njihovim zajedničkim djeliteljem. Dva broja (ili više njih) mogu imati više zajedničkih djelitelja. Najveći zajednički djelitelj je broj s kojim su ova dva broja (ili više njih) djeljivi bez ostatka. (Op. prev.)

Količnik koji se dobije kada se jedan od datih brojeva podijeli sa njihovim najvećim zajedničkom djeliteljem, u arapskom se jeziku zove *vefk*.

4. *Tehaluf* znači da dva broja nisu bez ostatka djeljivi sa nekim trećim brojem, recimo 5 i 13, 7 i 15, 9 i 25 itd. (Nap. prev.)

Primjer sa *temasul* brojevima

U slučaju da se u nasljednoj mes'eli radi sa *temasul* brojevima, kao što su recimo 2 ili 6 (tj. $^1/_2 + ^1/_2 = ^2/_2$ ili $^3/_6 + ^3/_6 = ^6/_6$), pri rješenju nasljedne mes'ele zadovoljiće se sa jednim od njih i na osnovu njega izračunati visinu nasljednih dijelova, npr. ukoliko su nasljednici muž i punokrvna sestra, svakome od njih pripada po $^1/_2$, tj. $^1/_2$ mužu i $^1/_2$ sestri. Zato se ovdje, s obzirom da su oba broja *mutemasil*, može sa njima zadovoljiti bez traženja trećeg koji je sa njima djeljiv. Vidi tabelu br. 2

	2	
Muž	1	½
Punokrvna sestra	1	½

Tab. br. 2

Primjer sa *tedahul* brojevima

Ukoliko se radi o brojevima 6 i 3, s obzirom da je veći (6) djeljiv sa manjim (3), kao osnova za rješenje nasljedne mes'ele, uzeće se veći broj a to je 6. Tako će se, u slučaju da su nasljednici: majka, kojoj pripada $^1/_6$, dvojica polukrvne braće po majci, kojima pripada $^1/_3$ i amidža kome, kao *asabi*, pripada ostatak, uzeti najmanji zajednički nazivnik tj. br. 6 koji je bez ostatka djeljiv i sa brojem 3 i sa brojem 2, pri čemu će njihovi nasljedni dijelovi biti u omjeru: majci $^1/_6$, dvojici polukrvne braće po majci $^2/_6$ i amidži ostatak tj. $^3/_6$. Vidi tabelu br. 3

	6	
Majka	1	$^1/_6$
Braća po majci	2	$^1/_3$
Amidža	3	*ostatak*

Tab. br. 3

Primjer sa *tevafuk* brojevima

Kada se radi o dva (ili više) *tevafuk* brojeva, prvo što treba uraditi je ustanoviti njihovog najvećeg zajedničkog djelitelja. Potom će se uzeti bilo koji od ova dva broja (ili više brojeva) i izračunati njegov *vefk* (na taj način što će se on podijeliti sa najvećim zajedničkim djeliteljem). Potom će se dobijeni rezultat pomnožiti sa drugim brojem. Tako dobijeni broj predstavlja najmanji zajednički nazivnik koji treba poslužiti kao osnova za izračunavanje nasljednih dijelova. U slučaju da su nasljednici: muž, majka, trojica sinova i kćerka, podjela zaostavštine će se izračunati na osnovu sljedećih elemenata: mužu $^1/_4$, majci $^1/_6$, a ostatak na osnovu pravila *mušku koliko dvjema ženskima*.

Dakle, ovdje se operira sa nazivnicima 4 i 6, čiji je najveći zajednički djelitelj broj 2, s kojim, da bi se dobio njihov *vefk*, treba podijeliti brojeve 4 i 6 (4 : 2 = 2 i 6 : 2 = 3). Da bi se dobio njihov najmanji zajednički nazivnik potrebno je *vefk* bilo koga od njih pomnožiti sa drugim brojem (zapravo sa nazivnikom razlomka) tako da on iznosi 12 (2 x 6 =12 ili 3 x 4 = 12). U tom slučaju, podjela zaostavštine bi se izvršila na sljedeći način. Vidi tabelu br. 4

	12	
Muž	3	$^1/_4$
Majka	2	$^1/_6$
Sin	2	*Ostatak, mušku duplo više nego žensku*
Sin	2	
Sin	2	
Kćerka	1	

Tab. br. 4

Primjer sa *tehaluf* brojevima

Ovdje se radi o slučaju kada dva broja nemaju svoga zajedničkog djelitelja bez ostatka, npr. 3 i 4. U takvom slučaju ovi brojevi se jednostavno jedan sa drugim pomnože i tako dobijeni rezultat, tj. najmanji zajednički nazivnik, posluži kao osnova za rješavanje nasljedne mes'ele (problema).

Tako će se - u slučaju da su nasljednici: suprug, majka i rođeni brat, pri čemu mužu pripada $^1/_2$, majci $^1/_3$, a ostatak bratu, s obzirom da brojevi 2 i 3 nemaju zajedničkog djelitelja bez ostatka - ovi brojevi jednostavno pomnožiti (2 x 3) i tako dobijeni rezultat, zapravo njihov najmanji zajednički nazivnik (6), poslužiti za rješenje spomenute nasljedne mes'ele (problema). Pri tome će mužu pripasti $^3/_6$, majci $^2/_6$ i rođenom bratu $^1/_6$. Vidi tabelu br. 5

	6	
Muž	1	$^1/_2$
Majka	2	$^1/_3$
Rođ. brat	3	*ostatak*

Tab. br. 5

e) Razbijanje nepodijeljenih dijelova (*inkisar*)

U slučaju da neki nasljedni dijelovi ostanu nepodijeljeni njihovim vlasnicima (nasljednicima), prvo treba utvrditi broj nasljednih dijelova i broj nasljednika. Ako oni budu isti, taj broj će se u tabeli staviti iznad broja koji označava najmanji zajednički nazivnik i sa njim pomnožiti.[205]

Tako dobiveni broj, kao nova osnova (zajednički nazivnik) za izračunavanje visine nasljednih dijelova, pored postojeće, staviće se u novu kolonu. Zatim će se sa tim istim brojem pomnožiti iznosi dijela svakog od nasljednika u koloni i tako dobiveni brojevi staviti u novu kolonu, kao što je prikazano na tabeli br. 6.

	4	8	
Muž	1	2	$^1/_4$
Sin	3	2	*Ostatak, mušku duplo više nego žensku*
Sin		2	
Kćerka		1	
Kćerka		1	

Tab. br. 6

Ako, pak, broj nasljednih dijelova i lica nasljednika nije isti, ukupan broj lica (nasljednika) će se staviti iznad tabele sa najmanjim zajedničkim nazivnikom, sa njim pomnožiti i dobiveni broj staviti u novu kolonu. Zatim će se sa tim istim brojem pomnožiti iznosi dijela svakog od nasljednika u koloni i tako dobiveni brojevi staviti u novu kolonu, ispod zajedničkog nazivnika, kao nove osnove za izračunavanje visine nasljednih dijelova.

Npr. u slučaju da su nasljednici ostavitelja: supruga, sin i kćerka, rješenje nasljedne mes'ele (problema) će se postaviti na osnovu nazivnika 8, jer supruzi pripada $^1/_8$, a ostalim srodnicima (*asabi*) ostatak a to je $^7/_8$ koje su nedjeljive sa brojem nasljednika, budući da je broj dijelova 7, a nasljednika 3 (zapravo 2, samo što se uvažavajući princip *mušku koliko dvjema ženskima*, računa kao 3). Dakle, kada se uzme broj nasljednika (3) i broj nasljednih dijelova (7), odmah će se uočiti da su oni međusobno *tehaluf*, tj. da bez ostatka jedan sa drugim nisu djeljivi.

205 - To je izvodljivo stoga, što je iz matematičkih pravila općepoznato da razlomak ne mijenja svoju vrijednost, ako mu se i brojnik i nazivnik pomnože sa jednim te istim brojem. (Nap. prev.)

Zato će se ukupan broj nasljednika, u ovom slučaju (3), uzeti i upisati iznad nazivnika u tabeli, tj. broja (8), a potom sa njim pomnožiti (3 x 8), tako da se dobije novi nazivnik (24) koji će poslužiti za razrješenje nasljedne mes'ele, s tim što će se sada, kao što je ranije rečeno, i svi ostali brojevi (količnici) pomnožiti sa brojem (3). Tako će konačno rješenje ove nasljedne mes'ele biti kao što je prikazano na tabeli br. 7

		3		
		8	24	
	Supruga	1	3	$^1/_8$
3	*Sin* *Kćerka*	7	14 7	*Ostatak, mušku duplo više nego žensku*

Tab. br. 7

Ovo u slučaju kada se radi samo o jednoj grupi nasljednika. Međutim, ukoliko se radi o više grupa nasljednika, onda se mora voditi računa o *tevafuku* i *tehalufu* broja razbijenih dijelova i broja nasljednika u svakoj od tih grupa, zasebno. Zatim će se u koloni za svaku grupu upisati visina dijela koji joj pripada. Zatim će se ustanoviti kakav je odnos između upisanih brojeva za svaku grupu, posebno, pri čemu će se pri određivanju *temasula* zadovoljiti jednim brojem, a *tedahula* sa najvećim (jer je najmanji sadržan u najvećem). *Tevafuk* će se riješiti tako što će se *vefk* jednog broja pomnožiti sa cijelim drugim, a *tehaluf* tako što će se dva nedjeljiva broja pomnožiti jedan sa drugim. Tako dobiveni broj će se staviti iznad kolone sa prikazanim dijelovima, pomnožiti sa nazivnikom i količnicima u koloni i od novodobivenih rezultata formirati nova kolona.

Evo jednog primjera razbijanja nasljednih dijelova na dvije grupe nasljednika. U slučaju da su nasljednici ostavitelja dvije supruge i dvije punokrvne sestre, rješenju nasljedne mes'ele će se pristupiti na osnovu nazivnika 4, pri čemu zajedno dvjema ženama pripada $^1/_4$, a dvjema sestrama (kao *asabi*) $^3/_4$. Kada se pogleda, u grupi supruga će se uočiti nepodudarnost između broja dijelova i broja nasljednika (1 i 2), pa će se broj nasljednika (2) upisati sa strane.

		2		
		4	8	
2	*Supruga* *Supruga*	1	1 1	
2	*Punokrv. sestra* *Punokrv. sestra*	3	3 3	*Ostatak, kao asaba svakoj jednak dio*

Tab. br. 8

Isto tako, kada se pogleda, i u grupi sestara će se uočiti nepodudarnost između broja dijelova i broja nasljednika (3 i 2), pa će se broj nasljednika (2) upisati sa strane. Zatim će se pogledati i vidjeti da je broj nasljednika i u jednoj i u drugoj grupi (tj. i supruga i sestara) isti (2), pa će se taj broj (2) upisati iznad kolone sa nazivnikom i količnicima. Potom će se svi brojevi u koloni, dakle i nazivnik i količnici, sa njim (tj. sa upisanim brojem 2) pomnožiti i upisati u novu kolonu sa strane, kao što je ranije objašnjeno. Vidi tabelu br. 8

U gornjoj koloni dat je primjer kada je broj nasljednika u obje grupe isti. U sljedećem primjeru će on biti različit, npr. kada ostavitelj iza sebe ostavi tri različite grupe nasljednika: četiri žene, tri kćerke i dvije punokrvne sestre. Ova mes'ela će se riješiti na sljedeći način: Prvo će se ustanoviti da se ukupna zaostavština ostavitelja razbija na tri dijela, od kojih će jedan pripasti suprugama, drugi kćerima, a treći sestrama. Zatim će se ustanoviti da svim suprugama zajedno pripada $^1/_8$, odnosno ($^3/_{24}$), kćerima $^2/_3$, odnosno ($^{16}/_{24}$), a sestrama (*asabi*) ostatak ($^5/_{24}$).

Zatim će se ustanoviti da se broj nasljednih dijelova i broj nasljednika u svakoj od tri grupe ne slaže, pa će se broj nasljednika; (4) za žene, (3) za kćeri i (2) za sestre upisati sa strane, ispred svake grupe. Zatim će se pogledati odnos broja nasljednika u svakoj od grupa i ustanoviti da je najmanji broj (2) sadržan u najvećem (4) tj. da je najveći broj (4) djeljiv bez ostatka sa najmanjim (2), pa će se najveći broj (4) uporediti sa trećim (3) i ustanoviti da veći (4) bez ostatka nije djeljiv sa manjim (3), zbog čega je potrebno pronaći njihov najmanji nazivnik, a on će se dobiti njihovim množenjem (4 x 3 = 12). Potom će se broj 12 upisati iznad kolone, pomnožiti sa svim brojevima u koloni ispod sebe i od novodobijenih brojeva formirati novu kolonu u tabeli, koja će predstavljati konačan rezultat rješenja mes'ele. Vidi tabelu br. 9

		12		
		24	288	
4	*Supruga*	3	9	1/8
	Supruga		9	
	Supruga		9	
	Supruga		9	
3	*Kćerka*	16	64	2/3
	Kćerka		64	
	Kćerka		64	
2	*Punokrv. sestra*	5	30	*Ostatak, kao asabama*
	Punokrv. sestra		30	

Tab. br. 9

IX - Podjela nasljedstva

Ovladavanje vještinom podjele nasljedstva je plod i cilj koji se želi postići iz izučavanja islamskog nasljednog prava. Postoji više načina podjele nasljedstva, od kojih ćemo se ovdje zadovoljiti samo sa dva: prvo, podjelom nasljedstva koje se sastoji od pokretnina i drugo, podjelom nasljedstva koje se sastoji od gotovine (novca).

1. Način podjele pokretnina:

Ovaj način je poznat pod nazivom *takrit*, a sastoji se u tome da se ono što se nasljeđuje razbije na 24 dijela koji se zovu *kirati*. Podjela na ovaj način vrši se tako da se prvo uspostavi konačna kolona sa nazivnikom, djeljivim bez ostatka na sve nasljedne dijelove. Kada se to uradi, onda se u tabeli, pored postojeće, počne formirati druga kolona u kojoj se broj 24 stavi naspram nazivnika prve kolone. Potom se br. 24 u koloni kirata uporedi sa nazivnikom u koloni nasljednih dijelova.

	24	24	
Supruga	3	3	$^1/_8$
Majka	4	4	$^1/_6$
Sin	17	17	*Ostatak (asaba)*

Tab. br. 10

U slučaju da su oni isti, postupak je jednostavan, jer je potrebno brojeve nasljednih dijelova samo uzeti i iz jedne kolone prepisati u drugu. Dakle, brojevi u prvoj koloni označavaju broj nasljednih dijelova, a u drugoj broj *kirata*. Ovakav primjer je dat u tabeli br. 10, gdje su kao nasljednici dati: supruga, majka i sin.

Međutim, u slučaju da su nazivnik iz prve kolone i br. 24 različiti, ali da su u nekom odnosu djeljivi bez ostatka sa nekim trećim brojem, uzeće se *vefk* broja kirata i staviti iznad nazivnika u koloni nasljednih dijelova, a *vefk* nazivnika u novoj koloni naspram broja kirata (24). Zatim će se uzeti i broj nasljednih dijelova svakog od nasljednika zasebno pomnožiti sa *vefkom* kirata koji je već stavljen iznad nazivnika u koloni sa nasljednim dijelovima, i tako dobijena suma podijeliti sa *vefkom* nazivnika, upisanog u koloni pored broja kirata (24). Tako dobijen količnik, ukoliko je cio, će se upisati u koloni kirata u rubrici svakog od nasljednika, a ukoliko je sa ostatkom, cio broj u kolonu sa kiratima, a ostatak u posljednju kolonu ispod, tj. kolonu sa *vefkom* nazivnika na vrhu, s tim što ovaj broj postaje dijelom gore upisanog broja (*vefka*). Za provjeru tačnosti dobijenog rezultata, potrebno je sabrati prvo sve cijele brojeve u koloni kirata, a onda

to učiniti i sa nepunim brojevima u posljednjoj koloni i čiji zbir treba podijeliti sa njihovim nazivnikom, koji je u ovom slučaju ujedno i *vefk,* i tako dobijene cijele brojeve upisati ispod kolone kirata. Kada se svi kirati saberu njihov broj mora biti tačno 24. Ukoliko nije, negdje postoji greška i operacija se mora ponoviti.

Evo jednog primjera. U slučaju da umre supruga i iza sebe ostavi: muža, majku, sina i kćerku, podjela pokretnina na gore opisani način će se izvršiti kako slijedi: Prvo treba ustanoviti da mužu pripada $^1/_4$, majki $^1/_6$, a sinu i kćerki zajedno ostatak, zatim ustanoviti da je najmanji zajednički nazivnik brojeva 4 i 6 dvanaest, te na osnovu nazivnika 12 u koloni postaviti nasljednu mes'elu, pri čemu će odnos nasljednih dijelova biti: $^3/_{12}$ za muža, $^2/_{12}$ za majku i $^7/_{12}$ za brata i sestru. Pošto su u $^7/_{12}$ sadržana tri dijela; dva bratova i jedan sestrin, uvažavajući princip *mušku koliko dvjema ženskima.* Da bi se dio od $^7/_{12}$ razbio na dijelove, potrebno je zajednički nazivnik (12) i sve brojnike (3), (2) i (7), pomnožiti sa tri, tako da će odnos nasljednih dijelova u novoj koloni biti: za muža $^9/_{36}$, za majku $^6/_{36}$, za brata $^{14}/_{36}$ i za sestru $^7/_{36}$. Sada će se, po gore datom pravilu, početi formirati treća kolona u kiratima gdje će se nazivnik (24) upisati na vrhu kolone pored nazivnika (36), zatim će se uzeti *vefk* (2) nazivnika broja kirata (24) i upisati iznad nazivnika (36), a *vefk* (3) nazivnika (36), uzeti i upisati u vrh četvrte kolone, pored nazivnika kirata (24). Zatim će se dijelovi nasljednika iz druge kolone uzeti i pomnožiti sa *vefkom* broja kirata (2) iznad broja 36, a zatim dobijeni proizvod podijeliti sa *vefkom* (3) nazivnika 36 u vrhu četvrte kolone, pri čemu će se cijeli broj dobijenog proizvoda upisati u odgovarajuću rubriku nasljednika u koloni kirata, ostatak u odgovarajućoj rubrici u posljednjoj koloni.

(Za muža: 9 x 2 = 18 : 3 = 6, za majku: 6 x 2 = 12 : 3 = 6, za sina: 14 x 2 = 28 : 3 = 9 i ostatak od $^1/_3$, te za kćerku: 7 x 2 = 14 : 3 = 4 i ostatak od $^2/_3$). Zatim će se zbir ostatka u posljednjoj koloni (1+2 =3), podijeliti sa upisanim *vefkom* (3) na vrhu kolone 3 : 3 =1 i dobijeni broj (u ovom slučaju 1) staviti ispod treće kolone sa kiratima. Kada se provjerava tačnost postupka ukupni zbir dijelova nasljednika, uključujući u njega i broj upisan ispod kolone, mora iznositi tačno 24. Ukoliko zbir nije tačno 24, postupak nije tačan i mora se ponoviti. Vidi tabelu br. 11

		2		
	12	36	24	3
Muž	3	9	6	0
Majka	2	6	4	0
3 { *Sin*	7	14	9	1
Kćerka		7	4	2
			1	

Tab. br. 11

U drugom primjeru radi se o podjeli nasljedstva umrlog muža čiji su nasljednici: supruga, majka i punokrvni brat. Iz tabele se vidi da je najmanji zajednički nazivnik u broju 12 (tj. polovini $^{1}/_{6}$). Zato je broj 2, koji označava $^{1}/_{2}$ šestine broja *kirata*, stavljen iznad nazivnika 12 u prvoj koloni, a vefk 1, koji predstavlja $^{1}/_{2}$ šestine nazivnika 12, u treću kolonu, iza nazivnika kirata 24. Ostale operacije određivanja visine količnika u koloni *kirata* obavljene su na isti način kao i u prethodnom primjeru, samo što je njihovo dijeljenje sa brojem 1, uvijek dalo cijeli broj koji je stavljen u odgovarajuću rubriku svakog od nasljednika u koloni. Vidi tabelu br. 12

	2		
	12	24	1
Supruga	3	6	0
Majka	4	8	0
Punokrv. brat	5	10	0

Tab. br. 12

Ukoliko su, pak, nazivnik u koloni sa nasljednim dijelovima i nazivnik u koloni *kirata* (24) *muhtelefejni*, tj. nedjeljivi bez ostatka sa nekim trećim brojem, nazivnik iz kolone *kirata* (24) će se upisati iznad nazivnika u koloni sa nasljednim dijelovima, a nazivnik nasljednih dijelova prenijeti i upisati u novu kolonu, pored nazivnika iz kolone *kirata*. Zatim će se dio svakog od nasljednika pomnožiti sa brojem iznad kolone (tj. sa brojem 24) i tako dobijeni proizvod podijeliti sa nazivnikom u zadnjoj koloni.

Ukoliko tako dobijeni količnik bude cijeli broj, staviće se u odgovarajuću rubriku nasljednika u koloni sa kiratima, a ako bude sa ostatkom, cijeli broj će se staviti u kolonu sa kiratima, a ostatak u odgovarajuću rubriku nasljednika u posljednjoj koloni, s tim što se ne smije zaboraviti da se taj broj smatra dijelom broja u vrhu kolone. Na kraju će se svi brojevi u posljednjoj koloni sabrati i podijeliti sa njihovim nazivnikom. Količnik mora uvijek biti cijeli broj. Zatim će se količnik prenijeti i upisati ispod kolone kirata. Zbir brojeva u koloni kirata na kraju mora biti 24.

Ovakav primjer je prikazan na tabeli br. 13, gdje su nasljednici umrlog muža: supruga, majka i dvije polukrvne sestre po ocu. Iz predstavljene kolone se da uočiti:

1) - da nazivnici u koloni broja nasljednih dijelova i koloni *kirata*, tj. br. 13 i 24 nisu bez ostatka djeljivi sa nekim trećim brojem, zbog čega je nazivnik broja *kirata* (24) stavljen iznad nazivnika broja nasljednih dijelova (13), a nazivnik broja nasljednih dijelova (13) u posebnu (četvrtu) kolonu iza nazivnika broja *kirata* (24).

2) - Da je zbir nepunih brojeva u posljednjoj koloni podijeljen sa nazivnikom 13 dao količnik 2 bez ostatka, te da je broj 2 upisan ispod kolone *kirata*, tako da zbir *kirata* zajedno sa njim iznosi tačno 24. To je dokaz da je operacija pretvaranja nasljednih dijelova u *kirate* bila tačna. Vidi tabelu br. 13

			24	
	12	13	24	13
Supruga	3	3	5	7
Majka	2	2	3	9
Sestra	4	4	7	5
Sestra	4	4	7	5
			2	

Tab. br. 13

2. *Način podjele gotovine (novca):*

U slučaju da je zaostavština umrlog u gotovini (dinarima, dirhemima ili kakvoj drugoj valuti), ona će se podijeliti na isti način kao i pokretnine, samo što će se umjesto broja kirata (24) staviti iznos u novcu. Ostali postupak je potpuno isti kao i sa tabelom preračunavanja dijelova u kiratima. Evo nekoliko primjera:

Primjer I:

U slučaju da je iza umrle supruge ostalo 40 rijala i da je iza sebe, kao nasljednike, ostavila: muža i sina, podjela među njima će se izvršiti kao što je prikazano na tabeli br. 14.

Prvo što se da primjetiti je da između nazivnika (4), u prvoj koloni i broja dirhema (40), u drugoj koloni postoji zajednički djelitelj (4). Zato je *vefk* nazivnika iz prve kolone br. (1) uzet i upisan u vrh treće kolone, pored nazivnika broja dirhema (40) u drugoj koloni. Zatim je *vefk* nazivnika broja dirhema br. (10), s kojim će se nasljedni dijelovi množiti, uzet i upisan iznad nazivnika (4) u prvoj koloni. Zatim je dio iz prve kolone koji pripada mužu (1) uzet i pomnožen sa *vefkom* iznad kolone (10), a potom dobijeni proizvod (10) podijeljen sa *vefkom* (1) iz zadnje kolone, tako da je količnik ostao 10. (1 x 10 = 10 : 1 = 10).

Zatim je taj broj upisan u rubriku nasljednika u koloni koja pokazuje broj dirhema (tj. nasljedstva). To je isto urađeno i sa dijelom koji pripada sinu (3 x 10 = 30 : 1 = 30). Na kraju se ispostavilo da mužu pripada 10 dirhema, odnosno $^1/_4$ ukupnog iznosa, a sinu 30 dirhema, odnosno $^3/_4$ ukupnog iznosa. Vidi tabelu br. 14

	10		
	4	40	1
Muž	1	10	0
Sin	3	30	0

Tab. br. 14

Primjer II:

U drugom primjeru je prikazan slučaj kada je umrla supruga iza sebe ostavila 60 dirhema i tri nasljednika: muža, majku i punokrvnog brata. Iz tabele se vidi da je podjela izvršena na isti način kao i u primjeru 1, samo što je ovdje za zajednički djelitelj brojeva 6 i 60, uzet broj 6. Vidi tabelu br. 15

	10		
	6	60	1
Muž	3	30	0
Majka	2	20	0
Punokrv. brat	1	10	0

Tab. br. 15

Primjer III:

U trećem primjeru je prikazan slučaj kada je umrli muž iza sebe ostavio 235 dirhema i tri nasljednika: suprugu, majku i oca. Iz priložene tabele da se uočiti da nazivnik iz prve kolone (12) i broj ostavljenih dirhema (235) ni u kom odnosu, osim pomnoženi sami sa sobom, nisu djeljivi, te da se način rješenja postavljene mes'ele ne razlikuje od gornja dva primjera po *takritu*, osim što je ovdje, umjesto broja *kirata* (24) stavljen broj ostavljenih dirhema. Daljni postupak je ostao potpuno isti.

Supruzi je, kao što se vidi, pripalo $^1/_4$ tj. 3 x 235 : 12 = 58 dirhema i $^9/_{12}$, pri čemu je cijeli broj (58) upisan u odgovarajuću rubriku u koloni sa ukupnim brojem dirhema na vrhu, a nepuni broj (9) u posljednju kolonu za nazivnikom (12) na vrhu.

Majci je pripalo $^1/_3$ tj. 4 x 235 : 12 = 78 dirhema i $^4/_{12}$, pri čemu je cijeli broj (78) upisan u odgovarajuću rubriku u koloni sa ukupnim brojem dirhema na vrhu, a nepuni broj (4) u posljednju kolonu za nazivnikom (12) na vrhu.

Ocu je pripao ostatak od $^5/_{12}$ tj. 5 x 235 : 12 = 97 dirhema i $^{11}/_{12}$, pri čemu je cijeli broj (97) upisan u odgovarajuću rubriku u koloni sa ukupnim brojem dirhema na vrhu, a nepuni broj (11) u posljednju kolonu za nazivnikom (12) na vrhu.

Nakon toga svi nepuni brojevi u zadnjoj koloni su sabrani i njihov zbir podijeljen sa brojem 12 i tako dobijeni količnik (2) prenesen ispod kolone ukupnog broja dirhema. (9 + 4 + 11 = 24 : 12 = 2). Dokaz da je rješenje tačno je podudarnost zbira brojeva (58 + 78 + 97 + 2 = 235) sa ukupnim brojem dirhema 235. Vidi tabelu br. 16

		235	
	12	235	12
Supruga	3	58	9
Majka	4	78	4
Otac	5	97	11
		2	

Tab. br. 16

X - Prenošenje zaostavštine (munaseha)

Kada se desi da umre dvoje ili više lica koja su redom jedno drugom bili nasljednici, ali se dioba zaostavštine u svakom pojedinom slučaju nije izvršila, već se ona, po potrebi, provodi kasnije, onda se to naziva *prenošenjem zaostavštine* ili *munaseha*, a umrla lica, prema redu kako su umirala, *prvoumrli*, *drugoumrli* itd.

Prenošenje zaostavštine (*munaseha*) se obavlja tako da se prvo, pomoću tabele, na ranije objašnjeni način, izračuna visina nasljednih dijelova bez ostatka iza prvoumrlog. Nakon toga će se sa strane, u rubrici nasljednika koji je umro, u visini njegova imena staviti znak T, a ispod njega njegovi nasljednici. Ovo je potrebno uraditi zato što nasljednici prvoumrlog, čija su imena upisana sa strane, ne moraju sa drugoumrlim biti u istom srodstvu kao i sa prvoumrlim. Tako npr., supruga kao nasljednik prvoumrlog, može biti majka drugoumrlom. Pri tome treba voditi računa da nasljednici prvoumrlog, bez obzira što u odnosu na drugoumrlog mogu imati drugačije srodstvo, uvijek moraju biti u istoj horizontalnoj koloni. U slučaju da se u zajedničkoj tabeli pojave nova lica, kao nasljednici samo drugoumrlog, njihova imena će se staviti ispod tabele nasljednika prvoumrlog. Nakon toga će se u novoformiranoj koloni sa strane izračunati visina dijelova svakog od nasljednika drugoumrlog. Nakon toga je potrebno izvršiti provjeru dobijenih rezultata prenošenja. Kao dokaz da je prenošenje zaostavštine izvršeno tačno je poklapanje bez ostatka visine dijelova nasljednika drugoumrlog sa nazivnikom na vrhu posljednje kolone.

Evo jednog primjera prenošenja zaostavštine, u slučaju kada je umrla supruga, kao svoje nasljednike, iza sebe ostavila: muža, majku, sina i kćerku, a onda umro i njen muž, ostavivši kao svoje nasljednike: istog sina i istu kćerku. Iz priložene tabele se vidi da je prenošenje zaostavštine na nasljednike prvoumrle izvršeno na osnovu nazivnika (12), a onda, zbog razbijanja zajedničkog dijela sina i kćerke po principu *mušku koliko dvjema ženskima*, pomnožen sa brojem 3, a da je prenošenje zaostavštine sa drugoumrlog izvršeno na osnovu nazivnika 3, jer je sa njim djeljiv broj 9 koji označava nasljedne dijelove drugoumrlog u prvoj tabeli.

Prema tome, i jednoj i u drugoj tabeli nađen je zajednički nazivnik 36. Posljednja kolona u tabeli (*džami'atu-l-munaseha*) predstavlja konačni rezultat prenošenja zaostavštine. U njoj su upisani ukupni iznosi prenesene zaostavštine i sa prvoumrlog i sa drugoumrlog i to tako što su se sabrali dijelovi izraženi u trideset šestinama.

		3			3	
		12	36		3	36
	Muž	3	9	T		
	Majka	2	6			6
3	*Sin*	7	14	SIN	2	20
	Kćerka		7	KĆI	1	10

Tab. br. 17

Pri tome se da primjetiti da su nasljedni dijelovi onih nasljednika koji u ostavštini drugoumrlog nisu imali dijela u posljednju tabelu (*džami'atu-l-munaseha*) samo preneseni iz kolone koja pokazuje nasljedne dijelove iza prvoumrlog, a da su nasljedni dijelovi iza drugoumrlog prvo pomnoženi sa nazivnikom u vrhu kolone i tek poslije toga sabrani sa nasljednim dijelovima iza prvoumrlog i tek tada upisani u odgovarajuću rubriku u koloni (*džami'atu-l-munaseha*). Vidi tabelu br. 17

Ukoliko, pak, broj koji označava nasljedni dio drugoumrlog nije djeljiv sa nazivnikom u drugoj koloni, između njih će se potražiti *tevafuk* i *tehaluf*. Nakon što se između njih pronađe najmanji zajednički djelitelj, *vefk* broja koji pokazuje visinu dijela će se staviti iznad nazivnika u drugoj koloni, a *vefk* nazivnika iz druge kolone iznad nazivnika prve kolone. Potom će se nazivnik iz prve kolone pomnožiti sa upisanim *vefkom* iznad sebe i tako dobijeni proizvod staviti u vrh posljednje kolone (*džami'atu-l-munaseha*). Zatim će se broj koji

pokazuje nasljedni dio u prvoj koloni pomnožiti sa vefkom iznad kolone i dobijeni proizvod staviti u odgovarajuću rubriku u posljednjoj koloni (*džami'atu-l-munaseha*). Ukoliko isti nasljednik bude imao dio i u drugoj koloni (tj. i iza drugoumrlog), taj dio će pomnožiti sa vefkom iznad kolone, a zatim sabrati sa dijelom iz prve kolone i zbir upisati u odgovarajuću rubriku u posljednjoj koloni (*džami'atu-l-munaseha*), što će predstavljati njegov ukupni nasljedni dio i iza prvoumrlog i iza drugoumrlog.

U sljedećem primjeru prikazan je slučaj u kome je umrli muž iza sebe, kao nasljednike, ostavio: suprugu, kćerku i punokrvnu sestru, a nakon čega je umrla i njegova kćerka i iza sebe, kao nasljednike, ostavila: majku tj. suprugu prvoumrlog, muža i sina. Pri podjeli nasljedstva prvoumrlog, kao osnova je uzet nazivnik 8, a pri podjeli nasljedstva drugoumrle, nazivnik 12. Broj nasljednih dijelova drugoumrle (4) i nazivnik 12 je 1 naprema 3, pa je *vefk* broja dijelova drugoumrle 1 stavljen iznad nazivnika 12 u drugoj koloni, a *vefk* nazivnika 3 iznad prve kolone. Ostale računske operacije su obavljene kao što je ranije objašnjeno. Vidi tabelu br. 18

	3		1	
	8		12	24
Supruga	1	*Majka*	2	5
Kćerka	4	T		0
Punokrv. sestra	3			9
		Muž	3	3
		Sin	7	7

Tab. br. 18

Ukoliko su, pak, broj nasljednih dijelova drugoumrlog i nazivnik u drugoj koloni nedjeljivi sa nekim trećim brojem, onda će se cio broj nasljednih dijelova staviti iznad nazivnika u drugoj koloni, a *vefk* nazivnika iz druge kolone iznad nazivnika prve kolone. Zatim će se broj nasljednih dijelova pomnožiti sa vefkom nazivnika iz druge kolone (upisanim iznad nazivnika prve kolone) i tako dobijeni proizvod staviti u odgovarajuću rubriku u posljednjoj koloni (*džami'atu-l-munaseha*). Ostale računske operacije će se obaviti na potpuno isti način kao što je ranije objašnjeno.

U sljedećem primjeru prikazan je slučaj kada je umrli muž iza sebe, kao nasljednike, ostavio: suprugu, tri sina i kćerku, nakon čega je umrla i supruga i kao nasljednike ostavila: tri sina i kćerku.

Iz date tabele se da uočiti:

1. da drugoumrla iza sebe nije ostavila novih nasljednika, pa nije bilo potrebe da se pravi kolona sa novim nasljednicima,

2. da je postupak računanja potpuno isti kao i u prethodnim slučajevima. Vidi tabelu br. 19

	8		7	56
Supruga	1	T		
Sin	2	Sin	2	16
Sin	2	Sin	2	16
Sin	2	Sin	2	16
Kćerka	1	Kći	1	8

Tab. br. 19

XI - Nasljeđivanje hermafrodita (hunsa muškil)

Hermafrodita (*hunsa muškil*) je osoba kod koje se prilikom rođenja ne može prepoznati i odrediti da li je muško ili žensko. Zato je najbolje sačekati da takva osoba postane punoljetna, pa tek tada utvrditi da li više liči na muško ili žensko. U slučaju da se to ni tada ne mogne utvrditi, hermafrodita će se tretirati kao *muškil* (neodređenog pola). U vezi sa nasljeđivanjem takvih osoba, neki islamski učenjaci smatraju da je najispravnije primijeniti pravilo po kome će im pripasti $^1/_2$ dijela koji pripada mušku i $^1/_2$ dijela koji pripada žensku. Dakle, kada je hermafrodita u pitanju, nasljednu mes'elu (problem) treba postaviti tako da u tabeli za određivanje visine dijelova nasljednika budu dvije opcije, jedna po kojoj će hermafroditi pripasti koliko mušku, i druga po kojoj će mu pripasti koliko žensku. Ovo u slučaju kada se radi o jednoj osobi hermafroditi. U slučaju da se radi o dvije takve osobe, u nasljednoj tabeli će se staviti četiri opcije.

Zatim će se, nakon utvrđivanja tačnog odnosa između broja nasljednih dijelova (*temasula, tedahula, tevafuka i tehalufa*), odrediti njihov zajednički nazivnik, pomnožiti sa brojem takvih slučajeva i proizvod staviti u zasebnu kolonu, iza kolone sa brojem nasljednih dijelova. Zatim će se nazivnik iz zadnje kolone podijeliti sa nazivnicima iz ostalih kolona i dobijeni količnik staviti iznad svake od tih kolona. Zatim će se dio svakog od nasljednika iz svake od kolona, pomnožiti sa upisanim brojem iznad kolone, sabrati sa drugim brojem iznad susjedne

kolone i tako dobijeni zbir podijeliti sa brojem slučajeva (*ahval*), te tako dobijeni količnik upisati u odgovarajuću rubriku u posljednjoj koloni. Zatim će se dijelovi nasljednika u zadnjoj koloni sabrati. Ukoliko njihov broj bude isti sa nazivnikom u vrhu kolone, rezultat je tačan. Ukoliko nije, negdje je napravljena greška i operacija se mora ponoviti.

Evo jednog primjera gdje su umrlog oca naslijedili sin i hermafrodit. Iz prikazane tabele rješenja nasljedne mes'ele da se primijetiti sljedeće:

1. da su zbog hermafrodita date dvije kolone nasljednika, od kojih je u jednoj prikazan kao muško, a u drugoj kao žensko,

2. da su nazivnici ovih dvaju kolona međusobno nedjeljivi bez ostatka i da su zbog toga - da bi se došlo do njihova najmanjeg zajedničkog sadržatelja - pomnoženi jedan sa drugim (2 x 3) i da se tako dobio broj 6 koji je opet pomnožen sa brojem stanja (2), tako da se došlo do proizvoda 12 koji je, kao konačni nazivnik, stavljen u posljednju kolonu,

3. da je nazivnik 12 iz treće kolone podijeljen sa nazivnikom 2 iz prve kolone i da je količnik 6 stavljen iznad prve kolone, te sa nazivnikom 3 iz druge kolone i da je količnik 4 stavljen iznad druge kolone,

4. da su dijelovi svakog od nasljednika iz obje kolone pomnoženi sa upisanim brojevima iznad njih, te da je tako dobijeni proizvod podijeljen sa brojem stanja i konačni količnik stavljen u odgovarajuću rubriku u zadnjoj koloni. Tako je za hermafroditu dobijen konačan dio u iznosu od $^5/_{12}$, a za sina $^7/_{12}$ (za hermafrodita: 1 x 6 + 1 x 4 = 6 + 4 = 10 : 2 = 5, a za sina 1 x 6 + 2 x 4 = 6 + 8 = 14 : 2 = 7). Vidi tabelu br. 20

	6	4	
	2	3	12
Sin	1	2	7
Hermafrodit	1	1	5

Tab. br. 20

U drugom primjeru prikazan je slučaj kada su iza umrlog oca, kao nasljednici, ostali: dva sina i jedan hermafrodit. Pažljivom analizom tabele, ustanovit će se da se ovdje postupak ni u čemu ne razlikuje od postupka rješenja prethodne mes'ele. Vidi tabelu br. 21

	10	6	
	3	5	30
Sin	1	2	11
Sin	1	2	11
Hermafrodit	1	1	8

Tab. br. 21

Postoji još jedan način podjele nasljedstva u slučaju kada je jedan ili više nasljednika hermafrodit. Naime, po mišljenju nekih islamskih učenjaka, svim nasljednicima na čije nasljedstvo utiče stanje hemafrodita se daje manji dio, a ostatak ostaviti za kasnije, dok se ispostavi da je muško, ili dok se nasljednici između sebe sami ne dogovore kome će koliko pripasti.

Postupak se sastoji u tome da se nasljedniku-hermafroditu naslijeđe odredi kao da je žensko kako bi zasigurno uzeo manji od svoja dva moguća dijela, a nasljednicima koji sa njim učestvuju će se odrediti kao da je hemafrodit muško kako bi uzeli manji od svoja dva moguća dijela, a ostatak se zadrži za kasnije.

U slučaju da su iza umrlog oca, kao nasljednici, ostali muško i hermafrodit, zbog hermafrodita će se odrediti dvije kolone za podjelu nasljedstva. U prvoj će biti tretiran kao muško, pa će se nasljedstvo podijeliti na osnovi nazivnika 2, a u drugoj kao žensko, pa će se nasljedstvo podijeliti na osnovu nazivnika 3. Zatim će se ustanoviti da su brojevi 2 i 3 međusobno nedjeljivi bez ostatka, pa će se, da bi se pronašao njihov zajednički sadržatelj, pomnožiti jedan sa drugim i dobiti broj 6 koji će se, kao konačni nazivnik, staviti u treću kolonu. Zatim će se dijelovi iz prve i druge kolone sabrati po rubrikama nasljednika i staviti ispod nazivnika u trećoj koloni, tako da će se na kraju uspostaviti da mušku pripada $^{3}/_{6}$, a hermafroditu $^{2}/_{6}$. Ostatak od $^{1}/_{6}$ će se do daljnjeg zadržati, sve dok se ne utvrdi spol hermafrodita.

U slučaju da se utvrdi da je hermafrodit muško, preostali dio $^{1}/_{6}$ će se dati njemu, a u slučaju da se utvrdi da je žensko, daće se muškom nasljedniku.

Ukoliko se ni nakon dužeg vremena ne ustanovi je li hermafrodit muško ili žensko, preostali dio će pripasti onome kako se na obostrano zadovoljstvo dogovore nasljednici. Vidjeti tabelu br. 22

	2	3	6
Sin	1	2	3
Hermafrodit	1	1	2

Tab. br. 22

Napomena:

Iz prikazane tabele se vidi da u posljednjoj koloni nedostaje dio u iznosu $^{1}/_{6}$, jer je ukupni zbir dijelova 5, umjesto 6. Radi se, zapravo, o dijelu koji je ostavljen za kasnije, dok se tačno ne utvrdi kome pripada.

XII - Specijalni slučajevi:

1. Nasljeđivanje začetog djeteta

U slučaju da muž iza sebe među ostalim nasljednicima ostavi trudnu ženu, nasljednici će:

- ili sačekati da se žena porodi i podjelu nasljedstva sve do tada odgoditi,

- ili podjelu nasljedstva izvršiti prije porođaja.

Međutim, u ovom drugom slučaju podjelu nasljedstva između nasljednika treba izvršiti po pravilu kakvo je prikazano u posljednjem primjeru u slučaju sa hermafroditom. To znači da će se nasljednicima kojima bi - u slučaju da je dijete rođeno, bilo kao muško ili žensko - bio umanjen nasljedni dio, taj dio i sada umanjiti, tako da će im od dvije moguće visine dijela, sada pripasti onaj koji je manji, a ostatak se zadržati nepodijeljenim sve dok se dijete ne rodi. Npr. supruga umrlog muža ako je trudna i ako dijete rodi živo, nasljeđuje $^1/_8$ muževa imetka, a ako nema djece i ako nije trudna ili ako je trudna pa rodi mrtvo djete, $^1/_4$. Prema tome, u slučaju da je kao nasljednica trudna, dobiće $^1/_8$ (dio koji joj sigurno pripada), a ostatak će se zadržati dok se ne porodi. U slučaju da rodi živo djete, više joj neće ništa pripasti. U slučaju, pak, da rodi mrtvo dijete, pripašće joj zadržani dio, jer joj u slučaju da muž nema djece pripada $^1/_4$ njegove zaostavštine.

2. Nasljeđivanje nestalog

U slučaju da je neko od nasljednika umrlog nestao, pa se ne zna da li je živ ili mrtav, ili da ne postoji pravosnažna sudska odluka o njegovoj smrti, a ostali nasljednici insistiraju na podjeli zaostavštine umrlog, postupak podjele će se izvršiti na isti način kao i u slučaju kada je jedan od nasljednika trudna supruga umrlog muža. Dakle, nasljednici će dobiti onaj dio koji im sigurno pripada (čak i u slučaju da je nestali prisutan), a ostatak će se zadržati nepodijeljenim sve dok se ne utvrdi da li je nestali živ ili mrtav.

Npr. u slučaju da su nasljednici umrlog njegovi sinovi, od kojih je jedan prisutan, a drugi nestao i ne zna se da li je živ ili mrtav. Zato će prisutnom sinu-nasljedniku pripasti $^1/_2$ nasljedstva (jer mu toliko pripada i u slučaju da je drugi prisutan), a druga polovina će se zadržati sve dok se ne ustanovi da li je nestali živ ili mrtav.

Evo još jednog primjera u kome je prikazan slučaj kada su nasljednici umrlog muža: supruga, majka i dva brata, od kojih je jedan nestao. U tom slučaju će supruga dobiti cio svoj nasljedni dio tj. $^{1}/_{4}$, jer njegova visina ne zavisi od toga da li je mužev brat prisutan ili se smatra nestalim. Majka će dobiti $^{1}/_{6}$ jer je to sigurno , a prisutni brat polovinu od preostalog imetka, jer bi mu toliko pripalo i u slučaju da je drugi brat prisutan.

		1	2	
	12	24	12	24
Supruga	3	6	3	6
Majka	2	4	4	4
Brat	7		5	7
Brat		7	0	0

Tab. br. 23

Ostatak imetka će se zadržati, pa će - u slučaju ako se ustanovi da je nestali brat živ - pripasti njemu, a u slučaju ako se ustanovi da je mrtav, majci će se upotpuniti $^{1}/_{3}$, a ostatak dati bratu. Iz priložene tabele se vidi da je nasljedna mes'ela postavljena na osnovu nazivnika 12, a da je njeno konačno rješenje izvedeno na osnovu nazivnika 24. Vidi tabelu br. 23

Iz tabele se može uočiti sljedeće:

1. da su u tabeli date dvije kolone, jedna sa nazivnikom 24 pod pretpostavkom da je nestali brat živ, i druga sa nazivnikom 12 u kojoj je prikazano da je mrtav,

2. da je najmanji zajednički djelitelj nazivnika 12 i 24 broj 2 (tj. $^{1}/_{2}$ šestine od broja 24) koji je kao *vefk* broja 24 stavljen iznad kolone sa nazivnikom 12, a broj 1, kao *vefk* broja 12, iznad kolone sa nazivnikom 24, te da je nazivnik 12 pomnožen sa *vefkom* 2 i njihov proizvod (broj 24) stavljen u posljednju (konačnu) kolonu,

3. da su neki nasljednici od dva moguća dijela dobili onaj manji, koji bi im pripao i u slučaju da je nestali živ i prisutan. Tako je dio koji pripada supruzi (6) pomnožen sa *vefkom* (1) iznad kolone (6 x 1 = 6) i upisan u odgovarajuću rubriku u konačnoj koloni. Zatim je dio koji pripada majci (4) pomnožen sa vefkom (1) iznad kolone (4 x 1 = 4) i stavljen u odgovarajuću rubriku u konačnoj koloni, a potom, na isti način, i dio koji pripada bratu koji je prisutan (7 x 1 = 7) i stavljen u odgovarajuću rubriku u konačnoj koloni,

4. da je ukupni zbir dijelova u posljednjoj koloni 17, od mogućih 24, te da je 7 dijelova na ime nestalog brata zadržano sve dok se ne ustanovi da je nestali ili živ ili mrtav. U slučaju da se ustanovi da je živ, njemu će pripasti svih njegovih sedam dijelova, a u slučaju da se ustanovi da je mrtav, majci bi se upotpunilo na $^1/_3$ tako da bi imala $^8/_{24}$, a ostatak (tj. 3) njegovu bratu, tako da bi majci, umjesto 4, pripalo $^8/_{24}$ dijelova, a bratu, umjesto 7 pripalo $^{10}/_{24}$ dijelova.

3. Nasljeđivanje utopljenog

U slučaju da se više lica, između kojih postoji krvno srodstvo, zajedno utopi (npr. usljed brodoloma), ili da zajedno nastradaju u kakvoj elementarnoj nepogodi (npr. zemljotresu i sl.) ili da zajedno izgore u požaru, pa se ne mogne dokazati koje je od njih prije, a koje kasnije izdahnulo, uzeće se da su svi zajedno izdahnuli. Prema tome oni međusobno, jedno od drugog, neće ništa naslijediti, jer je po mišljenju islamskih učenjaka za valjanost nasljeđivanja uvjet da nasljednik bude živ kada ostavitelj umre, a u ovakvim slučajevima je nemoguće dokazati da li je neko od njih bio živ kada je drugi izdahnuo. U takvim slučajevima njih će naslijediti njihovi živi nasljednici.

Npr. u slučaju da dvojica braće nastradaju u kakvoj nesreći i da se ne zna koji je od njih prvi ispustio dušu, te da iza jednog od njih, kao nasljednici, ostanu: supruga, kćerka i amidža, a iza drugog: dvije kćerke i spomenuti amidža, svakog od njih naslijediće samo njihovi nasljednici; prvoga: supruga kojoj će pripasti $^1/_8$, kćerka kojoj će pripasti $^1/_2$ i amidža kome će pripasti ostatak, a drugoga: dvije kćerke kojima će pripasti $^2/_3$, i amidža kome će pripasti ostatak, tj. $^1/_3$.

XIII - Nasljeđivanje srodnika zevil-erham:

1. Ko spada u ovu kategoriju nasljednika?

U ovu kategoriju nasljednika spadaju oni srodnici koji ne spadaju ni u kategoriju nasljednika kojima po Kur'anu pripadaju određeni alikvotni dijelovi (*ashabi-feraid*), niti u kategoriju univerzalnih nasljednika koji su u krvnom srodstvu sa ostaviteljem po muškoj liniji (*asabe*). U kategoriju srodnika (*zevil-erham*) spadaju: dajdža, tetka po majci, tetka po ocu, amidžična, sestrić, sestrična, djeca od kćerke, te svi srodnici koji ne spadaju u spomenute prve dvije kategorije nasljednika (*ashabi-feraid* i *asabu*).

2. Propisanost nasljeđivanje srodnika *zevil-erham*

Među islamskim učenjacima nema jednoglasnog mišljenja po pitanju nasljeđivanja srodnika iz kategorije *zevil-erham*. Neki ashabi, tabi'ini i imami pravnih škola u Islamu (*mezheba*) smatraju da se srodnici iz kategorije *zevil-erham* ne nasljeđuju i kao dokaz navode činjenicu da ih Uzvišeni Allah u Kur'anu nije svrstao ni u kategoriju nasljednika alikvotnih dijelova (*ashabi-feraid*) ni u kategoriju univerzalnih nasljednika (*asabe*). Među imame koji smatraju da se srodnici *zevil-erham* ne nasljeđuju spadaju, Allah Uzvišeni im se smilovao, Malik i Šafija. Drugi, među kojima i imam Ebu Hanife,[206] Allah Uzvišeni mu se smilovao, smatraju da se srodnici *zevil-erham* nasljeđuju i kao dokaz navode predaje da je Vjerovjesnik ﷺ dao da neki od srodnika *zevil-erham* naslijede svoje umrle rođake u slučaju kada ovi nisu imali nasljednika iz kategorija koje je Uzvišeni Allah nabrojao u Kur'anu. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Dajdža je nasljednik onoga ko nema drugog nasljednika."[207]

Koje je od ova dva mišljenja prihvatljivije?

Od ova dva mišljenja prihvatljivije je ono po kome su srodnici *zevil-erham* zasebna kategorija nasljednika. Otuda su i mnogi kasniji pravnici malikijskog i šafijskog mezheba skloniji mišljenju da su i srodnici *zevil-erham* nasljednici. Oni svoje mišljenje temelje na sljedećim činjenicama:

- Srodnici *zevil-erham* su rodbina, a održavati rodbinske odnose i paziti na rodbinu je dužnost (vadžib).

- Srodnike *zevil-erham* sa umrlim ostaviteljem, pored veze Islama, povezuje i rodbinska veza, za razliku od *bejtu-l-mala* koja ga sa sobom veže samo vezom Islama.

- *Bejtu-l-mal* mora biti organiziran na pravdi i pravednosti, njime upravljati povjerljivi ljudi i sredstva iz njega se trošiti na dobrobit svih muslimana, što je u praksi teško izvodljivo.

---

206 - Ovdje se kao dokaz hanefijskoj pravnoj školi navode i riječi Uzvišenog Allaha: "*A rođaci (ulu-l-erham) su, prema Allahovoj Knjizi, jedni drugima preči.*" (El-Enfal, 75.; Nap. prev.)

207 - Predaju navode Tirmizi i Ebu Davud. U njenoj predaji ima slabosti.

Zato je, u slučaju da bilo koji od navedenih uvjeta za valjanost ustrojstva *bejtu-l-mala* izostane, preče da imetak ostavitelja završi u rukama srodnika *zevil-erham*, nego u *bejtu-l-malu*.

3. Način podjele nasljedstva između srodnika *zevil-erham*

Prilikom podjele nasljedstva između srodnika *zevil-erham* prvo se mora utvrditi stupanj njihovog srodstva sa ostaviteljem, kao što je slučaj i sa prve dvije kategorije (*ashabi-feraid i asabom*).

Tako će se npr., ukoliko umrli iza sebe ostavi kćerkinu kćerku i sina od sestre, njegova imovina između njih podijeliti na jednake dijelove, pri čemu će kćerkinoj kćerci pripasti $^1/_2$, a sinu od sestre $^1/_2$. Ovo zato što bi, da su žive, njihove majke, tj. ostaviteljeva kćerka i sestra, dobile po jednu polovinu, jer je alikvotni nasljedni dio (*fard*) kćerke $^1/_2$, kao i alikvotni dio (*farz*) sestre $^1/_2$.

U slučaju da ostavitelj iza sebe ostavi: kćerkinu kćerku, kćerku od punokrvne sestre i kćerku od polukrvnog brata po ocu, kćerci od polukrvnog brata po ocu ne bi pripalo ništa, jer ona nasljeđuje preko polukrvnog brata ostavitelja, koji u slučaju da ostavitelj ima punokrvnu sestru, ne bi dobio ništa. Prema tome, sav imetak iza ostavitelja bi se podijelio na dva jednaka dijela, od kojih bi $^1/_2$ dobila kćerkina kćerka, $^1/_2$ kćerka od punokrvne sestre, dok kćerka od polukrvnog brata ne bi dobila ništa. Vidi tabelu br. 24

	2
Kćerkina kćerka	1
Kćerk. punokrv. sestra	1
Kćer. poluk. brata (po ocu)	0

Tab. br. 24

U slučaju da umrli iza sebe ostavi: kćerku od punokrvne sestre, kćerku od polukrvne sestre po ocu, sina od polusestre po majci i kćerku od punokrvnog amidže, kćerka od punokrvne sestre bi naslijedila $^1/_2$ ukupnog imetka ostavitelja, odnosno $^3/_6$ (kao i u slučaju da je nasljednik njena majka), kćerka od polukrvne sestre po ocu $^1/_6$, odnosno, ostatak do $^2/_3$ (kao i u slučaju da je nasljednik njena majka),

	6
Kćer. punokr. sest.	3
Kćer. pol. ses. po ocu	1
Sin pol. ses. po majci	1
Kćer pun. amidže	1

Tab. br. 25

sin od polusestre po majci $^1/_6$ (koliko je i alikvotni dio njene majke), a ostatak kćerka punokrvnog amidže (dio koji bi pripao amidži, kao asaba nasljedniku, tj. njenom ocu). Vidi tabelu br. 25

Napomena:

* U prikazanoj tabeli nasljedni dijelovi su izraženi u šestinama, jer se u njoj nalazi šestina. Polovina od toga je za kćerku punokrvne sestre $^3/_6$, šestina kćerci polukrvne sestre po ocu $^1/_6$, kao ostatak do $^2/_3$, šestina za sina od polusestre po majci, i ostatak tj. šestina kćerci punokrvnog amidže.

Evo još dva primjera načina nasljeđivanja srodnika *zevil-erham*:

Prvi primjer

U slučaju da ostavitelj iza sebe ostavi: kćerkinu kćerku, sina od punokrvne sestre, sina od polukrvne sestre po majci i kćerku polukrvnog brata po ocu, njegov imetak će se podijeliti tako da će:

- kćerkinoj kćerki pripasti $^1/_2$ koliko bi, da je živa, pripalo i njenoj majci,
- sinu punokrvne sestre $^1/_2$ koliko bi, da je živa, pripalo i njegovoj majci.

Za razliku od njih, sinu od polusestre po majci neće pripasti ništa, jer da je živa, ni njegovoj majci - s obzirom da je iz nasljedstva isključuje ostaviteljeva kćerka - ne bi pripalo ništa. Isto tako, ništa neće pripasti ni kćerki od polukrvnog brata po ocu, jer da je živ ni ostaviteljevu polubratu po ocu - s obzirom da ga iz nasljedstva isključuje punokrvna sestra - ne bi pripalo ništa.

Iz prikazane tabele se vidi da su nasljedni dijelovi podijeljeni na polovine, jer dvome nasljednika pripada po jedna polovina, i to: $^1/_2$ kćerkinoj kćerki, koliko bi, da je živa, pripalo i njenoj majci i $^1/_2$ sinu od punokrvne sestre, koliko bi, da je živa, pripalo i njegovoj majci, ostaviteljevoj punokrvnoj sestri.

Za razliku od njih, sinu od polukrvne sestre po majci nije pripalo ništa, jer da je živa, ni njegova majka ne bi dobila ništa, budući da je iz nasljedstva isključuje ostaviteljeva kćerka. Isto tako, ni kćerki od polukrvnog brata po ocu nije pripalo ništa, jer da je živ, ni njenom ocu, tj. ostaviteljevu polubratu, s obzirom da ga iz nasljedstva isključuje punokrvna sestra, ne bi pripalo ništa. Vidi tabelu br. 26

	2
Kćerkina kćerka	1
Sin punokrvne sestre	1
Sin polusestre po majci	0
Kći polubrata po ocu	0

Tab. br. 26

Drugi primjer

U slučaju da ostavitelj iza sebe ostavi tetku po majci i tetku po ocu, tetka po majci će naslijediti $^1/_3$ njegova imetka, jer bi toliko, da je živa, naslijedila i njena majka, a tetka po ocu ostatak od $^2/_3$, jer bi toliko, da je živ kao univerzalni nasljednik (*asaba*), naslijedio i njen otac, s obzirom da *asaba* nasljeđuje ono što ostane iza *farda*.

Iz prikazane tabele se vidi da je podjela ostaviteljeve imovine izvršena na osnovu podjele na trećine, jer jednoj od nasljednica, tetki po majci, pripada $^1/_3$ koliko bi, da je živa, pripalo i njenoj majci. Ostale $^2/_3$ pripale su tetki po ocu, koliko bi, da je živ kao univerzalnom nasljedniku (*asabi*), pripalo i njenom ocu s obzirom da on kao *asaba* uzima sve što je ostalo poslije *farda*. Vidi tabelu br. 27

	3
Tetka po majci	1
Tetka po ocu	2

Tab. br. 27

Napomene:

a) Srodnici *zevil-erham* ne nasljeđuju ostavitelja u slučaju da ovaj ima nasljednika iz prve i druge kategorije nasljednika *ashabi-feraid* i *asabe*, jer se ostatak, u slučaju da ga nakon podjele alikvotnih dijelova bude, dijeli između nasljednika iz kategorije *ashabi-feraid*. Izuzetak je jedino slučaj kada je nasljednik alikvotnog dijela samo jedan od bračnih drugova. Tada uz njih u podjeli zaostavštine iza umrlog učestvuju i srodnici iz kategorije *zevil-erham*.

Ukoliko bi umrli iza sebe ostavio polukrvnog brata po majci ili po ocu i tetku po ocu, brat bi mogao naslijediti cijelu imovinu ostavitelja tako da tetki po ocu ne pripadne ništa. Ovo zato što tetka spada u kategoriju nasljednika *zevil-erham*, a brat u kategoriju *ashabi-feraid* i što kao takav, u slučaju da nema drugih nasljednika iz iste kategorije ili iz kategorije *asabe*, može naslijediti cio imetak ostavitelja. Isto tako, u slučaju da ostavitelj iza sebe ostavi majku i tetku po majci, majka će sama naslijediti i svoj alikvotni dio i ostatak zaostavštine ostavitelja, dok tetki po majci neće pripasti ništa.

Međutim, ukoliko bi ostavitelj iza sebe ostavio suprugu i kćerku od brata, supruga bi od muža-ostavitelja naslijedila samo svoj alikvotni dio u visini $^1/_4$, a ostatak od $^3/_4$ kćerka od njegova brata, jer bi, u slučaju da je živ, njen otac kao univerzalni nasljednik (*asaba*) naslijedio sve što od imovine ostavitelja ostane, nakon što se iz nje izdvoje alikvotni dijelovi, a to je u ovom slučaju samo dio supruge u visini $^1/_4$ njegovog ukupnog imetka.

b) Ukoliko umrli iza sebe ostavi samo srodnike iz kategorije *zevil-erham*, prvo o čemu će se povesti računa jeste njihov stupanj srodstva sa ostaviteljem. Dakle, i oni će se u pogledu bliskosti sa ostaviteljem tretirati na isti način kao i nasljednici iz prve i druge kategorije (*ashabi-feraid* i *asabe*), pa će oni bliži iz prava na nasljedstvo isključivati dalje, a oni punokrvni isključivati polukrvne.

U slučaju da su srodnici na istom stupnju srodstva sa ostaviteljem, jedan drugoga neće isključivati iz prava na njegovo nasljedstvo, nego će u njemu ravnopravno učestvovati po principu da *mušku pripadne koliko dvjema ženskima*. Evo dva primjera nasljeđivanja srodnika iz kategorije *zevil-erham*:

Prvi primjer

U slučaju da umrli iza sebe ostavi: kćerkinu kćerku, kćerkine kćerke kćerku i sina od kćerkine kćerke, cijela njegova imovina bi pripala kćerkinoj kćerki, a kćerkine kćerke kćerka i sin od kćerkine kćerke ne bi dobili ništa. Ovo zato što je kćerkina kćerka za jedan stupanj po srodstvu bliža ostavitelju, pa kao takva ostalo dvoje potpuno isključuje iz prava na nasljedstvo.

Drugi primjer

U slučaju da umrli iza sebe ostavi: kćerku od punokrvnog brata i kćerku od polukrvnog brata po ocu, sav imetak umrlog bi pripao kćerki

punokrvnog brata, dok kćerka od polukrvnog brata ne bi dobila ništa. Ovo zato što je kćerka punokrvnog brata, za jedan stupanj po srodstvu bliža ostavitelju, pa je kao takva kćerku od polukrvnog brata u potpunosti isključila iz prava na naslijeđe.

U slučaju da neki srodnici potječu od osoba koja su *ashabi-feraid*, a drugi od osoba koja su *zevil-erham*, onda će pravo na nasljedstvo imati samo oni srodnici koji potječu od osoba koje su *ashabi-feraid*, makar oni bili na istom stupnju (koljenu) srodstva sa ostaviteljem.

Npr. ukoliko bi umrli iza sebe ostavio: kćerku od sinove kćerke i sina od kćerkina sina, sav imetak ostavitelja bi pripao kćerki od sinove kćerke, dok sin od kćerkina sina ne bi dobio ništa. Ovo uprkos tome što su po stupnju (koljenu) srodnosti sa ostaviteljem oboje isti. Međutim, ovdje se radi o tome da je majka prve, tj. sinova kćerka u osnovi bila nasljednik, dok otac drugog, tj. sin od kćerke nije, budući da je dijete od sina nasljednik, a dijete od kćerke nije.

* * *

VIII - O zakletvi i zavjetu

(في اليمين والنذور)

I - Zakletva (el-jeminu)

1. Definicija zakletve

Zakletva (*el-jeminu*) je zaklinjanje Allahovim imenima ili Njegovim atributima, poput: "Tako mi Allaha, učiniću to i to!" ili "Tako mi Onog u čijoj je ruci moj život!" ili "Tako mi Onog koji okreće srca!"

2. Čime se dozvoljeno zaklinjati, a čime nije?

Dozvoljeno se zaklinjati imenima Uzvišenog Allaha, jer se i Vjerovjesnik ﷺ zaklinjao riječima:

- *Vallahil-lezi la ilahe gajruhu!* / "Tako mi Allaha, mimo Koga nema drugog boga!"

- *Vellezi nefsu Muhammedin bi jedihi!* / "Tako mi Onog u čijoj je ruci Muhammedov život (*duša*)!"

U vjerodostojnoj predaji se navodi da se i Džibril, a.s., zakleo Allahovom svemoći: *Ve izzetike, la jesme'u biha ehadun illa dehaleha!* / "Tako mi Tvoje svemoći, niko neće za njega čuti, a da u njega neće ući!"[208]

S druge strane, zaklinjati se bilo čim ili kim drugim mimo Allahovih imena i atributa nije dozvoljeno, makar se radilo o nečemu ili nekome ko je dostojan veličanja i slave, recimo Kabom - Allah je sačuvao! - ili Vjerovjesnikom ﷺ, ili ne bilo dostojno veličanja. Ovo zato što je Vjerovjesnik ﷺ rekao:

"Ko hoće da se zakune, neka se zakune Allahom! U suprotnom neka šuti!" (Muttefekun alejhi)

208 - Citirani tekst je dio hadisa koji bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga vjerodostojnim, a koji počinje: *Huffetil-džennetu bil-mekarihi ven-naru biš-šehevat...*

"Ne zaklinjite se ničim drugim, osim Allahom, i ne zaklinjite se, osim ako istinu govorite!" (Ebu Davud i Nesai)

"Ko se zakune nečim (ili nekim) drugim mimo Allaha, pripisao je Allahu druga."[209]

"Ko se zakune nečim (ili nekim) drugim mimo Allaha, porekao je Allaha!"[210]

3. Vrste zakletve

Postoje tri vrste zakletve:

3.1. Lažna zakletva (*el-gamus*), tj. kada se neko namjerno lažno zakune, recimo da kaže: "Tako mi Allaha, ovo sam platio pedeset dinara!" - a nije, ili da kaže: "Tako mi Allaha, uradio sam to i to!" - a zna da nije. Ova vrsta lažne zakletve zove se *el-gamus* (što dolazi od glagola: *gamese / jagmisu / gamsen* koji znači: zagnjuriti; srljati u opasnost), jer onoga ko se u nju upušta vodi u grijeh. Upravo ova vrsta lažne zakletve podrazumijeva se pod Poslanikovim ﷺ riječima: "Ko se lažno zakune s ciljem da sa tako lažnom zakletvom prigrabi imetak od čovjeka-muslimana, srest će (na Sudnjem danu) na njega ljuta Allaha." (Muttefekun alejhi)

Kakvi su propisi za lažnu zakletvu?

Nju (lažnu zakletvu) ne može iskupiti iskup (keffaret),[211] nego se zbog nje, s obzirom na težinu grijeha, onaj ko ju je počinio mora pokajati i zamoliti Allaha da mu oprosti, pogotovu ako je sa njom nepravedno obespravio čovjeka-muslimana.

3.2. Zakletva koja se ne uzima u obzir (*lagvu-l-jemin*)

Pod ovom vrstom se podrazumijeva ona zakletva koju musliman nenamjerno, nepromišljeno i iz svakodnevne navike izgovara. Takva zakletva je kada neko iz navike, u svakodnevnom govoru, ima običaj reći: "Ne, Allaha mi!" ili "Nije, Allaha mi!" ili "Allaha mi, jeste!" U tom

[209] - Predaju bilježi Ahmed.

[210] - Predaju navode Ebu Davud i Hakim.

[211] - Imam Šafija smatra da se za lažnu zakletvu (*el-jeminu-l-gamus*) mora učiniti keffaret.

smislu se od Aiše, r.a., prenosi da je rekla: "Zakletva koja se ne uzima u obzir je kada čovjek u svojoj kući ima naviku reći: 'Ne, Allaha mi'" (Buharija)

U ovu vrstu zakletve spada i ona zakletva kada se neko, misleći da je tako, za nešto zakune, pa se ispostavi da nije, nego drugačije od onoga što je mislio.

Općeprihvaćeno mišljenje je da ovakva zakletva nije grijeh i da zbog nje, onome ko se tako zakune, nije potreban nikakav keffaret (otkup), jer Uzvišeni veli:

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ / *Allah vas neće kazniti ako se zakunete nenamjerno, ali će vas kazniti ako se zakunete namjerno.* (El-Mâ'ide, 89.)

3.3. Zakletva sa namjerom (*el-jeminu-l-munakid*) da će se nešto u budućnosti učiniti, recimo, kada se neko zakune: "Tako mi Allaha, učiniću to i to!" ili "Tako mi Allaha, neću to učiniti!" - pa učini drugačije nego što se zakleo. Za ovu zakletvu, prekršitelj je odgovoran, jer je Uzvišeni rekao:

وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ / *... ali će vas kazniti ako se zakunete namjerno.* (El-Mâ'ide, 89.)

Onaj ko se zakune s namjerom da će u budućnosti nešto učiniti, pa to ne učini, dužan je zbog prekršene zakletve učiniti keffaret (otkup za prekršenu zakletvu). Ukoliko se za prekršenu zakletvu putem *keffareta* iskupi, sa počinioca će spasti grijeh.

4. Čime se skida obaveza keffareta za neispunjenu zakletvu?

Obaveza *keffareta* i grijeh za neispunjenu zakletvu onoga ko se zakleo spadaju u dva slučaja:

4.1. Da uradi ono što se zakleo da neće uraditi, ili da ne uradi ono što se zakleo da će uraditi, ali ne namjerno, nego iz zaborava, greškom ili pod prisilom, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Sa moga Ummeta spada odgovornost za ono što uradi greškom, iz zaborava ili pod prisilom."[212]

212 - Prethodno je već citiran.

4.2. Da se prilikom zakletve ogradi od eventualnog njenog neispunjenja riječima kao što su: "Ako Allah da!" ili "Osim ako Allah htjedne drugačije!" pod uvjetom da je riječi izuzimanja izrekao na licu mjesta u isto vrijeme kada se zakleo. Ovo zato što je Poslanik ﷺ rekao: "Ko se zakune dodavši: 'Ako Allah da!' - (kako god da bude) nije prekršio zakletvu."[213] A u slučaju, pak, da je ne prekrši, nema ni grijeha ni *keffareta*.

5. Poželjnost neispunjenja zakletve u slučaju da je to bolje

Ukoliko se musliman zakune da neće više činiti nešto što je dobro i poželjno, mustehab mu je (lijepo) nastaviti činiti ono što se zakleo da više neće činiti, a za prekršenu zakletvu izvršiti otkup (*keffaret*), jer Uzvišeni veli:

وَلَا تَجْعَلُوا اللَّهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُمْ / *I neka vam zakletva Allahom ne bude prepreka!* (El-Bekare, 224.)

i jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Kada se nešto zakuneš, pa kasnije vidiš da je drugačije bolje, uradi ono što je bolje, a za prekršenu zakletvu učini keffaret!" (Muslim)

6. Obaveza ispunjenja zakletve

Kada musliman svoga brata zakune da nešto uradi, dužan je ispuniti njegovu zakletvu i, ukoliko to ikako može, ne dozvoliti mu da je prekrši ili da ne uradi ono što ga je zakleo. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Ispuni joj zakletvu, jer je grijeh na onom ko je prekrši!"[214] - upućene jednoj ženi kojoj je druga žena dala hurmi, pa je jedan dio pojela, a dio ostavila, na što ju je ova zaklela da pojede i ostatak, a ona odbila da je posluša.

---

213 - Hadis bilježe svi autori sunen-zbirki, osim Ebu Davuda. U njemu ima slabosti. Većina islamskih učenjaka je saglasna da ga se u praksi treba pridržavati, tim prije što je u tom smislu i hadis koji po drugoj verziji, preko Ibn Omera, bilježi Ebu Davud u kome stoji: "Ko se zakune i uz zakletvu doda: 'Ako Allah da!' - već je napravio izuzetak."

214 - Predaju sa vjerodostojnim lancem prenosilaca bilježi Ahmed.

7. Zakletva se ocjenjuje prema namjeri onoga ko se zakleo[215]

To da li je zakletva prekršena ili nije, zavisi od stvarne namjere onoga ko se zakleo. Ovo zato što se svako djelo, pa i zakletva, ocjenjuje prema stvarnoj čovjekovoj namjeri. Tako npr. onaj ko se zakune da neće više ležati na zemlji, misleći pod time na dušeku, nije prekršio zakletvu ukoliko legne npr. na ponjavu ili hasuru.

Isto tako, zakletvu nije prekšio ni onaj ko se zakune da neće više nikada obući lanenu košulju, pa obuče lanene pantalone, ukoliko je, zaista, mislio samo na košulju, a ne na svaku odjeću od lana. U suprotnom, ako je mislio na lanenu odjeću, uopće, prekršio je zakletvu.

8. Na koji se način može izvršiti *keffaret* (otkup) za prekršenu zakletvu?

Keffaret za prekršenu zakletvu može se izvršiti na jedan od sljedeća četiri načina:

8.1. da se nahrani deset siromaha, tako što će se svakom od njih dati po *mudd* (mjerica) pšenice, ili se svi zajedno pozvati na ručak ili večeru i dati im da jedu dok se ne zasite, ili svakom od njih dati po hljeb sa prismokom,

8.2. da se svakom od njih da odjeća u kojoj bi se moglo klanjati, s tim da se, ukoliko se odjeća daje žensku, tu u najmanju ruku ubrajaju ogrtač i šal, jer bez njih ne može klanjati,

8.3. da se ropstva oslobodi rob-vjernik ili

8.4. da, ukoliko je kadar, uzastopno posti tri dana, a ukoliko nije, onda pojedinačno.

215 - Osim u pitanju spora, gdje se ocjenjuje prema namjeri onoga ko od drugoga traži da se zakune. Muslim u tom smislu bilježi da je Vjerovjesnik ﷺ rekao: "Zakletva se ocjenjuje prema namjeri onoga ko traži da se zakune." Drugom prilikom je Vjerovjesnik ﷺ rekao: "Tvoja zakletva se ocjenjuje time hoće li ti onaj kome se zaklinješ povjerovati." Tako npr. ukoliko bi neko nekoga optužio da mu je ukrao životinju, a da za to nema dokaza, pa se optuženi zakleo da nije riječima: "Tako mi Allaha, nije kod mene!" ili "Tako mi Allaha, ovo nije njegova!" - misleći na nešto drugo, a ne na životinju, namjera (nijjet) mu ne bi koristila i on bi bio lažac koji je prekršio zakletvu.

Ovdje je potrebno naglasiti da se na post kao vid keffareta treba preći samo u slučaju nemogućnosti da se on izvrši na prethodna tri načina: nahranjivanjem siromaha, njihovim oblačenjem ili oslobađanjem ropstva roba-muslimana. Drugim riječima, treba se pridržavati onog redoslijeda kakav je spomenut u riječima Uzvišenog:

فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ
رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ

Otkup za prekršenu zakletvu je: da deset siromaha običnom hranom kojom hranite čeljad svoju nahranite, ili da ih odjenete, ili da roba ropstva oslobodite. A onaj ko ne bude mogao - neka tri dana posti. (El-Mâ'ide, 89.)

II - Zavjetovanje (en-nezr)

1. Definicija zavjetovanja

Zavjetovati se znači zavjetom se obavezati na neki čin pokornosti prema Allahu koji mu inače bez zavjeta nije obavezan, recimo, reći: "Dužan sam, u ime Allaha, postiti jedan dan." ili "Dužan sam, Allaha radi, klanjati dva rekata namaza."

2. Kako islamski propisi tretiraju zavjetovanje?

Zavjetovati se, sa stanovišta islamskih propisa, je općenito dozvoljeno (*mubah*), pod uvjetom da se time želi postići Allahovo zadovoljstvo. U to spadaju: zavjetni post, namaz, sadaka i sl., i kao takve ih treba ispuniti.

Pokuđeno je (*mekruh*) zavjetovati se, uvjetujući nečim zavjet, npr. riječima: "Ako Allah dâ ozdravljenje mome bolesniku, postiću toliko i toliko." ili " Ako Allah dâ ozdravljenje mome bolesniku, daću sadake toliko i toliko."- jer se od Ibn Omera, r.a., prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik ﷺ je zabranio (uvjetovanje) pri zavjetovanju rekavši: 'Njime se ništa ne može spriječiti, nego samo otrgnuti dio imetaka od škrtice.'" (Muttefekun alejhi)

Zabranjeno je (*haram*) zavjetovati se u nečije drugo ime mimo Allaha, npr. kaburevima evlija i dušama dobrih ljudi, tako da se, recimo, kaže: "Gospodine (taj i taj), ako Allah mome bolesniku dâ ozdravljenje,

na tvome ću kaburu zaklati to i to ili u tvoje turbe ću donirati toliko i toliko milostinje (*sadake*)." Ovo zato što je to jedan vid činjenja ibadeta nekom drugom mimo Uzvišenog Allaha a to je pripisivanje (*širk*) Allahu sudruga, a (*širk*) je Allah najstrožije zabranio riječima:

وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا / *Allahu se klanjajte i nikoga Njemu ravnim ne smatrajte!* (En-Nisâ', 36.)

3. Vrste zavjetovanja

Ima više vrsta zavjetovanja. To su:

3.1. Općenito zavjetovanje, kao kada musliman u nekom konkretnom kontekstu kaže: "Dužan sam u ime Allaha postiti tri dana ili nahraniti deset siromaha" želeći time postići Allahovu bliskost i naklonost.

Propis je da se ovakva vrsta zavjeta obavezno treba ispuniti, jer u riječima Uzvišenog stoji:

وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ / *I ispunjavajte obaveze na koje ste se Allahovim imenom obavezali.* (En-Nahl, 91.)

وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ / *...i neka svoje zavjete ispune.* (El-Hadždž, 29.)

3.2. Općenito zavjetovanje bez konkretnog imenovanja na šta se zavjetuje, recimo, u slučaju da neko kaže: "Dužan sam Allahu zavjet ispuniti." - a da pri tome ne imenuje šta je konkretno dužan.

Propis je da se za ispunjenje ovakve vrste zavjeta treba učiniti keffaret kao i kod neispunjene zakletve, jer je Allahov Poslanik ﷺ, u tom smislu, rekao: "Keffaret za neimenovani zavjet je isti kao i za neispunjenu zakletvu."[216]

Neki su mišljenja da je za ispunjenje ovakvog zavjeta dovoljno klanjati dva rekata namaza ili postiti jedan dan.

---

[216] - Muslim. Ovaj hadis kod Muslima glasi: "Keffaret za zavjet je kao i keffaret za zakletvu." Ovo se odnosi na općenito zavjetovanje bez konkretnog imenovanja na šta se zavjetuje. Rečenica: "ako ga nije imenovao", iako nije navedena u nekim predanjima, dodata je hadisu, a značenje joj je ispravno, pošto je općenito zavjetovanje *en-nezr el-mutlak,* u kome onaj ko ga je izrekao nije ništa imenovao.

3.3. Zavjetovanje uvjetovano nekim djelom Uzvišenom Stvoritelju, kao kad bi neko rekao: "Ako Allah da ozdravljenje mome bolesniku, ili ako da da se moj nestali vrati, nahraniću toliko i toliko siromaha, ili postiću toliko i toliko dana."

Propis je da se, iako je mekruh (ovako se zavjetovati), ovakva vrsta zavjeta treba ispuniti. U slučaju da Allah ispuni njegovu izgovorenu potrebu, dužan je učiniti ibadet na koji se zavjetovao, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko se Allahu zavjetuje da će učiniti neko dobro djelo, neka ga učini!" (Buharija)

S druge strane, ako Allah ne ispuni njegovu izgovorenu potrebu, nije dužan ispuniti zavjet.

3.4. Zavjetovanje uvjetovano kakvim djelom nekoga od Allahovih stvorenja, obično izrečeno u svađi, prepirci ili ljutnji, poput: "Ako ti učiniš to i to, postiću mjesec dana." ili "Ako se desi to i to, postiću mjesec dana." ili "Ako ti učiniš to i to, ja ću od svoga imetka podijeliti toliko i toliko."

Propis je da u slučaju ovakvog zavjetovanja, onaj ko se zavjetuje može da bira: ili da zavjet ispuni, ili da, ukoliko prekrši zavjet, učini keffaret kao i za neispunjenu zakletvu. Ovo zato što je (za ovu vrstu zavjeta) Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Nema zavjeta izgovorenog u ljutnji. Keffaret za takav zavjet je isti kao i u slučaju neispunjavanja zakletve."[217] i što je zavjet izgovoren u prepirci, obično izgovoren u ljutnji, s ciljem da se sagovornik odvrati od namjere da nešto učini ili da se nagovori da nešto učini.

3.5. Zavjetovanje da se učini nešto što predstavlja grijeh i čin neposlušnosti prema Uzvišenom Allahu, recimo zavjetovanje da se učini nešto što je strogo zabranjeno (*haram*), ili da se ne čini ono što je dužnost (*vadžib*) činiti, npr. da se pretuče vjernik ili da se izostavi namaz.

Ovakvu vrstu zavjeta je strogo zabranjeno (*haram*) ispuniti, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko se zavjetuje da će prema Allahu biti pokoran i poslušan, neka Mu bude pokoran i poslušan, a ko se zavjetuje da će Mu biti nepokoran i neposlušan, neka to ne bude!"[218]

---

[217] - Predaju u svome *Sunenu* bilježi Seid.

[218] - Predaju bilježe: Ahmed, Ṭirmizi, Ibn Madže, Ebu Davud i Nesai.

Međutim, neki islamski učenjaci smatraju da je onaj ko se tako zavjetuje dužan učiniti keffaret kao i u slučaju neispunjenja zakletve. Kao dokaz za svoje mišljenje oni navode riječi Allahova Poslanika ﷺ: "Nema zavjetovanja na nepokornost i neposlušnost. Ko se tako zavjetuje, neka učini keffaret kao i za neispunjenu zakletvu."[219]

3.6. Zavjetovanje da se podijeli nešto što nema ili da se učini nešto što se nije kadar, recimo da se ropstva oslobodi rob koji nije u njegovom vlasništvu, ili da se podijeli tovar zlata kojeg nema. Za takav će se učiniti keffaret, (a zavjet kao zavjet se nije dužno ispuniti), jer je Vjerovjesnik ﷺ rekao: "Nema zavjeta u onome što se ne posjeduje."[220]

3.7. Zavjetovanje kojim se zabranjuje ono što je Allah Uzvišeni dozvolio, kao da se zavjetuje da neće jest i piti ono što je u osnovi dozvoljeno. Propis je da se zavjetovanjem sebi ne može zabraniti ništa što je Allah dozvolio, osim žene. Onaj ko se zavjetuje da neće prilaziti ženi, pa ne ispuni zavjet, dužan je učiniti keffaret za *zihar*. U ostalim stvarima dužan je učiniti keffaret kao za neispunjenje zakletve.

Dvije napomene:

- Ko se zavjetuje da će podijeliti sav svoj imetak, za ispunjenje zavjeta mu je dovoljno podijeliti trećinu imetka. Ovo u slučaju da je zavjet općenit (*mutlak*), za razliku od zavjeta koji je izrečen u ljutnji i svađi sa nekim (*lidžadž*). U tom slučaju dovoljno je učiniti keffaret koji je isti kao i keffaret za neispunjenje zakletve.

- Ko se zavjetuje učiniti kakvo dobro djelo, pa umre prije nego što ga učini, to djelo će, u njegovo ime, učiniti njegov nasljednik (staratelj), jer se u vjerodostojnoj predaji navodi da je jedna žena došla i upitala Ibn Omera, r.a., šta da radi sa zavjetom svoje majke koja se zavjetovala da će klanjati u džamiji Kuba i koja je, neispunivši svoj zavjet, umrla - pa joj je naredio da ode u dažmiju Kuba i da ona klanja za svoju majku.

* * *

219 - Predaju sa dobrim lancem prenosilaca bilježi Ebu Davud. U ovoj predaji još stoji: "niti u onom što čovjek ne posjeduje."

220 - U verzije hadisa koji bilježe Abdurrezzak i Nesai stoji: "Nema zavjeta u onome što znači nepokornost Allahu, niti u onome što se ne posjeduje."

IX - O klanju, lovu, hrani i piću

(فى الذكاة والصيد والطعام والشراب)

I - Klanje (ez-zekatu)

1. Definicija klanja

Pod izrazom *ez-zekatu* podrazumijeva se propisno klanje životinja čije je meso po islamskim propisima dozvoljeno jesti. Pod ovim izrazom podrazumijevaju se i *zebh* (klanje) i *nahr* (probadanje) životinja koje se tako kolju.

2. Koje se životinje kolju, a koje probadaju u vratnu žilu (jugularnu venu)?

Sitna stoka• (ovce i koze), sve vrste ptica i perad se kolju, a ne probadaju u srce, jer je u riječima Uzvišenog rečeno:

وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيم /... *i kurbanom* (tj. ovnom) *velikim ga iskupismo.* (Es-Sâffât, 107.) Ovdje je za kurban upotrijebljena riječ *zibh*.

U životinje koje se, također, kolju spadaju i goveda, jer u riječima Uzvišenog stoji rečeno:

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً / *Allah vam naređuje da zakoljete kravu.* (El-Bekare, 67.)

Međutim, goveče je dozvoljeno probosti nožem (*nahr*), jer u vjerodostojnoj predaji stoji da je tako sa kravom postupio Vjerovjesnik ﷺ. Ovo zato što goveče ima dva mjesta, jedno za klanje (*ez-zekat*), putem presijecanja grla oštricom noža (*zebh*), a drugo putem probadanja vrhom noža u prednjem, donjem dijelu vrata (*nahr*).

Za razliku od navedenih životinja, deva se ne kolje, nego se probada. U tom smislu se pripovijeda da je Vjerovjesnik ﷺ svoje deve zaklao probadanjem u stojećem položaju, svezanih prvih lijevih nogu. (Buharija i Muslim)

3. Šta znači izraz *zebh*, a šta *nahr*?

Pod izrazom *zebh* (klanje) podrazumijeva se presijecanje oštricom noža grkljana, dušnika dviju glavnih krvnih žila (*el-vededžan*) u predjelu vrata.

Pod izrazom *nahr* (probadanje) podrazumijeva se probadanje vrhom noža deve u vrat, u prednjem donjem dijelu vrata koji se spaja sa prsima, na kom se veže ogrlica, tj. mjesto kuda prolaze vratne žile (vene), usljed čega životinja najbrže umre.

4. Kako se izvodi klanje, a kako probadanje?

Klanje (*zebh*) se izvodi tako da se životinja (ovca) povali na lijevu stranu, okrene prema Kibli, a zatim dobro oštrim nožem, poslije izgovorenih riječi: *Bismillahi! Allahu ekber*! / "U ime Allaha! Allah je najveći!" uzme i prekolje preko vrata, presijecajući joj iz jednog poteza grkljan, dušnik i dvije glavne krvne žile (*el-vededžan*).

Probadanje (*en-nahr*) se izvodi tako da se devi u stojećem položaju podavije i sveže lijeva noga, te da joj se u takvom položaju, nakon proučenih riječi: *Bismillahi! Allahu ekber*! / "U ime Allaha! Allah je najveći!" zabode nož u prednji dio prsa do vrata, te da je nastavi ubadati sve dok životinja ne pusti dušu.

U tom se smislu pripovijeda da je, naišavši pored nekog čovjeka koji je bio povalio devu da je zakolje, Ibn Omer, r.a., rekao: "Pusti je neka ustane i sveži joj nogu kako je to činio i Muhammed ﷺ!" (Muttefekun alejhi)

5. Uvjeti za valjanost propisnog klanja životinje?

Da bi klanje životinje bilo propisno obavljeno, potrebno je da se ispune sljedeći uvjeti:

5.1. Da alatka za klanje (nož za puštanje krvi) bude dobro naoštrena, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Jedi ono iz čega je iscurila krv i pri čijem je klanju spomenuto Allahovo ime, sve osim kostiju i papaka." (Muttefekun alejhi)

5.2. Da se pri klanju spomene Allahovo ime, tj. da se izgovori: *Bismillahi! Allahu ekber*! / "U ime Allaha! Allah je najveći!" ili bar " *Bismillahi!* / "U ime Allaha!"- jer u riječima Uzvišenog stoji rečeno:

وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ / *Ne jedite ono pri čijem klanju nije spomenuto Allahovo ime!* (El-En'âm, 121.)

i jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Jedite ono iz čega je iscurila krv i pri čijem je klanju spomenuto Allahovo ime." (Muttefekun alejhi)

5.3. Da se pri klanju u jednom potezu ispod vratne jabučice nožem presijeku grkljan, dušnik i dvije glavne krvne žile (*el-vededžan*);

5.4. Da onaj ko kolje bude musliman, punodoban, pametan i zreo, ili bar dječak sposoban da razlikuje stvari. Ne smeta da životinju zakolje i žensko ili nemusliman kitabija (kršćanin ili jevrej), jer je Uzvišeni rekao:

وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ / *...i dozvoljavaju vam se jela onih kojima je data Knjiga* (El-Mâ'ide, 5.) tj. *"jela"* su protumačena da znače - ono što vam zakolju sljedbenici Knjige.

5.5. Da je - ukoliko je životinju zbog pada u bunar, bijega i sl., bilo nemoguće preklati po vratu ili probosti u podnožju vrata, dozvoljeno ju je rasjeći ili probosti u bilo kom dijelu tijela, kako bi joj istekla krv. U tom smislu se pripovijeda da se je jednom prilikom neka deva poplašila i dala u bijeg, pa ju je jedan čovjek - budući da nije bilo konja za potjeru za njom - pogodio strijelom i tako zaustavio, na što je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Svaka od ovih životinja, kao i one divlje, znaju se razljutiti i zaplašiti. Zato, kada se to desi, učinite i vi kao što je učinio ovaj!" (Muttefekun alejhi) Na osnovu ovog slučaja islamski učenjaci su po analogiji izveli zaključak da je dozvoljeno sve što se ne može zaklati po vratu ili ubosti u vratnu žilu, može gdje može.

Napomene:

1. Mlado iz utrobe zaklane životinje nije potrebno klati, jer se klanjem njegove majke računa da je zaklano i ono. Ono je valjano za jesti ukoliko je potpuno formirano i ukoliko su mu izrasle dlake po koži. Upitan u vezi sa mladim zaklane životinje, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Ako hoćete, pojedite ga. Klanje njegove majke računa se i njegovim klanjem."[221]

[221] - Predaja je hasen, a bilježe je Ahmed i Ebu Davud.

2. Propisno klanje životinje ne kvari izostavljanje bismille usljed zaborava, jer Ummet Muhammedov ﷺ nije odgovoran za ono što zaboravi. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi:

"S moga Ummeta skinuta je odgovornost za grešku, zaborav i za ono što uradi pod prisilom."[222]

"Ono što zakolje musliman je halal (jesti), bez obzira spomenuo Allahovo ime ili ne, jer ako bilo šta spomene, spomenuće samo Allahovo ime."[223]

3. Prilikom klanja životinje ne smije se pretjerivati do te mjere da se životinji potpuno odsiječe glava, jer je to jedan vid neodmjerenosti. Međutim, ukoliko se desi da se zaklanoj životinji potpuno odsiječe glava, meso od nje se može jesti bez ikakva mekruha.

4. Ukoliko bi osoba koja kolje pogriješila, pa umjesto da zakolje, životinju probode ili umjesto da ju probode, zakolje, meso se može pojesti, ali je to mekruh.

5. Ukoliko se bolesna, zadavljena, udarena, strmoglavljena, rogom ubodena i od zvijeri načeta životinja zatekne još živa, pa se nožem prekolje i dušu pusti kao rezultat klanja a ne zbog bolesti, meso joj je dozvoljeno jesti, jer u riječima Uzvišenog stoji rečeno:

إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ /*...osim ako ste ga preklali.* (El-Mâ'ide, 3.) tj. ukoliko ste životinju zatekli još živu, pa je nožem preklali i nakon toga pustila dušu.

6. Ukoliko je osoba koja kolje životinju, prije završetka klanja, digla ruku, pa se nakon dužeg vremena povratila i ponovo nastavila klati, islamski učenjaci smatraju da se ne jede ono što je ta osoba zaklala osim, ukoliko je životinja kod prvog klanja već bila zaklana.

---

222 - Hadis bilježi Taberani sa vjerodostojnim (sahih) senedom.

223 - Iako je hadis koji u ovoj verziji bilježi Ebu Davud mursel, on je po značenju sahih. Međutim, kao dokaz u vezi sa ovom problematikom, može se navoditi samo u slučaju kada je u pitanju izostavljanje spominjanja Allahova imena (bismille) zbog zaborava.

II - Lov (es-sajd)

1. Definicija lova

Lov je sve što se ulovi od divljih životinja koje žive na kopnu ili životinja koje žive u moru.

2. Propisanost lova

Lov je dozvoljen osim za onoga ko je u ihramima sa namjerom da obavi hadždž ili umru, jer u riječima Uzvišenog stoji rečeno: وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا / *...a kada obrede hadždža obavite, onda možete loviti.* (El-Mā'ide, 2.)

Međutim, loviti je mekruh ukoliko se to radi samo radi razonode i zabave.

3. Vrste lova

Dvije su vrste lova:

a) lov u moru, tj. riba i drugih životinja koje žive u moru.

Lov u moru je dozvoljen u svako doba; i onome ko je muhrim za hadždž i umru i onome ko nije. Sve što živi u moru dozvoljeno je loviti i jesti. Mekruh su jedino dvije vrste morskih životinja: vodeni čovjek (*insanu-l-mai*) i vodena svinja (*hinziru-l-mai*).

b) lov na kopnu, tj. životinja koje žive na kopnu. Od njih je dozvoljeno ono što je dozvolio Šerijat, a zabranjeno ono što je on zabranio.

4. Klanje ulovljenog

Za ribe i druge morske (vodene) životinje kao klanje se računa njihovo samo vađenje iz vode i umiranje. Njih je zabranjeno pripremati za jelo jedino dok su još žive. Čim uginu, mogu se početi pripremati za jelo. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Dozvoljene su nam (jesti) dvije vrste uginulih životinja: ribe i skakavci."[224]

Za razliku od morskih (vodenih) životinja, divljač, ukoliko bi se zatekla još živa, treba preklati, jer je bez klanja nije dozvoljeno jesti, budući da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ono što uloviš pomoću

[224] - Hadis je sahih, a bilježe ga Bejheki i Hakim.

obučenog psa za lov i zatekneš živo pa prekolješ, (slobodno) jedi." (Buharija i Muslim) Ukoliko je ulovljena životinja zateknuta već mrtva, dozvoljeno ju je jesti pod sljedećim uvjetima:

4.1. Da je životinja ulovljena od strane osobe koja je pametna, raspoznaje (tj. ima sedam godina) i musliman.

4.2. Da se prilikom gađanja strijelom, kopljem i sl. ili prilikom puštanja u potjeru za životinjom psa, sokola i slično, obučenih za lov, spomene Allahovo ime, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ono što, spomenuvši Allahovo ime, uloviš svojim lukom, (slobodno) jedi! Ono što uloviš pomoću obučenog psa za lov i zatekneš živo pa prekolješ, (slobodno) jedi." (Buharija i Muslim)

4.3. Da alatka za lov - ukoliko se ne radi o puštanju obučenog psa ili sokola za lov - bude dovoljno oštra da prosiječe kožu životinje. U suprotnom, ukoliko je tupa, kao što su recimo štap ili kamen, ulovljenu životinju nije dozvoljeno jesti, jer se računa da je ubijena (*el-mevkuzetu*). Izuzetak je jedino kada se takvim predmetom pogođena životinja zatekne još živa pa se prekolje. U tom smislu, upitan šta je sa životinjom pogođenom plostimice, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Ako je pogođena plostimice, nemoj je jesti, jer spada u ubijeno (*vekiz*)."[225]

Ukoliko bi životinja bila ulovljena pomoću lovačkog psa ili sokola, da bi bila valjana za jelo, oni moraju biti obučeni za lov, jer u riječima Uzvišenog stoji rečeno:

وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنْ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمْ اللَّهُ فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ
وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ

...i ono što vam ulove životinje koje ste lovu podučili, onako kako je Allah vas naučio. Jedite ono što vam one uhvate i spomenite Allahovo ime pri tome! (El-Mâ'ide, 4.)

U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Ono što uloviš pomoću obučenog psa za lov, slobodno jedi, prethodno spomenuvši Allahovo ime."[226]

---

[225] - Hadis bilježi vjerodostojna zbirka.

[226] - Hadis bilježi vjerodostojna zbirka.

Napomena:

Znak da je životinja za lov dovoljno dobro obučena, posebno kada se radi o psu, je:

- da se, kada se zovne, odazove,
- da se, kada se nahuška, baci u potjeru,
- da se, kada joj se naredi da se zaustavi, zaustavi.

Ukoliko se ne može postići, ovo treće se može izuzeti kod drugih životinja obučenih za lov, osim kod psa.

4.4. Da sa psom obučenim za lov u potjeri za životinjom ne učestvuju drugi psi koji za lov nisu obučeni, jer se u tom slučaju sa sigurnošću ne može utvrditi koji je od njih uhvatio životinju; onaj uz čije je puštanje spomenuto Allahovo ime, ili neki drugi. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Ako sa svojim psom uz mrtvu ulovljenu životinju zatekneš još kakva, drugog psa, nemoj je jesti, jer ne znaš koji ju je od njih dvojice ulovio i usmrtio." (Muttefekun alejhi)

4.5. Da pas od ulovljene životinje prethodno ne pojede ništa, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Osim ako je pas od nje nešto pojeo. U tom slučaju nemoj jesti, jer se bojim da ju nije uhvatio za sebe!" (Muttefekun alejhi)

U tom smislu su i riječi Uzvišenog Allaha:

فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ / *Jedite ono što vam one* (tj. za vas) *uhvate!* (El-Mâ'ide, 4.)

Napomene:

1. Ukoliko se ulovljena životinja ne mogne odmah pronaći, nego se pronađe naknadno, pod uvjetom da na njoj ne bude nikakvih drugih tragova osim traga oruđa kojim se pogodila, recimo strijela ili koplja, ona se može jesti, ukoliko od njenog ranjavanja nije prošlo više od tri dana. Upitan u vezi sa ulovljenom životinjom koja se pronađe tek nakon tri dana, Allahov Poslanik ﷺ je odgovorio: "Jedi, ako se nije već pokvarila!" (Muslim)

2. Ukoliko se u lovu pogođena životinja pronađe u vodi, njeno meso nije dozvoljeno jesti, jer se zasigurno ne može znati da li je uginula usljed ranjavanja ili usljed gušenja u vodi.

3. Ukoliko se dio tijela usljed ranjavanja životinje pronađe odvojen od njena tijela, taj dio nije dozvoljeno jesti, jer se i on podrazumijeva pod Poslanikovim ﷺ riječima: "Ono što je od živa tijela odsječeno je mrtvo (strv)."[227]

III - Hrana i piće (et-ta'amu ve eš-šerabu)

A) Hrana *(et-ta'amu)*

1. Definicija hrane

Pod hranom se podrazumijevaju svi prehrambreni artikli koji služe za ishranu, kao što su: žitarice, hurme, meso itd.

2. Propisi u vezi sa hranom

U osnovi sva hrana je dozvoljena, jer se podrazumijeva pod riječima Uzvišenog: هُــوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا / *On je za vas sve što postoji na Zemlji stvorio.*(El-Bekare, 29.)

Prema tome, sve su namirnice u osnovi dozvoljene, osim onih koje isključuje i zabranjuje dokaz iz Kur'ana i Sunneta ili valjana analogija (*el-kijas es-sahih*). Zakonodavac je, naime, neke namirnice, zbog njihove štetnosti po zdravlje tijela ili štetnog utjecaja na razum, zabranio. Isto tako, Zakonodavac je nekim ranijim narodima koji su živjeli prije Muhammedova ﷺ ummeta, da bi ih iskušao, zabranjivao neke vrste jela. U tom smislu su i riječi Uzvišenog: فَبِظُــلْمٍ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ / *I zbog teškog nasilja jevreja Mi smo im neka lijepa jela zabranili koja su im bila dozvoljena.* (En-Nisâ', 160.)

3. Vrste zabranjene hrane:

a) Hrana zabranjena slovom Kur'ana:

1. Tuđa hrana (*ta'amu gajrihi*) koja ni na koji način nije u ličnom vlasništvu i koja se kao takva na dozvoljen način ne može jesti, jer je Uzvišeni rekao:

---

227 - Predaju bilježe Ahmed i Tirmizi i to u verziji: "Ono što je od žive životinje odsječeno je strv." Iako u lancu prenosilaca ove predaje ima nekih spornih momenata, predaja se može koristiti kao dokaz.

وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ / *I ne jedite imovinu jedan drugoga na nepošten način!* (El-Bekare, 188.)

i jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Neka niko ničiju stoku, bez njegove dozvole, ne muze." (Muttefekun alejhi)

2. Strv (*el-mejtetu*), tj. meso od uginule (krepane) životinje. U to spada i meso od zadavljene, ubijene tupim predmetom, strmoglavljene i rogom probodene životinje, te meso životinje koju su načele zvijeri.

3. Proljevena krv (*ed-demu-l-mesfuh*), tj. otekla krv od zaklane životinje. Isto tako, zabranjena je i krv od nezaklane životinje, bilo da je otekla ili nije, bilo da se radi o manjoj ili većoj količini.

4. Svinjsko meso (*lahmu-l-hinzir*) kao i svi sastojci svinjskog tijela: krv, mast i ostalo.

5. Ono što je zaklano u nečije drugo, a ne u Allahovo ime.

6. Ono što je zaklano na žrtveniku (*ve ma zubiha ale-n-nusubi*). U to spada i sve ono što je zaklano na turbetima, kubetima i sl. čemu se mimo Allaha daje obilježje svetosti i obožavanja, čemu se obraća u dovi i u ime čega se traži pomoć i posredništvo Njemu. Dokaz da je navedenih šest stvari zabranjeno, su riječi Uzvišenog:

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ
وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ

Zabranjuje vam se strv, i krv, i svinjsko meso, i ono što je zaklano u nečije drugo, a ne u Allahovo ime, i što je udavljeno i ubijeno tupim predmetom; i što je strmoglavljeno, i rogom ubodeno, ili od zvijeri načeto - osim ako ste ga preklali - i što je na žrtvenicima žrtvovano. (El-Mâ'ide, 3.)

Dakle, sve navedeno je zabranjeno slovom Kur'ana časnog.

b) Hrana zabranjena riječima Allahova Poslanika ﷺ:

1. Meso od magarca, jer se od Džabira, r.a., prenosi da je rekao: "U pohodu na Hajber Allahov Poslanik ﷺ je zabranio meso od magarca, a dozvolio meso od konja." (Muttefekun alejhi)

2. Po analogiji zabrane mesa od magarca, zabranjeno je meso i od mazge, jer se u riječima Uzvišenog spominju jedno iza drugog:

وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا / *...i konje i mazge i magarce - da ih jašete.* (El-Nahl, 8.) Dakle, mazga ima isti status kao i ono što je zabranjeno.

Ukoliko neko upita: "Kako je onda dozvoljeno meso od konja kada su zajedno spomenuti sa mazgama i magarcima čije je meso zabranjeno?" odgovor je da je konjsko meso, kao što smo vidjeli iz prethodnog hadisa koji prenosi Džabir, izuzeto riječima Allahova Poslanika ﷺ.

3. i 4. Meso svih deraćih životinja sa očnjacima kao što su: lav, leopard, medvjed, gepard, slon, vuk, pas, šakal, lasica, vjeverica i sl., kao i meso svih ptica sa kandžama kao što su: soko, jastreb, orao, kobac, sova i sl., jer se od Ibn Abbasa, r.a., prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik ﷺ je zabranio sve deraće životinje sa očnjacima i sve ptice grabljivice sa kandžama." (Muslim)

5. Meso i mlijeko od životinja koje traže i jedu nečist (*el-džellale*), poput kokoši ili krave koja traži i jede nečist, jer se od Ibn Omera, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik ﷺ zabranio da se jede meso i pije mlijeko od takve životinje, osim u slučaju da se nekoliko[228] dana životinja zatvori i onemogući joj se pristup nečisti, kako bi joj se za to vrijeme očistilo meso i mlijeko.[229]

c) Zbog štetnog djelovanja zabranjeni su:

1. sve vrste otrova, jer je dokazana njihova štetnost po tijelo,

2. zemljino tlo, glina, kamen i ugalj zbog njihove štetnosti po organizam i nepostojanja bilo kakve koristi i

3. odvratne, nezdrave i nečiste sitne životinje kao što su insekti i sl., jer izazivaju bolest i tegobe u probavnim organima.

---

[228] - *Nekoliko* u arapskom jeziku znači od 3-10. (Tri dana za kokoš, četiri za sitnu i deset za krupnu stoku.) (Op. prev.)

[229] - Predaju bilježe Ebu Davud, Tirmizi i drugi i ocjenjuju je kao hasen.

d) Hrana zabranjena zbog dodira sa nečistoćom:

1. Sve vrste hrane koje su došle u dodir i pomiješale se sa onim što je nečisto su zabranjene, jer je Allahov Poslanik ﷺ, upitan šta da se radi sa maslom u koje upadne miš, rekao: "Ako je maslo čvrsto, odvojite i bacite dio oko mjesta do koga je dohvatio, a ostalo pojedite, a ako je tečno, nemojte mu se približavati!"[230]

2. Sve što je po sebi nečisto kao što je izmet, balega i slično, jer u riječima Uzvišenog stoji rečeno:

وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ /*...a ono što je ružno zabranjivati.* (El-A'râf, 157.)

3. Šta je od zabranjene hrane u krajnjoj nuždi dozvoljeno?

Onome koga nužda i teška glad, bojeći se po goli život, prisili sve što je zabranjeno, izuzev otrova, postaje dozvoljeno, i to u mjeri koja mu je dovoljna za održanje života. U to se ubraja i ono što je tuđe, strv, svinjsko meso i sl., pod uvjetom da se uzme samo u mjeri dovoljnoj za održavanje golog života, da mu se to što se uzima gadi i da se ni u kom slučaju u jelu takvog nečega ne uživa. U tom su smislu riječi Uzvišenog:

فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ / *A onome ko bude primoran, kada hara glad, bez namjere da učini grijeh, Allah će oprostiti i samilostan biti.* (El-Mâ'ide, 3.)

B) Piće (*eš-šerab*)

1. Definicija pića

Pod pićem (*eš-šerab*) se podrazumijevaju sve vrste tečnosti koje se piju.

2. Propisi u vezi sa pićem

Sva pića, uostalom kao i jela, su u osnovi dozvoljena, jer se podrazumijevaju pod riječima Uzvišenog:

---

[230] - Hadis sa sahih senedom bilježi Ebu Davud. Osnova ovog hadisa se nalazi i u Buharijinoj zbirci.

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا / *On je za vas sve što postoji na Zemlji stvorio* (El-Bekare, 29.) osim onih za koja postoji dokaz da su zabranjena, kao što je slučaj sa:

2.1. vinom, jer je ono zabranjeno riječima Uzvišenog:

إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ

O vjernici, vino, i kocka i kumiri i strelice za gatanje su odvratne stvari, šejtanovo djelo; zato se toga klonite! (El-Mâ'ide, 90.)

i jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Allah je prokleo: vino, onoga ko ga pije, onoga ko ga služi, onoga ko ga prodaje, onoga ko ga kupuje, onoga ko ga cijedi (tj. pravi), onoga za koga se cijedi, onoga ko ga nosi, onoga kome se nosi i onoga ko se hrani zaradom na njemu."[231]

2.2. Svim vrstama opojnih i alkoholnih pića, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Sve što opija je vino, a svako vino je zabranjeno." (Muttefekun alejhi)

2.3. Zajedno, u istoj posudi, pomiješanim sokom od zarudjelih i svježih hurmi ili od grožđa i svježih hurmi sa dodatkom vode, ostavljenim tako dok ne uzavrije i ne poprimi sladast ukus, bez obzira dodalo se u njega šećera ili ne, jer je to Poslanik ﷺ zabranio riječima:

"Nemojte cijediti i zajedno miješati sok od zarudjelih i svježih hurmi, niti sok od grožđa i svježih hurmi, nego cijedite svaki od njih zasebno!" (Muttefekun alejhi)

Ovo zato što pomiješana dva različita soka brzo uzavriju i pretvore se u alkohol, zato je, da bi spriječio ono što vodi u grijeh, Alejhisselam to zabranio.

2.4. Mokraćom za jelo zabranjenih životinja, jer je to nečisto, a sve što je nečisto je zabranjeno (*haram*).

2.5. Mlijekom od životinja čije se meso ne jede. U tom pogledu, jedini je izuzetak mlijeko od žene, jer je ono dozvoljeno (*halal*).

---

231 - Hadis sa sahih senedom bilježe Ebu Davud i Hakim.

2.6. Svako piće za koje je dokazano da štetno djeluje po organizam.

2.7. Svim vrstama duhana, hašiša (droge), nargile i slično, jer na razne načine štete organizmu, opijaju, omamljuju, ili pak imaju odvratan miris što smeta prisutnim, kako ljudima, tako i melekima, a sve što ima takve osobine je po Šerijatu zabranjeno.

Šta je od gore navedenog u nuždi dozvoljeno?

Ko se udavi hranom i tome slično, dozvoljeno mu je da to progura pijući alkohol, ako nema nešto drugo kako bi spasio život. Isto tako je i u slučaju nesnosne žeđi i opasnosti po život, dozvoljeno popiti ono što je u normalnim okolnostima zabranjeno, recimo alkoholno piće, ali samo u mjeri u kojoj će utoliti žeđ i spasiti goli život, jer je u riječima Uzvišenog rečeno:

إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ / *...osim kad ste u nevolji.* (El-En'âm, 119.)

* * *

X - O krivičnim djelima i propisima u vezi s njim

(في الجنايات وأحكامها)

I - Krivično djelo prema drugome (el-džinajetu ale-n-nefs)

1. Definicija zločina prema drugome

Krivično djelo prema drugome je bespravni nasrtaj na čovjeka, oduzimanjem njegova života, onesposobljavanjem nekog od njegovih organa ili nanošenjem tjelesne povrede.

2. Stav Islama prema zločinu

Krivično djelo prema drugome u Islamu je najstrožije zabranjeno (*haram*), jer bespravno oduzimanje ljudskog života, onesposobljavanje nekog od njegovih organa i nanošenje tjelesnih povreda, poslije nevjerstva, predstavlja najteži vid grijeha, pogotovu, kada se radi o ubistvu vjernika.

U tom smislu su i riječi Uzvišenog:

وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا

Onome koji hotimično ubije vjernika kazna će biti Džehennem, u kome će vječno ostati; Allah će na njega gnjev Svoj spustiti i prokleće ga i patnju mu veliku pripremiti. (En-Nisâ', 93.)

i jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Prvo za što će ljudima na Sudnjem danu biti suđeno su grijesi za proljevenu krv." (Muttefekun alejhi)

"Vjernik će uživati širinu i lahkoću u svojoj vjeri, sve dok ne prolije nedužnu krv." (Buharija)

3. Vrste krivičnih djela prema drugome

Zločin prema drugome se dijeli na tri vrste:

3.1. *Namjerno krivično djelo* je kada prestupnik ima namjeru izvršiti ubistvo ili povredu vjernika, tako da mu sa predumišljajem priđe, udari ga nožem, štapom ili kamenom, gurne ga u provaliju sa visine, ili u vodu, da ga zapali, udavi ili otruje, pa da umre, ili mu onesposobi neki od organa, ili nanese tjelesnu povredu.

Za ovako namjerno isplanirani i učinjeni zločin, šerijatski propisi nalažu kaznu sa poravnanjem (*kisas*), jer u riječima Uzvišenog stoji rečeno:

وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنفَ بِالْأَنفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ
وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ

Mi smo im u njemu propisali: glava za glavu, i oko za oko, i nos za nos, i uho za uho, i zub za zub, a da rane treba uzvratiti. (El-Mâ'ide, 45.)

i jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Kome neko bude ubijen, ima pravo da bira između dva rješenja: ili da prihvati krvarinu, ili da traži poravnanje (tj. da se ubica pogubi)."

"Kome drugi prolije krv ili nanese povredu, ima pravo da bira jedno od tri rješenja: ili da traži poravnanje (tj. da mu se uzvrati istom mjerom), ili da primi otkupninu, ili da oprosti. Ako bude htio nešto četvrto, spriječite ga!"[232]

3.2. *Krivično djelo koje liči na nenamjerno,* a to je kada prestupnik ima namjeru izvršiti prestup, ali ne namjerava da nekoga usmrti ili teško povrijedi, recimo, da ga udari laganim štapom, takvim udarcem od koga se obično ne umire, ili da ga udari pesnicom, glavom i sl., ili da ga gurne u malu vodu, ili da mu se izdere u lice, ili zaprijeti, pa da uslijed toga ovaj umre.

---

[232] - Hadis bilježe Ahmed, Ebu Davud i Ibn Madže. Iako u njegovu senedu ima izvjesnih slabosti, ispravno je postupiti po njemu, jer se ovakva osnova može naći i u sahih-zbirkama od Buharije i Muslima.

Za ovakvo krivično djelo šerijatski propisi nalažu da rodbina počinioca prestupa isplati krvarinu (*fidje*) porodici umrlog, te da za počinjeni grijeh učini keffaret. U tom smislu su i riječi Uzvišenog:

وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ إِلَّا أَنْ يَصَّدَّقُوا / *Onaj ko ubije vjernika nehotice - mora osloboditi ropstva jednog roba-vjernika i predati krvarinu porodici njegovoj; oslobođen je krvarine jedino ako oni oproste.* (En-Nisâ', 92.)

3.3. *Nenamjerno krivično djelo*, tj. da čovjek-musliman, recimo, radeći nešto što je dozvoljeno (*mubah*), uvježbavajući gađanje strijelom, ili loveći divljač, ili sijekući meso i sl., pa da strijelom, greškom, nekoga pogodi, ili da mu spadne sjekira, pa da nekoga pogodi i da usljed toga ovaj umre ili da mu se nanese tjelesna povreda.

Za ovako, greškom, učinjeno krivično djelo, šerijatski propisi nalažu da se postupi isto kao i u prethodnom slučaju, samo što će ovdje krvarina biti što blaža, za razliku od prethodnog slučaja gdje ona treba biti što teža. Osim toga, u ovom slučaju počinilac nije griješan, za razliku od prethodnog slučaja gdje je počinilac imao namjeru učiniti prestup, pa je zbog toga krvarina veća, a prestupnik griješan.

II - Propisi u vezi sa krivičnim djelom prema drugome

a) Uslovi za poravnanje (*kisas*)

Poravnanje (*kisas*) za ubistvo, onesposobljavanje organa i nanošenje tjelesne povrede, treba izvršiti samo u slučaju kada se steknu sljedeći uvjeti:

1. Kada je ubijeni ubijen ni kriv ni dužan, a ne zbog: učinjenog bluda (za koji zaslužuje kamenovanje), odmetništva od vjere ili nevjerstva, jer za takve osobe nema poravnanja (*kisasa*), budući da im je krv proljevena zbog učinjenog teškog grijeha.

2. Kada je ubica *mukellef* osoba, tj. punodobna, pametna i uračunljiva, jer u slučaju da je ubica dijete ili luda osoba, ona ne podliježe propisima poravnanja s obzirom da je pravno neodgovorna, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Odgovornost je skinuta sa tri osobe: sa djeteta, dok ne postane punodobno, sa lude osobe, dok ne dođe pameti i sa onoga ko spava, dok se ne probudi."[233]

---

[233] - Prethodno je citiran.

3. Kada su i ubica i ubijeni iste vjere i statusa u pogledu slobode, jer se musliman ne može pogubiti zbog nevjernika, niti slobodan čovjek zbog roba. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Musliman ne može biti pogubljen zbog nevjernika."[234] i Alijine, r.a., riječi: "Po sunnetu, slobodan čovjek ne može biti pogubljen zbog roba." Isto tako, u hadisu koji prenosi Ibn Abbas, r.a., stoji rečeno: "Ne može slobodan čovjek biti pogubljen zbog roba."[235]

4. Kada ubica nije otac, majka, djed ili nana ubijenog, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Roditelj ne može biti ubijen zbog svoga djeteta."[236]

b) Uvjeti da bi se imalo pravo na izvršenje (*kisasa*)

Osoba koja polaže pravo na izvršenje odmazde (*kisas*), ne može izvršiti svoje pravo na odmazdu dok ne ispuni sljedeće uvjete:

1. Da je *mukellef* (tj. punodoban i pametan). Ukoliko je onaj ko zahtijeva izvršenje poravnanja (*kisasa*) malodobno dijete ili neuračunljiva osoba, onaj ko je izvršio zločin će se staviti u pritvor sve dok dijete ne postane punodobno ili dok neuračunljiva osoba ne postane uračunljiva, nakon čega će joj se dati mogućnost da bira između jednog od tri rješenja: odmazde, otkupa ili oprosta. Ovo zato, što se pripovijeda da su tako, neka je Allah sa njima zadovoljan, postupali i drugovi Allahova Poslanika ﷺ.

2. Da su svi nasljednici ubijenog koji imaju pravo na potraživanje izvršenja odmazde (*kisasa*), složni da se on nad ubicom izvrši, jer se odmazda (*kisas*) ne može izvršiti u slučaju da neki od njih oproste. U tom slučaju, oni koji nisu oprostili, imaju pravo na svoj dio krvarine.

3. Da se, u slučaju odmazde za nanesene povrede, sigurno da se onome ko je nanio povredu neće nanijeti teža povreda od one koju je on nanio povrijeđenom. Isto tako, pri izvršenju odmazde (*kisasa*) za ubistvo mora se biti potpuno sigurno da se odmazda (*kisas*) ne izvrši nad nekim drugim, a ne nad ubicom. U slučaju da je ubica trudna žena, odmazda (*kisas*)

---

[234] - Hadis je hasen, a bilježe ga Ahmed i Tirmizi.

[235] - Hadis bilježi Bejheki sa dobrim senedom.

[236] - Hadis bilježe Ahmed i Tirmizi. Ibn Džarud ga ocjenjuje kao sahih. Imam Malik smatra da roditelj ne može biti pogubljen za svoje dijete, ako je ono nenamjerno ubijeno. Medutim, ukoliko je ono ubijeno namjerno, npr. namjerno zadavljeno ili zaklano nožem, može.

nad njom se ne može izvršiti sve dok se ne porodi i dok ne prođe predviđeno vrijeme za dojenje djeteta. Ovo zato što je Allahov Poslanik ﷺ u vezi sa namjernim ubistvom od strane žene rekao: "Ako je trudna, nad njom se neće izvršavati pogubljenje sve dok se ne porodi i dok ne zbrine svoje dijete."

4. Da izvršenju odmazde (*kisasa*) na licu mjesta bude prisutan vladar ili neko koga je on opunomoćio, kako bi se na taj način bilo sigurno da neće biti pristrasnosti i nepravilnosti (prekoračenja).

5. Da se, u slučaju pogubljenja, odmazda (*kisas*) izvrši oštrim predmetom, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Nema pogubljenja, osim sa sabljom."[237]

6. Da se od tri rješenja: pogubljenja, otkupa i oprosta, odabere jedno.[238]

Dakle, kada se radi o ubistvu muslimana, njegovi mogu da biraju jedno od tri rješenja: da ubica bude pogubljen, da se za ubijenog primi krvarina ili da se ubici oprosti. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ / *A onaj kome rod ubijenog oprosti, neka oni velikodušno postupe, a neka im on dobročinstvom uzvrati.* (El-Bekare, 178.)

فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ / *...a onoga koji oprosti i izmiri se Allah će nagraditi.* (Eš-Šûr â', 40.)

kao i riječi Allahova Poslanika ﷺ:

"Oni kojima neko bude ubijen, pustiće se da biraju između dva rješenja: ili da se za ubijenog primi krvarina, ili da se ubica pogubi." (Muttefekun alejhi)

"Niko nikome nije oprostio učinjenu nepravdu, a da mu Allah time nije povećao ugled."

[237] - Hadis bilježi Ibn Madže, a prešućuje ga ocijeniti Sujuti.

Kada smo kod ovoga treba reći da neki islamski učenjaci smatraju da ubica treba biti pogubljen na isti način na koji je on ubijenog ubio, tj. da bude pogubljen sabljom, ako je i on sabljom ubio, ili kamenom, ako je on ubio kamenom. Pri tome, oni se pozivaju na hadis koji bilježe Buharija i Muslim, po kome je Allahov Poslanik ﷺ naredio da se onome ko je kamenom robinji razbio glavu, kamenom razbije glava.

[238] - Neki islamski učenjaci smatraju da za mučko ubistvo (*el-gile*) nema oprosta, i da ubicu, čak i da mu porodica ubijenog oprosti, vladar ima pravo kazniti sa stotinu udaraca bičem i protjerivanjem u trajanju od godinu dana.

Napomene:

1. Onaj ko se odluči na primanje krvarine gubi pravo da zahtijeva ubicino pogubljenje. Ukoliko bi neko, nakon što je pristao da za ubijenog primi krvarinu, zatražio da ubica bude pogubljen, to mu neće biti omogućeno, a ako bi, zato što mu se to nije udovoljilo, izvršio osvetu i ubio ubicu, sâm bi morao biti pogubljen. Međutim, ukoliko se odluči za pogubljenje ubice, ima pravo predomisliti se i kasnije prihvatiti da primi krvarinu.

2. Ukoliko bi ubica umro, porodici ubijenog preostaje jedino da traži krvarinu od ubicine rodbine, jer se nad mrtvim ubicom ne može izvršiti odmazda (*kisas*) pogubljenjem i jer umjesto ubice nije dozvoljeno pogubiti nikoga drugog osim njega. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

وَمَنْ قُتلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لوَليِّه سُلْطَانًا فَلَا يُسْرفْ في الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنصُورًا

A ako je neko, ni kriv ni dužan, ubijen, onda njegovom nasljedniku dajemo vlast, ali neka ni on ne prekoračuje granicu u ubijanju, ta njemu je data vlast. (El-Isrâ', 33.)

Riječi Uzvišenog: *ali neka ni on ne prekoračuje granicu u ubijanju* protumačene su u značenju da porodica ubijenog ne traži da neko drugi osim samog ubice bude ubijen.

3. Za svako ubistvo počinjeno greškom ili polunamjerno, bez obzira na to da li je ubijeni još nerođeno dijete ili stara osoba, slobodna osoba ili rob, ubica je dužan učiniti keffaret i to na taj način da ropstva oslobodi roba-vjernika, a ako to nije u stanju onda postiti uzastopno dva mjeseca. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

وَتَحْرِيرُ رَقَبَة مُؤْمنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجدْ فَصيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابعَيْنِ تَوْبَةً منْ اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ عَليمًا حَكيمًا

...i osloboditi ropstva jednog roba-vjernika. Ne nađe li, mora uzastopice postiti dva mjeseca da bi Allah primio pokajanje - a Allah sve zna i mudar je. (En-Nisâ', 92.)

III - Krivično djelo prema drugome u vidu nanošenja teških tjelesnih povreda

1. Definicija

Pod krivičnim djelom prema drugom se podrazumijeva nanošenje teških tjelesnih povreda, kada neko nasrne na drugoga, pa mu, recimo, prolije oko, slomi nogu, odsiječe ruku i sl.

2. Propisi u vezi sa nanošenjem drugom teških tjelesnih povreda

Ako je teška tjelesna povreda drugome nanesena namjerno, ako povrijeđeni nije dijete onoga ko ga je povrijedio i ako su i povrijeđeni i nanosilac povrede isti u pogledu pripadnosti Islamu i slobodi, nanosiocu povrede će se, kao odmazda (*kisas*), izvršiti ista vrsta povrede, tj. ako je nekome odsjekao ruku i njemu će se odsijeći ruka, ili ako je nekome nanio tjelesnu povredu, i njemu će se nanijeti ista takva povreda. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ ... /*...a da rane treba uzvratiti.* (El-Mâ'ide, 45.)

Izuzetak je jedino slučaj kada povrijeđeni pristane na primanje otkupnine ili kada oprosti.[239]

3. Uvjeti za izvršenje odmazde (*kisasa*) za nanesene povrede

Da bi se odmazda (*kisas*) za nanesene povrede izvršila, potrebno je da se ispune sljedeći uvjeti:

3.1. Da se prilikom izvršenja odmazde (*kisasa*) osigura nepristrasnost. U suprotnom, odmazda (*kisas*) se ne može izvršiti.

3.2. Da je izvršenje odmazde (*kisasa*) praktično izvodljivo. U slučaju da ono nije izvodljivo, pribjeće se davanju otkupnine za nanesenu povredu.

3.3. Da dio tijela čijim se odsijecanjem želi izvršiti odmazda (*kisas*) bude isti kao i dio kod povrijeđene osobe. Tako se, recimo, ne može odsijeći desna ruka za lijevu, niti ruka za nogu, niti, pak, šesti prst kao tjelesna mahana, za osnovni prst.

---

239 - U slučaju da u namjerno isplaniranom ubistvu učestvuju dvije osobe, od kojih je jedna punodobna a druga malodobna, ona koja je punodobna će se pogubiti, a malodobna će se prisiliti da porodici ubijenog osigura polovicu visine krvarine. Takvo mišljenje zastupa Malik u svome djelu *El-Muvetta*.

3.4. Da dio tijela čijim se odsijecanjem želi izvršiti odmazda (*kisas*) u pogledu funkcionalnosti bude isti kao i onaj koji je odsiječen u povrijeđene osobe. Tako se, recimo, oduzeta ruka ne može odsijeći umjesto zdrave, niti ćoravo oko za zdravo.

4. Ukoliko se radi o odmazdi (*kisasu*) za duboku povredu na glavi ili licu, osim ako povreda ne dopire do kostiju lobanje, odmazda se neće izvršiti, zbog opasnosti po život osobe nad kojom se izvodi. Isti je slučaj i sa ostalim opasnim mjestima po život gdje bi se morale povrijediti kosti. U svim tim slučajevima nema odmazde (*kisasa*), nego će se, umjesto njega, pristupiti obeštećenju za nanesene povrede.

Napomene:

* Ukoliko je više osoba direktno učestvovalo u ubistvu ili u nanošenju povrede jednoj osobi, nad svima njima će se pojedinačno izvršiti odmazda (*kisas*) za ubistvo ili nanesenu povredu toj osobi. U tom smislu su i Omerove, r.a., riječi: "Da su svi stanovnici Sane zajedno učestvovali u njegovom ubistvu, nad svima njima bih izvršio pogubljenje."[240] - u vezi sa pogubljenjem sedam osoba koje su zajedno, direktno, učestvovale u ubistvu jednog čovjeka iz Sane.

* Posljedice od nanesene povrede moraju biti poznate i zagarantirane. Ukoliko bi neko nekome odsjekao prst, pa rana ne bi zamladila, nego se iskomplicirala tako da se povrijeđenom oduzme cijela ruka, ili da usljed toga umre, odmazda (*kisas*) ili krvarina će se izvršiti na osnovu krajnjeg rezultata nanesene povrede.

S druge strane, posljedice za izvršenu odmazdu (*kisas*) se ne obeštećuju. Ukoliko bi, recimo, neko nekome odsjekao ruku, pa se nad njime izvršila odmazda (*kisas*) odsijecanjem njegove ruke, pa usljed toga umro, njegova porodica ne bi imala pravo zbog toga tražiti odštetu. Izuzetak je jedino slučaj u kome bi odmazda bila izvršena pristrasno ili na nepropisan način, recimo: tupim, nečistim ili zatrovanim predmetom. U tom slučaju bi porodica imala pravo tražiti odštetu.

* Odmazda (*kisas*) za nanesenu povredu se ne izvodi prije nego što rana zamladi, jer je to zabranio Allahov Poslanik ﷺ. Ovo zato što se nije sigurno da se rana neće zatrovati i proširiti na druge dijelove tijela, niti

[240] - Predaju bilježi Malik u svome djelu *El-Muvetta*, a osnova joj se može naći i u Buharijinu *Sahihu*.

da, možda, usljed toga povrijeđeni neće umrijeti. Zato, ukoliko bi neko ovu zabranu prekršio, pa se odmazda (*kisas*) izvršila prije nego što rana zamladi, te nakon toga nastupilo pogoršanje i rana se proširila na druge dijelove tijela, taj isti ne bi više imao pravo tražiti da se izvrši dodatna odmazda (*kisas*) za ono što bi nastupilo usljed kompliciranja povrede, zbog toga što je prekršio zabranu izvršavanja odmazde prije zacjeljivanja rane.

IV - Krvarina (ed-dijetu)

1. Definicija krvarine

Krvarina (*ed-dijetu*) je ono čime se iskupljuje krv onoga ko je zbog nečijeg ubistva zaslužio pogubljenje.

2. Propisanost krvarine

Krvarina (*ed-dijetu*) je propisana riječima Uzvišenog:

وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ إِلَّا أَنْ يَصَّدَّقُوا / *...i predati krvarinu porodici njegovoj; oslobođen je krvarine jedino ako oni oproste.* (En-Nisâ', 92.)

i riječima Allahova Poslanika ﷺ:

"Oni kojima neko bude ubijen, pustiće se da biraju između dva rješenja: ili da se za ubijenog primi krvarina, ili da se ubica pogubi." (Muttefekun alejhi)

3. Ko mora dati krvarinu?

Krvarinu je dužan dati svako ko na bilo koji način ubije drugog, direktno ili indirektno. Ko drugoga ubije namjerno, sa predumišljajem, dužan je od svoga imetka platiti krvarinu porodici ubijenog, a ko drugoga ubije polunamjerno ili nehotice, njegova porodica je dužna porodici ubijenog isplatiti krvarinu. Ovo zato, što je tako presudio Allahov Poslanik ﷺ u slučaju kada su se posvađale dvije žene i kada je jedna od njih drugu, koja je bila trudna, pogodila kamenom u stomak i ubila i nju i dijete u njenoj utrobi. U tom slučaju Allahov Poslanik ﷺ je presudio da porodici ubijene žene porodica ove druge mora isplatiti krvarinu. (Muttefekun alejhi)

Dakle, u ovom slučaju krvarinu porodici ubijene je morala isplatiti porodica ubice (*'aqiletun*) u koju spadaju svi srodnici sa očeve strane: otac, djed, braća, bratići, amidže i amidžići, na koje se rasporedi krvarina, pa svako prema svom imovnom stanju mora snositi dio krvarine, na taj način što će se ukupna visina krvarine na njih podijeliti da je na rate isplate u roku od tri godine, svake godine jednu trećinu. Međutim, ukoliko je porodica ubice imućna, krvarinu porodici ubijenog može isplatiti odjednom.

4. Sa koga spada obaveza isplate krvarine za ubijenog?

Obaveza isplate krvarine porodici ubijenog spada sa oca koji usljed šibanja kao odgojne mjere, ubije svoje dijete, ili vladara koji na isti način ubije podanika, kao i učitelja koji na taj način ubije svoga učenika. Ovo u slučaju da prilikom poduzimanja odgojne mjere nisu prekoračili za to uobičajenu mjeru, (a to je da udaranje ne ostavlja tragove na tijelu).

5. Visina krvarine (*mekadiru-d-dijat*)

a) Krvarina za ubistvo (*dijetu-n-nefs*)

Ukoliko je ubijeni musliman i slobodna osoba, krvarina za njega iznosi 100 deva, ili 1000 miskala u zlatu, ili 12 000 u srebru, ili 200 goveda, ili 1000 ovaca. Ukoliko se radi o krvarini za ubijenog sa polunamjerom, krvarina treba biti što viša, tako da četrdeset od stotinu deva koje se daju kao krvarina, budu steone. U slučaju, pak, da se krvarina daje za nenamjerno ubistvo, gledaće se da krvarina bude što blaža. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Krvarina za ubijenog bičem, štapom i kamenom, sa polunamjerom, treba biti što viša, tako da od stotinu deva koje se daju kao krvarina a koje su između pete i devete godine starosti, njih četrdeset trebaju biti steone."[241] U slučaju, pak, da je ubistvo počinjeno namjerno sa prethodnim planiranjem i predumišljajem, porodica ubijenog ima pravo tražiti da se ubica ili pogubi, ili da plati krvarinu višu od navedene. Međutim, oni mogu od tog svoga prava da traže više od visine propisane krvarine, odustati.

Visina krvarine za ubistvo procjenjena je na osnovu Džabirovih, r.a., riječi: "Allahov Poslanik ﷺ odredio je vlasnicima deva krvarinu u visini od 100 deva, vlasnicima goveda u visini od 200 goveda, a vlasnicima

---

[241] - Predaju bilježe svi autori sunen-zbirki. Predaju sa hasen senedom bilježi i Buharija u svome *Tarihu*. Osnova za nju može se naći i kod Ebu Davuda.

sitne stoke u visini od 2000 ovaca."[242] te na osnovu Ibn Abbasovih, r.a., riječi: "Za jednog čovjeka koji je ubijen, Vjerovjesnik ﷺ odredio je krvarinu u visini od 12000 dirhema."[243]

Također u pismu koje je, u vezi sa krvarinom, uputio Allahov Poslanik ﷺ Amru b. Hazmu, a koje je cijeli Ummet prihvatio, stoji: "...a one koji krvarinu plaćaju u zlatu 1000 dinara (zlatnika).[244] Ukoliko ubica ponudi krvarinu u bilo kom od gore pet navedenih iznosa, porodica ubijenog ju je dužna prihvatiti.

Krvarina za ubijenu ženu muslimanku koja je bila slobodna osoba, a ne robinja, je u visini $^1/_2$ krvarine koja se daje za muškarca-muslimana. Malik u svom djelu *Muveta'* navodi da je Urve b. Zubejr imao običaj reći: "Žena se u visini krvarine do $^1/_3$ vrednuje kao i muškarac, a kad prede taj iznos, onda u visini $^1/_2$ iznosa koji se daje za muškarca."

Krvarina za štićenika-nemuslimana u islamskoj zemlji (kršćanina i jevreja) je u visini $^1/_2$ krvarine koja se daje za muslimana, a za njihove žene u visini $^1/_2$ krvarine koja se daje za njihove muškarce. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Krvarina za nevjernika je u visini $^1/_2$ krvarine koja se daje za čovjeka-muslimana."[245]

Krvarina za ubijenog roba je u visini procjene njegove vrijednosti.

Krvarina za ubijeno dijete u utrobi majke je tzv. *girra*, a to je rob ili robinja najbolje vrste, jer je tako, kako se navodi u sahih - predaji, presudio Allahov Poslanik ﷺ. Ovo sve važi samo u slučaju kada majka koja je slobodna, a ne robinja, usljed udarca pobaci mrtvo dijete. U suprotnom, ako ona dijete rodi živo, pa ono kasnije umre, za njega se mora, ili izvršiti odmazda (*kisas*), ili platiti krvarina u punom iznosu.

Napomena:

* Neki islamski učenjaci su *girru* procijenili da iznosi $^1/_{10}$ od krvarine za majku ubijenog djeteta. Malik ju je procijenio na 50 zlatnika (dinara) ili 600 srebrenjaka (dirhema).

---

242 - Zabilježio ga je Ebu Davud i u njegovom senedu ima slabosti. Međutim, po njemu postupa većina uleme.

243 - Predaja je merfu', a bilježe je Ebu Davud, Nesai, Ibn Madže i Tirmizi. Također je prenesen kao mursel i ta predaja je vjerodostojnija i poznatija.

244 - Tekst bilježi Nesai. Ahmed i Hakim ga ocjenjuju kao sahih.

245 - Hadis je hasen, a bilježi ga Tirmizi.

b) Krvarina za nanošenje teških tjelesnih povreda (*dijetu-l-atraf*)

Puni iznos krvarine mora se dati za:

1. izgubljeni razum,
2. izgubljeni sluh, usljed otkidanja oba uha,
3. izgubljeni vid, usljed onesposobljavanja oba oka,
4. izgubljeni glas, usljed otkidanja jezika ili obiju usana,
5. izgubljeno čulo mirisa, usljed otkidanja nosa,
6. izgubljene sposobnosti za održavanje spolnog odnosa, usljed otkidanja spolnog organa ili zgnječenja oba testisa,
7. izgubljene sposobnosti sjedenja, usljed lomljenja kičme (leđa).

Ovo zato što je u pismu koje je Amru b. Hazmu uputio Allahov Poslanik ﷺ navedeno: "da krvarina mora biti plaćena za odsječeni nos, uši, jezik, usne, testise, spolni organ (penis), slomljenu kičmu, proljevena oba oka."[246] i što je Omer, r.a., za čovjeka koga je pretukao drugi čovjek i onesposobio mu: sluh, vid, sposobnost održavanja spolnog odnosa i razum, i koji je pored svega ostao živ, odredio četiri krvarine.

Krvarina za onesposobljene organe žene iznosi $^1/_2$ krvarine koja se daje za muškarca. Što se, pak, tiče krvarine za teške tjelesne povrede nanesene ženi, ukoliko ona iznosi preko $^1/_3$ krvarine za muškarca, ženi će se dati $^1/_2$ od iznosa koji se daje za muškarca. Ukoliko je manja, onda će se dati koliko i muškarcu.

Polovina propisane krvarine će se dati za:

1. izgubljeno jedno oko,
2. izgubljeno jedno uho,
3. izgubljenu jednu ruku,
4. izgubljenu jednu nogu,

---

246 - Predaju bilježi Nesai. Više učenjaka hadisa su je ocijenili kao sahih.

5. izgubljenu jednu usnu,
6. izgubljeno jedno stegno,
7. izgubljenu jednu obrvu i
8. izgubljenu jednu dojku (kad je u pitanju žena).

Napomena:

* Za jedan odsječeni prst krvarina iznosi deset deva, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Krvarina za izgubljene prste je ista i za prste od ruku i za prste od nogu. Za svaki izgubljeni prst krvarina je deset deva."[247]

Krvarina za svaki izgubljeni zub je pet deva, jer je u pismu upućenom Amru b. Hazmu Allahov Poslanik ﷺ naredio: "... a za zub, pet deva."[248]

Krvarina za nanesene povrede (dijetu-š-šidžadž ve-l-džerah)

1. Krvarina za povrede glave i lica (*dijetu-š-šidžadž*)

1.1. Definicija: *Šidžadž* je povreda nanesena u predjelu glave ili lica. Među islamskim učenjacima je poznato deset vrsta ovakvih povreda. Za pet od njih je visina krvarine određena od strane Zakonodavca, a za ostalih pet nije.

1.2. Propisi u vezi sa krvarinom za povrede nanesene u predjelu glave i lica

Zakonodavac je odredio visinu krvarine za sljedećih pet vrsta povreda nanesenih u predjelu glave i lica:

1. *El-mudiha*, tj. povreda glave ili lica kod koje se može vidjeti bjelina kosti. Za ovakvu vrstu povrede je predviđena krvarina od pet deva, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Krvarina za povrede glave i lica kod kojih se vidi bjelina kosti (*el-mevadih*) je pet deva."[249]

---

247 - Zabilježio ga je Tirmizi i ocjenio kao sahih.

248 - Za svaki zub, bez obzira o kome se radi: prednjem, očnjaku ili kutnjaku, krvarina je pet deva. To znači za jedan zub, pet, za dva, deset, za tri, petnaest itd.

249 - Hadis sa hasen senedom bilježe: Ebu Davud, Tirmizi i Nesai.

2. *El-hašime*, tj. povreda glave i lica kod koje je slomljena kost. Za ovakvu vrstu povrede je predviđena krvarina od deset deva, jer se od Zejda b. Sabita, r.a., prenosi da je rekao: "Krvarinu za povredu glave i lica kod koje je slomljena kost (*el-hašime*) Vjerovjesnik ﷺ je odredio u visini deset deva."[250]

3. *El-munkile*, tj. povreda glave i lica usljed koje se pomakla neka kost. Za ovakvu vrstu povrede je predviđena krvarina od petnaeset deva, jer je u pismu upućenom od strane Allahova Poslanika ﷺ Amru b. Hazmu, r.a., rečeno: "...a za povredu glave i lica usljed koje se pomakla neka kost (*el-munkile*), petnaest deva."

4. *El-me'mume*, tj. povredu glave i lica kod koje je udarac probio kost lobanje i dopro do kore mozga. Za ovakvu vrstu povrede je predviđena $^1/_3$ pune visine krvarine, jer je u pismu upućenom od strane Allahova Poslanika ﷺ Amru b. Hazmu, r.a., rečeno: "...a za povredu glave i lica kod koje je udarac probio kost lobanje i dopro do kore mozga (*el-me'mume*), $^1/_3$ punog iznosa krvarine."

5. *Ed-damiga*, tj. povreda glave i lica kod koje je udarac probio kost lobanje i koru mozga, tj. koja je dublja od prethodno spomenute povrede glave pod nazivom *el-me'mume*. Krvarina za ovakvu vrstu povrede je $^1/_3$ njenog punog iznosa, dakle, isto kao i kod povrede *el-me'mume*.

Za ostalih pet vrsta povreda Zakonodavac nije jasno i nedvosmisleno odredio visinu krvarine. To su sljedeće povrede:

1. *El-harisa*, tj. ogrebotina kod koje je samo malo ogrebana koža, tako da iz nje nije potekla krv,

2. *Ed-damije*, tj. ogrebotina kod koje je prosječena koža, tako da iz nje curi krv,

3. *El-badi'a*, tj. povreda kod koje je udarac pored kože rasjekao i meso, ali nije dospio do kosti,

4. *El-mutelahime*, tj. povreda kod koje je, kao i kod prethodne povrede *(el-badi'a)*, udarac pored kože rasjekao i meso, samo još dublje, ali nije dospio do kosti.

---

[250] Predaju sa sahih senedom preko Zejd b. Sabita, r.a., bilježe: Bejheki, Darekutni i Abdurrezzak.

5. *Es-simhak*, tj. dublja povreda kod koje je prosječena i koža i meso, tako da je ostalo samo malo pa da udarac dopre do kosti.

Za ovih pet posljednjih vrsta povreda islamski učenjaci su visinu krvarine određivali na osnovu procjene, i to tako što su, pod pretpostavkom da se radi o robu koji se prodaje, procjenjivali kolika je razlika u njegovoj cijeni sa povredom i bez povrede. U slučaju da je razlika bila, recimo, za $^1/_6$ njegove vrijednosti, krvarinu su procjenjivali u visini $^1/_6$ od njenog punog iznosa, a u slučaju da je razlika bila za $^1/_{10}$ njegove vrijednosti, krvarinu su procjenjivali u visini $^1/_{10}$ od njenog ukupnog iznosa itd.[251]

Međutim, u naše današnje vrijeme, lakše i preciznije bi bilo procjenu izvršiti, recimo, na osnovu analogije (*kijasa*) sa najblažom povredom (*el-mudiha)* za koju je definirana visina krvarine od strane Zakonodavca, jer kod nje se vidi kost, ali ne biva oštećena i predviđeno je za nju dvije od pet deva, i to tako što bi se omjer ovih pet povreda za koje nije definirana visina krvarine uporedio sa povredom - *el-mudiha* i što bi se za povredu koja je $^1/_5$ od *el-mudihe* dala jedna kamila, za $^2/_5$ dvije, za $^3/_5$ tri itd., pogotovu što se od strane ljekara-specijaliste može odrediti ozbiljnost povreda na svim dijelovima tijela i uporediti sa gore spomenutom povredom *el-mudiha*.

2. Krvarina za povrede na ostalim dijelovima tijela (*dijetu-l-džirah*)

2.1. Definicija povreda (*el-džirah*)

Pod povredama pod imenom *el-džirah* misli se na ostale povrede na tijelu, mimo glave i lica.

2.2. Za povrede na tijelu (mimo glave i lica) šerijatski propisi predvidaju sljedeće visine krvarine:

2.2.1. Trećinu od ukupne visine krvarine za povredu zvanu *el-džaife*, tj. povredu kod koje je udarac prodro duboko, sve do utrobe. Ovo zato što je u Poslanikovu ﷺ pismu upućenom Amru b. Hazmu, izmedu ostalog, rečeno: "...a za *el-džaifu* (tj. povredu kod koje je udarac prodro duboko sve do utrobe), jednu trećinu krvarine."

[251] - Danas je nemoguće primijeniti ovu metodu s obzirom da ne postoji roblje. (Op. prev.)

2.2.2. Krvarina za slomljeno i kasnije zaraslo rebro, je jedna deva.

2.2.3. Krvarina za slomljenu podlakticu, potkoljenicu i lakat ako zarastu, je u visini dvije deve, jer su tako presuđivali drugovi Allahova Poslanika ﷺ (ashabi).

2.2.4. Krvarinu za ostale povrede, s obzirom na njihovu ozbiljnost, najbolje je odrediti analogijom (*kijasom*) i njihovim uspoređivanjem sa povredom *el-mudiha.*

3. Kako se utvrđuje i dokazuje počinjeni zločin?[252]

Ukoliko se radi o zločinu povređivanja u kome je povrijeđeni ostao živ, zločin se dokazuje na jedan od dva načina:

- da sam počinilac zločina prizna da je počinio zločin, ili
- da to posvjedoče dva, po pravednosti, poznata svjedoka.

Ukoliko se, pak, radi o zločinu ubistva, on se dokazuje:

- priznavanjem počinioca da ga je počinio,
- svjedočenjem od strane dvojice pravednih svjedoka, ili
- zaklinjanjem (*kasamom*) u slučaju da je dokaz slab (tj. u slučaju da je poznato da su između ubijenog i ubice i od ranije postojali netrpeljivost i neprijateljstvo).

Zaklinjanje (*el-kasametu*)

U slučaju da se neko pronađe ubijen i da njegova porodica, zbog ranije otvorenog i općepoznatog neprijateljstva, za ubistvo optuži određenu osobu ili grupu ljudi, pa preovlada uvjerenje da je ubijeni žrtva takvog neprijateljstva, ili da između ubijenog i optuženog, koliko je poznato, ranije nije bilo neprijateljstva, ali da o ubistvu postoji samo jedan svjedok, čije svjedočenje nije dovoljno za validan dokaz - jer je u slučaju ubistva, za validan dokaz, potrebno svjedočenje najmanje dva

[252] - U naše vrijeme se mogu koristiti i suvremeni načini otkrivanja počinioca kriminalnih radnji, a koji ne ostavljaju nimalo sumnje da je istina ono što se na osnovu tih dokaza tvrdi. (Op. prev.)

pravedna svjedoka - moraće se pribjeći zaklinjanju (*el-kasamtu*) pri kojoj će se članovi porodice ubijenog, tj. njegovi nasljednici, i to najmanje pedeset muških glava, počevši od najbližeg nasljednika pa redom, zakleti da ga je ovaj doista ubio. U slučaju da se svi oni tako zakunu, stječu pravo da optuženi bude izveden i pogubljen ili da im za ubijenog isplati krvarinu.

Međutim, u slučaju da se neki od nasljednika odbiju zakleti, porodica ubijenog gubi pravo, kako na pogubljenje optuženog, tako i na naplatu krvarine, s tim što se optuženi dužan pedeset puta zakleti da ubijenog nije on ubio.

U slučaju, pak, da neko bude optužen za nečije ubistvo, ali da za to nema nikakva, čak ni slaba dokaza (kao što je, recimo, postojanje ranije netrpeljivosti - *levs*), od optuženog će se zatražiti da se samo jednom zakune da on nije ubio ubijenog. U tom smislu se, u sahih - predaji, navodi da je pred Allahova Poslanika ﷺ iznesen problem jednog takvog ubistva, pa je od porodice ubijenog zatražio da se zakunu da ga je zaista ubio onaj koga su optuživali, rekavši im: "Hoćete li se zakleti, pa će ubica biti vaš!"- na što su oni rekli: "Kako ćemo se zakleti, kada nismo bili svjedoci ubistva niti šta vidjeli?" Na to im je on rekao: "Onda će se pedeset jevreja (tj. iz porodice optuženog) zakleti da nije kriv" - pa su rekli: "A kako možemo vjerovati zakletvi nevjernika?" Na to je Vjerovjesnik ﷺ na sebe preuzeo obavezu da on od sebe porodici ubijenog isplati krvarinu.

* * *

XI - O precizno određenim kaznama

(في الحدود)

I - Kazna za konzumiranje vina (haddu-l-hamr)

1. Definicija precizno određene kazne (*hadda*) i vina (*hamra*)

El-hadd je sprečavanje, putem bičevanja ili pogubljenja, da se čini ono što je Allah strogo zabranio. Dakle, *hududi* Allahovi su zabranjena područja (djela) koja je Uzvišeni strogo zabranio da im se vjernik približava.

Šta se sve podrazumijeva pod vinom?

Pod vinom se podrazumijeva svako opojno piće, ma kako se ono zvalo, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Sve što opija je vino, a svako vino je zabranjeno." (Muslim)

2. Zabrana konzumiranja vina

Konzumiranje vina je strogo zabranjeno, bez obzira na to da li se radi o manjoj ili većoj količini, jer je, zabranjujući ga, Uzvišeni rekao:

فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ / *Pa hoćete li se okaniti?* (El-Mâ'ide, 91.)

فَاجْتَنِبُوهُ /*...zato se toga klonite!* (El-Mâ'ide, 90.)

i jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Allah je prokleo onoga ko pije vino i ko ga prodaje."[253]

Osim toga, Allahov Poslanik ﷺ je dao da se kazna "udaranjem bičem (javno) izvrši u dvorištu džamije" nad čovjekom za koga je dokazano da je pio vino.[254]

[253] - Hadis sa sahih senedom bilježe Ebu Davud i Hakim.

[254] - Predaju o tome u svojim sahih-zbirkama bilježe i Buharija i Muslim.

3. Smisao zabrane vina

Smisao zabrane vina, između ostalog, se ogleda u očuvanju vjere, zdravlja i imetka muslimana.

4. Kazna za konzumiranje vina

Propis je da se nad onim za koga se ustanovi da je pio vino, bilo da sam prizna ili da to posvjedoče dvojica pravednih svjedoka, izvrši kazna bičevanja po leđima, i to sa osamdeset udaraca bičem onoga ko je slobodan, a četerdeset udaraca onoga ko je rob, jer je Uzvišeni za robinje rekao:

فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ / *...neka se kazne polovicom kazne propisane za slobodne žene!* (En-Nisâ', 25.)

Dakle, visina kazne za prestup koji podliježe izvršenju kazne, za roba je određena na osnovu analogije (*kijasa*) sa kaznom propisanom za robinju.

5. Uslovi za izvršenje kazne za konzumiranje vina

Da bi se nad nekim mogla izvršiti kazna zbog prestupa konzumiranja vina, potrebno je da se steknu sljedeći uvjeti:

- da je počinilac zabrane musliman,
- da je pametan (tj. uračunljiv),
- .da je punodoban,
- da je svojom voljom (a ne pod prisilom) konzumirao vino,
- da je prethodno znao za šerijatske propise u vezi sa zabranom konzumiranja vina i
- da je zdrav, tj. da nije bolestan.

Kod ovog posljednjeg uvjeta treba napomenuti da u slučaju bolesti, kazna sa počinioca zabrane ne spada, nego se samo odgađa dok bolesnik ne ozdravi i da se u slučaju da ozdravi ona naknadno mora izvršiti.

6. (Ne) ponavljanje izvršenja kazne za ponovljeno konzumiranje vina

Ukoliko bi musliman više puta konzumirao vino, nad njim će se prilikom izvršenja kazne izvršiti samo jedna kazna bičevanjem, a ne za svako konzumiranje posebno. Medutim, ukoliko bi se nakon izvršenja

kazne ponovo upustio u konzumiranje vina, kazna bi se ponovila. U slučaju da bi se u konzumiranje vina upustio i nakon ponovljene kazne, kazna bi se opet ponovila, i tako redom.

7. Način izvođenja kazne nad onim ko je konzumirao vino

Kazna nad osobom koja je konzumirala vino, izvodi se tako da ona sjedne na tlo i po leđima se udari sa osamdeset srednjih udaraca bičem, ni previše jakim, ni previše blagim. U slučaju da se kazna izvršava nad ženom, ona će se izvršiti na isti način kao i nad muškarcem, samo što će biti prekrivena tankom haljinkom tako da joj se ne vidi tijelo, s tim što materijal mora biti takav da ne ublažuje udarce.

Napomena:

* Kazna bičevanjem zbog konzumiranja vina se ne izvršava po mrazu niti žegi, nego treba sačekati najpogodnije vrijeme dana kada je temperatura najumjerenija. Isto tako, kazna se ne izvršava u stanju pijanosti niti bolesti, nego se izvršenje kazne odlaže dok se pijani ne otrijezni i dok bolesnik ne ozdravi.

II - Kazna za potvaranje za blud (haddu-l-kazf)

1. Definicija potvaranja za blud

Izraz *el-kazf* znači potvaranje (tj. kleveta) nekoga za blud, kao kad neko drugome bez dokaza kaže: "O bludniče!" ili "O razvratniče!" ili "Vidio sam ga da čini blud!" ili "Vidio sam ga da spolno opći sa tim i tim." i sl.

2. Potvaranje (kleveta) drugoga za blud (bez valjana dokaza) je jedan od velikih grijeha. Takvoga je Allah proglasio velikim griješnikom (*fasikom*), oduzeo mu zvanje pravednog svjedoka i propisao mu kaznu riječima:

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا
لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ(٤)إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ
اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

One koji okrive poštene žene, a ne dokažu to s četiri svjedoka, sa osamdeset udara biča izbičujte i nikada više svjedočenje njihovo ne primajte; to su nečasni ljudi, osim onih koji se poslije toga pokaju i poprave, jer i Allah prašta i samilostan je. (En-Nûr, 4.-5.)

3. Visina kazne

Kazna za potvaranje (klevetu) za blud je osamdeset udaraca bičem po goloj koži, jer je Uzvišeni rekao:

فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً /*... sa osamdeset udara biča izbičujte!* (En-Nûr, 4.)

i jer je Allahov Poslanik ﷺ kako se navodi u sahih - predaji, dao da se klevetnici izbičuju sa po osamdeset udaraca bičem.

4. Smisao kažnjavanja za klevetu

Smisao kažnjavanja za potvoru (klevetu), između ostalog, se ogleda u očuvanju i zaštiti časti, dostojanstva i obraza vjernika. Pored toga, to je svojevrstan vid očuvanja čistote društva i suzbijanja nemorala i nevaljalih pojava među pravednim i čestitim muslimanima.

5. Uvjeti za izvršenje kazne zbog potvore (klevete) drugoga za blud

Da bi se kazna bičevanjem zbog potvore za blud drugoga mogla izvršiti, moraju se prethodno ispuniti sljedeći uvjeti:

5.1. da počinilac (klevetnik) bude musliman, pametan (uračunljiv) i punoljetan,

5.2. da je potvorena osoba među svijetom poznata po svojoj čestitosti i da niko za nju ne zna da je nemoralna,

5.3 da potvoreni (oklevetani) zatraži da se nad onim ko ga je potvorio izvrši kazna bičevanjem, jer je isključivo njegovo pravo da za klevetnika zatraži kaznu, ili da mu oprosti,

5.4. da klevetnik ne mogne svoju tvrdnju dokazati valjanim svjedočenjem četvorice pravednih svjedoka (on + trojica).

U slučaju da izostane bilo koji od navedenih uvjeta, kazna bičevanjem zbog klevete se ne može izvršiti.

III - Kazna za blud (haddu-z-zina)

1. Definicija bluda

Blud (*ez-zina*) je zabranjeni spolni odnos (*el-vat'u-l-muharrem*), bez obzira na to da li je on bio sprijeda ili pozadi (vaginu ili čmar).

2. Blud (*ez-zina*) je poslije nevjerstva, širka i ubistva jedan od najtežih grijeha, uopće, i kao takvoga ga je zabranio Uzvišeni Allah riječima:

وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَى إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا / *I što dalje od bluda, jer to je razvrat, kako je to ružan put!* (El-Isrâ', 32.) i propisao kaznu za njegova počinioca riječima:

الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ / *Bludnicu i bludnika izbičujte sa stotinu udara biča!* (En-Nûr, 2.)

U *muttefek* predaji stoji da je u Kur'anu bilo objavljeno: "*Starca i staricu, kada učine blud, izvršavajući kaznu propisanu od Allaha, kamenujte!*" pa su riječi naknadno derogirane, a značenje i dalje zadržano. (Muttefekun alejhi)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Bludnik, dok vrši blud, prestaje biti vjernik." (Muttefekun alejhi)

Drugom prilikom, zamoljen da nabroji najteže grijehe, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Da učiniš blud sa ženom svog komšije." (Muttefekun alejhi)

3. Smisao zabrane bluda

Smisao zabrane bluda, između ostalog, se ogleda u tome što je to jedini način da se očuva čistota islamskog društva, obraz, čast, ugled i ponos muslimana i njihove, kako tjelesne, tako i duhovne vrijednosti.

4. Kazna za blud

Kakva će kazna za počinjeni blud biti izvršena, zavisi od toga ko ga je počinio. Ukoliko počinitelj bluda nije oženjen (*gajru muhsin*) i nije živio u pravno valjanom braku imajući intimni odnos sa svojom suprugom, nad njim će se izvršiti kazna bičevanjem sa stotinu udaraca bičem po golom tijelu i uz to protjerati iz sredine u kojoj živi godinu dana. To isto vrijedi i za neudavanu ženu (*gajru muhsane*) koja počini

blud, s tim što se ona, ukoliko bi to moglo predstavljati dodatni nered, neće progoniti iz svoga mjesta. U tom su smislu riječi Uzvišenog:

الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ / *Bludnicu i bludnika izbičujte sa stotinu udara biča!* (En-Nûr, 2.)

Od Ibn Omera, r.a., se prenosi da je rekao: "Vjerovjesnik ﷺ je dao da se izvrši bičevanje bludnika i da se protjera iz mjesta stanovanja. Ebu Bekr, r.a., je dao da se izvrši bičevanje bludnika i da se protjera iz mjesta stanovanja. Omer, r.a., je dao da se izvrši bičevanje bludnika i da se protjera iz mjesta stanovanja." (Buharija)

Ukoliko se, pak, radi o robu, kazniće se sa pedeset udaraca bičem, ali se neće progoniti iz svoga mjesta stanovanja, jer bi u tom slučaju njegov gospodar bio oštećen zato što mu ne bi mogao služiti.

Ukoliko je bludnik, pak, ženjen (*muhsan*) muškarac ili udavana (*muhsane*) žena, kazniće se tako što će se javno kamenovati sve dok ne umre. Ovo zato što je prvobitno bilo objavljeno, a kasnije, samo po riječima, ali ne po značenju derogirano: "*Starca i staricu, kada učine blud, izvršavajući kaznu propisanu od Allaha, kamenujte. Allah je silan i mudar.*" (Muttefekun alejhi)

Osim toga, kamenovanje je naredio i izvršio i sam Allahov Poslanik ﷺ u slučaju sa El-Gamidijom i Maizom - Allah sa njima bio zadovoljan, kao i u slučaju sa dvoje jevreja - koji su počinili blud i tražili od Poslanika ﷺ da im presudi![255]

5. Uvjeti za izvršenje kazne za blud

Da bi se kazna za blud nad počiniteljima mogla izvršiti, moraju se ispuniti sljedeći uvjeti:

1. Da je bludnik musliman, pametan, punoljetan i slobodan u izboru, tj. da je blud počinio po slobodnom izboru i volji, a ne da je na njega bio prisiljen. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi:

"Odgovornost je skinuta sa tri osobe: sa djeteta, dok ne postane punoljetno, sa onoga ko spava, dok se ne probudi i sa lude (neuračunljive) osobe, dok ne dođe pameti."[256]

---

[255] - Predaja o tome se navodi u sahih-zbirci.

[256] - Prethodno je citiran.

"Sa moga Ummeta je skinuta odgovornost za: nenamjernu grešku, zaborav i za ono na što budu silom natjerani."[257]

2. Da se blud dokaže neoborivim argumentom, tj. da osoba, sama od sebe, u potpuno zdravom i normalnom stanju prizna da je počinila blud ili

- da četvorica pravednih svjedoka posvjedoče da su je vidjeli da čini blud i to tako da su svojim očima vidjeli da njegov polni organ ulazi u spolni organ drugog bludnika kao što ulazi štapić za nanošenje surme u surmedan ili kao što se uvlači bunarsko uže u otvor bunara, jer je Uzvišeni rekao:

وَاللَّاتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِنْكُمْ / *Kad neka od žena vaših blud počini, zatražite da to protiv njih četvorica od vas posvjedoče.* (En-Nisâ', 15.)

i jer je Allahov Poslanik ﷺ upitao Maiza: "Jesi li sa njom imao snošaj?" - pa je odgovorio: "Da, jesam"- a zatim ga upitao: "Da li kao što ulazi štapić za nanošenje surme u surmaluk ili kao što bunarsko uže ulazi u otvor bunara..." (Buharija i Muslim) ili

- da se na ženi primijeti trudnoća, pa da upitana za nju ne navede razlog zbog koga bi se mogla poštedjeti kazne, recimo, zbog silovanja, ili za asabu za koju pravno nije mogla da se uda ili, pak, nepoznavanja propisa o zabrani bluda. U slučaju da navede kakvo opravdanje koje baca i najmanju sumnju na ispravnost dokaza, kazna se nad njom neće izvršiti, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Ne izvršavajte hududske kazne ukoliko postoji i najmanja sumnja u kompletnost potrebnih uvjeta (za izvršenje tih kazni)!"[258]

"Da sam nad bilo kim dao da se izvrši kazna kamenovanjem bez nepobitna dokaza, dao bih da se izvrši nad Adžlanijevom ženom."[259] (Muttefekun alejhi)

---

[257] - Predaju sa sahih senedom bilježi Taberani.

[258] - Predaju bilježi Ibn Adijj, a prešutkuje Nesai. U sahih-zbirci se kao merfu' predaja bilježi preko Ibn Abbasa.

[259] - Riječ je o ženi koju je njen muž optužio za preljubu sa drugim čovjekom, ali za to nije mogao pribaviti svjedoke, pa se pribjeglo zakletvi uz proklinjanje (lianu), nakon koje ih je Allahov Poslanik ﷺ rastavio. Međutim, desilo se da je spomenuta žena kasnije rodila dijete koje je potpuno ličilo na čovjeka sa kojim ju je njen muž optužio za preljub. Zato je za nju Allahov Poslanik ﷺ rekao ono što je rekao.

3. Da se bludnik prije izvršenja kazne ne predomisli i ne porekne prvobitno priznanje da je počinio blud. Ukoliko se predomisli i sam sebe porekne izjavivši da nije počinio blud, kazna nad njim se neće izvršiti. U tom smislu se u vjerodostojnoj predaji navodi da je Maiz kada su ga počeli gađati kamenjem, pokušao pobjeći, ali su ga drugovi Allahova Poslanika ﷺ sustigli i udarali kamenjem sve dok nije umro. Kada su to ispričali Allahovu Poslaniku ﷺ rekao je: "Zašto ga niste ostavili?" Iz ovih Poslanikovih ﷺ riječi da se razumjeti kao da je on procjenio da se Maiz bio predomislio i da je htio povući prvobitno priznanje, tim prije što se pripovijeda da je bježeći govorio: "Vodite me Allahovu Poslaniku ﷺ! Moji su me ubili i prevarili! Oni su mi rekli da me Allahov Poslanik ﷺ neće pogubiti."[260]

4. Kako se izvodi kazna za blud?

Kazna za počinjeni blud (kamenovanje) se izvodi tako da se iskopa rupa u zemlji i do visine prsa u nju se stavi počinilac bluda i potom se javno, u prisustvu vladara (imama) ili njegova opunomoćenika i grupe muslimana, čiji broj ne smije biti manji od četiri, kamenuje sve dok ne umre. U tom smislu su i riječi Uzvišenog:

وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَائِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ /*...i neka kažnjavanju njihovu jedna skupina vjernika prisustvuje!* (En-Nûr, 2.)

Kazna kamenovanjem izvršava se na isti način i nad muškarcem i nad ženom, samo što se ženi pritegne odjeća da ne bi usljed kamenovanja spala i da joj se ne bi otkrilo tijelo. Ovo u vezi sa kamenovanjem.

Što se, pak, tiče kazne bičevanjem neženjena i neudavane (*gajri-muhsan*) osobe, ona se izvodi na isti način kao i kod bičevanja zbog konzumiranja vina.

Napomene:

* Kazna za homoseksualce je kamenovanje na smrt, bez obzira da li oni bili ženjeni ili ne, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Koga zateknete da čini ono što je činio Lutov narod, ubijte i onoga ko to čini i onoga kome se to čini."[261]

---

[260] - Predaja se navodi u sahih-zbirci.
[261] - Hadis je sahih, a bilježe ga Ebu Davud i Tirmizi.

Međutim, drugovi Allahova Poslanika ﷺ (ashabi) nisu imali jednoglasno mišljenje na koji način treba izvesti kaznu pogubljenja nad homoseksualcima. Jedni su ih dali spaliti na vatri, drugi kamenovati, dok je Ibn Abbas, r.a., u vezi sa njima rekao: "U naselju treba potražiti najvisočiju zgradu, popeti ih na vrh zgrade i odozgo ih baciti strmoglavice, a zatim ih zasuti kamenjem."

* Onoga ko se upusti u odnos sa životinjom treba podvrgnuti najrazličitijim i najstrožijim kaznama poput bičevanja i stavljanja u pritvor, jer je odnos sa životinjom po jednoglasnom mišljenju svih islamskih učenjaka najstrožije zabranjen (*haram*). Kazna mučenjem treba imati za cilj ispravljanje nastrane naravi počinitelja. U nekim predajama se navodi da onaj ko se upusti u odnos sa životinjom treba biti pogubljen zajedno sa životinjom. Međutim, ni jedna od ovih predaja nije potpuno vjerodostojna, pa se ne može uzeti kao siguran dokaz i na osnovu nje izvršiti kaznu pogubljenja. Zato će se počinilac tako odvratnog čina podvrgnuti kazni za kakvu vladar (*imam*) bude smatrao da je adekvatna i dovoljna da se održi red i čestitost među ljudima.

* Za roba i robinju je za prijestup bluda, bez obzira na to da li je ženjen ili udavana, predviđena kazna samo bičevanjem, jer u riječima Uzvišenog stoji rečeno:

فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ / *...neka se kazne polovicom kazne propisane za slobodne žene.* (En-Nisâ', 25.)

Budući da se smrtna kazna ne može prepoloviti, prepolovljena je kazna bičevanjem sa stotinu udaraca bičem na pedeset udaraca.

Gospodar roba i robinje ima sam pravo za prijestup bluda izbičevati roba i robinju, ili ih na izvršenje kazne predati vladaru. U tom smislu prenosilac jedne predaje od Vjerovjesnika ﷺ kaže: "Allahov Poslanik ﷺ me je poslao do jedne robinje crnkinje koja je počinila blud sa zadatkom da nad njom izvršim kaznu bičevanjem, pa sam je zatekao još u nifasu, te sam o tome izvjestio Allahova Poslanika ﷺ na što mi je on rekao: 'Kada izađe iz nifasa (tj. kada joj prestane nifas) izvrši nad njom kaznu bičevanjem sa pedeset udaraca bičem!'"[262]

Jednom drugom prilikom Vjerovjesnik ﷺ je rekao: "Kada robinja nekoga od vas učini blud, pa se blud nepobitno dokaže, neka nad njom izvrši kaznu bičevanjem i neka je više ne grdi!" (Muttefekun alejhi)

[262] - Predaju bilježi Abdullah b. Ahmed u *Musnedu*.

IV - Kazna za krađu (haddu-s-sirkati)

1. Definicija krađe

Krađa je bespravno i kriomice uzimanje tuđeg imetka ili kakve vrijedne stvari, recimo, kao u slučaju da neko provali u tuđi dućan, kuću i sl. i uzme haljinu, kakvu namirnicu, zlatni predmet i sl.

2. Zabrana krađe

Krađa je jedan od najtežih grijeha koji je Uzvišeni Allah zabranio riječima:

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنْ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

Kradljivcu i kradljivci odsijecite ruke njihove, neka im to bude kazna za ono što su učinili i opomena od Allaha. A Allah je silan i mudar! (El-Mâ'ide, 38.)

Allahov Poslanik ﷺ je prokleo počinioca krađe riječima: "Allah je prokleo kradljivca koji ukrade "bejdu", pa mu bude odsječena ruka." (Muttefekun alejhi)

Drugom prilikom Allahov Poslanik ﷺ je kradljivcu osporio iman rekavši: "Kradljivac, dok krade, prestaje biti vjernik." (Muttefekun alejhi)

Govoreći o tome koliko je krađa veliki grijeh i objašnjavajući da njen počinilac, ma ko bio, podliježe kazni, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Tako mi Onoga u čijoj je ruci moj život, kada bi Fatima, Muhammedova kćerka ukrala, ja bih joj odsjekao ruku." (Muslim)

3. Čime se krađa dokazuje?

Krađa se dokazuje na jedan od dva načina:

- da sam kradljivac, bez primjene sile, udaranja i prijetnje, jasno i nedvosmisleno prizna da je ukrao i
- svjedočenjem dvojice pravednih svjedoka da je ukrao.

U slučaju da se kradljivac predomisli i povuče svoje prvobitno priznanje da je ukrao, nad njim se neće izvršiti kazna odsijecanja ruke, nego će samo nadoknaditi ukradenu stvar. Štaviše, poželjno je

(*mustehab*) nagovarati ga da porekne priznanje, da se sačuva ruka muslimanu. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Ukoliko ikako možete, u slučaju postojanja bilo kakve sumnje, ne izvršavajte precizirane kazne!"

4. Uvjeti za izvršenje kazne zbog krađe

Da bi se kazna odsijecanjem ruke zbog krađe mogla izvršiti, moraju se ispuniti sljedeći uvjeti:

4.1. da kradljivac bude *mukellef*, tj: pametan, punoljetan, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Odgovornost je dignuta sa tri osobe....." - u koje su ubrojani luda osoba i malodobno dijete,

4.2. da kradljivac nije otac vlasnika ukradenog imetka, niti njegovo dijete, muž ili žena, jer svako od njih na imetak drugoga, ima određena prava,

4.3. da kradljivac ni na koji način ne polaže pravo nad ukradenim imetkom, tj, da ne postoji nikakva mogućnost sumnje da bi ukradeni imetak mogao, bar, teoretski biti njegov, kao što je slučaj kada bi neko ukrao svoj zalog koji je kod nekoga ostavio, ili zarađenu dnevnicu od čovjeka koji ga je unajmio za kakav posao,

4.4. da je ukradena stvar dozvoljena za upotrebu (halal), a ne zabranjena, recimo, vino ili frula, te da njena vrijednost prelazi četvrtinu dinara (zlatnika), jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ruka se može odsjeći samo za vrijednost veću od četvrtine dinara (zlatnika), pa naviše." (Muslim)

4.5. da je ukradena stvar bila na odgovarajućem mu mjestu za čuvanje, npr. u kući, dućanu, štali, sanduku, i u nečemu što se općenito smatra da je to odgovarajuće mjesto za njegovo čuvanje i

4.6. da imetak nije uzet na očevid (*hulsaten*), tj. da nije dignut na očigled vlasnika ispred koga je osoba uzela njegovu stvar i pobjegla, da nije otet silom iz ruku vlasnika, te da nije otet bez upotrebe sile, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Nema kazne odsijecanjem ruke onome ko uzme nečiji imetak prevarom, otimačinom ili na očigled vlasnika."[263]

[263] - Predaju bilježe Tirmizi i Ibn Hibban i ocjenjuju je kao sahih.

5. Šta je sve kradljivac dužan?

Kada se utvrdi odgovornost za krađu, kradljivac je dužan:

5.1. Ukoliko je ukradena stvar još uvijek kog njega, ili ukoliko je u mogućnosti, kradljivac je dužan vratiti je vlasniku ili mu nadoknaditi njenu vrijednost. Ukoliko, pak, ukradena stvar više nije kod njega, ostaje u njegovoj obavezi da je vrati vlasniku.[264]

5.2. Podvrgnuti se kazni odsijecanja ruke, jer je to kazna za povredu Allahovih propisa. Ukoliko se zbog neispunjenja potrebnih uslova ne bude mogla izvršiti kazna odsijecanjem ruke, ukradeni imetak, ma koliki on bio, mali ili veliki, vlasniku mora biti nadoknađen, bez obzira na to da li je kradljivac bogat ili siromašan.

6. Kako se izvršava kazna odsijecanja ruke zbog krađe?

Odsijecanje ruke kradljivcu izvršava se tako što mu se od desne ruke odsiječe šaka do visine zgloba, jer se po verziji koju prenosi Ibn Abbas, r.a., navedeni kur'anski ajet učio u značenju: *"...odsijecite im desnu ruku njihovu!"* Nakon odsijecanja ruke, batrljak ruke se umoči u vrelo ulje kako bi se zapekli otvori krvnih sudova i prestalo krvarenje. Mustehab je da se neko vrijeme kradljivcu odsječena ruka objesi o vrat i da je tako nosi, kako bi iz toga drugi izvukli pouku.[265]

7. U kojim slučajevima se ne odsijeca ruka kradljivcu?

Kradljivcu nije dozvoljeno odsjeći ruku za krađu onoga što nije bilo na mjestu predviđenom za čuvanje takvih stvari, niti za iznos manji od četvrtine dinara (zlatnika), niti za ukradene plodove voća, recimo hurme sa stabla palme, nego je dužan vratiti duplu količinu, ukoliko je nešto ponio sa sobom, s tim da ga još treba, kao odgojnoj mjeri, podvrgnuti bičevanju.

---

264 - Među islamskim učenjacima nema jednoglasnog mišljenja o tome da li je kradljivac kome se odsiječe ruka dužan vlasniku nadoknaditi vrijednost ukradenog imetka ili nije. Ahmed i Šafija smatraju da jeste. Malik smatra da jeste, ukoliko je u mogućnosti, dok Ebu Hanife smatra da nije, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ja ću izvršiti kaznu odsijecanja ruke nad kradljivcem i poslije toga on više nije ništa dužan." Međutim, hadis na koga se poziva Ebu Hanife je *daif* (slab).

265 - Predaju sa *daif* (slabim) senedom bilježi Tirmizi i neki drugi autori hadiskih zbirki. U verziji koju bilježi Tirmizi stoji: "da je Vjerovjesnik ﷺ naredio da se kradljivcu odsiječe ruka, te da je potom naredio da se odsječena ruka objesi o vrat kradljivcu."

Međutim, za ono što pojede, kradljivac ne snosi nikakvu kaznu. U tom smislu je i Poslanikov ﷺ odgovor, upitan u vezi sa ukradenom ovcom sa pašnjaka: "Za nju je kradljivac dužan nadoknaditi duplu vrijednost, s tim da još bude podvrgnut kazni bičevanja. Za ono što, pak, ukrade iz tora, ukoliko dostiže vrijednost jednog štita, kradljivcu treba odsijeći ruku." Upitan: "Allahov Poslaniče, a šta je sa ukradenim plodovima voća sa grane?" - Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Onaj ko se najede (bez pitanja vlasnika ubranog voća) i pri tome ne nakupi u krilo (zagrnuti skut), nije ništa dužan. Ono što nabere i sa sobom ponese kući, dužan je u duploj vrijednosti nadoknaditi, s tim da još bude podvrgnut kazni bičevanja. Onome, pak, ko uzme iz sušnice, ukoliko vrijednost odnesenog dostiže vrijednost štita, treba odsijeći ruku."[266]

Napomene:

* Ukoliko vlasnik ukradenog imetka oprosti krađu i protiv kradljivca ne pokrene tužbu kod nadležnih vlasti (vladara), kradljivcu se neće odsijecati ruka. Međutim, ukoliko protiv njega pokrene tužbu, kazna odsijecanja ruke kradljivcu se mora izvršiti i tada više ničije zauzimanje za njega to ne može spriječiti, jer je Allahov Poslanik ﷺ nakon što su mu doveli kradljivca da mu on presudi, a poslije se predomislili i tražili da ga pomiluje rekao: "A zašto mu niste oprostili prije nego što ste ga meni doveli?"[267]

* Kada tužba za prekršaje za koje je predviđena kazna, dospije do nadležnih vlasti (vladara), zabranjeno se zauzimati za optuženog i tražiti njegovo pomilovanje, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Onoga ko se za nekoga zauzme, pa zbog toga ne dođe do izvršenja kazne koju je Allah propisao, taj se suprotstavio Allahu u Njegovoj odredbi."[268]

U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi upućene Usami, kada se ovaj za nekoga pokušao zauzeti: "Zar se to zauzimaš za neizvršenje kazne koju je Allah propisao?" (Muttefekun alejhi)

Čovjek koji se odmetne i počne nasrtati na kuće, ubijati ukućane i pljačkati imovinu, ne spada u kategoriju kradljivaca nego odmetnika i razbojnika (o kojoj će biti govora u narednom poglavlju).

---

266 - Predaju bilježe Ahmed, Nesai, Ibn Madže i Tirmizi i ocjenjuju je kao hasen. Bilježi je i Hakim, s tim što je on ocjenjuje kao sahih.

267 - Predaju bilježe autori sunen-zbirki. Hakim i Ibn Džarud je ocjenjuju kao sahih.

268 - Predaju bilježe Ebu Davud i Hakim i ocjenjuju je kao sahih.

V - Kazna zbog razbojništva (haddu-l-muharibin)

1. Definicija

Pod razbojnicima se ovdje misli na grupu muslimana koja se digne na oružje, upere ga protiv građana, počnu ih presretati, napadati na putu, ubijati i silom otimati njihov imetak.

2. Propisi koji se odnose na razbojnike

2.1. Šerijatski propisi nalažu da se razbojnici prvo lijepom riječju i savjetom pozovu da prestanu sa razbojništvom i da se pokaju. U slučaju da poslušaju savjet, prestanu sa razbojništvom i pokaju se, pokajanje će im biti primljeno, a oni pomilovani. Ako to, pak, odbiju učiniti, protiv njih će se poduzeti borba koja će se smatrati borbom na Allahovu putu (*džihadom*). Svi koji na njihovoj strani u takvoj borbi poginu, smatraće se da su uzalud poginuli i njihove porodice neće imati pravo na osvećivanje njihove krvi, a svi muslimani koji u borbi protiv takvih poginu, smatraće se šehidima. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

> فقاتلوا التي تَبْغي حتَّى تفيء إلى أمر الله / *...onda se borite protiv one koja je učinila nasilje, sve dok se Allahovim propisima ne prikloni.* (El-Hudžurât, 9.)

2.2. Nad onim razbojnicima koji se uhvate prije nego što se pokaju, biće izvršena kazna tako što će se: ili pogubiti, ili razapeti, ili im se odsjeći ruke ili noge, ili protjerati iz svoga mjesta. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

> إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا
> أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنفَوْا مِنَ الْأَرْضِ
>
> *Kazna za one koji protiv Allaha i Poslanika Njegova vojuju i koji nered na Zemlji čine jeste: da budu ubijeni, ili razapeti, ili da im se unakrst ruke i noge odsijeku, ili da se iz zemlje prognaju.* (El-Mâ'ide, 33.)

Tako je postupio Allahov Poslanik ﷺ sa Urenjanima (*el-Urenijjun*) koji su ubili čobana i uzeli deve date na ime zekata, a koje je čoban čuvao, izvadili mu oči, unakrst odsjekli ruke i noge i tako izmrcvarena ostavili da leži na vrelom pijesku da umre, a oni se sa devama dali u bijeg. (Muttefekun alejhi)

Vladar (*imam*) je jedini taj koji ima pravo odlučiti kojom od navedenih vrsta kazni ima da budu kažnjeni razbojnici.

Neki islamski učenjaci smatraju da razbojnici trebaju biti pogubljeni, ukoliko su sami nekoga pogubili, da im se unakrst trebaju odsjeći ruke i noge, ukoliko su oteli imetak, a protjerani iz zemlje ili stavljeni u pritvor sve dok se ne pokaju, u slučaju da nisu nikoga ubili niti šta opljačkali.

2.3. U slučaju da se, prije nego što budu uhvaćeni, razbojnici pokaju, prestanu činiti nered i sami predaju vlastima (vladaru), neće više podlijegati propisanoj kazni za grijehe počinjene prema Allahu Uzvišenom, nego će im se suditi samo za pogažena prava prema drugim ljudima, tako da će odgovarati za proljevenu krv, opljačkani imetak i sl., pri čemu su dužni opljačkani imetak nadoknaditi. Međutim, za ubijene će se morati izvršiti odmazda, ili njihovim pogubljenjem, ili plaćanjem porodicama ubijenih krvarine, osim ako im to ovi oproste, jer je tako postupiti dozvoljeno riječima Uzvišenog:

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ / *ali ne i za one koji se pokaju prije nego što ih se domognete! I znajte da Allah prašta i da je milostiv.* (El-Mâ'ide,34.)

Isto tako, vladar (imam) može umjesto njih dati krvarinu porodicama ubijenih ili nadoknaditi imetak koji su oni opljačkali, a koji više nije u njihovim rukama.

VI - O pobunjenicima (fi ehli-l-bagj)

1. Definicija pobunjenika

Pod pobunjenicima (*ehli-l-bagj*) se podrazumijeva snažna i organizirana grupacija ljudi koja otkaže svoju poslušnost vladaru (*imamu*) na temelju razumnog i prihvatljivog tumačenja i otvoreno mu se silom suprotstavi, smatrajući da je vladar nevjernik ili tiranin koji na svoju ruku neopravdano teroriše podanike.

2. Šta šerijatski propisi nalažu u slučaju pobune protiv vladara?

U slučaju dizanja pobune protiv vladara (*imama*) šerijatski propisi nalažu:

2.1. Da vladar (*imam*) putem svojih predstavnika stupi u vezu sa pobunjenicima i upita ih zašto su protiv njega digli pobunu. U slučaju da kao razlog navedu učinjenu nepravdu od strane vladara, bilo prema njima ili nekome drugom, vladar je dužan ispraviti je. U slučaju, pak, da razlog njihove pobune nije zasnovan na činjenicama nego na sumnji, vladar će im objasniti o čemu se radi i za svoju tvrdnju navesti neoborive dokaze. Ukoliko se nakon toga pobunjenici priklone istini i obavežu na lojalnost, biće pomilovani. Ukoliko, pak, to odbiju učiniti i nastave se boriti protiv vladara, protiv njih će se primijeniti sila i pokrenuti borba u kojoj su dužni učestvovati svi muslimani. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى
فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ

Ako se dvije skupine vjernika sukobe, izmirite ih; a ako jedna od njih ipak učini nasilje drugoj, onda se borite protiv one koja je učinila nasilje sve dok se Allahovim propisima ne prikloni. (El-Hudžurât, 9.)

2.2. U borbi protiv pobunjenika ne treba koristiti razorna oružja s ciljem njihova uništenja, kao što su npr. bombardiranje avionima ili granatiranje teškom artiljerijom.

Naprotiv, protiv pobunjenika se treba boriti tako da se sa što manje žrtava oslabe i prisile na predaju.

2.3. Nije dozvoljeno svetiti se porodicama pobunjenika, ubijati ili zatvarati njihovu djecu i žene, niti konfiskovati njihovu imovinu.

2.4. Ranjene pobunjenike nije dozvoljeno dotucati. Isto tako, zarobljene pobunjenike kao i one koji su u bijegu, nije dozvoljeno mučiti i ubijati, jer se od Alije, r.a., prenosi da je u *Bici na devi* rekao: "Nemojte ubijati one koji se povlače, niti dotucati ranjene, a svakome ko zatvori vrata i povuče se u svoju kuću zagarantirana je sigurnost."[269]

2.5. Nakon što se rat završi i pobunjenici poraze, od njih se neće tražiti krvarina za ubijene niti bilo šta drugo, osim da se pokaju i stanu na stranu istine, jer je u riječima Uzvišenog rečeno:

فَإِنْ فَاءَتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ /*...a ako se priklone, onda ih nepristrasno izmirite i budite pravedni; Allah, zaista pravedne voli.* (El-Hudžurât, 9.)

Napomena:

* Ukoliko se dvije skupine muslimana bez ikakva opravdana razloga sukobe, npr. zbog plemenske pristrasnosti, imetka, položaja ili prestiža, onda su obje skupine nasilničke i nepravedne. U tom slučaju, svaka od njih drugoj je dužna nadoknaditi zlo koje je nanijela, kako za pale glave, tako i za upropaštenu imovinu.

VII - Nad kim se još može izvršiti smrtna kazna?

Smrtna kazna se može izvršiti još i nad:

a) Odmetnikom od Islama (*murteddom*)

1. Definicija odmetnika od Islama

Odmetnik (*murtedd*) od Islama je onaj ko dobrovoljno, po svom slobodnom izboru i bez ikakve prisile, napusti Islam i prihvati kakvu drugu vjeru, npr. kršćanstvo ili judaizam, ili ode u nevjernike kao što su ateisti (*mulhidi*) ili komuniste (*šujuije*).

2. Kakvi su šerijatski propisi u vezi sa odmetnikom od Islama?

Šerijatski propisi nalažu da se onaj ko se odmetne od Islama pozove da se ponovo vrati u Islam i da mu se za to da rok od tri dana, pa ako se

269 - Predaju u navedenoj verziji bilježi Se'id b. Mensur. U sličnom kontekstu je bilježe Ibn Ebu Šejbe, Hakim i Bejheki.

vrati u Islam dobro je, a ako ne, onda će se pogubiti sabljom, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Onoga ko promijeni svoju vjeru (Islam) pogubite!" (Buharija)

Jednom drugom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Niko nema pravo proliti krv muslimana, osim ako se radi o nekom od sljedeća tri slučaja: da ženjena ili udavana osoba počini blud, da se pogubljenje izvodi zbog počinjenog ubistva i da neko ostavi svoju vjeru i napusti svoju zajednicu." (Muttefekun alejhi)

3. Kakvi su šerijatski propisi u vezi sa pogubljenim odmetnikom od Islama?

Kada se odmetnik od Islama pogubi, on se neće kupati, niti opremati kao musliman, neće mu se klanjati dženaza, neće se kopati u muslimansko groblje, njegovi ga nasljednici neće nasljeđivati, nego će se njegova imovina utrošiti u namjene od opće koristi za sve muslimane. Ovo zato, što je u riječima Uzvišenog rečeno:

وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ

I nijednom od njih, kada umre, nemoj klanjati dženazu, niti sahrani njegovoj prisustvovati, jer oni u Allaha i Njegova Poslanika ne vjeruju i kao nevjernici oni umiru. (Et-Tevbe, 84.)

i što je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Nevjernik ne može nasljeđivati vjernika, niti vjernik nevjernika." (Muttefekun alejhi) U vezi sa navedenim propisima, svi islamski učenjaci su jednoglasnog mišljenja.

4. Šta sve čovjeka može izvesti iz vjere i odvesti u nevjerstvo?

- Svako ko opsuje Allaha, nekog od Allahovih poslanika ili meleka je nevjernik.

- Svako ko zaniječe da je Allah jedini Gospodar i Bog, ili ko zaniječe poslanstvo nekog od Allahovih poslanika ili ustvrdi da i poslije Vjerovjesnika Muhammeda ﷺ ima poslanika je nevjernik.

- Svako ko porekne neku od farz-obaveza u Islamu, kao što su: namaz, zekat, post, hadždž, obavezu dobročinstva i poslušnosti prema roditeljima ili džihad je nevjernik.

- Svako ko bude smatrao da je dozvoljeno ono što je po šerijatskim propisima i po jednoglasnom mišljenju islamskih učenjaka zabranjeno, kao što su: blud, konzumiranje vina, krađa, bespravno ubistvo, sihr itd. je nevjernik.

- Svako ko zaniječe makar i jednu suru, ajet ili slovo iz Kur'ana je nevjernik.

- Svako ko zaniječe bilo koje svojstvo ili atribut Uzvišenog Allaha, npr. da je On živ, da sve zna, sve čuje, sve vidi, da je milostiv itd. je nevjernik.

- Svako ko otvoreno omalovaži vjeru ili neki od vjerskih propisa, bilo da je on farz ili sunnet, sa njom se bude izigravao i ismijavao, ili baci Mushaf na nečisto mjesto, ili na njega namjerno stane nogom da bi ga na taj način ponizio itd. je nevjernik.

- Svako ko porekne proživljenje poslije smrti, ili uživanje i patnju na Sudnjem danu, ili kaznu i nagradu na budućem svijetu ili ustvrdi da će one biti samo u prenesenom, a ne i u stvarnom smislu itd. je nevjernik.

- Svako ko ustvrdi da je neki od evlija bolji i odabraniji od poslanika ili da neka od vjerskih dužnosti nije obavezna za evliju je nevjernik.

Dokaz za sve navedeno su riječi Uzvišenog:

قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ(٦٥)لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ

Reci: "Zar se niste Allahu i riječima Njegovim i Poslaniku Njegovu rugali? Ne ispričavajte se, jasno je da ste nevjernici, a tvrdili ste da ste vjernici." (Et-Tevbe, 65.-66.)

jer se u njima jasno govori da je svaki onaj ko se ruga i ismijava sa Allahom, Njegovim svojstvima, Njegovim vjerozakonom i poslanicima itd. nevjernik.

Osim toga, po tom pitanju su jednoglasni i svi islamski učenjaci.

5. Kakvi su šerijatski propisi za onoga ko ode u nevjernike zbog psovanja i omalovažavanja gore navedenih svetinja?

Šerijatski propisi nalažu da se onaj ko zbog psovanja i omalovažavanja gore navedenih svetinja ode u nevjernike, tri puta pozove na pokajanje, pa ako se pokaje dobro je, a ako se ne pokaje, ima da se pogubi i poslije pogubljenja sa njim postupi kao i sa otpadnikom od Islama (*murteddom*).

Neki islamski učenjaci od gore navedenog izuzimaju psovanje i vrijeđanje Uzvišenog Allaha i Njegovog Poslanika[270] i smatraju da se takvima ne može primiti pokajanje, nego da moraju biti pogubljeni. Drugi, pak, smatraju da se od takvih treba zatražiti da se pokaju i da se njihovo pokajanje prihvaća, ukoliko ponovo posvjedoče da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Njegov rob i poslanik. On će od Allaha Uzvišenog zatražiti oprost i Njemu se iskreno pokajati.

Napomena:

* Onaj ko pod prisilom ili prijetnjom izgovori riječi kufra, ukoliko mu je srce i dalje bilo naklonjeno vjeri, nije ništa kriv ni dužan, jer je u riječima Uzvišenog rečeno:

...إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ وَلَكِن مَّن شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا... / *...osim ako bude na to primoran, a srce mu ostane čvrsto u vjeri, za razliku od onih kojima se nevjerstvo bude mililo...* (En-Nahl, 106.)

b) Heretikom (*zindikom*)

1. Definicija heretika (*zindika*)

Heretik (*zindik*) je onaj ko formalno ispoljava Islam, a u sebi skriva nevjerstvo, npr. ko niječe proživljenje poslije smrti, ili ne vjeruje u poslanstvo Muhammeda ﷺ, ili ne vjeruje da je Kur'an Allahov govor, ali to ne smije da javno prizna, bilo zbog straha, bilo zbog slabosti.

2. Šta nalažu šerijatski propisi u vezi sa heretikom?

Po nekim islamskim učenjacima, heretik, čim se otkrije i utvrdi njegova hereza, treba biti pogubljen, a po drugima (što je prihvatljivije) od njega treba zatražiti da se pokaje, pa ako se pokaje dobro je, a ako ne pokaje, nad njim treba izvršiti kaznu pogubljenja, s tim da se poslije pogubljenja na njega primijene isti propisi kao i za odmetnika od Islama (*murtedda*), tj. da se ne opremi po islamskim propisima, ne klanja mu se dženaza i ne dozvoli ukop u muslimansko groblje.

---

[270] - Pravnici malikijskog mezheba smatraju da se od onih koji opsuju Vjerovjesnika ﷺ neće tražiti pokajanje nego će se nad njima na licu mjesta izvršiti kazna pogubljenjem. Kao dokaz za ispravnost svoje tvrdnje oni navode predaju koju bilježe Ebu Davud i Nesai "da je neki slijepac imao majku koja je psovala Allahova Poslanika ﷺ. On je uzeo i ubio svoju majku i obavjestio Poslanika ﷺ. Kada je za to čuo, Allahov Poslanik ﷺ nije tražio da se njena krv osveti."

c) Sihirbazom (*sahirom*)

1. Definicija sihirbaza (*sahira*)

Sihirbaz (čarobnjak-vrač) je osoba koja se upušta u sihr i njime se bavi.

2. Šta nalažu šerijatski propisi u vezi sa sihirbazom?

U vezi sa sihirbazom, šerijatski propisi nalažu da se prvo dobro vidi čime se on bavi. U slučaju da se ustanovi da ono što on radi ili govori predstavlja kufr, sihirbaz će se podvrgnuti pogubljenju, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kazna za sihirbaza je pogubljenje sabljom."[271] a u slučaju da se ustanovi da to što radi i govori nije kufr, kazniti ublaženom kaznom bičevanjem (tj. ispod deset udaraca bičem) i od njega zatražiti da se pokaje, pa ako se pokaje dobro je, a ako ne pokaje pogubiti, jer to što radi ne može biti a da u sebi ne sadržava obilježje nevjerstva (kufra), bilo u činima ili riječima, budući da se tako razumije iz riječi Uzvišenog:

وَمَا يُعَلِّمَان مِنْ أَحَد حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ / *...a njih dvojica nikoga ne podučavaju dok mu ne kažu: "Mi samo iskušavamo, pa ne budi nevjernik!"* (El-Bekare, 102.)

وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنْ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَة مِنْ خَلَاق / *...iako su znali da onaj koji tom vještinom vlada neće nikakve sreće na onom svijetu imati*. (El-Bekare, 102.)

d) Onim koji izostavlja namaz (*tariku-s-salati*)

1. Definicija

Pod izrazom *tariku-s-salati* podrazumijeva se svaki musliman koji ne obavlja pet dnevnih namaza, bilo da to čini iz nemara i nehaja (*tehavunen*) ili zbog toga što poriče da je dužan klanjati pet dnevnih namaza (*džuhuden*).

[271] - Predaju kao *merfu'* bilježe Tirmizi i Darekutni. *Mevkuf* predaja je sahih a *merfu'* predaja daif. Za njenu praktičnu primjenu opredijelili su se imami: Malik, Šafija i Ahmed, a prije njih i mnogi ashabi i tabi'ini, r.a.

2. Šta nalažu šerijatski propisi u vezi sa onim ko izostavlja namaz?

Šerijatski propisi nalažu da se onaj ko izostavlja klanjati pet dnevnih namaza prvo upozori i upozna sa tom obavezom, zatim da mu se naredi i više puta ponovi da ih klanja, te da se sačeka do pred kraj izlaska namaskog vremena koliko se može klanjati samo još jedan rekat, pa ako ustane i klanja dobro je, a ako ni tada ne posluša, nad njim će se izvršiti smrtna kazna pogubljenjem, jer je Uzvišeni rekao:

فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ / *...ali ako se oni pokaju i molitvu obave i zekat daju, braća su vam po vjeri.* (Et-Tevbe, 11.)

i jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Naređeno mi je da se borim protiv ljudi sve dok ne posvjedoče da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov poslanik, dok ne budu obavljali namaz i davali zekat, i da su, ako to budu činili, od mene sačuvali svoje živote i svoje imetke, osim ako se po nekom drugom osnovu ne ogriješe o islamske propise." (Muttefekun alejhi)

Napomene:

* Odgađanje izvršenja kazne nad onim ko izostavlja namaz do pred sam istek namaskog vremena koliko se može klanjati samo jedan rekat je po malikijskom mazhebu, dok se po hanbelijskom mezhebu izvršenje kazne odgađa do tri dana.

* Onome ko se odmetne od Islama negirajući nešto što se nužno zna da je dio vjere, pokajanje neće biti prihvaćeno sve dok, pored izgovora riječi *kelimei-šehadeta* i molbe Allahu za oprost grijeha, neprizna ono što je bio zanijekao.

* Pod izrazom kazna (*hadd*), u poglavljima o odmetniku, heretiku i sihirbazu mislilo se na Šerijatom propisanu kaznu za učinjeni prestup, kao što je navedeno u Poslanikovim ﷺ riječima: "Kazna za sihirbaza je pogubljenje sabljom." [272]

Drugim riječima, sa ovim izrazom mislilo se reći: po šerijatskim propisima biće kažnjen pogubljenjem zbog prestupa odmetništva od

[272] - Spomenut je na prethodnoj stranici.

vjere, hereze i vračanja, jer su to sve čini nevjerstva (*kufra*), a onaj ko umre kao nevjernik, kako smo ranije rekli, ne može biti naslijeđen, ne može biti opremljen kao musliman, ne može mu se klanjati dženaza, niti biti ukopan u muslimansko groblje.

VIII - O šerijatski nepreciziranoj kazni (et-ta'zir)

1. Definicija

Pod izrazom šerijatski neprecizirana kazna (*et-ta'zir*) misli se na poduzimanje odgojne mjere protiv počinitelja nekog prijestupa, putem bičevanja, ukora, bojkota ili progonjenja iz mjesta boravka.

2. Kakvi su šerijatski propisi u vezi sa ovom kaznom?

Primjena šerijatski neprecizirane kazne (*et-ta'zir*) je obavezna u svim prijestupima gdje Zakonodavac nije propisao preciznu kaznu niti keffaret, npr. za krađu koja je manja od vrijednosti za koju se odsijeca ruka, ili dodirivanje i ljubljenje sa ženskom osobom koja mu je zabranjena, ili grđenje muslimana riječima koje se ne mogu shvatiti kao kleveta (*kazf*) ili udaranje udarcem bez ogrebotine ili povrede kostiju itd.

3. Prilikom kažnjavanja kaznom koja Šerijatom nije precizno određena (*et-ta'zirom*) treba voditi računa o sljedećim propisima:

3.1. Ako se kazna izvršava bičevanjem, da broj udaraca ne bude viši od deset, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Niko se ne smije bičevati sa više od deset udaraca bičem, osim u slučaju da se izvršava neka od Allahovih precizno određenih kazni." (Muttefekun alejhi)

3.2. Da prilikom kažnjavanja kaznom koja Šerijatom nije precizno određena, vladar pokuša pronaći odgovarajuću kaznu prema težini počinjenog prestupa. Tako npr. ukoliko je za neki prekršaj dovoljno da se počinitelj izgrdi ili prekori, pa da to više ne ponovi, prvo će se izgrditi i prekoriti, ili, ukoliko je kao vaspitna mjera dovoljno da se neki prijestupnik zadrži u zatvoru samo jednu noć, neće se zadržavati na duži rok.

Isto tako, ukoliko je mala globa dovoljna da nekoga odvrati da više ne ponavlja neki prijestup, nije potrebno da se kažnjava sa velikim iznosom itd.

Ovo zato što kažnjavanje kaznom koja Šerijatom nije precizno određena, prije svega, ima odgojni karakter, a ne kažnjavanje radi kažnjavanja ili osvete. Tako je npr. kao odgojnu mjeru prema Ebu Zerru, r.a., Allahov Poslanik ﷺ preduzeo ukor riječima: "Pri tebi, zaista, ima još navika čovjeka iz džahilijjeta (tj. predislamskog perioda)." (Buharija)

Drugom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Recite onima koji obavljaju kupoprodaju u džamiji: 'Allah ti ne dao da zaradiš na trgovini!'" (Tirmizi)

Isto tako, onome koga je čuo da se u džamiji raspituje o izgubljenoj stvari, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Dabogda ti je Allah nikada ne vratio! Džamija nije podignuta radi toga." (Muslim)

U tom smislu je i Poslanikova ﷺ naredba ashabima da izbjegavaju kontakt sa trojicom ljudi koji su bez ikakva opravdana razloga izostali iz pohoda na Tebuk.[273]

Također se zna da je *muhannesinima* (muškarci i žene koji oponašaju drugi pol) naredio da se sklone iz Medine, da je jednog čovjeka pod nekakvom optužbom dao pritvoriti u zatvor u trajanju od jednog dana i jedne noći,[274] te da je jednog čovjeka koji je sa tuđe palme nabrao zagrnuti skut hurmi, natjerao da vlasniku vrati duplu mjeru.[275]

Postoji još mnogo predaja iz kojih se vidi da je Poslanik ﷺ često pribjegavao *ta'ziru*, prvenstveno u cilju odgajanja počinilaca prekršaja.

* * *

[273] - Predaja se bilježi u sahih-zbirci.

[274] - Predaju bilježe Ahmed, Ebu Davud i Tirmizi i ocjenjuju je kao hasen. Predaju bilježi i Hakim i ocjenjuje je kao sahih.

[275] - Predaju bilježi Tirmizi i ocjenjuje je kao hasen. Bilježi je i Hakim, samo što je on ocjenjuje kao sahih.

XII - Propisi o suđenju i svjedočenju

(في أحكام القضاء والشهادات)

I - Suđenje (el-kadau)

1. Definicija suđenja

Pod izrazom suđenje (*el-kadau*) podrazumijeva se objavljivanje i primjena šerijatskih propisa za neko djelo.

2. Propisanost suđenja

Uspostavljanje institucije suda (*el-kadau*) spada u zajedničku obavezu muslimanske zajednice (*fardi-kifaje*). Muslimanski vladar je dužan u svakom većem mjestu u zemlji u kojoj vlada, postaviti sudiju koji će biti njegov zvanični predstavnik u provođenju šerijatskih propisa i obavezivanju podanika da žive u skladu sa njima. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Trojici ljudi, čak ni u pustinji, nije dozvoljeno živjeti zajedno, dok jednog između sebe ne odrede za svoga vođu (emira)."[276]

3. Ozbiljnost sudijskog položaja

Položaj i zvanje sudije je jedan od najozbiljnijih i najodgovornijih položaja, uopće, jer je sudija Allahov namještenik i nasljednik Njegova Poslanika ﷺ koji na Zemlji provodi Njegove propise. Zato je Poslanik ﷺ upozorio na svu ozbiljnost i odgovornost sudijskog poziva riječima:

"Onaj ko bude postavljen da sudi drugima, unaprijed je i bez noža zaklan."[277]

"Tri su vrste sudija: jedan od njih će u Džennet, a dvojica u Džehennem. Onaj koji će u Džennet je čovjek koji zna šta je istina, pa po njoj sudi. Čovjek koji zna šta je istina, pa nepravedno presudi će u džehennemsku vatru. Čovjek koji drugima sudi po svome neznanju će u džehennemsku vatru."[278]

---

[276] - Predaju bilježi Ahmed. Njemu svjedoče druge predaje i prenosioci koji potvrđuju njegovu vjerodostojnost.

[277] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao sahih.

[278] - Hadis bilježe Ebu Davud, Ibn Madže, Tirmizi i Hakim koji ga ocjenjuje kao sahih.

"O Abdurrahman b. Semure, ne traži vlast sam od sebe, jer ako ti bude data bez tvog traženja, bićeš u njoj potpomognut, a ako ti bude data na tvoje traženje, bićeš joj prepušten." (Muttefekun alejhi)

"Tražiće vlast, a na Sudnjem danu će se zbog toga kajati. Divna li je majka koja svoje dijete doji, a loša li je majka koja svoje dijete odbija!" (Buharija)

4. Položaj sudije se ne povjerava onome ko ga traži

Čovjeku koji sam od sebe traži da bude postavljen za sudiju ili priželjkuje da mu je postati sudija, taj položaj ne treba povjeravati, jer je to veliki teret koji neće tražiti nego onaj koji to neozbiljno shvata i kao takav ne može se u njega imati povjerenje da to neće zloupotrijebiti, a pronevjera takvog povjerenja bi značila uvođenje nereda u vjeri, zemlji i među ljudima, što bi imalo nesagledive posljedice i dar-mar po zajednicu. Zato je Allahov Poslanik ﷺ i rekao:

"Tako mi Allaha, nikoga ko to traži i priželjkuje, na taj položaj nećemo postaviti." (Muttefekun alejhi)

"Mi na taj položaj nikada nećemo postaviti onoga ko to želi." (Muttefekun alejhi)

5. Uvjeti za postavljanje nekoga na položaj sudije

Na položaj sudije može se postaviti samo osoba koja ispunjava sljedeće uvjete:

5.1. koja je musliman, pametna, punoljetna i slobodna,

5.2. koja je dobro upućena u propise Kur'ana i Sunneta,

5.3. koja dobro poznaje problematiku sudstva,

5.4. koja je poznata po svojoj pravednosti[279] i

5.5. koja dobro čuje, vidi i vlada vještinom govora.[280]

[279] - Razvratnik i počinitelj velikih grijeha se ne ubrajaju u takve osobe.

[280] - Čulo vida nije neophodno da bi neko mogao biti sudija, jer nigdje nije rečeno da slijepac ne može biti sudija.

6. Vrline kojima bi se trebao odlikovati sudija

Svako ko bude postavljen na položaj sudije, morao bi se odlikovati sljedećim vrlinama i pohvalnim osobinama:

6.1. da je snažan i energičan, ali ne i prestrog, s jedne, a istovremeno i blag, ali ne i popustljiv, s druge strane, kako se ne bi dao zastrašiti prijetnjom nasilnika, niti da ga se prepadne onaj na čijoj strani je istina,

6.2. da je samilostan i susretljiv, osim u onome u čemu je poniženje, kako se protiv njega ne bi okuražile glupe svađalice,

6.3. da je strpljiv, tolerantan i susretljiv, ali ne dotle da bi mogao dopustiti otezanje i nemar,

6.4. da je dosjetljiv i pronicljiv, ali bez samoljublja i potcjenjivanja drugoga,

6.5. da je njegovo sjedište u centru grada i dovoljno prostrano da pored protivnika u sporu može primiti i svjedoke,

6.6. da se prema protivnicima podjednako učtivo odnosi, da i jednom i drugom poklanja jednaku pažnju, da im se na isti način obraća i da nijednom od njih ne daje prednost,

6.7. da u svome sjedištu dozvoli slobodni pristup islamskim pravnicima, učenim ljudima, a posebno onima koji dobro poznaju propise Kur'ana i Sunneta, te da se sa njima savjetuje u pitanjima koja su mu problematična.

7. Čega se sudija mora čuvati?

Sudija se mora čuvati mnogih stvari kao što su:

7.1. vođenje sudskog postupka dok je ljut, neraspoložan, bolestan, žedan, gladan, mrzovoljan, lijen, trom i sl., jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Neka sudija nipošto ne presuđuje u sporu između dvojice protivnika dok je ljut!" (Muttefekun alejhi)

7.2. vođenje sudskog postupka bez prisustva svjedoka,

7.3. vođenje sudskog postupka protiv samog sebe, ili protiv onih koji mu ne bi mogli biti svjedoci, npr. protiv svoje djece, roditelja ili supruge,

7.4. primanje mita za donošenje presude, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Neka je proklet i onaj ko mito daje i onaj ko mito uzima za neku presudu."[281]

7.5. primanje poklona od onoga ko mu ih nije davao i prije nego što je bio postavljen za sudiju, jer je Allahov poslanik ﷺ rekao: "Onome koga angažiramo za neki posao ćemo osigurati i plaću (izdržavanje). Sve što poslije, mimo toga primi, biće kao da je ukradeno od ratnog plijena."[282]

8. Nadležnosti sudije

Sudija je nadležan za sljedeće poslove:

8.1. donošenje pravosnažnih presuda za sporove nastale između dvojice protivnika, bez obzira na to da li će neki od njih biti okrivljen ili će se spor riješiti izmirenjem na obostrano zadovoljstvo, ili pak postupak biti obustavljen zbog pomanjkanja valjanih dokaza,

8.2. suzbijanje nepravde i nasilja, potpomaganje istine i vraćanje prava onima koji su obespravljeni ili su im prava ugrožena,

8.3. izricanje i izvršavanje kazni nad okrivljenima za teške prijestupe, kao što su ubistva, nanošenje povreda i sl.,

8.4. zaključivanje braka, vođenje postupaka oko razvoda, izdržavanja i sl.,

8.5. vođenje brige o imetku malodobnih osoba, siročadi, neuračunljivih osoba, osoba pod skrbništvom i sl.,

8.6. vođenje računa o poslovima od općeg značaja za sve ljude u mjestu, infrastrukturi, putevima, komunalnim uslugama itd.,

8.7. traženju da se čini dobro i zabranjivanju da se čini ono što ne valja, sankcioniranju nevaljalih pojava u mjestu itd. i

8.8. predvođenju džume i bajram-namaza.

---

281 - Predaju bilježe Ahmed, Ebu Davud i Tirmizi i ocjenjuju je kao sahih.

282 - Predaju u navedenoj verziji bilježe Ebu Davud i Hakim. Iako u njenom senedu ima nekih slabih elemenata, nju potvrđuje i predaja koju bilježi Muslim. "Onome od vas koga angažiramo za neki posao pa od nas sakrije haljinče ili nešto više od toga, to će biti kao ukradeno od ratnog plijena (galul) s kojim će doći na Kijametskom danu."

9. Na osnovu čega sudija izriče presudu?

Svoju presudu o vraćanju prava onima kojima su ona oduzeta sudija donosi:

9.1. Na osnovu priznanja optuženog da se ogriješio o nečije pravo. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "...pa ako ona prizna, onda je kamenuj!" (Muttefekun alejhi)

9.2. Na osnovu dokaza, tj. na osnovu iskaza svjedoka. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi:

"Tužitelj je dužan pribaviti potreban dokaz, a onaj ko porekne (optuženi) dužan je da se zakune." [283]

"Dva tvoja svjedoka ili njegova zakletva." (Muslim)

Kao dokaz uzima se svjedočenje najmanje dvojice svjedoka. Ukoliko se ne mognu pribaviti dvojica svjedoka, onda bar jedan i zakletva. U tom su smislu i Ibn Abbasove, r.a., riječi: "Vjerovjesnik ﷺ je presudu izrekao na osnovu zakletve i svjedočenja jednog svjedoka." (Muslim)

9.3. Na osnovu zakletve, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Tužitelj je dužan pribaviti potreban dokaz, a onaj ko porekne (optuženi) dužan je da se zakune."[284]

Dakle, u slučaju da tužitelj ne mogne pribaviti valjan dokaz, optuženi, da bi bio oslobođen optužbe, se mora zakleti da nije kriv.

9.4. Na osnovu odbijanja da se optuženi zakune, tj. da sudija, zbog nedostatka drugih dokaza, od optuženog zatraži da se zakune, pa ako to odbije, da ga sudija upozori riječima: "Ako se zakuneš da nisi kriv, oslobodiću te, a ako ne zakuneš, presudiću da si kriv." U slučaju da optuženi i nakon takvog upozorenja odbije da se zakune, proglasiće se krivim i protiv njega izreći presuda.

Međutim, Malik smatra da se u takvom slučaju traži od tužitelja da se on zakune. Ukoliko se zakune presudiće se u njegovu korist. Kao dokaz on navodi slučaj da je Vjerovjesnik ﷺ "zatražio da se zakune

---

283 - Hadis sa sahih-senedom bilježi Bejheki.
284 - Hadis sa sahih-senedom bilježi Bejheki.

tužitelj u slučaju slaba dokaza (tj. pomanjkanja valjanog dokaza) protiv optuženog za ubistvo (*el-kasame*)." što je za izricanje presude i najispravnije.

10. Kako se provodi postupak suđenja?

Kada protivnici u sporu izađu pred sudiju narediće im se da obojica pred njega sjednu.[285] Zatim će sudija upitati: "Ko je od vas dvojice tužitelj?" U slučaju da to i ne upita, nego da jedan od njih odmah počne iznositi svoju tužbu, postupak će biti valjan. Kada tužitelj završi sa iznošenjem svoje jasno izložene tužbe, sudija će se obratiti optuženom i upitati ga: "Šta ti imaš reći u vezi sa ovom tužbom?" Ukoliko je potvrdi i prizna da je tako, sudija će protiv optuženoga izreći presudu, a ukoliko tužbu ospori, sudija će se obratiti tužitelju i reći: "Daj dokaz za svoju tužbu!" Ukoliko tužitelj pruži (odgovarajući) dokaz za svoju tužbu, sudija će na osnovu njega izreći presudu. Ukoliko, pak, tužitelj zatraži da mu se odredi neki rok za pribavljanje dokaza, sudija će mu odrediti rok u kom on taj dokaz može pribaviti. Ukoliko u tom roku tužitelj ne uspije pribaviti valjan dokaz, sudija će se obratiti optuženom i reći: "Zakuni se da nisi kriv!"- i u slučaju da se zakune, osloboditi ga optužbe, a ako to odbije učiniti, sudija će ga upozoriti riječima: "Ukoliko se ne zakuneš, presudiću da si kriv" - pa ako se ni tada ne zakune, presudiće da je kriv.

Međutim, u takvom slučaju bi bilo lijepo da sudija i od tužitelja zatraži da se zakune, pa ako se zakune, presudiće da je optuženi kriv. Ovo zato što Muslim bilježi i ocjenjuje kao sahih predaju koju navodi Vail b. Hudžr, r.a., "da su dvojica ljudi, jedan iz plemena Hadrem, a drugi iz plemena Kind došli da im u njihovu sporu presudi Poslanik ﷺ pa je onaj iz plemena Hadrem rekao: "Allahov Poslaniče, ovaj hoće silom da prisvoji komad moje zemlje." Na to je onaj iz plemena Kind rekao: "Ne, to je moja zemlja i u mom vlasništvu. On na nju nema nikakvo pravo." Na to je Allahov Poslanik ﷺ, upitao onoga iz plemena Hadrem: "Imaš li za to što tvrdiš dokaz?"- pa je odgovorio: "Nemam." Zatim je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Hoćeš li da ti se ovaj zakune?" - pa je rekao: "Allahov Poslaniče, ali taj čovjek je lažov i ne ustručava se ni od čega pa ni od lažne zakletve." Na to je Allahov Poslanik rekao: "Jedino to od njega možeš zatražiti.""

[285] - U tom smislu Ebu Davud bilježi da je Abdullah b. Zubejr rekao: "Allahov Poslanik ﷺ je odredio da protivnici u sporu sjednu pred sudiju."

Napomene:

1. Ako sudija zna da je svjedok pravedan, presudiće na osnovu njegova svjedočenja.

2. Ukoliko neko za nešto optuži pokrivenu ženu koja nije spremna pojaviti se i govoriti pred muškarcima na sudu, neće se nagoniti silom da dođe na sud, nego će joj se omogućiti da ispred sebe ovlasti nekoga ko će je na sudu zastupati.

3. Sudija ne donosi presudu na osnovu svoga znanja, nego na osnovu iznešenih dokaza. Ovo zato da bi izbjegao prigovor i optužbu na račun svoje pravednosti i nepristrasnosti. U tom su smislu i Ebu Bekrove, r.a., riječi: "Kada bih nekog čovjeka vidio da krši neku od Allahovih zabrana, opet ga ne bih uhvatio, niti drugoga pozvao da to učini, sve dok sa mnom ne bi bio još neko (tj. dok ne bi imao svjedoka)."[286]

4. Ukoliko se optuženi nalazi u mjestu stanovanja, sudija je dužan pozvati ga na saslušanje, a ukoliko je odsutan ne može mu se izreći presuda, osim ako nekoga odredi da ga zastupa u sudskom postupku. Od onoga ko je odsutan zatražiće se da dođe na suđenje ili da odredi nekoga ko će ga zastupati.

5. Jedan sudija svoju presudu može proslijediti drugom sudiji, pod uvjetom da su je ovjerila dvojica svjedoka i da se presuda ne odnosi na djela koja podliježu izvršenju precizno određenih kazni (*el-hudud*).

6. Da bi tužba od strane suda bila prihvaćena mora je podnijeti i precizno definirati sam tužitelj. Tako se npr. tužba neće smatrati prihvatljivom ukoliko neko samo kaže: "Taj i taj mi je nešto dužan." ili "Čini mi se da mi je on nešto dužan" - jer se u tužbi mora tačno navesti za što se optuženi tereti i insistirati da mu se sudi.

7. Nikakva presuda suda ne pretvara ono što je grijeh u dozvoljeno (halal), niti dozvoljeno (halal) u zabranjeno (haram), jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ja sam samo čovjek kome se vi obraćate za rješavanje vaših sporova. Može se desiti da neko od vas bude vještiji u iznošenju

---

286 - Predaju bilježi Ahmed. Oko ovog pitanja islamski učenjaci nemaju jednoglasan stav. Neki smatraju da je sudiji dozvoljeno presuditi na osnovu svoga znanja, dok to drugi ne dozvoljavaju. Izgleda da je ipak - a Allah to, opet, najbolje zna - ispravnije mišljenje da sudija ne izriče presudu na osnovu svoga znanja, osim ako je to znanje apsolutno sigurno i ako ne postoji bojazan da bi mu se zbog toga moglo prigovoriti da je presudu izrekao na osnovu pristrasnosti i svoga mišljenja, a ne na osnovu dokaza.

svojih dokaza od drugog, pa da ja presudim na osnovu onoga što čujem. Ukoliko se desi da nekome od vas presudim ono što mu ne pripada, neka to ne uzima, jer mu na taj način dodjeljujem (otkidam) parče džehennemske vatre." (Muttefekun alejhi)

8. Ukoliko se desi da dokazi nijednog od dvojice protivnika ne pretegnu, presuda će se podjednako raspodijeliti na oba protivnika, jer je tako presudio i Allahov Poslanik ﷺ.[287]

II - Svjedočenje (eš-šehadat)

1. Definicija svjedočenja

Svjedočenje je istinito kazivanje o onome šta se vidjelo ili čulo.

2. Propisanost svjedočenja

Svjedočiti je obaveza *fardi-kifaje* onome ko bude pozvan da svjedoči, jer u riječima Uzvišenog stoji rečeno:

وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ / *I navedite dva svjedoka, dva muškarca vaša, a ako nema dvojice muškaraca, onda jednog muškarca i dvije žene.* (El-Bekare, 282.)

وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ / *I ne uskratite svjedočenje; ko ga uskrati, srce njegovo će biti grešno.* (El-Bekare, 283.)

U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Hoćete li da vam kažem ko je najbolji svjedok? Onaj ko posvjedoči i prije nego što se to od njega zatraži." (Muslim)

3. Uvjeti koje svjedok mora ispunjavati

Da bi svjedočenje bilo valjano, svjedok mora ispunjavati sljedeće uvjete:

- da je musliman, pametan, punodoban i pravedan,

---

[287] - Ebu Davud, Bejheki i Hakim bilježe da su se dva čovjeka u doba Allahova Poslanika ﷺ sporila oko jedne kamile čija je i da je svaki od njih pribavio po dva svjedoka koja su posvjedočila da je kamila njegova, pa je Poslanik ﷺ presudio da ju medu sobom podijele (tj. da je podjednako koriste).

- da ne spada u one koji bi mogli biti optuženi za pristrasnost, tj. čije se svjedočenje ne može prihvatiti kao valjano, npr. svjedočenje uzlazne i silazne linije bliskih srodnika ili supružnika, ili da svjedoči onaj koji tim svjedočenjem pribavlja neku korist ili otklanja štetu (kako bi se izbjegla mogućnost da svjedočenje bude pristrasno ili iz interesa). Isto tako je neprihvatljivo da neprijatelj bude svjedok protiv svoga neprijatelja.

U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Nije dozvoljeno za svjedoka uzimati nepouzdanu i nepovjerljivu osobu, onoga ko prema svome bratu gaji netrpeljivost i neprijateljstvo, slugu ili drugu osobu koja se iz kuće onoga za koga se svjedoči izdržava.[288]

4. Propisi u vezi sa svjedočenjem

4.1. Svjedok mora svjedočiti tačno onako kako je vidio ili čuo da se nešto desilo. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi upućene čovjeku koga je pozvao da svjedoči: "Vidiš li sunce!" - pa je odgovorio: "Vidim." - na što mu je rekao: "Svjedoči kao što si vidio sunce, ili odustani."[289]

4.2. Dozvoljeno je na temelju nužde svjedočenje na osnovu kazivanja drugog svjedoka, ukoliko ovaj zbog bolesti, odsustva ili smrti ne može prisustvovati suđenju i svjedočiti. Međutim, ovo samo u slučaju nužde kada presuda sudije ovisi o takvom svjedoku.

4.3. Da je neko pravedan i prihvatljiv kao pouzdan svjedok dokazuje se svjedočenjem dvojice svjedoka. Ovo u slučaju da svjedok nije općepoznat kao pravedan. Međutim, ukoliko je svjedok poznat kao pravedan, sudiji nije potrebno da traži dvojicu svjedoka koji će posvjedočiti da je ovaj pravedan.

4.4. Ukoliko za nekoga dvojica ljudi posvjedoče da je pravedan, pa se pojave dvojica drugih i posvjedoče da nije pravedan, prihvatiće se svjedočenje ovih drugih, jer je to sigurnije.

4.5. Onaj za koga se ustanovi da je lažno svjedočio, podvrgnuće se kazni za lažno svjedočenje kako bi to bila pouka ostalima da se više niko ne usudi lažno svjedočiti.

---

288 - Predaju bilježe Ahmed, Ebu Davud i Bejheki. U *Telhisu* je rekao da mu je sened jak.

289 - Predaju sa daif senedom bilježi Ibn Adijj. Bilježi je i Hakim i ocjenjuje je kao sahih. Ova njegova ocjena je okarakterizirana kao pogrešna.

5. Vrste svjedočenja

Postoji više vrsta svjedočenja, kao što je:

5.1. Svjedočenje za blud. Za dokazivanje da je neko počinio blud potrebno je pribaviti četvoricu svjedoka, jer u riječima Uzvišenog stoji rečeno:

فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِنْكُمْ / *Zatražite da to protiv njih četvorica od vas posvjedoče!* (En-Nisâ', 15.)

Ukoliko se ne nađu četvorica svjedoka, svjedočenje za blud nije valjano.

5.2. Za sve ostalo, gdje se ne radi o bludu, dovoljno je svjedočenje jednog pravednog svjedoka.

5.3. Za sve sporove oko imetka dovoljno je pribaviti svjedočenje jednog muškarca i dvije žene, jer u riječima Uzvišenog stoji rečeno:

فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ / *a ako nema dvojice muškaraca, onda jednog muškarca i dvije žene.* (El-Bekare, 282.)

5.4. Za svjedočenje u vezi sa šerijatskim propisima dovoljno je svjedočenje jednog svjedoka i zakletva, jer se od Ibn Abbasa, r.a., pripovijeda da je rekao: "Allahov Poslanik ﷺ je presudio na osnovu zakletve i svjedočenja jednog svjedoka." [290]

5.5. Za svjedočenje u vezi sa trudnoćom i hajzom i ostalim što mogu vidjeti samo žene, kao svjedoci koriste se samo žene i to dvije od njih.

290 - Prethodno je citiran.

III - Priznanje (el-ikrar)

1. Definicija priznanja

Pod priznanjem (*el-ikrar*) se podrazumijeva da neko sam od sebe prizna da je prema nekome nešto dužan, npr. da kaže: "Dužan sam Zejdu 50 000 dirhema" ili "Ta i ta roba je toga i toga čovjeka."

2. Od koga se priznanje može prihvatiti kao valjano?

Priznanje kao valjano se prihvaća od osobe koja je pametna i punoljetna. Prema tome priznanje kao valjano se ne može prihvatiti od lude niti malodobne osobe, kao ni od osobe od koje je priznanje iznuđeno pod prisilom. Ovo zato što te osobe nisu *mukellef*, kao što stoji u riječima Allahova Poslanika ﷺ:

"Odgovornost je skinuta sa trojice..."[291]

"... niti za ono na što su prisiljeni."[292]

3. Šta priznanje za sobom povlači?

Priznanje za sobom povlači obavezu izvršenja presude. Zato, ako neko ko je pametan, punoljetan i slobodan u izboru, svojom voljom nešto dobrovoljno prizna, mora snositi i posljedice nastale usljed takvog priznanja. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi:

"Ako prizna, kamenuj je!"

Dakle, izvršenje kazne kamenovanjem Allahov Poslanik ﷺ uvjetovao je njenim dobrovoljnim priznanjem da je počinila prijestup.[293]

4. Neki od propisa u vezi sa priznanjem

4.1. Od čovjeka pod stečajem i osobe pod skrbništvom nije obavezno implementirati njihovo priznanje jer postoji opravdana pretpostavka da bankrota zavidi onima koji polažu pravo na njegovu

---

[291] - Priznanje malodobnog djeteta se može prihvatiti kao valjano, pod uvjetom da mu je kao razboritu dozvoljeno da slobodno postupa. Ukoliko nije u stanju da razlikuje stvari ili da je pod skrbništvom, njegovo priznanje ne može se prihvatiti kao valjano.

[292] - Hadis je u cjelosti više puta ranije citiran.

[293] - Riječ je o ženi koja je dobrovoljno priznala da je počinila blud. (Nap. prev.)

imovinu, i što bi priznanje drugoga - tj. osobe pod skrbništvom - ukoliko bi bilo prihvaćeno, učinilo da bude tretirana kao da i nije pod skrbništvom. Zato ove dvije osobe ostaju u obavezi da isplate ono što su priznale, ali nakon što prestane njihova nesposobnost.

4.2. Isto tako nije valjano priznanje bolesnika na samrtnoj postelji, recimo da nekom od nasljednika prizna da mu je nešto dužan. Ovako dato priznanje nasljedniku ne može biti valjano bez potrebnog dokaza da je to tako. Ovo zato što bi se to moglo protumačiti da je ono dato zbog naklonjenosti bolesnog prema nekom od nasljednika više nego prema ostalima. Zato, ukoliko bi bolesnik na samrtnoj postelji izjavio: "Tome i tome djetetu sam dužan to i to" - to njegovo priznanje ne bi moglo biti prihvaćeno iz opravdane bojazni da je to učinio zato što je prema tom djetetu naklonjen više nego prema ostaloj djeci. Zato je Allahov Poslanik ﷺ i rekao: "Nasljedniku se ne može oporučiti." Dakle, bolesnikovo priznanje iskazano riječima: "Tome i tome djetetu sam dužan to i to", sliči na neku vrstu oporuke, a Allahov Poslanik ﷺ ju je zabranio riječima: "Nasljedniku se ne može oporučiti." Izuzetak je jedino slučaj ako bi to odobrili svi ostali nasljednici, ili ako bi za to nasljednik imao drugi dokaz koji to nepobitno dokazuje. U tom slučaju priznanje bi bilo valjano.

* * *

XIII - O robovima

(في الرقيق)

I - Ropstvo (er-rikk)

1. Definicija ropstva

Ropstvo (*er-rikk*) je posjedovanje čovjeka od strane drugog čovjeka. Izraz rob (*er-rekik*) izveden je od izraza *er-rikka* (nježnost; prefinjenost), jer rob prema svome gospodaru mora biti blag i nježan, budući da je u njegovu vlasništvu.

2. Kakav je stav šerijatskih propisa prema ropstvu?

Šerijatski propisi dozvoljavaju ropstvo, jer u riječima Uzvišenog stoji rečeno:

أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ / *...ili eto vam onih koje posjedujete.* (En-Nisâ', 3.)

i jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Ko ošamari ili udari svoga roba, otkup (keffaret) za to mu je da ga ropstva oslobodi." (Muslim)

3. Historijat nastanka ropstva

Čovječanstvo hiljadama godina poznaje instituciju ropstva. Poznavali su ga najstariji narodi na svijetu: Egipćani, Kinezi, Indijci, Grci i Rimljani. Ropstvo se spominje i u nebeskim knjigama Tevratu i Indžilu. Majka Ismaila, sina Ibrahimova, a.s., Hadžera je bila robinja koju je egipatski vladar poklonio Ibrahimovoj, a.s., ženi Sari, koja ju je, opet od sebe, poklonila svome mužu Ibrahimu, a.s., od koje mu je rođen sin Ismail, a.s.

Što se, pak, tiče uzroka koji su doveli do pojave ropstva, to su:

3.1. *Ratovi* kroz koje su pobjednici žene i djecu poraženih zarobljavali i pretvarali u roblje.

3.2. *Siromaštvo*, usljed koga su mnogi siromasi u borbi za goli život i opstanak prodavali svoju djecu bogatima koji su ih opet pretvarali u roblje.

3.3. *Kidnapiranje* kroz razne vidove krađa ili napade gusara. Naime, dugo vremena su velike i organizirane skupine gusara iz Evrope provaljivale u Afriku, tamo zarobljavale crnce i kao robove ih prodavale širom Evrope. Isto tako, evropski gusari su često presretali i na otvorenom moru napadali brodove i zarobljavali velike skupine ljudi koje su kasnije prodavali kao roblje na evropskim tržnicama roblja i od toga živjeli.

Islam, kao jedina prava Allahova vjera, od svih ovih vrsta jedino je dozvolio zarobljavanje u ratnim pohodima i umjesto ubijanja, iz samilosti prema ljudima, dozvolio pretvaranje zarobljenika u robove. Naime, umjesto da se zarobljene žene i djeca neprijatelja ubijaju, kakvu su praksu - zadojeni mržnjom prema neprijatelju - često koristili drugi narodi, Islam je - prvenstveno iz sažaljenja prema ženama i nevinoj djeci i u želji da im se sačuva život - dozvolio da se oni zarobe i pretvore u robove kako bi im se u nekoj od narednih faza pružila prilika da ponovo postanu slobodni.

S druge strane, poraženi neprijateljski borci stavljani su na raspolaganje muslimanskom vladaru koji ih je mogao osloboditi bez ikakva otkupa ili za njih tražiti otkup u novcu, oružju ili u zamjenu za oslobađanje zarobljenih muslimana. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

فَإِذا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّى إِذَا أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ
وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا

Kada se u borbi s nevjernicima sretnete po šijama ih udarajte sve dok ih ne oslabite, a onda ih vežite, i poslije, ili ih velikodušno sužanjstva oslobodite, ili otkupninu zahtijevajte, sve dok borba ne prestane. (Muhammed, 4.)

4. Postupak sa robovima

Ako pogledamo kakav je kroz historiju bio običaj postupanja s robovima, vidjećemo da se on kod drugih naroda malo razlikovao, s izuzetkom kod muslimanskih naroda. Kod drugih naroda robovi su smatrani gotovo isto kao i svaka druga roba koja se mogla upotrijebiti za sve i svašta, a da ne govorimo o kažnjavanju, izgladnjivanju, opterećivanju poslovima koje ne mogu podnijeti, pa čak i prženju vatrom, žigosanju i sl. Sa maltretiranjem robova drugi narodi su išli tako daleko da su ih zvali imenima kao što su: "Alatke sa dušom" ili "Roba koja je živa".

Za razliku od navedene prakse u postupku sa robovima od strane drugih naroda, rob je u Islamu uživao položaj i odnos dostojan ljudske časti. Naime, Islam ne samo da ne dozvoljava mučenje, udaranje i ubistvo roba, nego ne dozvoljava čak ni njegovo ponižavanje i vrijeđanje. Naprotiv, Islam preporučuje što ljepši odnos prema robu. O tome nedvosmisleno govore riječi Uzvišenog:

وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ
الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ

A roditeljima dobročinstvo činite, i rođacima, i siročadi, i siromasima, i komšijama, bližnjim, i komšijama daljim, i drugovima, i putnicima-namjernicima, i onima koji su u vašem posjedu (tj. robovima). (En-Nisâ', 36.)

kao i riječi Allahova Poslanika ﷺ:

"Oni (tj. robovi) su vaša braća i vaše sluge koje vam je Allah u vašu vlast dao. Zato neka onaj kome Allah dadne da u svojoj vlasti ima svoga brata, gleda kako će svoga brata; nahraniti istom hranom koju i on jede, obući ga istom odjećom koju oblači i ne zaduživati ga poslovima koje nije u stanju sam obaviti, a u slučaju da ga ipak zaduži, neka mu pomogne." (Muslim)

"Ko ošamari ili udari svog roba, keffaret (iskup) mu je da ga ropstva oslobodi." (Muslim)

Osim toga, Islam u raznim prilikama podstiče i poziva na oslobađanje roba ropstva i takav postupak tretira kao jedno od najpohvalnijih dobrih djela. Evo nekoliko dokaza:

a) Kao otkupninu (*keffaret*) za nenamjerno ubistvo, Islam propisuje oslobađanje roba ropstva. Isti je slučaj i sa nekim drugim prijestupima, kao što su: neispunjavanje zakletve, povreda svetosti mjeseca ramazana time što se u njemu ne posti i sl.

b) Islam naređuje da se izađe u susret i materijalno pomogne onim robovima koji žele da se otkupe. U tom su smislu riječi Uzvišenog:

وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا وَآتُوهُم
مِّن مَّالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ

A s onima u posjedu vašem koji se žele otkupiti, ako su u stanju to učiniti, o otkupu se dogovorite. I dajte im nešto od imetka koji je Allah vama dao. (En-Nûr, 33.)

c) Islam između ostalih namjena zekata propisuje i namjenu za oslobađanje roba ropstva. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

Zekat pripada samo siromasima i nevoljnicima, i onima koji ga sakupljaju, i onima čija srca treba pridobiti, i za otkup iz ropstva, i prezaduženima, i u svrhe na Allahovu putu, i putniku-namjerniku, Allah je odredio tako! A Allah sve zna i mudar je. (Et-Tevbe, 60.)

d) Ukoliko neki rob bude djelimično oslobođen ropstva, islamski propisi nalažu da se to oslobađanje prenese i na ostali dio i da on u potpunosti postane slobodan, npr. u slučaju kada je rob u zajedničkom vlasništvu dvojice gospodara, pa mu jedan od njih, sa svoje strane, pokloni slobodu. U takvom slučaju će se procjeniti njegova vrijednost i isplatiti drugom vlasniku ili vlasnicima njihov dio. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi:

"Ko se u korist roba odrekne svoga dijela u njegovom zajedničkom vlasništvu sa drugim, a uz to ima toliko sredstava da može otkupiti i preostali dio njegove vrijednosti, procijeniće se pravedno vrijednost roba i dati je svojim suvlasnicima, a roba ropstva osloboditi." (Muttefekun alejhi)

e) Dozvola da vlasnik sa svojim robinjama ima intimni odnos, tako da će one, ukoliko od njega rode dijete, smrću svoga vlasnika automatski postati slobodne, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Koja god robinja svome gospodaru rodi dijete, sa njegovom (tj. gospodarevom) smrću ona postaje potpuno slobodna."[294]

f) Islamski propisi nalažu da je keffaret za udaranje roba njegovo oslobađanje od ropstva, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko nad svojim

---

[294] - Predaju bilježe Ebu Davud i Hakim, Iako je njen sened daif, većina islamskih učenjaka se zalaže za njenu praktičnu primjenu i u tom smislu navode činjenicu da je Koptkinja Marija bila oslobođena odmah po rođenju Poslanikova ﷺ sina Ibrahima.

robom izvrši propisanu šerijatsku kaznu za prestup koji ovaj nije uradio ili ošamari ga, keffaret mu je da ga oslobodi ropstva."[295]

g) Islamski propisi nalažu da je rob samim dolaskom u vlasništvo nekog od svojih srodnika, slobodan, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko dođe u posjed nekoga ko mu je srodnik, samim tim postaje oslobođen ropstva." (Muslim)

Napomena:

* Ukoliko neko upita: "Zašto Islam nije, kao strogu obavezu (*farz*), propisao oslobađanje roba ropstva, tako da nijedan musliman ne može nikoga držati kao svoga roba?" - naš odgovor bi bio:

Islam je došao u doba kada je posjedovanje robova bila sasvim normalna pojava. U takvim okolnostima, nije bilo ni najmanje za očekivati da pravedni šerijatski propisi koji su imali za cilj očuvanje, a ne rušenje čovjekova dostojanstva, obraza i časti, samim svojim dolaskom u potpunosti liše ljude njihova imetka i dotadašnjih izvora prihoda. Osim toga, ni mnogima robovima tako brzo oslobađanje od ropstva ne bi išlo u prilog, jer i tada je bilo, ne samo žena i djece, nego i odraslih muškaraca koji se sami nisu mogli snaći za izdržavanje i golo preživljavanje, jer nisu mogli ili nisu znali zarađivati i sami se u životu snalaziti. Dakle, njihov ostanak u službi svoga gospodara-muslimana koji ih je hranio onim čim se i sam hrani, odijevao kao što i sam sebe odijeva, te nije opterećavao poslovima koje ne mogu izdržati, bilo je hiljadu puta bolje nego da ih gola života iz svoje kuće izbaci na ulicu ili golu ledinu i pusti da se sami snalaze.

[295] - Predaja je sahih. Bilježe je Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi i Ibn Madže.

II - O propisima u vezi sa ropstvom (fi ahkami er-rekik)

a) Oslobađanje roba ropstva (*el-itk*)

1. Definicija oslobađanja roba ropstva

Pod izrazom *el-itk* podrazumijeva se oslobađanje roba ropstva, tj. davanje robu statusa slobodna čovjeka.

2. Propisanost oslobađanja roba ropstva

Oslobađanje roba ropstva je pohvaljeno (*mustehab*) prema riječima Uzvišenog:

...فَكُّ رَقَبَةٍ /*...roba ropstva osloboditi.* (El-Beled, 13.)

i prema Poslanikovim ﷺ riječima:

"Onome ko oslobodi ropstva roba-vjernika, Allah će za svaki oslobođeni dio, poštedjeti vatre isti takav dio, tako da će za ruku poštedjeti ruku, nogu za nogu i spolni organ za spolni organ." (Muttefekun alejhi)

3. Smisao oslobađanja roba ropstva

Smisao oslobađanja roba ropstva, između ostalog, se ogleda u davanju slobode i izbavljanju iz ropstva nedužnog stvorenja (čovjeka), kako bi na taj način raspolagao sâm sobom i sâm se o sebi, po svojoj volji i svom slobodnom izboru, brinuo i svoj način života planirao.

4. Propisi u vezi sa oslobađanjem roba ropstva

4.1. Oslobađanje roba ropstva vrši se tako što mu njegov vlasnik jasnim i nedvosmislenim riječima kaže: "Slobodan si." ili "Oslobađam te." ili "Oslobodio sam te." itd. Isto tako, rob se ropstva može osloboditi i drugim riječima koje u sebi sadrže aluziju da je slobodan, npr. "Oslobodio sam ti put." ili "Ja više nad tobom nemam vlast." itd.

4.2. Svakome čije je slobodno raspolaganje imovinom valjano, valjano je i oslobađanje roba. Dakle, da bi oslobađanje roba ropstva bilo valjano treba ga osloboditi osoba koja je pametna, punodobna i razborita. Otuda nije valjano oslobađanje ropstva od strane osobe koja je luda, još maloljetna ili pod tuđim tutorstvom, jer one ne mogu slobodno raspolagati svojim imetkom, a rob je jedna vrsta imetka.

4.3. Ukoliko je rob u zajedničkom vlasništvu dvojice ili više vlasnika, pa ga jedan od njih u dijelu u kome je u njegovom vlasništvu oslobodi, ostatak će, ukoliko je bogat,[296] biti procijenjen i plaćen suvlasnicima. Ukoliko nije, nego siromašan, rob će se samo djelimično osloboditi u onoj mjeri u kojoj ga je oslobodio jedan od suvlasnika.

U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Ko se u korist roba odrekne svoga dijela u njegovom zajedničkom vlasništvu sa drugim, a uz to ima toliko sredstava da može otkupiti i preostali dio njegove vrijednosti, procijeniće se pravedno vrijednost roba i dati je svojim suvlasnicima, a roba ropstva osloboditi. U suprotnom, rob će ropstva biti oslobođen samo u tom dijelu u kome je oslobođen."[297]

4.4. Onaj ko oslobađanje roba ropstva uvjetuje ispunjenjem nečega (npr. želje i sl.), dužan je roba osloboditi istog onog momenta kada se taj uvjet ispuni, npr. ukoliko bi neko svome robu rekao: "Ako mi žena rodi sina, slobodan si" - dužan ga je osloboditi čim mu se rodi muško dijete. U suprotnom, ako mu se ne rodi muško, nije ga dužan osloboditi.

4.5. Onaj ko ima roba, pa ga dijelom oslobodi, dužan ga je osloboditi ropstva i u onom preostalom dijelu, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Ko se u korist roba odrekne svoga dijela u njegovom zajedničkom vlasništvu..."[298]

"Ko oslobodi dio roba u svome vlasništvu, oslobodiće i preostali dio." (Muttefekun alejhi)

4.6. Onaj ko na samrtnoj postelji oslobodi roba ili robove, računaće se valjanim da je oslobodio onoliko robova čija vrijednost ne prelazi trećinu njegove imovine, kao i kod oporuke imetka, jer se od ukupnog imetka ima pravo oporučiti samo do iznosa jedne trećine.

---

296 - Pod izrazom *musir* (bogat) podrazumijeva se da posjeduje opskrbu za najmanje jedan dan i noć, i da posjeduje osnovne potrebe kao što je odjeća i stan.

297 - Neki islamski učenjaci smatraju da u slučaju kada roba ropstva oslobodi jedan suvlasnik, a ne i ostali, da se robu treba ponuditi da se potrudi i skupi preostalu vrijednost i da se sam od svoga vlasnika treba otkupiti. Međutim, najispravnije je mišljenje da rob može po slobodnoj volji, ali se ne mora truditi, da se sam otkupi.

298 - Ibid.

b) Uvjetno oslobađanje roba ropstva (*et-tedbir*)

1. Definicija uvjetnog oslobađanja roba ropstva

Pod izrazom *et-tedbir* misli se na uvjetovano oslobađanje roba ropstva sa smrću njegova gospodara. Takav primjer uvjetnog oslobađanja bi bio kada bi gospodar svome robu rekao: "Služi me dok sam živ, a poslije moje smrti si slobodan." U takvom slučaju rob postaje slobodan sa smrću svoga gospodara.

2. Oslobađanje roba uvjetovano sa smrću njegova gospodara je dozvoljeno, osim ako gospodar ima samo toga koga uvjetno želi osloboditi. U tom smislu Buharija i Muslim od Džabira, r.a., bilježe da je kazivao "kako je jedan čovjek bio uvjetno oslobodio svoga roba pa mu je kasnije zatrebao, na što je Allahov Poslanik ﷺ upitao: 'Ima li ko da ga želi od mene kupiti?' - pa ga je otkupio Nuajm b. Abdullah za osam stotina dirhema, pa je - nakon što ih je isplatio (gospodaru roba) - Allahov Poslanik ﷺ rekao: 'Ti si od njega preči.'"

3. Smisao uvjetnog oslobađanja roba ropstva smrću njegova gospodara

Smisao oslobađanja roba ropstva uvjetovanog sa smrću gospodara ogleda se u tome da musliman koji u svome vlasništvu posjeduje roba, postigne i sevab za oslobađanje roba poslije svoje smrti, ali da se istovremeno, zato što mu je potreban, pomogne sa robovim radom za vrijeme svoga života.

4. Propisi u vezi sa uvjetnim oslobađanjem roba ropstva

Da bi uvjetno oslobađanje roba ropstva poslije smrti njegova gospodara bilo valjano, potrebno je da se ispune sljedeći uvjeti:

4.1. da je uvjetno oslobađanje roba izrečeno jasnim i nedvosmislenim riječima robova gospodara, kao što su npr. riječi: "Poslije moje smrti si slobodan." ili "Služi me dok sam živ, a poslije si slobodan." ili "Ako umrem, ti si slobodan." itd.

4.2. Rob uvjetno oslobođen sa smrću svoga gospodara, biće slobodan u slučaju da njegova vrijednost ne prelazi jednu trećinu ukupne zaostavštine gospodara. Ukoliko prelazi, onda će rob biti oslobođen djelimično. Ovo zato što većina islamskih učenjaka iz generacije ashaba, tabi'ina i imama smatraju da rob ulazi u ukupni imetak ostavitelja i da ostavitelj ima pravo oporuke do visine jedne trećine svoga ukupnog imetka. Preko toga oporuka nije valjana.

4.3. Ukoliko je oslobađanje roba uvjetovano još nekim uvjetom, u slučaju da se taj uvjet stekne, rob će biti oslobođen. U slučaju da se taj uvjet ne stekne, rob neće biti oslobođen. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Vjernici su se dužni pridržavati svojih uvjeta."[299] Dakle, ukoliko bi neko svome robu rekao: "Ako ne ozdravim i ne oporavim se od ove bolesti pa umrem, ti si slobodan"- rob bi, doista, bio sobodan, ako se njegov gospodar ne bi oporavio i ako bi umro. Međutim, ukoliko bi se gospodar oporavio i ne bi umro, uvjet za oslobađanje roba ropstva ne bi bio ispunjen, pa se ni rob ropstva ne bi oslobodio.

4.4. Uvjetno oslobođenog roba, u slučaju duga ili kakve druge nužde, dozvoljeno je prodati.[300] Dokaz za to je činjenica da je Allahov Poslanik ﷺ uvidjevši da je vlasnik roba u nuždi i prijekoj potrebi za cijenom roba, dao prodati roba koga je čovjek bio prethodno uvjetno oslobodio. (Muttefekun alejhi) Isto tako se navodi da je Aiša, r.a., dala prodati robinju koju je prethodno bila uvjetno oslobodila, i to zato što ju je ova opsihrala. (Šafija i Hakim)

4.5. Ukoliko je oslobađanje uvjetovano smrću gospodara i odnosi se na robinju-trudnicu, nakon smrti njena gospodara sa njom je slobodno i njeno dijete. U tom smislu se od Omera i Džabira, r.a., prenosi da su rekli: "Dijete oslobođene robinje čije oslobađanje je uvjetovano smrću gospodara, uživa isti status kao i njegova majka."[301]

4.6. Gospodar robinje, bez obzira što je robinju uvjetno oslobodio, ima pravo sa njom održavati odnos, budući da je sve dok je živ ona u njegovu vlasništvu. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ ... */...osim od žena svojih ili onih koje su u posjedu njihovu.* (El-Mu'minûn, 6. i El-Me'âridž, 30.)

Takav odnos dozvoljava i većina drugova Allahova Poslanika ﷺ (ashaba), r.a.

4.7. Ukoliko bi se desilo da uvjetno oslobođeni rob ubije svoga gospodara, njegovo oslobađanje bi bilo ništavno. Ovakav propis donesen je

---

[299] - Hadis je sahih i ranije je citiran više puta.

[300] - Među islamskim učenjacima je sporno da li se uvjetno oslobođeni rob može ili ne može prodati. Preovladava mišljenje da je ovakva prodaja dozvoljena samo u slučaju nužde kao što je dug i sl.

[301] - Predaju navodi autor djela *Mugni.*

s ciljem odbijanja robova i od same pomisli na ubistvo svoga gospodara i priželjkivanja da njegov gospodar koji ga je uvjetno oslobodio, što prije umre.

c) Samootkupljeni rob (*el-mukatib*)

1. Definicija samootkupljenog roba

Samootkupljeni rob je onaj rob koji se sa svojim gospodarom dogovori da će se sam otkupiti i dogovoreni iznos svome gospodaru isplatiti u ratama. Kada o tome zaključe sporazum i svome gospodaru na dogovoreni rok isplati zadnju ratu, rob postaje slobodan.

2. Propisanost samootkupljivanja roba

Pružanje prilike robu da se sam otkupi je pohvalan (*mustehab*) gest od strane gospodara, jer u riječima Uzvišenog stoji rečeno:

وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا وَآتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللهِ الَّذِي آتَاكُمْ

A s onim u posjedu vašem koji žele da se otkupe, ako su u stanju da to učine, o otkupu se dogovorite. I dajte im nešto od imetka koji je vama Allah dao. (En-Nûr, 33.)

U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi:

"Onoga ko (na bilo koji način) pomogne dužniku da se oduži, borcu da se opremi za borbu na Allahovu putu i robu da se od svoga gospodara otkupi, Allah će staviti u Svoj hlad na Sudnjem danu, kada neće biti drugoga hlada do Njegova."[302]

3. Propisi u vezi sa samootkupom roba od svoga gospodara

3.1. Rob postaje slobodan kada po dogovoru sa svojim gospodarom gospodaru isplati i posljednju ratu za svoj otkup.

3.2. Rob koji se od svoga gospodara otkupljuje ostaje pod punom gospodarevom vlašću sve dok za svoj otkup ne isplati i posljednji

[302] - Hadis sa sahih-senedom bilježe Ahmed i Hakim.

dirhem, jer se od više ashaba, po predaji koju prenosi Amr b. Šuajb, ovaj od svoga oca, a ovaj od svoga djeda, bilježi da je Vjerovjesnik ﷺ rekao: "Rob koji se sam od svoga gospodara otkupljuje, ostaje rob u vlasništvu gospodara dok za svoj otkup ne isplati i posljednji dirhem."[303]

3.3. Gospodar je dužan da jednim dijelom, npr. četvrtinom dogovorene cijene otkupa, sa svoje strane pomogne robu da se od njega otkupi, jer je u riječima Uzvišenog rečeno:

وَآتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ / *I dajte im nešto od imetka koji je vama Allah dao.* (En-Nûr, 33.)

Gospodaru je dozvoljeno da pri tome bira između dvije mogućnosti: ili da robu određeni iznos za otkup da u gotovini (*nakden*) ili da mu za taj iznos smanji cijenu otkupa.

3.4. Ukoliko rob sakupi dogovoreni iznos za svoj otkup ranije, pa ga, recimo, isplati odjednom u jednoj rati, gospodar je to dužan prihvatiti. Međutim, ukoliko bi to išlo na štetu gospodara, on to nije dužan prihvatiti, nego onako kako se sa robom prethodno dogovorio. U tom smislu se govori i u jednoj predaji od Omera, r.a.[304]

3.5. Ukoliko bi se desilo da gospodar umre prije nego što mu rob isplati cio iznos za svoj otkup, rob će preostali iznos isplatiti nasljednicima svoga gospodara. U slučaju da to ne mogne učiniti, ostaće i dalje da služi kao rob gospodarevim nasljednicima.

3.6. Gospodar nema pravo zabranjivati robu koji se od njega otkupljuje, da putuje i zarađuje od svoga rada, ali mu, sve dok se od njega potpuno ne otkupi, ima pravo zabraniti da se ženi. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Svaki rob koji se bez saglasnosti svoga gospodara oženi je bludnik (*'ahir*)."[305]

3.7. Gospodar otkupljene robinje nema pravo tražiti od nje da sa njim, kao i prije, održava odnos, jer je on sa njenim samootkupljivanjem izgubio sva prava na nju, pa i pravo na (spolni) odnos. Ovog se mišljenja drži većina islamskih učenjaka iz svih pravnih škola (*mezheba*).

---

303 - Hadis sa hasen-senedom bilježe Ebu Davud i Bejheki.

304 - Predaju bilježi autor djela *Mugni*.

305 - Hadis bilježi Ahmed.

3.8. Ukoliko rob koji se od svoga gospodara otkupljuje ne mogne, neku od dogovorenih rata za svoj otkup, isplatiti na vrijeme kao što se sa gospodarem dogovorio, tako da dospije vrijeme isplate sljedeće rate, a rob nije isplatio ni prethodnu, gospodar ima pravo poništiti dogovor i ponovo ga vratiti u status svoga roba kao što je i ranije bio. U tom su smislu i Alijine, r.a., riječi: "Rob koji se od svoga gospodara otkupljuje ne može biti ponovo vraćen u ropstvo sve dok se ne sastanu dvije neotplaćene rate."

3.9. Dijete samootkupljene robinje od svoga gospodara zajedno sa njom postaje slobodno, pod uvjetom da je njegova majka isplatila sve rate za svoj otkup. U suprotnom, ako ne mogne isplatiti sve rate kao što je sa gospodarem dogovoreno, i ona i njeno dijete se ponovo vraćaju gospodaru, bez obzira na to da li je ona u momentu dogovora o svom otkupu već bila trudna ili je zatrudnjela poslije toga. Takvog se mišljenja drži većina islamskih pravnika.

3.10. Ukoliko rob za svoj otkup ne isplati dogovoreni iznos svome gospodaru, a kod sebe ima nešto imetka, to pripada gospodaru s obzirom da i vlasnik tog imetka (tj. rob) pripada njemu. Izuzetak je slučaj kada je taj imetak sakupljen od prihoda zekata, jer je tada preče da se imetak da siromasima i beskućnicima, umjesto gospodaru roba koji je ionako imućan.

d) Djetetova majka (*ummu-l-veled*)

1. Definicija djetetove majke

Pod izrazom *ummu-l-veled* (djetetova majka) podrazumijeva se robinja sa kojom njen gospodar ima odnos, pa mu iz takvog odnosa rodi dijete, svejedno bilo ono muško ili žensko.

2. Gospodaru robinje je dozvoljeno da sa njom ima odnos. Ukoliko mu iz takvog odnosa rodi dijete, robinja dobija naziv *ummu-l-veled*. Takav odnos gospodara sa svojom robinjom dozvoljen je riječima Uzvišenog; إِلَّا عَلَى أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ / *osim od žena svojih ili onih koje su u posjedu njihovu, oni, doista, prijekor ne zaslužuju.* (El-Mu'minûn, 8. i El-Me'âridž, 30.)

Takav odnos Allahov Poslanik ﷺ je imao sa Marijom - Koptkinjom za koju je, kada mu je rodila sina Ibrahima, rekao: "Ropstva ju je oslobodio njen sin."[306]

---

[306] - Hadis je *ma'lul*, a bilježe ga Ibn Madže i Darekutni. Po njemu postupa većina uleme.

Isto tako robinja je bila i Ibrahimova, a.s., žena Hadžera koja mu je rodila sina Ismaila, a.s.

3. Smisao gospodareva odnosa sa robinjom

Smisao gospodareva odnosa sa robinjom se, između ostalog, ogleda u:

3.1. Udovoljavanju nagonskih potreba koje robinja ima, što je svojevrsna milost (*rahmet*) prema njoj.

3.2. Njenoj pripremi da postane majkom djeteta (*ummu-l-veled*), što joj je dovoljno da poslije gospodareve smrti postane slobodna žena.

3.3. Njen odnos sa gospodarem pruža joj dodatnu gospodarevu brigu i pažnju, tako da s tim dobija bolji kvalitet izdržavanja, ishrane, odjeće, posteljine, stana itd.

3.4. Dozvoljenost gospodareva odnosa sa robinjom je svojevrsna olakšica i samilost prema muslimanu, jer mu je u slučaju da ima teškoću u pronalaženju i izdržavanju slobodne žene dozvoljeno da ima odnos sa svojom robinjom.

4. Šerijatski propisi u vezi sa majkom djeteta (*ummu-l-veled*)

4.1. Majka djeteta (*ummu-l-veled*) ima isti tretman kao i sve druge robinje u pogledu služenja svome gospodaru, odnosa sa njim, prava na oslobađanje, udaju itd. Izuzetak je jedino to što ju gospodar nema pravo prodati, jer je njihovu prodaju zabranio Allahov Poslanik ﷺ,[307] budući da bi robinja time izgubila očekivanu mogućnost da poslije gospodareve smrti postane slobodna žena.

4.2. Samom smrću svoga gospodara majka djeteta (*ummu-l-veled*) postaje potpuno slobodna žena, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Svaka robinja koja svome gospodaru rodi dijete, poslije njegove smrti postaje slobodna."[308]

---

[307] - Predaju o Vjerovjesnikovoj zabrani prodavanja majki djece (*ummehatil-evlad*) preko Omera bilježi Malik u svome djelu *El-Muvetta*.

[308] - Hadis bilježi Ibn Madže.

4.3. Robinja dobija status majke djeteta (*ummu-l-veled*) čak i u slučaju da pobaci dijete, pod uvjetom da je njena trudnoća bila poodmakla toliko da su se kod pobačenog djeteta mogli raspoznati formirani dijelovi tijela. Ovo zato što se od Omera, r.a., prenosi da je rekao: "Robinja koja od svoga gospodara rodi, makar i pobačeno dijete, postaje slobodna."[309]

4.4. U pogledu oslobađanja djetetove majke ropstva (*itk ummi-l-veled*) nema nikakve razlike u tome da li je ona muslimanka ili inovjerka. Neki učenjaci, pak, smatraju da se ne oslobađaju majke inovjerke. Međutim, pomenuti tekst svojim općim značenjem obuhvaća i jedne i druge kao što je stav i većine islamskih učenjaka.

4.5. U slučaju kada majka djeteta (*ummu-l-veled*) sa gospodarevom smrću postaje slobodna, sav njen dotadašnji imetak pripada nasljednicima umrlog joj gospodara. Ovo zato što je ona sve do gospodareve smrti bila robinja, a robinjin imetak i zarada pripadaju gospodaru.

4.6. Kada umre gospodar majke djeteta (*sejjid ummi-l-veled*) ona mora sačekati da dobije jedan hajz (prije nego se preuda za drugog).

e) Patronat (*el-velau*)

1. Definicija patronata

Patronat (*el-velau*) je pravo nasljeđivanja onoga ko se je oslobodio ropstva.

Onaj ko na bilo koji način oslobodi roba ropstva postaje njegov nasljednik (*asib*). U slučaju da oslobođeni rob umre ne ostavivši iza sebe svojih srodnika koji bi ga mogli naslijediti, naslijediće ga onaj ko ga je ropstva oslobodio, a ako nema njega, onda njegovi nasljednici (*asaba*). U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Pravo na patronat pripada onome ko je roba ropstva oslobodio." (Muttefekun alejhi)

2. Propisanost patronata

Patronat nad oslobođenim robom, propisan je riječima Uzvišenog: فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ / *...braća su vaša po vjeri i štićenici vaši.* (El-Ahzâb, 5.)

[309] - Predaju bilježi autor djela *Mugni*.

i riječima Allahova Poslanika ﷺ:

"Pravo na patronat pripada onome ko je roba ropstva oslobodio." (Muttefekun alejhi)

"Patronat je komad mesa kao i komad mesa po srodstvu (*lahmetun kelahmeti-n-neseb*) koji se ne može drugome ni prodati ni pokloniti."[310]

3. Propisi u vezi sa patronatom

3.1. Patronat (*el-vela*) nad oslobođenim robom pripada onome ko ga je oslobodio bez obzira na način na koji je to učinio, dajući mogućnost robu da se sam otkupi, obećanjem robu da je poslije njegove smrti slobodan itd.

3.2. Pravo na patronat ne može se prenijeti na drugog bilo prodajom ili poklanjanjem toga prava. Drugim riječima, patronat se na drugoga ne može prenijeti putem prodaje ili poklona jer je to veza kao i ona po srodstvu, a srodstvo se ne može ni u kom slučaju ni prodati niti pokloniti. Zato je Allahov Poslanik ﷺ i rekao: "Patronat je komad mesa kao i komad mesa po srodstvu (*lahmetun kelahmeti-n-neseb*) koji se ne može drugome ni prodati ni pokloniti."[311]

3.3. Pravo na nasljeđivanje putem patronata nad oslobođenim robom ima pravo osloboditelj i njegovi muški nasljednici, kako je detaljnije opisano u Poglavlju o nasljednom pravu. Allah, opet, najbolje zna! Njegov je put najispravniji! Neka je selam i salavat na našeg Vjerovjesnika Muhammeda ﷺ!

* * *

Ovim je ova knjiga završena. Molim svakoga ko je bude listao i čitao da, ukoliko, naiđe na eventualne greške i propuste, iste ispravi i za njih autoru redaka oprosti! Jer, savršenstvo i nepogrješivost pripadaju jedino Allahu Svemoćnom.

---

310 - Predaju sa sahih-senedom bilježe Taberani, Bejheki i Hakim.
311 - Predaju sa sahih-senedom bilježe Taberani, Bejheki i Hakim.

Bilješka o autoru

Šejh Ebu Bekr Džabir el-Džezairi rođen je 1342.h.g./1924. u selu Liveh, blizu grada Biskereh u Alžiru. U prvoj godini života ostao je jetim, te je svu mladost proveo pod budnim okom svoje majke koja je u njemu zasijala plemenite osobine poput iskrenosti i povjerenja. Inače, šejh Ebu Bekr potiče iz loze hafiza (njegov otac i djedovi su bili hafizi), te je šejh u svojoj 16. godini postao hafiz Kur'ana.

Uporedo je išao u školu i na predavanja kod poznatih alžirskih šejhova poput: Isa Ma'tufija, Ne'ima el-Nuajmijja i Et-Tajjiba el-A'kabijja. Kod pomenutih šejhova izučavao je selefijsku akidu i bio veliki borac protiv novotarija koje su se proširile u Alžiru, a za popravljanje Ummeta na temeljima čiste vjere. 1372.h.g./1953. odlazi u Mekku da obavi hadždž, s namjerom povratka u svoju zemlju. Međutim, na zahtjev muhadžira iz Alžira koji su boravili u Medini, da ostane u Medini, šejh im je udovoljio i ostao u gradu Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

U Medini-Munevveri prisustvuje halkama šejhova: Omera Berijja, Muhammeda el-Hafiza, Muhammeda el-Hajjala te predsjednika sudaca hatiba Abdulaziza ibn Saliha. 1374.h.g./1955. dobio je dozvolu (idžazu) za poučavanje u Džamiji Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. 1379.h.g./1959. diplomirao je na Šerijatskom fakultetu u Rijadu.

Pisanim radom šejh Ebu Bekr se bavi od rane mladosti. Prve radove je objavljivao u časopisima *Ed-D'ai* i *El-Livau*. U Alžiru je napisao prvu knjigu pod imenom *Fikhske nužnosti* koja je, ustvari, bila olakšani fikh za studente. Dolaskom u Medinu-Munevveru šejh se još više angažira na pisanju raznih djela iz islamskih znanosti, a od prvih objavljenih u Saudijskoj Arabiji su: *Studija la ilahe illellah*, *Islamski ahlak* i *Islamski ustav*. Od ličnog imetka osniva štampariju kako bi još više doprinio radu za Allahovu vjeru, i u njoj štampa jednu od najpoznatijih knjiga u arapskom svijetu *Put pravog muslimana*.

Nakon toga uslijedile su studije jedna za drugom i to: *Pored igrača sa vatrom*, *Primljen hadždž*, *Kako da se očisti musliman i kako da klanja*, *To su jevreji*...itd. Broj studija šejh Ebu Bekra el-Džezairija veći je od sto, a većina ih je skupljena u jednu zbirku od pet tomova pod imenom *Džezairijeve studije*. Svoj opus pisanih djela šejh Ebu Bekr je krunisao djelom *Najlakši tefsir Uzvišenog i Velikog Govora* koje na lahak i razumljiv način tumači Allahovu Knjigu, i koje je lahko za razumijevanje kod običnog svijeta.

Šejh Ebu Bekr je otišao u penziju ali je njegov stan još uvijek katedra za stjecanje znanja za mnogobrojne studente žedne znanja, a njegova predavanja u Džamiji Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, nisu prestala otkako je dobio dozvolu da drži predavanja u njoj, i održavaju se svake večeri između akšama i jacije. Molimo Uzvišenog i Svemogućeg da nagradi našeg šejha i podari mu najveće deredže u Džennetu!

SADRŽAJ

PUT PRAVOG MUSLIMANA

Ebu Bekr
Džabir el-Džezairi

2